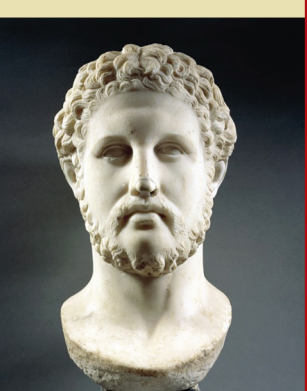
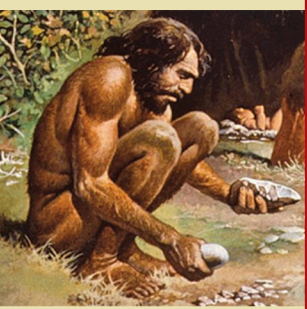
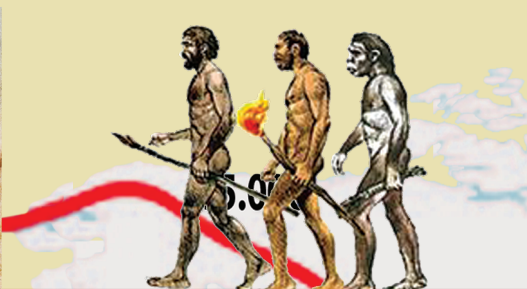

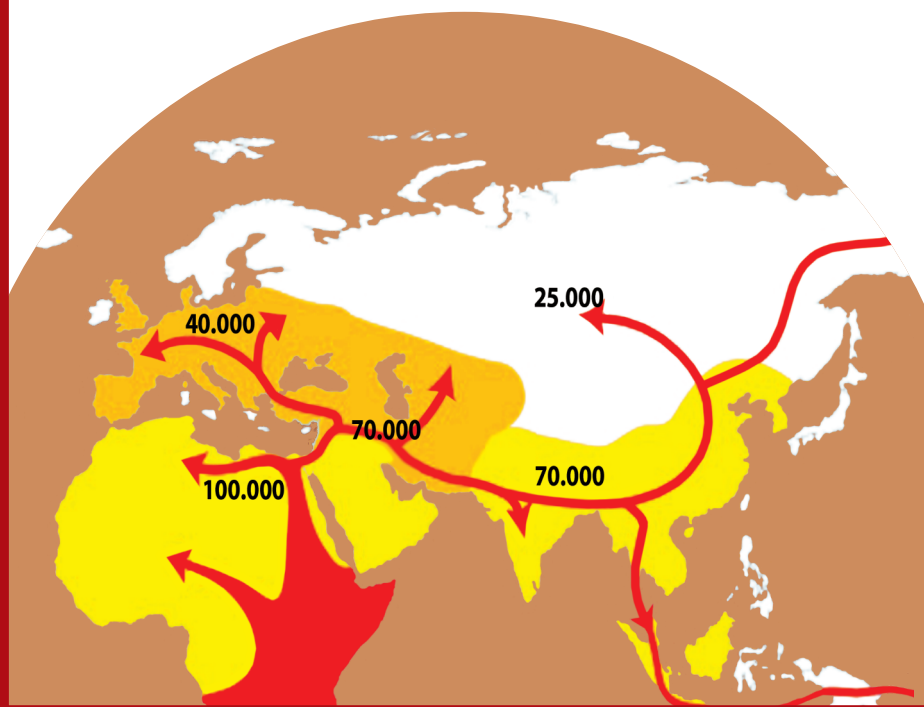
Valentin Băluțoiu

Maria Grecu

ISTORIE

Manual pentru clasa a V-a

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ R.A.

Acest manual este proprietatea Ministerului Educației Naționale.

Acest proiect de manual școlar este realizat în conformitate cu
Programa școlară aprobată prin OM nr. 3393/28.02.2017.

116.111 – numărul de telefon de asistență pentru copii

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

Valentin Băluțoiu

Maria Grecu

ISTORIE

Manual pentru clasa a V-a

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ R.A.

Acest manual este proprietatea Ministerului Educației Naționale.

Manualul este aprobat prin Ordinul ministrului Educației Naționale nr. 4864/06.09.2017, în urma licitației organizate de către Ministerul Educației Naționale, este realizat în conformitate cu programa analitică aprobată prin Ordinul ministrului nr. 3393 din 28.02.2017 și este distribuit **gratuit** elevilor.

ACEST MANUAL A FOST FOLOSIT DE:						
Anul	Numele elevului care a primit manualul	Clasa	Școala	Anul școlar	Starea manualului*	
					la primire	la returnare
1.						
2.						
3.						
4.						

* Starea manualului se va înscrie folosind termenii: nou, bun, îngrijit, nesatisfăcător, deteriorat.

Cadrele didactice vor controla dacă numele elevului este scris corect.

Elevii nu trebuie să facă niciun fel de însemnări pe manual.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BĂLUȚOIU, VALENTIN

Istorie : manual pentru clasa a V-a / Valentin Băluțoiu, Maria

Grecu. - București: Editura Didactică și Pedagogică, 2017

ISBN 978-606-31-0458-9

I. Grecu, Maria

94

© E.D.P. 2017. Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate Editurii Didactice și Pedagogice R.A., București. Orice preluare, parțială sau integrală, a textului sau a materialului grafic din această lucrare se face numai cu acordul scris al editurii.

© **Valentin Băluțoiu, Maria Grecu**

Referenți: Prof. dr. **Șomîcu Simion Silviu**, Școala Gimnazială „Decebal”, Craiova
Lector univ. dr. **Laura Căpiță**, Universitatea din București

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ, R.A.

Str. Spiru Haret nr. 12, sector 1, cod 010176, București

Tel.: 021.315.38.20

Tel./fax: 021.312.28.85

e-mail: office@edituradp.ro

www.edituradp.ro

Librăria E.D.P.: Str. Gen. Berthelot, nr. 28-30

Redactor: **Valentina Jercea**

Tehnoredactare: **Anca Melcher**

Coperta: **Otilia Elena Borș**

Comenzi pentru această lucrare se primesc:

- prin poștă, pe adresa editurii
- prin e-mail: comenzi@edituradp.ro
comercial@edituradp.ro
- prin telefon/fax: 021.315.73.98

Activități digitale interactive și platformă e-learning
(variante digitală a manualului):

Infomedia Pro

Website: **www.infomediapro.ro**

Înregistrări și procesare sunet: **Infomedia Pro**

Animății: **Infomedia Pro**

www.InfomediaPro.ro

DEȘTEAPTĂ-TE, ROMÂNE!

de Andrei Mureșanu

Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată croiește-ți altă soarte,
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani!

Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman
Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume,
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

Priviți, mărețe umbre, Mihai, Ștefan, Corvine,
Româna națiune, ai voștri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine,
„Viață-n libertate ori moarte!“, strigă toți.

Preoți, cu crucea-n frunte! căci oastea e creștină,
Deviza-i libertate și scopul ei preasfânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost' pământ!

CUPRINS

I. Alfabetul istoriei - reconstituirea trecutului

1. Izvoare istorice, **8**
 2. Perceperea timpului și a spațiului, **10**
- Recapitulare, evaluare, 12*

II. Preistoria

1. Primii oameni, **14**
 2. Revoluția neolitică, **16**
 3. Inventarea metalurgiei – tehnologie și consecințe asupra vieții oamenilor, **18**
- Recapitulare, 21*
Evaluare, 22

III. Orientul Antic

1. Mediul natural și economia, **24**
 2. Societatea și viața cotidiană în Orientul Antic, **26**
Studiu de caz: Orașul-stat Babilon, 28
Studiu de caz: Temple și piramide, 29
 3. Popoare și civilizații pe harta Orientului Antic, **31**
Studiu de caz. Evreii, 33
Studiu de caz. Chinezii, 34
 4. Inventarea scrierii – de la pictograme la alfabet, **35**
Studiu de caz: Epopeea lui Ghilgameș, 37
Studiu de caz: Codul lui Hammurabi, 38
- Recapitulare, 39*
Evaluare, 40

IV. Civilizația greacă și sinteza elenistică

1. Mediul natural și ocupațiile grecilor, **42**
Studiu de caz: Ceramica: între utilitate și artă, 43
 2. Adevăr și legendă: Legende Olimpului; Războiul troian, **44**
 3. Polis-ul – organizare și de colonizare, **46**
 4. Atena și Sparta, **48**
Studiu de caz: Histria, Tomis și Callatis, 51
 5. Războaiele grecilor, **52**
Studiu de caz: Bătălia de la Maraton, 53
 6. Alexandru Macedon și civilizația elenistică, **56**
 7. Frumos și cunoaștere în lumea greacă, **58**
Studiu de caz: Moștenirea culturii grecești. Acropola ateniană, 60
Studiu de caz: Moștenirea culturii grecești. Sculptura, 61
Studiu de caz: Moștenirea culturii grecești. Teatrul, 62
Studiu de caz: Jocurile Olimpice, 63
- Recapitulare, 65*
Evaluare, 66

V. Lumea romană

1. Fondarea Romei: istorie și legendă, **68**
2. Statul roman: războaie și expansiune teritorială, **70**
3. Viața cotidiană în lumea romană, **72**
Studiu de caz: Orașul și monumentele publice, 73
Studiu de caz: Colosseum și gladiatorii, 75
Studiu de caz: Pompei, 77
Studiu de caz: Armata romană, 79
Studiu de caz: Zeii romanilor. Templele, 80
Studiu de caz: Creștinismul, 82
4. Romanizarea, **84**
Recapitulare, 85
Evaluare, 86

VI. Geto-dacii

1. Geții și dacii, **88**
 2. Burebista, **90**
 3. Decebal, **91**
 4. Războaiele daco-romane, **92**
- Recapitulare, 93*
Evaluare, 94

VII. Civilizația islamică

1. Apariția Islamului, **96**
- Recapitulare, evaluare, 98*

VIII. Europa medievală

1. Formarea popoarelor europene. Etnogeneza românească, **100**
 2. Europa creștină în mileniul I, **102**
Studiu de caz: Creștinarea francilor. Carol cel Mare, 103
Studiu de caz: Imperiul Bizantin, 104
 3. Viața cotidiană în Evul Mediu, **105**
Studiu de caz: Domeniul feudal, 107
Studiu de caz: Orașul medieval – spațiu al libertății; orașele italiene și orașele germane, 108
Studiu de caz: Cavalerism și onoare, 109
Studiu de caz: Cruciadele, 110
Studiu de caz: Catedrale și universități, 112
 4. Statele medievale: Franța, Anglia, Imperiul Romano-German, **113**
Studiu de caz: Lumea românească și statele medievale în secolele XIV–XV, 115
Studiu de caz: Diversitate culturală în lumea românească. Brașov și Cluj, 116
- Recapitulare, 117*
Evaluare, 118
Recapitulare finală, 119
Evaluare finală, 120

Lectii de evaluare

[illegible]

Joc de rol

COMPETENȚE SPECIFICE ȘI EXEMPLE DE ACTIVITĂȚI DE ÎNVĂȚARE clasa a V-a

1. Utilizarea în contexte diverse a coordonatelor și reprezentărilor de timp și spațiu.

- 1.1. Ordonarea pe criterii cronologice a faptelor/proceselor istorice
 - *plasarea unor evenimente/procese istorice pe axa cronologică*
 - *realizarea unor frize cronologice*
 - *utilizarea unităților folosite în măsurarea timpului*
- 1.2. Identificarea diferențelor temporale dintre evenimente și procese istorice
 - *asocierea reperelor cronologice cu evenimente și procese istorice*
 - *recunoașterea și/sau precizarea unor relații cronologice în sursele istorice prezentate*
 - *utilizarea reperelor cronologice în descrierea faptelor/proceselor istorice*
- 1.3. Localizarea în timp și în spațiu a faptelor și/sau a proceselor istorice
 - *exerciții de lectură a hărților istorice*
 - *plasarea pe hartă a unor evenimente și procese istorice*
 - *completarea pe hartă a unor informații*

2. Utilizarea critică și reflexivă a limbajului de specialitate și a surselor istorice

- 2.1. Folosirea termenilor de specialitate în descrierea unui eveniment/proces istoric
 - *identificarea termenilor istorici în texte diferite*
 - *elaborarea unor enunțuri simple/ texte utilizând termeni istorici*
 - *completarea unor texte lacunare folosind termenii adecvați dintr-o listă dată*
- 2.2. Relatarea unui eveniment/proces istoric, utilizând informații din surse istorice
 - *identificarea informațiilor oferite de surse cu privire la un fapt istoric*
 - *descrierea unor surse referitoare la un fapt istoric, pe baza unui plan dat*
 - *alcătuirea planului descrierii unui eveniment/ proces/ personaj istoric*
- 2.3. Stabilirea de asemănări și deosebiri referitoare la evenimente/procese istorice, pe baza unor surse diferite
 - *descrierea unor surse istorice în vederea stabilirii asemănărilor și deosebirilor pe baza unui plan dat*
 - *compararea informațiilor provenite din surse istorice diferite*
 - *realizarea unor texte despre fapte/procese/personaje istorice, pe baza unor surse diferite, subliniind asemănările și deosebirile*

3. Manifestarea comportamentului civic prin valorificarea experienței istorice și a diversității socio-culturale

- 3.1. Asumarea de roluri în grupuri de lucru
 - *utilizarea unor roluri specifice în activitatea de grup*
 - *realizarea unor sarcini de lucru (documentare, redactare, prezentare etc.) în timpul participării la proiecte prin valorificarea experienței istorice pozitive*
 - *folosirea jocului de rol pentru însușirea valorilor și comportamentelor cetățeniei democratice*
- 3.2. Descrierea rolului unor personalități în desfășurarea evenimentelor istorice
 - *alcătuirea de biografii ale personalităților istorice studiate*
 - *identificarea rolului unor personalități istorice, analizând surse diferite*
 - *realizarea de produse finale (texte, imagini) despre personalitățile istorice și valorile asumate de-a lungul timpului*

4. Folosirea autonomă și responsabilă a instrumentelor necesare învățării permanente

- 4.1. Folosirea unor tehnici de învățare în rezolvarea sarcinilor de lucru
 - *construirea de rebusuri pe o temă istorică utilizând mesaje vizuale*
 - *alcătuirea planului unui proiect*
 - *selectarea obiectelor necesare realizării unei expoziții tematice*
 - *relatarea vizitei la un muzeu, bibliotecă, expoziție pornind de la un plan dat*
 - *extragerea mesajelor dintr-o sursă istorică*
- 4.2. Utilizarea resurselor multimedia în scopul învățării
 - *accesarea informațiilor oferite de Internet*
 - *rezolvarea unor sarcini de lucru utilizând prezentări multimedia*
 - *realizarea de prezentări, grafice, tabele, pentru sistematizarea cunoștințelor învățate folosind resurse multimedia*

ALFABETUL ISTORIEI

Reconstituirea trecutului

Competențe specifice

- 1.1. Ordonarea pe criterii cronologice a faptelor/proceselor istorice
- 1.2. Identificarea diferențelor temporale dintre evenimente și procese istorice
- 1.3. Localizarea în timp și în spațiu a faptelor și/sau a proceselor istorice
- 2.1. Folosirea termenilor de specialitate în descrierea unui eveniment/proces istoric

Ce este istoria? Istoria este și o călătorie în timp și vom porni împreună în această călătorie pentru a descoperi și învăța cum au trăit oamenii în trecut, ce au realizat, ce ne-au transmis în timp, dar și cum trăiesc astăzi.

Herodot (474–424 î.H.) este considerat a fi „Părintele istoriei”.

Dimitrie Cantemir (1673–1723), învățatul domn al Moldovei, a fost unul dintre marii istorici ai neamului românesc.

Nicolae Iorga (1871–1940) este considerat a fi cel mai important istoric român.

A. Inscripție romană descoperită în Dobrogea

B. Monede bătute în Țara Românească (secolul al XIV-lea) de către domnul Vladislav-Vlaicu

C. Unelte geto-dace

D. Ruinele cetății Histria

1

Izvoare istorice

Ce este istoria?

Istoria (1, 2) este știința care se ocupă de studiul trecutului în toate aspectele sale. Ea se ocupă de faptele regilor și împăraților și de faptele de vitejie, însă, mai ales, de orice fapt al vieții oamenilor care s-a petrecut în trecut. De exemplu, istoria studiază modul în care oamenii au trăit de-a lungul vremii (hrana, locuința, îmbrăcăminte), evoluția uneltelor, a scrierii etc.

Trecutul înseamnă fapte și procese istorice. *Faptele istorice* sunt întâmplări petrecute în trecut. *Procesele istorice* se derulează într-o perioadă lungă de timp, ele nu pot fi încadrate în limite precise. Astfel, un proces istoric este formarea poporului român și a limbii române.

De ce studiem istoria?

Prin studiul istoriei oamenii au posibilitatea să evite greșelile trecutului și să anticipeze viitorul. Cunoașterea istoriei ne ajută să aflăm cine au fost strămoșii noștri, ce au realizat ei și astfel să fim mândri că suntem urmașii lor. În același timp, oamenii apreciază și realizările altor popoare în drumul spre un viitor mai bun. Așa cum ne cunoaștem și iubim familia în care trăim, avem datoria de a ne cunoaște patria și trecutul nostru istoric care este parte din istoria civilizației umane.

Cum reconstituim trecutul istoric?

Ce sunt izvoarele istorice? Istoria o putem reconstitui cu ajutorul unor dovezi care se numesc *izvoare istorice* (E). Cei care scriu istoria nu inventează evenimente din trecut, ei le descriu și le interpretează numai pe baza acestor dovezi.

Izvoarele istorice (numite și *surse istorice*) sunt de două categorii:

- *nescrise*: locuințe, unelte, arme, podoabe etc (C, D, F, G, H);
- *scrise*: inscripții, mărturii scrise ale unor martori ai evenimentelor, tratate între state, monede, ziare, filme etc (A, B).

Aceste izvoare se păstrează în muzee, biblioteci, arhive.

Cum folosim izvoarele istorice?

Izvoarele istorice sunt studiate cu ajutorul științelor ajutătoare.

Arheologia dă la iveală și studiază obiectele transmise de generațiile trecute (A, B, C, F, G, H).

Epigrafia studiază izvoarele epigrafice (inscripțiile) (A).

Paleografia este știința care se ocupă cu studierea manuscriselor vechi.

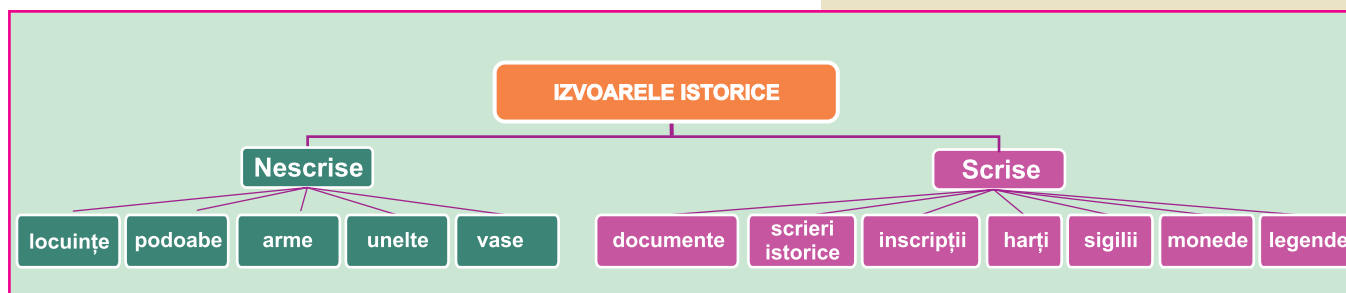
Numismatica studiază monedele care sunt dovezi scrise despre oamenii din trecut (B).

Scrierea istoriei necesită cunoștințe vaste în cele mai diverse domenii (4). Cel mai important este ca lucrarea istorică să fie obiectivă, adică să reflecte adevărul care să nu fie deformat de anumite interese care nu au nimic de a face cu știința (3).

Surse

1. După privilegiul lumii, după minunile naturii, nimic nu este mai interesant, mai măreț, mai vrednic de luarea noastră aminte decât Istoria. Istoria, după zicerea autorilor celor mai vestiți este adevărata povestire și înfățișare a întâmplărilor neamului omenesc... În această privire, istoria, după Biblie, trebuie să fie, și a fost întotdeauna cartea de competență a popoarelor și a fiecărui om îndeosebi.

(M. Kogălniceanu)

E. Izvoarele istorice

2. Cuvintele de deschidere a primei lucrări de istorie, scrisă acum 2500 de ani, de autorul grec Herodot, „Părintele istoriei”:

Herodot din Halicarnas înfățișează aici rodul cercetărilor sale, pentru ca faptele oamenilor să nu pălească prin trecerea vremii, iar isprăvile mari și minunate săvârșite... să nu fie date uitării.

3. Istoricul trebuie să descopere Adevărul. În acest scop el nu trebuie să fie influențat de propriile sentimente:

De aici hotărârea de a înfățișa câte ceva despre Augustus [împărat roman], apoi principatul [formă de organizare a Romei antice] lui Tiberius [urmașul lui Augustus la tronul Romei] și altele, fără ură și părtinire, porniri a căror cauze îmi sunt străine.

(Istoricul roman Tacitus, Anale)

4. Dar a face un tot din amănuntele ce se află răspândite în deosebitele uvrajuri [lucrări, opere] și documente este o lucrare lungă și anevoioasă. Ea are, pe lângă alte calități, o răbdare, o erudiție și o agerime de minte, ce rar se pot întâlni într-un același om.

(Nicolae Bălcescu).

Reține!

- Istoria este alcătuită din fapte și procese istorice.
- Istoria se reconstituie pe baza izvoarelor istorice.
- Orice obiect sau document scris poate constitui o sursă istorică cu ajutorul căreia poate fi reconstituit trecutul istoric.

Aplicații

1. Completați tabelul de mai jos cu tipurile de izvoare corespunzătoare.

Izvoare scrise	Izvoare nescrise

2. Stabiliți ce tipuri de izvoare istorice sunt cele din imaginile A–D, F–H (scrise/nescrise).

3. Completați tabelul de mai jos:

Sursa	Știința ajutătoare

4. Completați spațiile libere cu informația corectă din lista de cuvinte de mai jos:

Istoria studiază... în toate aspectele sale. Dovezile cu care se reconstituie trecutul sunt... Obiectele transmise de generațiile trecute sunt date la iveală și studiate de... Monedele sunt studiate de o... care se cheamă... Istoria trebuie să reflecteze...

Lista de cuvinte: *arheologie, știință ajutătoare, epigrafie, numismatică, trecut, izvoare istorice, adevăr.*

F. Brățară antică

G. Obiect de ceramică descoperit pe teritoriul țării noastre

H. Obiect de aur dintr-un tezaur (Tezaurul de la Pietroasa)

A. Calendar mayaș

B. Monument ridicat pe locul bătăliei de la Vaslui (10 ianuarie 1475).

2

Perceperea timpului și a spațiului

Istoria este o știință, ca și matematica, sau biologia, așadar, ca orice știință, ea utilizează termeni specifici proprii care se numesc *noțiuni istorice*.

Cronologia istoriei, periodizare. Unele noțiuni se referă la măsurarea timpului. Astfel, cronologia este o știință ajutătoare a istoriei care se ocupă cu stabilirea datelor istorice și succesiunea în timp a evenimentelor trecutului. Între noțiunile utilizate de cronologie se numără:

- **mileniul** – perioadă de 1000 de ani (C);
- **secolul** (sau veacul) – măsoară 100 de ani;
- **deceniul** – cuprinde 10 ani.

Epoca istorică este o perioadă foarte lungă de timp (uneori mii sau sute de ani). Epocile istorice sunt: Preistoria, Antichitatea, Evul Mediu, Epoca modernă și Epoca contemporană (D).

Era istorică reprezintă o perioadă lungă de timp care pornește de la un eveniment cu care se începe numerotarea anilor.

Astfel, *era creștină* începe numerotarea anilor de la nașterea lui Iisus Hristos. În cadrul acesteia, anii se succedă în ordine crescătoare (după Hristos – d.H.). În perioada de dinaintea lui Iisus, anii se succedă în ordine descrescătoare (înainte de Hristos – î.H.). Personalitatea care a propus numerotarea anilor de la nașterea lui Iisus a fost Dionisie cel Mic (a trăit în sec. V d.H.). Acesta s-a născut în Dobrogea, numită în acea vreme Scythia Minor. De aceea, Dionisie cel Mic poate fi considerat un *străromân* (adică face parte din rândul strămoșilor poporului român).

Vechii cronicari munteni și moldoveni începeau, după obiceiul slavon, numerotarea anilor cu ceea ce credeau a fi *Facerea Lumii*; anul de început al acestei ere corespunde anului 5508 înainte de nașterea lui Iisus.

Spațiul istoric. Noțiunea de *spațiu istoric* se referă la un loc, mai mare sau mai mic, unde s-au desfășurat anumite evenimente istorice. De asemenea, un spațiu istoric se caracterizează și prin: mediul natural cu resursele sale, oamenii locurilor respective, tehnologia.

De exemplu, în istorie se vorbește despre bătălia de la Vaslui, din anul 1475. Localitatea numită Vaslui reprezintă, în acest caz, un spațiu istoric (B). Un spațiu istoric poate fi țara noastră, România; la fel și Europa, continentul nostru.

Mileniul I d.H.

Anul 1-1000

Sec. I	Sec. II	Sec. III	Sec. IV	Sec. V	Sec. VI	Sec. VII	Sec. VIII	Sec. IX	Sec. X
Anul 1-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601-700	701-800	801-900	901-1000

C. Cum calculăm secolele?

D. Epocile istorice

Reține!

- În perceperea timpului și a spațiului istoric, limbajul istoric ne ajută să înțelegem mesajele pe care le transmit peste timp sursele istorice, cărțile de istorie, ziarele etc.

- Pentru a înțelege mai ușor istoria și a o învăța cu plăcere aceasta a fost împărțită în epoci istorice.

- Anul, deceniul, secolul și mileniul sunt unități de măsură ale timpului folosite de către istorici pentru a ordona evenimentele și procesele istorice.

Știați că?

La început, pentru măsurarea timpului, se utilizau fenomene care se repetă în fiecare an, precum anotimpurile sau deplasarea aparentă pe cer a lunii și a planetelor. Babilonienii, acum patru milenii, prezentau un model de calendar alcătuit din 12 luni de câte 30 de zile.

Vechii egipteni au fost primii care au stabilit lungimea cea mai exactă a anului, probabil pentru că Nilul se revărsă cam în aceeași perioadă a fiecărui an. Deși între cele două revărsări ale Nilului trec 365 de zile, anul are de fapt 365 de zile, 5 ore, 48 de minute și 46 de secunde, adică aproximativ 365 de zile și un sfert. Nu ați înțeles? Ei bine, poate înțelegeți dacă vă spun că anul înseamnă intervalul de timp în care Pământul face o rotație completă în jurul Soarelui.

Astronomul grec Sosigenes a fost cel care a introdus sfertul de zi lipsă în calendarul egiptean, adăugând câte o zi în plus la fiecare al patrulea an. Acest calendar a fost adoptat de romani în anul 46 î.H. (G), în timpul conducerii lui Iulius Caesar. De aceea, s-a numit calendarul iulian.

O variantă a calendarului mayașilor (A) era mai precisă decât calendarul iulian. Mă scuzați, am uitat să precizez cine erau mayașii: mayașii erau o populație care trăia în America de Sud.

Romanii își încep calendarul cu ziua considerată ca fiind momentul întemeierii Romei, și anume 21 aprilie 753 î.H.

Grecii încep calendarul odată cu prima ediție a Jocurilor Olimpice (F), pe 8 iulie 776 î.H.

Era musulmană începe în anul 622 d.H.

Aplicații

1. Plasați pe axa cronologică a unui an principalele evenimente din familia voastră: ziua ta de naștere, ziua de naștere a mamei, ziua de naștere a tatălui sau a unei persoane dragi.

2. Precizați ce semnificație au pentru voi evenimentele plasate pe axa cronologică.

1 ianuarie

1 iunie

1 Decembrie

3. Calculați în ce secol și în ce mileniu sunt următorii ani: 1749 î.H., 73 î.H., 106 d.H., 1247, 1789, 1914, 2017.

4. Precizați cu ce eveniment își încep romanii calendarul și cu ce eveniment încep vechii greci calendarul?

5. Completați spațiile libere cu informația corectă din lista de mai jos:

Cronologia este o ... a istoriei care se ocupă cu stabilirea ... O perioadă de timp de 1000 de ani se numește O epocă istorică este Anul nașterii lui Iisus Hristos reprezintă începutul erei ...

Un eveniment istoric se desfășoară într-un ...

Lista de cuvinte: date istorice, creștină, Antichitatea, mileniu, știință ajutătoare, spațiu istoric.

E. Mecanismul de la Antikithera (reconstituiere).

Pentru a măsura timpul, vechii greci au realizat un mecanism de ceas (care indică și data și mișcarea unor corpuri cerești) deosebit de precis. Aceasta este o minune a tehnicii lăsată moștenire de strămoșii noștri.

F. Vas grecesc reprezentând o întrecere la Jocurile Olimpice

Grecii numărau anii începând cu anul 776 î.H., când a avut loc prima ediție a Jocurilor Olimpice.

G. Calendar roman

Recapitulare. Evaluare

I. ALFABETUL ISTORIEI. RECONSTITUIREA TRECUTULUI

CE AM ÎNVĂȚAT?

1. Ce este istoria?

Istoria studiază trecutul în toate aspectele sale.

2. Cum să reconstituim trecutul cu ajutorul izvoarelor istorice?

- **Izvoarele istorice** sunt dovezile care oferă informații pe baza cărora putem reconstitui viața oamenilor și evenimentele din trecut, sau informații despre existența unor civilizații, obiceiuri, tradiții și instituții.

Orice document scris sau obiect poate constitui o sursă istorică cu ajutorul căreia poate fi reconstituită imaginea unei societăți.

3. Cum înțelegem timpul istoric și spațiul istoric?

- **Timpul istoric** este timpul văzut ca fiind și măsurarea distanței dintre evenimente. El este alcătuit din trecut, prezent și viitor. Pentru a învăța mai ușor istoria și a înțelege timpul istoric, istoricii l-au împărțit în perioade de timp numite convențional **epoci istorice**.

- **Spațiul istoric** înseamnă mediul natural cunoscut și stăpânit de oameni de-a lungul timpului, unde s-au desfășurat anumite evenimente istorice.

4. Cu ajutorul cui stabilim datele istorice?

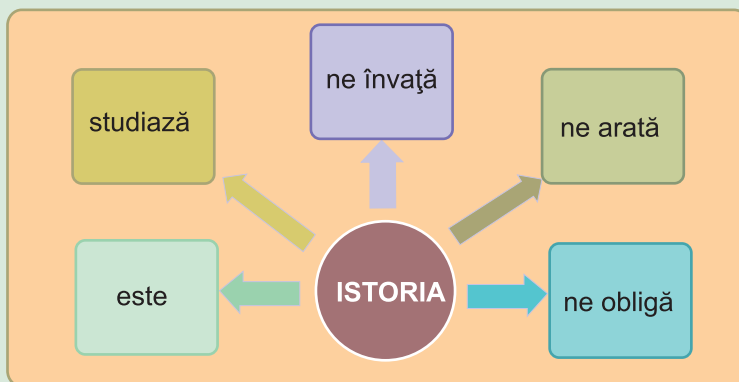
- **Cronologia** este o disciplină ajutătoare istoriei care se ocupă cu stabilirea datelor istorice.

• Citiți cu atenție următoarele surse istorice:

a. Istoria este știința care arată trecutul și prezentul societății omenești dar și spre ce mergem în viitor. Studiul istoriei nu ne prezintă doar evenimentele politice, cum ar fi, de exemplu, bătăliile sau faptele conducătorilor. Ea ne arată și ce unelte au folosit oamenii, ce invenții au realizat, ce ocupații au avut, ce creații artistice au realizat, ce credințe religioase aveau și cum trăiau oamenii în viața de zi cu zi. Istoria ne învață să respectăm trecutul și să ne iubim comunitatea și familia în care ne-am născut. Istoria ne obligă să ne respectăm trecutul așa cum ne respectăm familia și să ne iubim țara în care trăim și învățăm.

b. „Istoria este martorul care confirmă trecerea timpului; iluminează realitatea, vitalizează memoria, oferă călăuzire în viața de zi cu zi și ne aduce știri din Antichitate”. (Cicero)

• Selectați informațiile pe care le considerați relevante pentru a completa următoarele enunțuri:

• Să ne reamintim cum se măsoară timpul istoric:

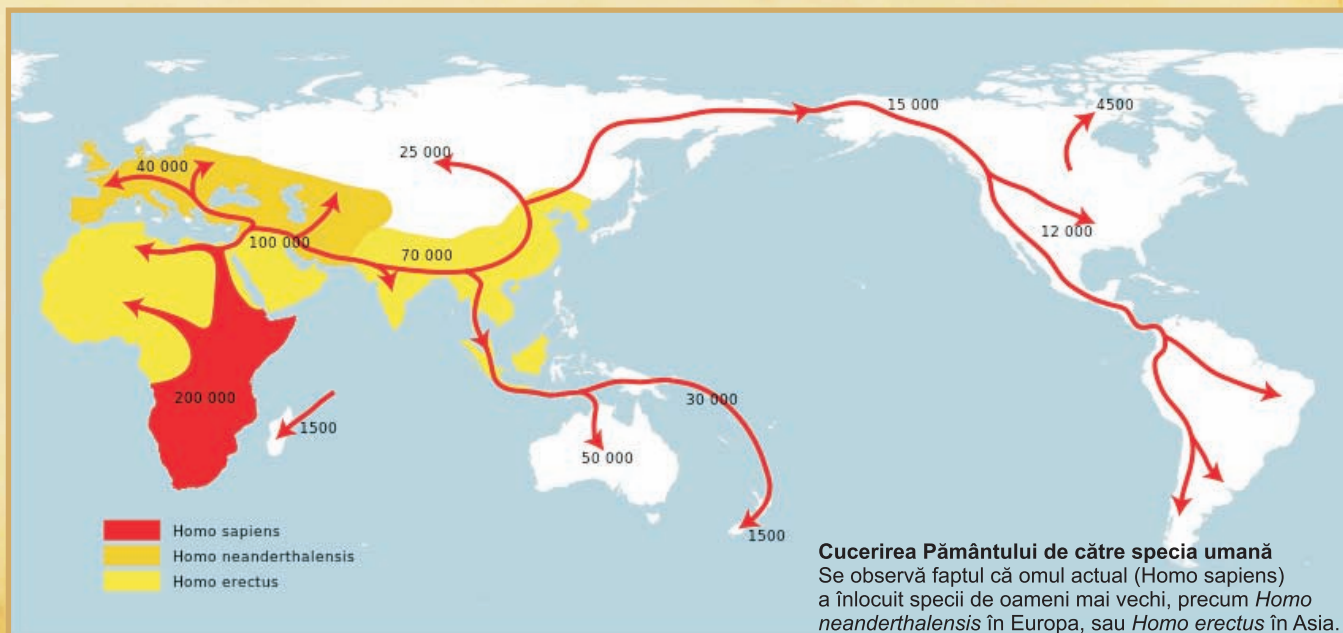
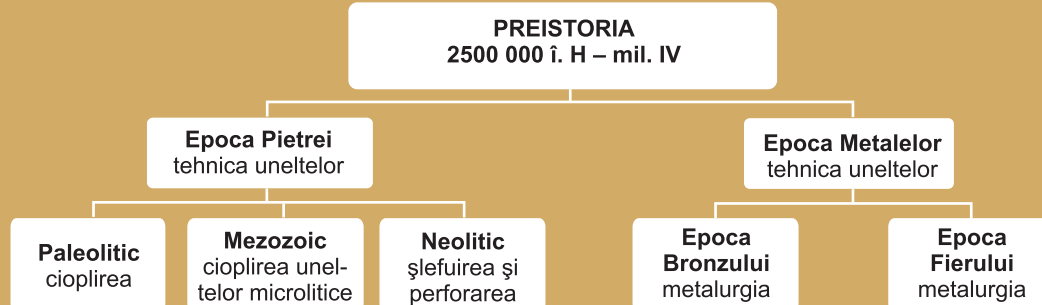
II

PREISTORIA

Competențe specifice

- 1.1. Ordonarea pe criterii cronologice a faptelor/proceselor istorice
- 1.2. Identificarea diferențelor temporale dintre evenimente și procese istorice
- 1.3. Localizarea în timp și în spațiu a faptelor și/sau a proceselor istorice
- 2.1. Folosirea termenilor de specialitate în descrierea unui eveniment/proces istoric
- 2.2. Relatarea unui eveniment/proces istoric, utilizând informații din surse istorice
- 3.1. Asumarea de roluri în grupuri de lucru
- 4.1. Folosirea unor tehnici de învățare în rezolvarea sarcinilor de lucru
- 4.2. Utilizarea resurselor multimedia în scopul învățării

Călătoria noastră în tainele istoriei începe cu perioada numită **Preistorie**. Aceasta este cea mai lungă epocă din trecutul omenirii. Preistoria durează sute de mii/milioane de ani. A început odată cu apariția omului și s-a încheiat odată cu descoperirea scrisului și formarea primelor state. În funcție de materialele și tehnica prin care erau confecționate uneltele și armele, Preistoria se împarte în **Epoca Pietrei** și **Epoca Metalelor**.

A. Locuință de lemn din paleoliticul timpuriu
(de acum 400.000 de ani)

B. Amuleta-pandativ de la Mitoc
(județul Botoșani)

C. Cioplitor (paleolitic), descoperit
pe Valea Dârjovului (județul Vâlcea)

Dicționar

ANTROPOGENEZĂ – procesul apariției și dezvoltării omului, a speciei umane.

MEZOLITIC – perioada de mijloc a epocii pietrei.

PALEOLITIC – cea mai veche fază din istoria omenirii, caracterizată prin folosirea uneltelor de piatră cioplită (în limba greacă palaiós = vechi, lithos = piatră).

UNELTE MICROLITICE – unelte mici din piatră

1 Primii oameni

Antropogeneza. Specia umană apare și se dezvoltă în urma unui lung proces de evoluție a omului numit antropogeneză, petrecut în Paleolitic. În cursul acestuia omul capătă poziție bipedă (mersul pe două picioare), creier mai mare și mai complex decât celelalte ființe, limbaj articulat și capacitatea de a munci și de a transmite experiența acumulată.

Locul de apariție a omului este estul Africii. Acum câteva milioane de ani, aici trăiesc strămoșii omului actual (hominizi). Evoluția acestora conduce la nașterea omului modern (*Homo sapiens*), în urmă cu circa 200 000 de ani. Acum 80 000 de ani, *Homo sapiens*, *omul inteligent*, începe colonizarea întregului Pământ. În Europa, urmele cele mai vechi ale lui *Homo sapiens* sunt cele din „Peștera cu oase”, de pe teritoriul actual al României. Aceste urme sunt vechi de circa 40 000 de ani.

Unelte și arme. În Paleolitic tehnica de prelucrare a pietrei este cioplirea. Astfel, oamenii învață să lovească o piatră cu o altă pentru a le ascuți. Primele unelte, rudimentare, sunt confecționate din pietre de râu (prundiș) (C).

Locuințele. Primii oameni trăiesc sub cerul liber. Treptat se adăpostesc la marginea stâncilor și în peșteri. Mai târziu, primii oameni construiesc *colibe* și *bordeie*. Colibele sunt confecționate din bețe de lemn și tufişuri (A). Singura îmbrăcăminte este o simplă blană aruncată pe umeri.

Ocupații. Primii oameni sunt vânători, culegători și pescari (1). Aceștia își procură hrana vânând animale sălbatice și culegând fructe sălbatice, nuci și semințe.

Focul. În paleolitic omul începe să producă focul prin frecarea a două pietre sau două lemne uscate (F). Acesta e folosit pentru pregătirea hranei, dar și contra frigului și contra animalelor sălbatice.

Arta. Tot acum apar primele credințe religioase și primele manifestări artistice. Astfel, în peșterile din Spania și Franța admirăm picturi executate pe pereții acestora (E). De asemenea, între cele mai vechi picturi se numără cele descoperite în peștera de la *Cuciulat*, în România (D). Și alte obiecte cu valoare artistică deosebită sunt descoperite pe teritoriul țării noastre (B). Apariția artei este și rezultatul observației de către primii oameni a mediului înconjurător, a animalelor pe care le vânează.

Mezoliticul. Este perioada de mijloc a epocii pietrei. Se folosește arcul cu săgeată, se inventează toporul propriu-zis, barca și sania. Se practică un grădinărit primitiv.

Surse

1. *Economia comunităților paleolitice se baza pe explorarea naturală a resurselor, culesul, pescuitul și mai ales vânatoarea fiind ocupațiile fundamentale ale diferitelor grupuri umane. În paleoliticul inferior, grupele umane vânau prada fie direct, fie prin intermediul capcanelor. Putem presupune că în Transilvania, alături de mamut și cerb, calul a constituit una din resursele importante de hrană, în condițiile în care datarea picturii de pe tavanul peșterii de la Cuciulat (Sălaj) e corectă.*

(Ioan-Aurel Pop, *Istoria Transilvaniei*)

Reține!

Preistoria este cea mai lungă epocă din trecutul omenirii, a început odată cu apariția omului și s-a încheiat odată cu descoperirea scrisului și formarea primelor state.

Aplicații

- Utilizând sursa (1), rezolvați următoarele cerințe:
 - Identificați ocupațiile primilor oameni.
 - Indicați care a fost o resursă importantă de hrană a primilor oameni.
 - Selectați din text un termen istoric și alcătuiți cu el un enunț.
- Pe harta de la pagina 13, urmăriți cucerirea Pământului de către specia umană.
- Completați spațiile libere cu termenii corespunzători din lista de cuvinte de mai jos:

Specia umană a apărut în urma unui proces numit ... Locul unde a luat naștere omul a fost ... Cele mai vechi urme ale lui Homo sapiens, în Europa, au fost descoperite pe teritoriul actual al ...

Primele unelte ale oamenilor au fost confecționate din ... Pentru a-și procura hrana, primii oameni se ocupau cu ...

Lista de cuvinte: vânătoarea și culesul, România, antropogeneză, răsăritul Africii, piatră.
- Descrieți una dintre sursele B – E, după următorul plan:
 - identificați epoca istorică în care se încadrează sursa;
 - selectați tipul de sursă istorică (scrisă/nescrisă);
 - numiți domeniul de activitate al oamenilor în care se încadrează sursa (ocupații/artă/religie/unelte etc.);
 - menționați materialul din care a fost fabricată sursa;
 - selectați o informație istorică pe care ne-o oferă sursa.
- Alegeți răspunsul corect:
 - Procesul apariției și evoluției omului se numește:

a) etnogeneză;	b) antropogeneză;
c) evoluție;	d) geneză.
 - Locul de apariție a omului este:

a) Europa;	b) Asia;
c) Africa;	d) America de Sud.
 - Strămoșul omului modern se numește:

a) Homo habilis;	b) Homo erectus;
c) Homo sapiens;	d) Australopithecus.
 - Prima tehnică de prelucrare a uneltelor este:

a) șlefuirea;	b) perforarea;
c) ascuțirea;	d) cioplirea.
 - Epoca de mijloc a pietrei se numește:

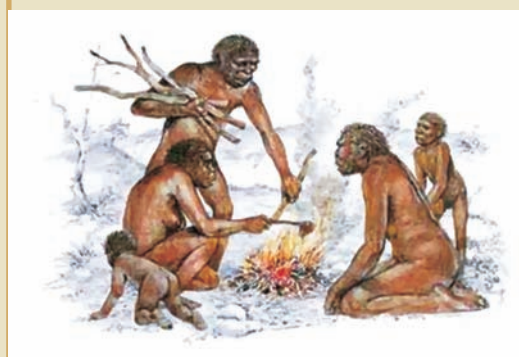
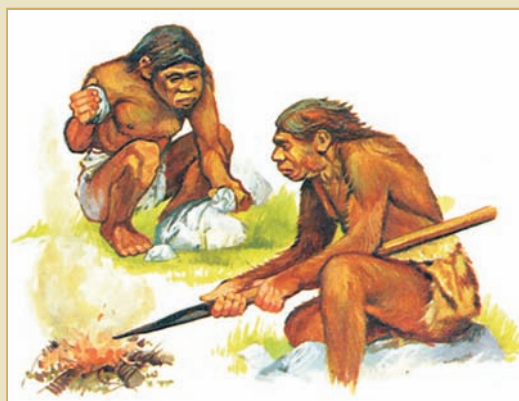
a) Paleolitic;	b) Neolitic;
c) Mezolitic;	d) Bronz.

D. Pictură din Peștera de la Cuciulat, județul Sălaj

E. Picturi din grotă Lascaux, Franța
Picturile de pe pereții peșterilor se numesc *picturi rupestre*.

F. Obținerea focului

A. Săpăligă din corn

B. Locuință neolitică descoperită la Drăgănești (județul Olt)

C. Așezarea de la Catal Huyuk (Turcia de astăzi), una dintre cele mai vechi așezări neolitice (acum circa 9000 de ani).

Dicționar

GORDON CHILDE (1892–1957) – arheolog australian care a introdus în cercetarea istorică termenul de „revoluție neolitică”.

NOMAD – (persoană, colectivitate) care se mută dintr-un loc în altul, nu are o așezare stabilă.

REVOLUȚIE – salt, progres important în evoluția oamenilor (de exemplu, revoluția neolitică).

Sedentarizare – trecere de la o viață nomadă la una stabilă.

2

Revoluția neolitică

Viața oamenilor în neolitic. În cea mai mare parte a preistoriei, ocupațiile principale sunt vânătoarea, culesul și pescuitul. Din acest motiv, oamenii sunt nomazi; ei se deplasează în căutarea surselor de hrană. Unelte simple, confecționate din piatră cioplită, os de animal și lemn.

Ultima etapă a Epocii pietrei se numește *neolitic*. Neoliticul apare în răsăritul Mării Mediterane, în urmă cu circa 10 000 de ani. În această perioadă viața oamenilor se schimbă, deoarece:

- Oamenii descoperă *agricultura* și *creșterea animalelor* (1). Astfel, încep să cultive cerealele: orezul, grâul, ovăzul, secara (F). Unele folosite în agricultură sunt săpăliga (A) și plantatorul. Probabil, primul animal domesticit a fost câinele care devine și prietenul omului preistoric. Descoperirile arheologice atestă și îmblânzirea unor animale precum porcul, oaia, capra și boul.

- Unele sunt perfecționate printr-o nouă tehnică: șlefuirea și perforarea pietrei (E). În acest mod devin mai rezistente și mai ușor de utilizat. Unealta caracteristică a neoliticului este toporul șlefuit și perforat.

- Oamenii dezvoltă primele meșteșuguri casnice: tors, țesut și olărit. Pentru gătitul și păstrarea alimentelor una din cele mai importante evoluții tehnologice este apariția cuptorului și a olăritului. Vasele ceramice erau de diferite forme și mărimi, lucrate cu mâna iar mai târziu cu ajutorul roții olarului. Ele erau confecționate pentru a rezista la căldură și pentru a păstra lichidele.

Unele obiecte confecționate de olari devin adevărate opere de artă (D).

Economia caracterizată de existența unor ocupații noi (agricultură, creșterea animalelor, meșteșuguri) constituie un mare salt în evoluția omenirii:

- Omul devine mai puțin dependent de mediul înconjurător în acțiunea de procurare a hranei.

- Oamenii devin sedentari (2). Astfel, apar așezări stabile, uneori populate de un număr mare de locuitori (C). În aceste așezări sunt construite, de exemplu, locuințe cu formă circulară și cu pereți din chirpici (2). În centrul locuinței se află vatra de foc (B) și piatra de măcinat cereale. Pentru construcția locuințelor se folosesc și cărămizi de lut.

Transformările în viața oamenilor sunt atât de mari, încât sunt numite *revoluție neolitică* (3).

Surse

1. Odată cu căldura, oamenii au învățat să sădească plante și să macine grânele. Curând au învățat să ridice corturi și să domesticească animalele care până atunci trăiau în libertate.

(Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*)

2. Pentru a cultiva pământul și a crește animale trebuie să fii stabil, adică să stai în același loc timp de câțiva ani. Apariția agriculturii, chiar dacă nu dă naștere primelor sate, sistematizează acest gen de așezare și permite, încă de pe atunci, îmbunătățirea locuinței. Cam

peste tot în Europa Centrală și de Vest este părăsită coliba fragilă de crengi, acoperită cu piei de animale, pentru case mari din pământ și paie (chirpici).

(Larousse, Istoria lumii de la origini până în anul 2000)

3. Numai o revoluție economică și tehnică putea permite societăților paleoliticului să iasă din impasul în care se aflau [...] Olarii făuresc cu mâinile lor dibace obiecte cu forme noi, imitate după tigvele curcubitaceelor sau după vasele mai vechi scobite în lemn sau în piatră moale. Grație războiului de țesut, femeile lucrează firele de lână și fac din ele țesuturi. Până și construcția caselor se modifică: familiile neolitice trăiesc în colibe de lemn, de trestie, de pari, de piatră sau nuiele de răchită acoperite cu lut. Deci oamenii din această epocă au avut nevoie de un număr mult mai mare de unelte specializate: ei întrebuințează frecvent toporul de piatră șlefuită, ascuțit la toci, trăsătură caracteristică din punct de vedere arheologic a epocii neolitice.

(Gordon Childe, De la preistorie la istorie)

Reține!

Cultivarea pământului, a modificat profund viața comunităților umane, creând nu numai un mod de viață stabil, ci și condițiile în care aveau să se dezvolte noile tehnologii, precum olăritul și prelucrarea metalelor.

Aplicații

- Utilizând sursa (3) rezolvați următoarele cerințe:
 - Identificați trei elemente caracteristice neoliticului.
 - Descoperiți caracteristica din punct de vedere arheologic a epocii neolitice.
 - Arătați cum sunt construite casele în neolitic.
 - Folosind informațiile din lecție arătați de ce neoliticul este o revoluție economică și tehnică.
 - Selectați trei termeni istorici prezenți în text.
- Redactați unul sau mai multe enunțuri, utilizând următorii termeni: *sedentari, agricultură, revoluție neolitică*.
- Descrieți una dintre sursele A–E, după următorul plan:
 - identificați epoca istorică în care se încadrează sursa;
 - numiți tipul de sursă istorică (scrisă/nescrisă);
 - numiți domeniul de activitate al oamenilor în care se încadrează sursa (economie/artă/religie/așezări etc.);
 - indicați scopul în care a fost fabricată sursa;
 - numiți materialul din care a fost fabricată sursa;
 - selectați o informație istorică pe care ne-o oferă sursa.

Știați că...?

- Calul domesticat este atestat din mileniul al III-lea î.H., în regiunea Ucrainei și a Rusiei meridionale.
- Torsul și țesutul reprezintă, încă din neolitic, ocupația femeilor. Materiile prime folosite sunt fie fibrele vegetale, fie cele animale. Se folosesc ca materie primă urzica, mai târziu inul și cânepa, ale căror tulpini sunt bătute și apoi toarse.

D. Vase aparținând culturii Cucuteni (localitate din județul Iași), care demonstrează extraordinara măiestrie a olarilor din acel timp (circa 5 000 î.H.)

E. Unelte neolitice

F. Cultivarea cerealelor. Oamenii din neolitic, constituiți în comunități agricole, au cultivat primele cereale, care atunci aveau un rol mult mai important în alimentație decât legumele, măslinele, curmalele sau smochinele. Cultura cerealelor a fost mai intensă în văile marilor fluvii: Tigru, Eufрат, Nil, Fluviul Galben. În America, printre cele mai vechi plante cultivate se numără: fasolea, bumbacul, porumbul, ardeul.

A. Topoare și coliere de bronz descoperite pe teritoriul țării noastre

B. Unelte din fier

C. Săbii din aur, care constituie Tezaurul de la Perșinari (județul Dâmbovița)

Dicționar

CULTURĂ ARHEOLOGICĂ – Ansamblul descoperirilor materiale și spirituale care caracterizează o anumită epocă istorică și prezintă trăsături comune; (locuințe, ceramică, unelte).

METALURGIE – tehnică de obținere și prelucrare a metalelor.

TEHNOLOGIE – ansamblul metodelor de obținere a unui anumit produs.

3

Inventarea metalurgiei – tehnologie și consecințe asupra vieții oamenilor

Apariția metalurgiei. Obținerea și prelucrarea metalelor (metalurgia) implică o tehnologie nouă; sunt necesare cuptoare în care se obțin temperaturi ridicate pentru a separa metalul de minereu. Metalurgia apare în regiuni precum Munții Caucaz sau Asia Mică (Turcia de astăzi), India, China și alte zone.

Primul metal utilizat este cuprul (arama). Cuprul este însă moale. Prin alierea cuprului cu cositorul (staniul), a fost obținut bronzul, un material mult mai bun pentru confecționarea uneltelor și armelor. Acest fapt inaugurează Epoca Metalelor, care se împarte în Epoca Bronzului și Epoca Fierului.

Epoca bronzului. Unelte și armele sunt confecționate din bronz, în tehnica topirii și turnării: topoare, securi, cuțite, pumnale, săbii sau obiecte de podoabă (A). Pe teritoriul țării noastre este atestată o strălucită civilizație a bronzului (D). În afară de bronz, sunt prelucrate și metalele prețioase, aurul și argintul (C).

Epoca fierului. Metalurgia fierului este descoperită tot în regiuni precum Anatolia. Metalurgia fierului permite fabricarea unor unelte rezistente și în cantități mari (fierul este un metal mai răspândit decât arama și cositorul).

Meșteșugul prelucrării fierului nu are un caracter casnic, datorită complexității prelucrării fierului. Armele și unelte confecționate din fier (B) erau superioare celor din bronz, ele se produceau prin forjare.

În domeniul olăritului începe să fie utilizată roata olarului. Însușirea meșterilor olari specializați este relevată de calitatea superioară a vaselor de ceramică. În același timp, continuă să fie lucrate vase cu mână.

Consecințe. Dezvoltarea metalurgiei are numeroase urmări:

- Apar noi ocupații, cum ar fi extragerea minereurilor.
- Utilizarea metalelor conduce la progrese în toate ramurile economice. Astfel, în agricultură folosirea plugului cu brăzdar de fier face ca pământul să fie arat mai ușor. În același timp, recoltele cresc considerabil. Acest fapt conduce la îmbunătățirea vieții oamenilor.
- Armele, cum ar fi săbiile, devin mult mai primejdioase. Astfel, războaiele produc, din nefericire, pierderi mai mari de vieți omenești.
- Se produce diferențierea între agricultori, păstori și meșteșugarii care prelucrează metalul (1).
- Topind metalele la temperaturi ridicate, în cuptoare speciale, crește nivelul de cunoștințe științifice al oamenilor.

Surse

1. La începuturile ei, metalurgia a fost, deopotrivă, o artă și o tehnică. Minerii și metalurgiștii sunt inițiați în anumite mistere din care învață ce trebuie să facă. La fel ca și tehnicile vânătorii și țesutului, prelucrarea aramei se învață prin exemplu și experiență concretă. Dar de această ucenicie nu se bucură toți membrii comunității; munca minerului, a topitorului și a turnătorului cere multă minunție și îndemânare, încât nu poate fi îndeplinită între arat și îngrijirea

3. Inventarea metalurgiei – tehnologie și consecințe asupra vieții oamenilor

animalelor, ci necesită să i se consacre întreaga activitate. Drept urmare, industria aramei este prima care n-a fost practică de fiecare familie în parte pentru satisfacerea propriilor ei nevoi. [...] traiul lor nu a mai depins în primul rând de pământ, ci de tehnica lor și de produsele pe care le fabricau.

(Gordon Childe, *De la preistorie la istorie*)

Reține!

Obținerea și prelucrarea metalelor implică o tehnologie nouă, apar noi tehnici de confecționare a uneltelor: tehnica topirii și turnării.

Știați că...?

Fierul era foarte scump; marele poet grec Homer îl menționează sub numele de metal prețios la egalitate cu aurul:

Cruță-mi viața ... și vei primi răsplata care și se cuvine. Tatăl mi-e bogat. Casa îi e plină de lucruri de preț: aur, aramă și fierul ce-i lucrat cu mare meșteșug.

(Homer, *Iliada*)

Aplicații

- Utilizând sursa (1), rezolvați următoarele cerințe:
 - Menționați două noi profesii apărute în Epoca Metalelor.
 - Identificați o deosebire între ocupațiile din Epoca Pietrei și Epoca Metalelor.
 - Prin ce se caracterizează munca minerului, a topitorului și a turnătorului?
 - Ce ocupații apărute în Preistorie se mai păstrează și astăzi?
 - Identificați un termen istoric din text.
- Realizați unul sau mai multe enunțuri utilizând următorii termeni: *metalurgie, Epoca Bronzului, Epoca Fierului, olărit*.

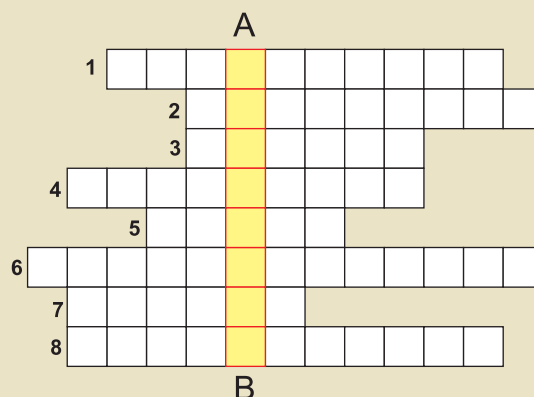
- Descrieți una dintre sursele A–D, după următorul plan:
 - identificați epoca istorică în care se încadrează sursa;
 - numiți tipul de sursă istorică (scrisă/nescrisă);
 - precizați scopul în care au fost fabricate obiectele din imagini;
 - indicați materialele din care au fost fabricate obiectele din imagini;
 - selecți o informație istorică pe care ne-o oferă sursa.
- Completând corect rebusul de alături, veți obține pe verticala AB denumirea ultimei etape a Epocii Pietrei.
- Plasați, pe axa cronologică a Preistoriei, tipul de unelte caracteristice, materialul din care sunt confecționate și tehnica prelucrării uneltelor.

Axa cronologică – Preistoria

D. Obiecte din bronz

- Știință ajutătoare a istoriei care se ocupă cu stabilirea datelor istorice și succesiunea în timp a faptelor istorice.
- Epoca de mijloc a pietrei.
- Popoare care nu au o așezare stabilă, permanentă.
- Salt, progres important în evoluția oamenilor.
- Primul animal domesticit de om.
- Proces istoric de trecere de la o viață nomadă la una stabilă.
- Meșteșug casnic prin care sunt confecționate vasele ceramice.
- Ocupație a oamenilor care încep să cultive cereale: orez, grâu, ovăz, secară.

Așa vă place istoria?

Interior din peștera Lascaux

Iată un „cal chinez” de la Lascaux...

... și o vacă roșie cu cap negru!

Una din marile descoperiri arheologice ale secolului al XX-lea a fost făcută de niște tineri, cu puțin mai mari decât voi, elevii de clasa a V-a. Este vorba de patru adolescenți, însoțiți de... câinele unuia dintre ei. Poate vă interesează mai puțin cum îi chema pe tineri, așa că vă dau doar numele câinelui: Robot. În anul 1940, copiii, împreună cu câinele se jucau și, la un moment dat, Robot a intrat într-o deschizătură dintr-o stâncă. Pământul s-a surpat și copiii au trebuit să intre ca să-l salveze pe Robot. Spre surprinderea tinerilor vizitatori, aceștia au descoperit o sală înaltă de cinci metri în care, pe pereți, se vedeau picturi reprezentând animale. Era ceva extraordinar: un adevărat muzeu cu picturi din epoca de piatră!

Cel ce a făcut primele cercetări în peșteră a fost abatele Henri Breuil. Era prea mult, totuși, pentru niște copii și pentru un câțel să se ocupe de studierea unei peșteri preistorice! Cum? Nu știți ce este un abate? Ei bine, este un titlu acordat unor preoți creștini din Europa apuseană.

Abatele Breuil a ajuns la concluzia că picturile datează de cel puțin 15 000 de ani și că ele reprezintă niște capodopere ale culturii din toate timpurile! Era mult de lucru pentru abate, având în vedere că, în fapt, avea de cercetat, un ansamblu de galerii subterane, având o lungime de 140 de metri! Încăperile și pereții peșterii au căpătat nume sugestive: *Sala Taurilor*, *Panoul Ursului*, *Panoul Vacii Roșii*, *Panoul Cailor Chinezi* etc. Nu-i așa că este distractiv? Auzi acolo: „Panoul Cailor Chinezi”!

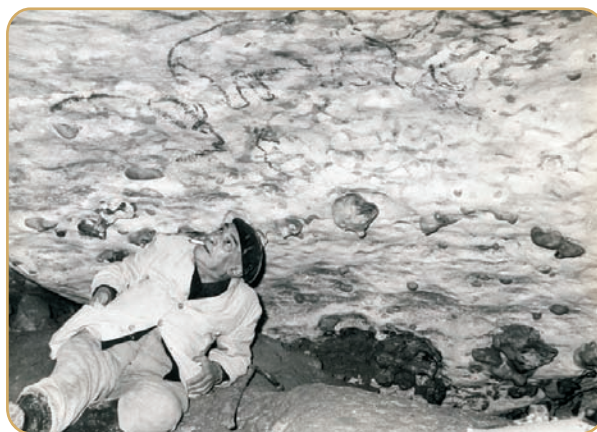
Nu v-am spus unde este situată peștera. Ea se găsește în regiunea Dordogne, din sud-vestul Franței, undeva pe valea râului Vézère.

Din 1963 s-a interzis accesul în peșteră, deoarece, aerul respirat de vizitatori provoca deteriorarea picturilor. O replică a peșterii a fost construită în 1983 și este vizitată de sute de mii de turiști anual. De asemenea, se poate face o călătorie online în fantasticele grote de la Lascaux, accesând adresa:

<http://www.lascaux.culture.fr/#/en/00.xml>

Aplicație

Considerați că picturile din grota de la Lascaux sunt izvoare istorice? Dacă da, explicați de ce!

Abatele Henri Breuil, studiind fantasticele picturi de la Lascaux

Recapitulare

II. PREISTORIA

CE AM ÎNVĂȚAT?

1. Ce este preistoria?

Preistoria este cea mai lungă epocă din trecutul omenirii. Ea durează sute de mii/milioane de ani. A început odată cu apariția omului și s-a încheiat odată cu descoperirea scrisului și formarea primelor state.

2. Unde au apărut primii oameni?

Locul de apariție al omului este estul Africii, de aici specia umană s-a răspândit pe celelalte continente.

3. Ce înțelegem prin revoluția neolitică?

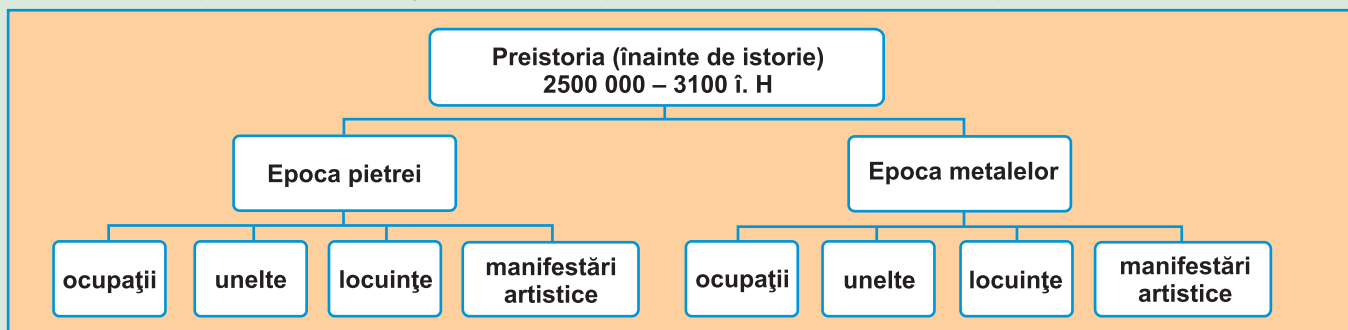
Revoluția neolitică este o perioadă plină de transformări în care comunitățile de vânători și culegători, devin comunități agricole care au îmblânzit primele animale și au dezvoltat primele meșteșuguri casnice: tors, țesut și olărit.

4. Când a fost inventată metalurgia și ce consecințe a avut asupra vieții oamenilor?

În jurul anului 3000 î.H., India, Mesopotamia, Asia Mică și Grecia au descoperit bronzul și avantajele lui. Obținerea și prelucrarea metalelor implică o tehnologie nouă; sunt necesare cuptoare în care se obțin temperaturi ridicate pentru a separa metalul de minereu.

Dezvoltarea metalurgiei duce la apariția de noi ocupații, a unor unelte și arme mult mai rezistente, la îmbunătățirea vieții oamenilor.

1. Completați, tabelul de mai jos, cu informația corectă, utilizând manualul și internetul.

2. De la primul om la omul modern

Homo habilis. Primul om și primul strămoș direct al omului modern, *Homo habilis*, a apărut în urmă cu 3 sau 4 milioane de ani și a dispărut cam de 1,6 milioane de ani. El trăia în estul și sudul Africii. El cioplește unelte și face adăposturi din crengi.

Homo erectus. Descendent din *Homo habilis*, el a apărut acum aproape 1,7 milioane de ani. Dispare prin anii 300 000. Originar din Africa, el a populat Asia și Europa. Descoperă focul și perfecționează uneltele. În funcție de climă, el trăiește sub cerul liber, în colibe sau peșteri.

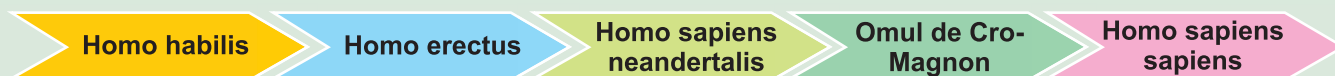
Homo sapiens arhaic a dat naștere, la date și locuri diferite, la două specii: **Homo sapiens neandertalis** și **Homo sapiens sapiens, strămoșul direct al omului modern.**

Homo sapiens neandertalis. Este originar din Europa. El apare prin anul 100 000 î.H. și dispare prin 35 000 î.H. Din Europa, oamenii de **Neandertal** ajung în Asia Centrală, trecând prin Orientul Apropiat.

Homo sapiens sapiens, apărut prin anul 100 000 î.H., descoperă și populează cele cinci continente începând cu Preistoria. În Europa, el apare în jurul anului 40 000 î.H. cu omul de Cro-Magnon.

(Larousse, *Istoria lumii de la origini până în anul 2000*)

• Urmărește, pe această axă a timpului, marea călătorie de la primul om la omul modern.

Activitate individuală

• Realizează un poster care să ilustreze evoluția uneltelor în Preistorie.

Evaluare

I. Citiți cu atenție sursa istorică:

„Oamenii au început să străbată pământul acum 200 000 de ani, la început vânând și culegând hrana zilnică pentru a supraviețui. Cu 10 000 de ani în urmă, oamenii au învățat cum să cultive cereale și astfel au putut să întemeieze așezări în preajma câmpurilor lor. Din aceste mici sate, cum erau la început, s-au dezvoltat apoi orașe și cetăți. Acestea au dat naștere marilor civilizații ale lumii antice. La început, în aceste civilizații erau folosite uneltele de piatră, dar prin 6 000 î.H., în Orientul Mijlociu, apar unelte de cupru. Mai târziu, ele au fost urmate de unelte de bronz și apoi de cele din fier. Fiecare din aceste materiale a dat numele unei perioade istorice. Dar nu toate civilizațiile au trecut prin cele patru epoci: de exemplu, în Africa, popoarele bantu au trecut direct din epoca pietrei în cea a fierului.”

(Simon Adams, *Atlasul lumii antice*)

Cerințe:

1. Asociază următoarele repere cronologice cu evenimentele istorice corespunzătoare.

- a. 200 000 î.H. ...
- b. 10 000 î.H. ...
- c. 6 000 î.H. ...

2. a. Selectează, din sursa istorică, ocupațiile primilor oameni.

- b. Menționează patru materiale din care au fost confecționate uneltele în preistorie.
- c. Identifică o urmare a faptului că oamenii au învățat să cultive cereale.

3. Completează spațiile libere cu informația corectă.

- a. Primele unelte au fost confecționate din ...
- b. Fiecare din aceste materiale a dat numele unei ...
- c. Oamenii, pentru a supraviețui, au ...

II. Hașurează, cu o culoare, pe harta mută, traseul cuceririi Pământului de către specia umană.

Portofoliul meu

Primii oameni și invențiile lor

• Adunați informații, imagini și articole despre: primii oameni, evoluția uneltelor, apariția tehnologiei, consecințele invențiilor asupra oamenilor.

III

ORIENTUL ANTIC

Competențe specifice

- 1.2. Identificarea diferențelor temporale dintre evenimente și procese istorice
- 2.1. Folosirea termenilor de specialitate în descrierea unui eveniment/proces istoric
- 2.3. Stabilirea de asemănări și deosebiri referitoare la evenimente/procese istorice, pe baza unor surse diferite
- 3.1. Asumarea de roluri în grupuri de lucru
- 3.2. Descrierea rolului unor personalități în desfășurarea evenimentelor istorice
- 4.1. Folosirea unor tehnici de învățare în rezolvarea sarcinilor de lucru
- 4.2. Utilizarea resurselor multimedia în scopul învățării

Călătoria noastră continuă în Orientul Antic. Acesta se întinde pe o suprafață uriașă între Marea Mediterană și Oceanul Pacific. Pe o suprafață atât de vastă se întâlnesc toate formele de relief: câmpii fertile, podișuri, munți bogați în resurse minerale, deșerturi. Resursele naturale variate sunt exploatate de timpuriu.

Intensa viață economică explică faptul că în această zonă se inventează scrisul, apar primele orașe, iau naștere state puternice, într-un cuvânt apar primele civilizații.

O zonă importantă a Orientului Antic este **Semiluna Fertilă** din care fac parte **Egipt, Fenicia, Palestina, Mesopotamia**. Alte regiuni în care se dezvoltă civilizații vestite sunt **India și China**.

Semiluna Fertilă

A. Valea Nilului

B. Drumul Mătăsii

C. Meșteșuguri în Egiptul antic

Dicționar

PURPURĂ – vopsea de culoare roșie-violetă obținută dintr-o scoică din estul Mării Mediterane.

1

Mediul natural și economia în Orientul Antic

Mediul natural. Mediul natural este marcat de existența unor cursuri de apă care influențează modul de viață al oamenilor.

Mesopotamia este țara ce se întinde între cele două fluvii, Tigru și Eufrat (1). Acestea se unesc înainte de a se vărsa în Golful Persic. Cea mai importantă resursă naturală o constituie pământul fertil. Ploile sunt rare, însă existența celor două fluvii dă posibilitatea locuitorilor să realizeze vaste lucrări de irigație (1).

Fluviul Nil parcurge mii de kilometri înainte de a ajunge în Egipt. Până la vărsarea în Marea Mediterană, Valea Nilului (A) se confundă cu Egiptul (2). Periodic, Nilul își revărsa apele, fertilizând cu mâlul său terenurile agricole, însă, uneori produce pagube; de aceea, de-a lungul mileniilor, oamenii construiesc importante lucrări de irigație prin care controlează revărsările fluviului dător de viață pentru vechiul Egipt.

Vechii indieni edifică o civilizație strălucită pe văile fluviilor Indus și Gange (3). La fel, marea civilizație chineză este construită în zona mărginită de Fluviul Galben și Fluviul Albastru.

Viața cotidiană (adică viața de zi cu zi) a oamenilor și economia sunt influențate de mediul natural.

Economia

Agricultura. Principala ocupație a oamenilor este agricultura. Oamenii construiesc pe cursurile unor fluvii mari (Eufrat, Tigru, Nil, Fluviul Galben) vaste sisteme de irigație (1). Acest fapt permite dezvoltarea agriculturii și obținerea de producții mari: cereale, legume, fructe (3) etc. În China se dezvoltă creșterea viermilor de mătase din care se obține o marfă foarte căutată, mătasea.

Păstoritul este o altă ramură economică importantă. De timpuriu, în Orient sunt domesticate animalele. Se cresc oi, porci, vite, cai, animale de povară, păsări etc.

Meșteșugurile. În vechiul Orient, meșteșugarii (C) sunt foarte pricepuți. Deși lucrează cu unelte rudimentare, ei confecționează vase de ceramică, unelte, arme, bijuterii etc. Meșterii fenicieni sunt vestiți pentru țesăturile vopsite cu purpură (4).

Comerțul. Intensa viață economică are drept consecință dezvoltarea comerțului. Timp de milenii, comerțul se desfășoară prin intermediul schimbului produs contra produs (*troc*). Cele mai frecvente mijloace de plată sunt metalele (aramă, argint, aur) sau cerealele. În secolul al VII-lea î.H., în regiunea numită Lidia (din Asia Mică) a apărut moneda, ceea ce înlesnește considerabil comerțul. Activitatea comercială se desfășoară pe drumuri comerciale. Cel mai vestit este „Drumul Mătăsii”, care unește Marea Mediterană cu China (B). Sunt folosite și comunicațiile pe apă. Cei mai îndrăzneți negustori și navigatori (D) ai Orientului Antic sunt fenicienii.

Așezări. Dezvoltarea agriculturii are drept urmare apariția unor așezări stabile. Satele sunt locul în care se desfășoară activitatea economică principală în Antichitate, agricultura. Treptat, se produce fenomenul de specializare a ocupațiilor (se produce o separare între agricultori, meșteșugari, negustori). În urma acestui fapt, în Orientul Antic apar orașe celebre (5). Acestea sunt mari centre meșteșugărești și comerciale. Unele sunt reședințe ale regilor. Cel mai faimos oraș al Mesopotamiei este Babilon. În Egipt, celebru este orașul Theba, multă vreme capitală a statului. Între cele mai mari orașe ale Antichității sunt și cele din China antică (E).

Surse

1. Babilonia [regiune a Mesopotamiei] este brăzdată de mai multe râuri, cele mai mari fiind Eufrat și Tigris... Eufratul inundă la începutul verii, încă din primăvară când se topesc zăpezile..., încât e silit să facă lacuri și să acopere ogoarele, dacă nu i s-ar devia în șanțuri și canale cursul ce crește peste măsură... Din această cauză s-au născut canalizările...

(Strabon, Geografia).

2. Căci este limpede pentru orice om cu judecată, chiar fără să fi auzit nimic mai înainte, ci numai privind, că Egiptul... este pentru egipteni un pământ dobândit și un dar al Nilului.

(Herodot, Istorii)

3. Întreaga Indie este brăzdată de râuri, unele din ele sunt afluenții altor două care sunt mai mari, Indus și Gange; altele se varsă în mare prin gurile lor proprii... India este udată de ploile de vară, iar câmpiile ei se umplu de bălți. În timpul acestor ploi se seamănă inul, meiul și susanul, orezul și arpacașul, iar în timpul iernii grâul, orzul, legumele și alte plante comestibile.

(Strabon, Geografia).

4. Purpura era o culoare naturală care provenea dintr-o mică scoică, foarte răspândită, pe timpuri, de-a lungul coastelor Siriei și ale Libanului... Când animalul ce se află înăuntrul scoicii este mort și după ce carnea sa putrezește, ea secretă un lichid galben; acest suc aplicat pe o pânză albă, când se usucă, se colorează în violet. Cu cât pânza este expusă mai mult timp în soare, cu atât nuanța sa devine mai intensă, nu se șterge și nu se decolorează cu timpul.

(Constantin Daniel, Civilizația feniciană)

5. Majoritatea istoricilor consideră că primul oraș adevărat din istoria universală a apărut în sudul extrem al Mesopotamiei, la Uruk, o așezare masivă din ultimul sfert al mileniului patru î.H., poate de zece ori mai mare decât orice altă așezare din acea perioadă.

(Marc Van De Mierop,

O istorie a Orientului Apropiat în Antichitate)

Știați că...?

Adoptarea timpurie a metodei irigațiilor a dus la creșterea substanțială a cantităților de hrană și a populației, care, la rândul ei, a pus bazele orașului.

Aplicații:

1. Utilizați informațiile din lecție și analizați cu atenție imaginile, apoi arătați ce înțelegeți prin mediul natural.

2. Selectați, din sursele (1), (2), (3) elementele de mediu natural care influențează modul de viață al oamenilor și identificați câte o consecință a elementului selectat asupra vieții economice.

3. Ce descoperire a fenicienilor este prezentată în sursa (4)? De existența cărui element de mediu a fost influențată această descoperire?

4. Argumentați de ce primele orașe au apărut în Mesopotamia (5)?

5. Descrieți imaginile (A), (B), (C), (D), având în vedere: **a)** ocupațiile economice; **b)** elementele de mediu care influențează aceste ocupații; **c)** spațiul istoric la care se referă.

6. Definiți următorii termeni și alcătuiți câte un enunț cu fiecare dintre ei: Mesopotamia, comerț, troc, sat, oraș.

D. Corabie feniciană

E. Orașul Chang'An, una din capitalele Chinei antice. În secolul VIII î.H., este cel mai mare oraș din lume. Așezarea este orientată după punctele cardinale. Străzile sunt largi și paralele.

F. Uruk, cel mai vechi oraș atestat arheologic

A. Ruinele palatului regilor persani de la Persepolis.

B. Templul zeului Amon, din Luxor, Egipt.

C. Faraonul Egiptului aducând omagiu zeului Aton (discul Soarelui care mângâie Pământul cu „măinile” din capătul razelor).

Dicționar

ELITĂ – parte a unei societăți care are o poziție superioară, care beneficiază de bogăție și putere.

MONTOTEISM – religie care recunoaște o singură divinitate.

POLITEISM – religie care recunoaște mai multe divinități.

2

Societatea și viața cotidiană în Orientul Antic

Practici sociale. În Orient apar structuri sociale (1): preoții, războinicii și oamenii de rând. Aceștia din urmă sunt producătorii de bunuri materiale (agricultori, păstori, meșteșugari, negustori). Ei constituie majoritatea locuitorilor. Numărul de sclavi este redus. Aceștia provin, în mare măsură, din rândul prizonierilor de război. Situația acestor oameni este cea mai dificilă, întrucât sunt considerați obiecte care pot fi vândute sau lăsate moștenire. Deasupra întregii societăți este monarhul (rege, faraon, împărat), care în Orient beneficiază de putere absolută.

Familia. În general, în Orientul Antic familia este formată din cei doi soți și din copii. De obicei, bărbații beneficiază de un statut superior în comparație cu femeile (2).

În Mesopotamia, femeile au, conform Codului lui Hammurabi, drepturi mai mari decât cele din alte societăți. De o stare asemănătoare beneficiază și femeile din familiile evreiești.

Cea mai bună situație o au femeile din Egipt. Aici li se recunoaște egalitatea în drepturi cu bărbatul. Un statut inferior îl au femeile din vechea Chină. De exemplu, femeile nu au, în China, drept de proprietate. Totuși, femeia-mamă este respectată.

În Orientul Antic, copiii sunt educați în cadrul familiei (3). Un rol important în educație îl are mama. De obicei, școlile sunt rezervate copiilor din familiile bogate.

Locuința. În așezările Orientului Antic, oamenii de rând locuiesc în case modeste de dimensiuni mici. În Mesopotamia, trestia de pe malul râului este folosită pentru a construi case și hambare unde se păstrează alimentele și sunt adăpostite animalele. Tot în Mesopotamia, sumerienii au case construite din cărămizi uscate la soare. În vechiul Egipt, materialul din care sunt confecționate locuințele este trestia sau chirpicul. În schimb, casele celor bogați sau palatele regilor sunt construite din materiale scumpe, precum cărămida arsă și smălțuită (Mesopotamia), piatra etc. De asemenea, dimensiunile unor astfel de palate sunt, uneori, imense (A).

Hrana. Locuitorii vechiului Orient consumă cantități mari de cereale, urmare a descoperirii agriculturii. În Mesopotamia și Egipt grâul este principala hrană a oamenilor, dar se consumă și alte alimente (4). În China oamenii preferă meiul și orezul (5). În general, carnea este accesibilă mai ales celor bogați. În vechiul Orient se consumă și băuturi alcoolice, de exemplu berea făcută din cereale, atestată în Mesopotamia și Egipt. Berea este băută de cei săraci, în timp ce vinul este băutura celor bogați.

Credința. În Orient iau naștere un mare număr de credințe religioase (B). Acestea sunt religii politeiste. Preoții formează o categorie bogată și influentă în societate. Unele religii din Orientul Antic dăinuie până astăzi, de exemplu, confucianismul, în China (D), sau budismul, în India.

Și credințele religioase sunt legate de mediul natural. Astfel, vechii egipteni cred că Hapi, zeul Nilului (E), aduce fertilitatea pământului. Tot în Egipt apare și prima religie monoteistă (cultul zeului Aton) (C) cu o existență scurtă. Vechii evrei au o religie monoteistă care există și astăzi.

Surse

1. Chiar dacă organizarea politică a statelor era diferită, toate erau caracterizate de o discrepanță enormă privind accesul la bogăție și putere între elita redusă din punct de vedere numeric și majoritatea populației.

(Marc Van De Mieroop,
O istorie a Orientului Apropiat în Antichitate)

2. Asiro-babilonienii [locuitori ai Mesopotamiei] credeau că familia este imaginea statului, așa cum regele domnește într-un stat, tot așa tatăl domnește peste familie... În raport cu schimbările societății..., viața de familie a devenit mai bogată, iar situația femeilor... s-a îmbunătățit. Totuși, suveranitatea exercitată asupra familiei de tată nu ar fi fost diminuată niciodată.

(Constantin Daniel, *Civilizația asiro-babiloniană*)

3. Grecii admirau educația tinerilor persani (popor din Orientul antic), despre care Herodot (istoric antic grec)... spune: *Tinerii persani sunt învățați trei lucruri: să călărească, să tragă cu arcul și să spună întotdeauna adevărul.*

4. Când fluviul crește și îneacă câmpiile, din apă cresc nenumărați crini cărora egiptenii le zic lotuși. După ce îi culeg, îi usucă la soare și pe urmă, pisându-le miezul... fac din el un fel de pâine pe care o coc la foc... Unii locuitori trăiesc numai cu pești, pe care îi prind, le scot măruntaiele, îi usucă la soare și apoi îi mănâncă uscați.

(Herodot, *Istoriei*)

5. Masa lor [a chinezilor] constă dintr-o farfurie de mei. Meiul este un adevărat zeu. El era baza hranei, fiind pus pe primul loc în rândul cerealelor... Chinezii cultivau mai multe specii, una din ele... se folosea în special pentru fabricarea prin fermentație a unei băuturi. Se mai cultivau și alte soiuri de orez... Grâul și orzul aveau mai puțină importanță... Se pare că făina de grâu se folosea în special pentru dezvoltarea fermenților în producerea băuturilor din orez și mei... Dintre legumele proaspete se consumau multe soiuri de castraveți și dovleci. Diferitele condimente ca usturoiul, ceapa, semințele de muștar, se foloseau pentru a da gust mâncării... Legumele uscate, mai ales mazărea, de diferite mărimi, aveau un rol important în alimentație, îndeosebi ca merinde pentru drum.

(Jan Cooper, *China antică*)

Aplicații

I. 1. Utilizați informațiile din lecție și analizați cu atenție imaginile A, B, C, D, E, pentru a explica ce înțelegeți prin societate și viață cotidiană.

2. Ce structuri sociale apar în Orientul Antic și prin ce se caracterizează organizarea politică a statelor (sursa 1,2, imaginile A,B)? Care este rolul familiei în societatea Orientului Antic?

3. Cum a influențat mediul natural construcția locuințelor și hrana în Orientul Antic (4)?

4. Comentați spusele lui Herodot: *Tinerii persani sunt învățați trei lucruri: să călărească, să tragă cu arcul și să spună întotdeauna adevărul.*

II. Alcătuiți câte un enunț cu fiecare dintre următorii termeni: monarh, credințe, trestie, familie, cereale.

D. Învățătură chineză Confucius (551–479), întemeietorul religiei confucianiste

E. Zeul Hapi este înfățișat ca un bărbat cu părul lung și cu plante de papirus pe cap, purtând mese de ofrandă încărcate cu produse.

Știați că...?

Din gospodăria țăranului egiptean nu lipsea pisica, uneori dresată pentru a vâna păsări, pentru a prinde șoareci, șobolani și șerpi veninoși.

A. Reconstituirea Babilonului – Zigurat

B. Pe zidul porții lui Iștar se află leul – simbolul regalității babiloniene

C. Grădinile suspendate din Babilon

Surse

Descrierea Babilonului

1. *Iată cum este construit Babilonul. Orașul este împărțit în două părți, fiind străbătut prin mijloc de un fluviu care se numește Eufrat. El curge din ținutul armenilor; este mare, adânc și repede; se varsă în Marea Roșie. Din ambele părți, extremitățile zidului ajung până la fluviu formând un unghi. De acolo pornesc înainte, de-a lungul marelui fluviu, două ziduri, făcute din cărămidă arsă, netencuite. Orașul însuși este plin de case cu trei și patru caturi. Îl străbat străzi drepte, mai ales cele transversale, care duc spre fluviu. La capătul tuturor acestor străzi, în zidul care mărginește fluviul, niște porți mici – tot atâtea la număr câte erau și străzile. Aceste porți, făcute tot din aramă, duceau pe malul fluviului. (Herodot, Istorii)*

Studiu de caz

Orașul-stat Babilon

Orașul-stat. Statul apare în Orientul Antic deoarece:

- a) Este necesar să se coordoneze eforturile oamenilor pentru producerea de bunuri materiale.
- b) În cadrul statului sunt reglementate relațiile în cadrul structurilor sociale apărute.

Primele state ale Orientului se constituie în jurul unor orașe. Această formă de organizare politică poartă numele de oraș-stat. Teritoriul orașului-stat este format din centrul urban și teritoriile înconjurătoare. În fruntea orașului-stat se află un rege. Acesta stăpânește pământul lucrat de comunitățile de țărani liberi.

Primele orașe cunoscute se dezvoltă în mileniul IV î.H., în sudul Mesopotamiei (Sumer). Cel mai vechi oraș atestat este Uruk.

Când și unde ia naștere Babilonul? Orașul Babilon este fondat în a doua jumătate a mileniului al III-lea î.H. El este situat pe cursul inferior al fluviului Eufrat, la intersecția principalelor drumuri comerciale din Mesopotamia centrală. Este cel mai cunoscut și important oraș din Mesopotamia.

Cum arată vechiul Babilon? Avem mai multe informații despre înfățișarea orașului în secolul al VI-lea î.H. (1). În acel timp, Babilonul este înconjurat de mai multe rânduri de ziduri uriașe construite din cărămidă smălțuită. Acestea sunt prevăzute cu porți, fiecare purtând numele unui zeu. Zeii sunt înfățișați sub forma chipurilor unor animale: taurul, leul (B), dragonul etc. Intrarea principală în oraș se face prin poarta zeiței Iștar.

Babilonul este împărțit de fluviul Eufrat în două părți legate printr-un pod. Orașul e construit după un plan bine gândit cu străzi paralele și clădiri mărețe: temple, palate frumos decorate cu smălț albastru (A). *Drumul sacru* pavat cu dale stălucitoare, străbate orașul de la un capăt la altul. Faimoasele *Grădini suspendate* sunt considerate una din cele șapte minuni ale lumii antice (C).

Din istoria Babilonului. Babilonul domină Mesopotamia întreaga în cursul domniei regelui Hammurabi (1792 î.H.–1749 î.H.), care cucerește celelalte orașe-stat. Din cauza ascensiunii unor vecini puternici (cum ar fi Regatul Asiriei), Babilonul își pierde importanța. El renaște sub regele Nabucodonosor al II-lea (605–562 î.H.), care extinde stăpânirea Babilonului în Mesopotamia și țările învecinate. După moartea marelui rege, Babilonul decade. Potrivit unei cronici vechi, regele Cyrus din Persia cucerește Babilonul, „fără nicio bătălie”, în anul 539 î.H.

Aplicații

1. Obiectele, textele și imaginile descoperite la Babilon sunt izvoare istorice?
2. Aceste obiecte, de exemplu, un templu, o casă, un desen ne indică gradul de dezvoltare a orașului la un moment dat? Pot fi izvoare istorice obiective?
3. Descrieți orașul Babilon, utilizând imaginile și sursa istorică.

Studiu de caz

Temple și piramide

TEMPLE

Dacă facem o călătorie imaginară în Orientul Antic, vedem că aici se construiesc piramide, temple (1) și palate. Toate acestea sunt opere de artă deosebit de frumoase.

Cele mai vechi monumente din Mesopotamia sunt palatele din cărămidă arsă. În interiorul palatului există o construcție importantă, și anume templul. Templul este edificiul dedicat zeilor. În templu se desfășoară ceremonialul religios.

Cum arată un templu? În Mesopotamia templele sunt situate pe terase înalte. Templele au proporții alungite și fațadele frumos ornamentate în culori strălucitoare. Planul este pătrat, îndreptat către cele patru puncte cardinale.

Ziguratul. Tot în Mesopotamia este construit și ziguratul (A, D). Acesta este un templu uriaș, având șapte etaje, construit din lut și argilă. Fiecare etaj este vopsit într-o culoare (de exemplu, alb, roșu, albastru etc). Cel mai cunoscut zigurat este Templul lui Marduk, de la Babilon, descris în *Vechiul Testament* drept „Turnul Babel”.

În China, templele sunt numite pagode (B). Ele au etaje supra-puse cu acoperișuri curbate și colțurile streșinilor ridicate. Pagodele sunt decorate cu picturi și au incrustații din lemn, sidex, jad.

În Egipt există în fiecare oraș temple (C) închinat unui singur zeu. Statuia zeului poate fi găsită în cea mai îndepărtată și întunecoasă cameră. Templele sunt formate din mai multe încăperi. La intrarea în templu, se găsesc doi piloni în formă de piramidă. Deoarece templele sunt casele zeilor, accesul oamenilor obișnuiți nu este permis.

Surse

1. *Templul nu era nici pe departe locul în care oamenii să se întâlnească la un serviciu divin comun, așa cum se întâmplă în bisericile creștine. Templul era locul unde regele și preoții obțineau ajutorul zeilor, prin jertfe și rugăciuni. Preotul suprem al tuturor templelor era faraonul, care, desigur, în cele mai multe cazuri, era reprezentat de un preot.*

(Dieter Kurth, *Egiptul Antic*)

2. *Ziguratul din Ur, construit de Ur-Nammu (2112–2095 î.H), un mare rege sumerian, este turnul de templu cel mai bine conservat din Mesopotamia. Inițial acoperit de cărămida arsă, ziguratul simboliza muntele sacru al zeului – în acest caz Nanna zeul lunii. Această construcție uriașă măsura 190/130 de picioare la bază și prin terasa sa înaltă din incinta sacră, domina orașul Ur. Se crede că ziguratul avea trei etaje, legate prin scări exterioare, iar la vârf se găsea un altar.*

(Margaret Olimphant, *Atlasul Lumii Antice*)

Aplicații

1. Utilizați un motor de căutare pe Internet (Google). Tastați cuvintele cheie „templul în Orientul Antic”. Apoi folosiți informațiile oferite de site-urile Internet și manual pentru a descrie un templu.

2. Selectați din sursa (1) o informație despre templu și una despre faraon.

3. Precizați, pe baza sursei 2, ce este un zigurat și din ce este el construit.

A. Zigurat reconstituire

B. Pagodă

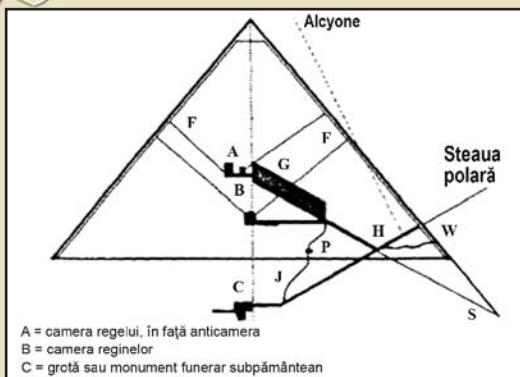
C. Templul din Luxor

D. Ziguratul din Ur

Dicționar

ZIGURAT – templu multietajat construit în Mesopotamia.

A. Secțiune în Piramida lui Keops

B. Cele trei piramide de la Gizeh

C. Ra este zeul egiptean al soarelui.

Reține!

- Piramidele sunt mormintele regilor egipteni numiți faraoni.
- Templele și piramidele sunt izvoare istorice și, în același timp, opere de artă.
- În temple se desfășoară ceremoniile religioase în onoarea zeilor.

Știați că...?

„Marea Piramidă” a fost cea mai înaltă construcție din lume timp de peste 43 de secole, până în secolul al XIX-lea, în 1889, când a fost construit Turnul Eiffel.

PIRAMIDE

Ce este o piramidă? Primul cuvânt care ne vine în minte când spunem Egipt, este piramidă (2). Piramida (A, B) este un mormânt monumental înălțat la porunca faraonului. Faraonul este regele Egiptului. În Egipt există câteva zeci de piramide, cu dimensiuni și forme diferite. La început, sunt construite piramide în trepte, prima fiind înălțată de faraonul Djoser. Are șase trepte și o înălțime de 60 m. Piramidele au drept scop să protejeze trupurile regilor și bijuteriile lor, mobilierul aflat în camera funerară și altele. Aceste obiecte aflate acolo urmează să fie folosite de faraoni în viața de apoi.

Astăzi, piramida este un important izvor istoric. Ea ne arată gradul de dezvoltare a Egiptului într-o anumită perioadă istorică. De asemenea, ne oferă informații despre practicile religioase și despre cât de puternic este faraonul.

Cum se construiește o piramidă? Piramidele nu sunt construite de extratereștri, ci de oameni, cu ajutorul calculelor matematice, planurilor și uneltelor lor. Nu știm cu exactitate cum au ridicat construcții pietrele în absența scripetelui. Cele mai veridice sunt teoriile care arată că sunt ridicate cu ajutorul unor rampe. Pe aceste rampe sunt transportate, pe sânni, blocurile de piatră de mai multe tone.

Descrierea unei piramide. Piramida lui Keops – numită și Marea Piramidă – este construită pe platoul Giza, lângă Cairo. Ea face parte din ansamblul celor trei Mari Piramide de la Giza (Gizeh) (B), alături de Piramida lui Kefren și de Piramida lui Mikerinos. Este una din cele șapte minuni ale lumii antice. Istoricul grec Herodot precizează că pentru construirea Piramidei lui Keops lucrează echipe de câte 100 000 de oameni, timp de 20 de ani. Sunt folosite câteva milioane de blocuri de piatră, fiecare bloc cântărind, în medie, 2,5 tone.

Surse

1. Prin urmare, ce este o piramidă? Este un mormânt, deoarece aici se odihnește mumia unui faraon. Cu dimensiunile ei colosale, năzuiește spre înălțimi și poate că îi mijlocește astfel regelui urcarea spre cer. Vârful piramidei era aurit și conducea forța vitalizatoare a Soarelui spre piramidă și spre trupul care se odihnea acolo. În afară de aceasta, vârful aurit era punctul cel mai înalt din regiune și oglindea scânteind cele din urmă și cele dintâi raze de soare ale unei zile. Vestea astfel până departe, seara și dimineața, cele două clipe când zeul Ra părăsea lumea aceasta la orizont și când își făcea din nou apariția. Și regele ședea în barca solară a tatălui său, Ra, și călătorea alături de el pe cer. Astfel piramida le arăta egiptenilor că regele lor, deși murise, se întorcea la ei în fiecare zi. „Orizontul lui Kheops” era numele celei mai mari piramide a Egiptului.

(Dieter Kurth, *Egiptul Antic*)

Aplicații

1. Priviți cu atenție imaginile A, B, C. Ce tipuri de izvoare istorice sunt?
2. Pornind de la următoarele noțiuni istorice: *Egipt, faraon, piramidă*, realizează un enunț istoric.
3. Selectează din text o informație referitoare la „Orizontul lui Kheops”.

3

Popoare și civilizații pe harta Orientului Antic

Omenirea intră în istorie. Istoria, ca știință, poate să furnizeze o imagine mai corectă a trecutului atunci când acest trecut furnizează izvoare scrise. Cele dintâi izvoare scrise sunt date de primele civilizații. Existența unei civilizații este caracterizată de elemente precum: utilizarea scrisului, apariția orașelor și a statului, realizări în domeniul științei, culturii etc.

Există mai multe zone în care civilizațiile apar și se dezvoltă în mod independent.

Popoarele din Mesopotamia. O astfel de zonă este *Mesopotamia*, țara cuprinsă între fluviile Tigris și Eufrat. Acum câteva mii de ani, oamenii din Mesopotamia utilizează roata (A), au cunoștințe în domeniul matematicii, astronomiei și medicinei. Mesopotamia este locuită de *sumerieni*, *asirieni*, *chaldeeni* etc. Aceste popoare pun bazele unor strălucite civilizații (2).

Vechii egipteni. O altă vestită civilizație ia naștere pe malurile fluviului Nil (1), în Egipt. În acest spațiu se constituie două regate: regatul Egiptului de Sus (în sud) și regatul Egiptului de Jos (în nord). Legendarul faraon Menes unește cele două regate prin anul 3100 î.H. Vechii egipteni cunosc și ei scrisul (D). Ei sunt faimoși pentru multe realizări uimitoare, de exemplu, piramidele – monumente funerare gigantice care adăpostesc mormintele faraonilor (B).

Fenicienii, popor care locuiește pe teritoriul Libanului de astăzi, sunt marii navigatori și negustori ai Antichității. Ei construiesc orașe vestite, mari centre meșteșugărești și comerciale (3). Ei sunt cunoscuți de greci ca „oamenii de purpură”, pentru că produc vopseala de culoare purpurie, foarte căutată în Antichitate. Printre altele, fenicienilor le aparține și invenția primului alfabet.

Hitiții. În Asia Mică (actuala Turcie) trăiesc, în urmă cu 3000 de ani, *hitiții*. Aceștia cunosc metalurgia fierului. Mai multe popoare au preluat de la hitiți cunoștințele despre prelucrarea fierului. Hitiții (C) creează un stat puternic, care, multă vreme, luptă pentru supremație în răsăritul Mării Mediterane.

Vechii indieni. Pe valea Indului (India și Pakistanul de astăzi) este atestată o civilizație strălucită. Aici apar orașe mari, construite după principii utilizate și în ziua de astăzi. *Vechii indieni* au lăsat o moștenire materială și culturală de o mare valoare.

Surse

1. Nilul întrece prin mărimea sa toate fluviile. El străbate cel mai întins teritoriu, făcând cotituri mari – atât spre răsărit, adică spre Arabia, cât și spre apus, spre Libia. Străbate astfel, [...] aproximativ douăsprezece mii de stadii...

Nilul este, după cum am văzut, superior tuturor celorlalte fluvii. Dintre acestea toate, el e singurul care nu curge năvalnic și nu face valuri mari, cu excepția locurilor care se numesc „cataracte”... Cataractele acestea sunt mai multe la număr, cea mai mare fiind aceea care se află la hotarul Etiopiei cu Egiptul.

(Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*)

2. Proverbe și zicători sumerieni:

Cine clădește ca un domn trăiește ca un sclav. Cine clădește ca un sclav trăiește ca un domn.

A. Stindardul din Ur (mileniul IV î.H.)

Pe acest faimos obiect este pentru prima dată reprezentată o roată.

B. Masca funerară a lui Tutankamon, faraonul Egiptului (sec. XIV î.H.). Deși a murit foarte tânăr, Tutankamon este cel mai faimos rege egiptean, întrucât mormântul său a fost descoperit neefruit de către căutătorii de comori.

C. Dregători hitiți (basoreliev din secolul VIII î.H.)

Dicționar

CIVILIZAȚIE – stadiu înalt de dezvoltare a unei societăți, caracterizat prin utilizarea scrisului, apariția orașelor și a statului, realizări în domeniul științei, culturii etc.

FARAON – rege al Egiptului în Antichitate.

D. Papyrus egiptean

E. Car cu două roți, obiect de metal realizat de meșteșugarii persani

F. Machiaj egiptean. Actrița Elisabeth Taylor în rolul reginei Cleopatra.

Mână cu mână, casa unui om se construiește. Stomac cu stomac, casa unui om se distruge.

Suntem osândiți să murim, hai să cheltuim. Trebuie să trăim mulți ani, hai să economisim.

3. Bogăția orașului fenician Tyr.

Ținutul său este în largul mării; cei ce te-au zidit te-au făcut minunat de frumos. Toate acoperișurile corăbiilor tale le-ai făcut din chiparos ... și cedru de Liban s-a adus, ca să-ți faci ție catarge ... Bogăția ta și mărfurile tale, corăbiile și cârmacii tăi, cei ce dreg crăpăturile corăbiilor, cei ce fac schimburi de mărfuri cu tine, toți ostașii care se află în tine se vor prăbuși în inima mărilor în ziua căderii tale.

(Vechiul Testament, Iezechiel, 27, 4-5 și 27).

Reține!

Popoarele din Mesopotamia au creat:

- **Roata olarului**, atestată în Mesopotamia, în Sumer și Ur, are 3500 de ani.
- **Roata cu spițe** apare în jurul anului 2 000 î.H., în Mesopotamia și în Iran. Ea face posibilă apariția carului cu două roți. (E) Roata revoluționează transporturile.
- **Scrierea cuneiformă**, cea mai veche scriere.
- **Codul lui Hammurabi**, unul dintre cele mai vechi coduri de legi din istorie.
- **Primele școli și primele opere literare.**

Egiptenii au creat:

- **Foile de papyrus.** Papyrusul era o plantă asemănătoare trestiei, care creștea în apropierea Nilului. Papyrusul avea aceeași utilizare ca și hârtia de astăzi.
- **Sistemele de irigații** care au contribuit la creșterea producției agricole.

Fenicienii au creat:

- **Alfabetul**
- **Purpura**
- **Sticla transparentă**

Indienii au inventat:

- **Cifrele „arabe”**, care în realitate au fost inventate de indieni și răspândite în Europa de către arabi.
- **Semnul plus (+) și semnul minus (-).**

Aplicații

1. Localizați pe harta Orientului Antic popoarele care au creat primele civilizații.
2. Citiți lecția și sursele (1), (2), (3), (A), (B), (C) pentru:
 - a) a descoperi asemănări și deosebiri legate de condițiile în care au viețuit popoarele Orientului Antic;
 - b) a găsi câte o invenție sau descoperire a fiecărui popor;
 - c) a aprecia contribuția Orientului Antic la dezvoltarea culturii și civilizației universale.

Știați că...?

Vechii egipteni au creat... machiajul. Egiptenii antici credeau că machiajul avea calități magice și puteri de vindecare (F).

Studiu de caz

Evreii

Spațiu istoric. Evreii sunt un popor de origine semitică. Se pare că patria originară a evreilor este o zonă aflată pe malurile Eufratului. Conform tradiției, pe la începutul mileniului II î.H., triburile evreilor încep o migrație la capătul căreia ajung în Egipt. Aici devin sclavi. Din acest motiv, în secolul XIII î.H., ei părăsesc Egiptul sub conducerea lui Moise și încep cucerirea „Pământului făgăduinței” (Palestina). Aici ei îi înfrâng pe filistenii și ajung să stăpânească țara. După acest eveniment ia naștere statul evreilor.

Statul. Maxima înflorire și întindere a statului evreilor se produce în timpul regilor David (1004–965 î.H.) și Solomon (965–928 î.H.). Domnia acestor regi coincide cu o mare dezvoltare economică și culturală. Capitala statului, Ierusalim, devine un oraș vestit (1). După dispariția lui Solomon, regatul se divide în două state. Acestea sunt cucerite de vecinii mai puternici (asirieni, babilonieni, perși). Cuceritorii romani distrug Ierusalimul (sec. I–II d.H.). Acest eveniment determină plecarea evreilor din Palestina în Imperiul Roman (*diaspora*).

Ce datorăm evreilor? Evreii se închină unui singur zeu, *Yahve* (Dumnezeu). Această credință religioasă este, așadar, monoteistă. Religia evreilor este expusă în Cartea lor Sfântă, *Biblia ebraică*, numită de creștini *Vechiul Testament* (2, A, C). Această scriere reprezintă un monument al culturii universale. Religia evreilor stă la originea creștinismului.

Pentru a-l cinsti pe Dumnezeu, în timpul lui Solomon este înălțat un mare templu la Ierusalim (B). Acesta este cunoscut ca „Templul lui Solomon”.

Surse

1. *Și a făcut regele ca argintul și aurul să fie în Ierusalim ca pietrele de rând, iar cedrii, prin mulțimea lor, ajunseseră la preț ca smochinii cei sălbatici care cresc mulțime prin locurile joase.*

(*Vechiul Testament, II Cronici, 2, 15*)

2. Cele 10 porunci (*Decalogul*), după care s-a orânduit viața evreilor:

- *Eu sunt Domnul Dumnezeul tău ... Să nu ai alți dumnezei afară de Mine!*
- *Să nu-ți faci chip cioplit și niciun fel de asemănare a niciunui lucru din câte sunt în cer ... sau pe pământ ... și din câte sunt în apele de sub pământ ...*
- *Să nu iei numele Domnului Dumnezeului tău în deșert ...*
- *Adu-ți aminte de ziua odihnei ca să o sfințești ...*
- *Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta ...*
- *Să nu ucizi!*
- *Să nu fii desfrânat!*
- *Să nu furi!*
- *Să nu mărturisești strâmb împotriva aproapelui tău!*
- *Să nu dorești casa aproapelui tău ... și nimic din ce are aproapele tău.*

(*Vechiul Testament, Ieșirea, 20, 2-17*).

Aplicații:

1. Utilizați un motor de căutare pe Internet (de exemplu, Google). Tastați cuvintele cheie „vechii evrei harta”, „diaspora evreilor”, „migrațiile vechilor evrei”. Apoi folosiți informațiile oferite de pe site-urile internet pentru a localiza: migrațiile evreilor, Palestina, Ierusalim, diaspora evreilor în Imperiul Roman.

2. Utilizând sursa (2), răspundeți la cerința: care este părerea voastră referitoare la actualitatea conținutului *Celor 10 porunci* în viața de zi cu zi a oamenilor?

A. Fragment de manuscris din Biblia ebraică descoperit în localitatea Qumran. Manuscrisul este din papirus și face parte din așa-numitele „Manuscrise de la Marea Moartă”.

B. O încercare de reconstituire a Templului lui Solomon din Ierusalim. La construcția templului au participat circa 300 000 de oameni și meșteri vestiți veniți din Fenicia. Au fost utilizate materiale scumpe: aur, lemn de cedru, nestemate. Templul din Ierusalim a devenit locul sfânt al evreilor. Templul lui Solomon a fost distrus de cuceritorii babilonieni (sec. VI î.H.). A fost refăcut, dar și distrus a doua oară, de romani (70 d.H.).

C. „Biblia”, împărțită în Vechiul și Noul Testament, se prezintă... sub forma unei suite de cărți. Conform tradiției ebraice se disting trei cărți ale Vechiului Testament: mai întâi *Torah* sau *Legea*..., apoi *Profeții*; în fine,

Scrierile ce regroupează Cărți aparținând unor genuri literare diferite... (Pierre Gilbert, *Biblia. Cartea cărților*)

Reține!

Evreii au creat:

- O veche religie monoteistă
- Biblia ebraică (*Vechiul Testament*)

A. Qin Shi Huangdi,
primul împărat al
Chinei

B. Marele Zid Chinezesc

C. Oraș din China antică

D. Zmeul este o altă invenție chinezească

Studiu de caz

Chinezii

Spațiu istoric. Vechii chinezi locuiesc într-un mediu dominat de existența a două cursuri de apă: Fluviul Galben și Fluviul Albastru. Aici agricultorii chinezi construiesc canale de irigații, fapt ce permite progresul întregii țări.

În acest spațiu, se dezvoltă meșteșugurile cum ar fi ceramica fină, turnarea bronzului, confecționarea mătăsii.

Din istoria Chinei antice. În aria de formare a civilizației chineze, vechile scrieri menționează existența unor dinastii legendare. La jumătatea mileniului I î.H., mai multe principate luptă neconținut pentru supremație. Împăratul Qin Shi Huangdi (221–209 î.H.) realizează unitatea imperiului. În timpul dinastiei Han (206 î.H.–220 d.H.), imperiul cunoaște o mare înflorire. Măcinat de războaie interne și atacat de nomazii din nord, imperiul chinez se destramă. El se reface câteva secole mai târziu.

Mari construcții. Construcția Marelui Zid Chinezesc (B) începe în secolul V î.H. și se încheie abia în veacul al XVI-lea. Marele Zid este considerat a fi cea mai mare construcție de pe Terra, măsurând circa 20 000 de kilometri lungime.

Civilizația chineză. Râul Galben este leagănul civilizației chineze, apărută în mileniul al III-lea î.H. Aici apar cele mai vechi orașe (C) și este inventată prima scriere. Cea mai dezvoltată formă de artă este arta scrisului și caligrafia. De aceea, învățatul chinez are o situație de invidiat în societate. Funcționarii statului sunt numiți prin concurs și sunt foarte respectați.

Ce datorăm Chinei antice? Chinezii inventează hârtia în jurul anului 200 î.H. La început se scrie pe mătase, care este însă foarte costisitoare. Un alt material de scris sunt tăblițele de bambus, prea grele însă. Alte invenții sunt: tiparul, mătasea, praful de pușcă, busola, roaba, zmeul (D) și multe altele.

Aplicații:

1. Utilizați un motor de căutare (de exemplu Google). Tastați cuvintele cheie „China antică”. Apoi folosiți informațiile obținute astfel, pentru a realiza prezentarea unei personalități a Chinei antice.

2. Clasa se împarte în grupe de 4–5 (număr orientativ) elevi. Utilizând un motor de căutare (de exemplu, Google) pentru cuvintele „China antică”, fiecare echipă abordează prezentarea unei invenții realizate de chinezi. După realizarea tuturor prezentărilor se realizează o concluzie sub forma unui tabel final, cu următoarele rubrici:

Invenția	Datare	Importanță

3. Ce rol credeți că a avut și are Marele Zid în istoria chinezilor? Este el un izvor istoric?

Reține!

Chinezii au creat:

- mătasea
- busola
- praful de pușcă
- tiparul
- hârtia
- roaba

4

Inventarea scrierii – de la pictograme la alfabet

Apariția scrierii – o revoluție în cunoaștere. Marile progrese ale societății (aparitiia agriculturii, sedentarizarea populației, existența așezărilor stabile) contribuie la apariția scrierii. Istoricii au demonstrat că primele scrieri apar în mai multe zone, în mod independent (Egipt, Mesopotamia, China etc.).

Inițial, oamenii au scris cu ajutorul unor semne numite *pictograme*. Acestea sunt desene prin care erau reprezentate obiecte sau ființe. Aceste desene, simplificate (pentru a scrie mai rapid), desemnează, mai târziu, idei. În urma unei evoluții îndelungate, apare *alfabetul* care cuprinde litere ce redau sunetele unei limbi.

Cuneiformele. Prima scriere apare în sudul Mesopotamiei (A), în regiunea denumită Sumer (mileniul IV î.H.). Aici pictogramele evoluează și devin semne asemănătoare cu niște cuie (1). De aceea, această scriere este numită *cuneiformă* (B). *Cuneiformele* sunt adoptate în întreaga regiune denumită Orientul Apropiat. Cuneiformele se gravau pe tăblițe de argilă cu ajutorul unui stilet de trestie. Aceste tăblițe sunt apoi arse. Se păstrează sute de mii de astfel de tăblițe. Pe ele sunt inscripționate informații referitoare la economie și viața cotidiană, precum și lucrări literare. Tăblițele pe care sunt gravate cuneiforme sunt adunate în primele biblioteci din istorie.

Hieroglifile. O altă scriere apare în Egipt (C). Ea este alcătuită din semne numite *hieroglif*. Aceste semne reprezintă obiecte sau idei prin intermediul unor figuri simplificate. Scrierea hieroglifică ia naștere la sfârșitul mileniului IV î.H. Ea se întâlnește pe monumentele egiptene și pe un mare număr de obiecte. Un material pe care vechii egipteni scriu este tulpina unei plante numite *papirus*. Pentru a scrie mai rapid apare și o scriere hieroglifică cursivă (D).

Persoanele care cunosc hieroglifile sunt *scribii* (E). Ei sunt funcționarii statului egiptean și au în grijă scrierea și copierea diferitelor documente.

Scrierea chineză ia naștere în regiunea cuprinsă între Fluviul Galben și Fluviul Albastru, în urmă cu mii de ani. Este alcătuită din *ideograme* și este adoptată de popoarele vecine (de exemplu, japonezii).

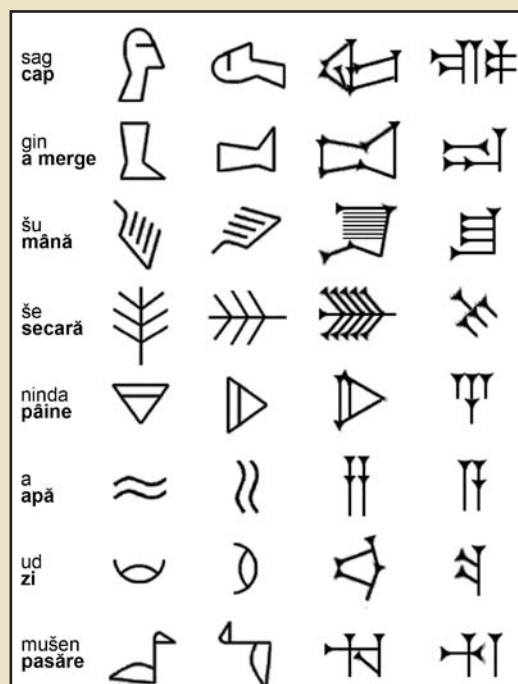
Alfabetul. Libanul de astăzi este cunoscut în Antichitate cu numele de *Fenicia*. Fenicienii sunt un popor de navigatori și negustori. Pentru a încheia rapid actele comerciale, fenicienii inventează, în jurul anului 2000 î.H., primul *alfabet* (F). Alfabetul fenician este compus doar din consoane.

El este preluat de vechii greci, care îl perfecționează (îi adaugă vocalele) sub forma propriului lor alfabet (2). Romanii, pornind de la alfabetul grec, îl creează pe cel latin, pe care îl folosim și noi.

Surse

1. „La început, scribii [persoane care știu să scrie] imprimau semnele în lutul tăbliței folosind o tulpină de trestie cu vârful teșit, în loc să le traseze. Când vârful trestiei era împins în lut, acesta forma un mic triunghi și o linie subțire, creând astfel forma unui cui pe care o numim cuneiformă. Semnele au devenit tot mai schematizate și standardizate, devenind posibilă imprimarea lor rapidă cu un număr limitat de mișcări.”

(Marc Van De Mieroop,
O istorie a Orientului Apropiat în Antichitate)

A. Evoluția scrierii sumeriene. Se observă că primele semne sunt pictograme, care prin simplificare evoluează spre cuneiforme.

B. Tăbliță cu semne cuneiforme

C. Tăbliță cu scriere veche egipteană

D. Scriere egipteană cursivă (numită *hieratică*).

E. Scribul. Imaginea reprezintă o sculptură faimoasă adăpostită de celebrul Muzeu Louvre, din Paris. Scribul era funcționar egiptean care știa să scrie și să citească. El ținea evidența, taxelor, impozitelor etc.

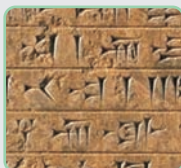
F. O inscripție scrisă cu alfabetul fenician.

2. Rolul fenicienilor în răspândirea alfabetului este cea mai cunoscută realizare culturală a lor... De o importanță majoră pentru Europa a fost adoptarea alfabetului fenician de către greci. Izvoarele clasice exprimau clar acest lucru: grecii își numeau caracterele „feniciene”.

(Marc Van De Mieroop,
O istorie a Orientului Apropiat în Antichitate)

Aplicații

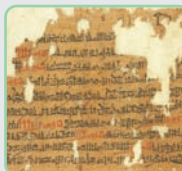
• Analizați imaginile din manual și sursele 1, 2. Identificați, pentru fiecare din imaginile de mai jos, tipul de scriere, spațiul istoric în care a apărut și caracteristicile principale.

I

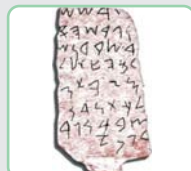

II

III

IV

Știați că...?

- Cuvântul englezesc pentru hârtie (*paper*) derivă din egipteanul „papyrus”.
- Cel mai vechi text scris care se cunoaște a fost găsit pe tăblițele de la Uruk și datează din jurul anului 3 300 î.H.

Așa vă place istoria?

Există o ipoteză (care nu este acceptată de toți istoricii) care afirmă că scrierea cea mai veche din lume apare pe teritoriul țării noastre sub forma celebrelor „Tăblițe de la Tărtăria” (G). Tărtăria este o localitate din județul Alba unde, în 1961, arheologul Nicolae Vlasa a descoperit niște tăblițe pe care sunt inscripționate semne ce par a fi o scriere. Ele au fost datate în jurul anilor 5500 î.H., deci sunt cu 2000 de ani mai vechi decât cuneiformele din Sumer!

G. Celebrele „Tăblițe de la Tărtăria”, dovadă a primei scrieri din lume!

Studiu de caz

Epopaea lui Ghilgameș

Apariția scrisului a permis păstrarea, de-a lungul secolelor și mileniilor, a unor mari realizări culturale ale oamenilor. Un exemplu este faimoasa *Epopaea a lui Ghilgameș* (A).

Ce fel de realizare culturală este *Epopaea lui Ghilgameș*? *Epopaea lui Ghilgameș* (1) este o operă literară, care tratează un subiect legendar. Ideile și sentimentele autorilor sunt exprimate sub forma descrierii unor întâmplări.

Timp istoric. *Epopaea lui Ghilgameș* datează din mileniul al III-lea î.H. și este cea mai veche scriere literară păstrată.

Spațiu istoric. Sudul Mesopotamiei, regiune numită în Antichitate *Sumer*, este spațiul istoric în care a luat naștere *Epopaea lui Ghilgameș*.

Cine este autorul *Epopiei lui Ghilgameș*? Autorul este anonim. Inițial, poemul a circulat pe cale orală; creatorii anonimi au îmbogățit, de-a lungul timpului, creația literară, sporindu-i valoarea artistică. Odată cu inventarea scrierii cuneiforme, versurile poemului au fost immortalizate prin gravarea lor pe tăblițe arse de lut.

S-au păstrat 12 tăblițe (A), dintre care cea mai mare conține circa 300 de versuri.

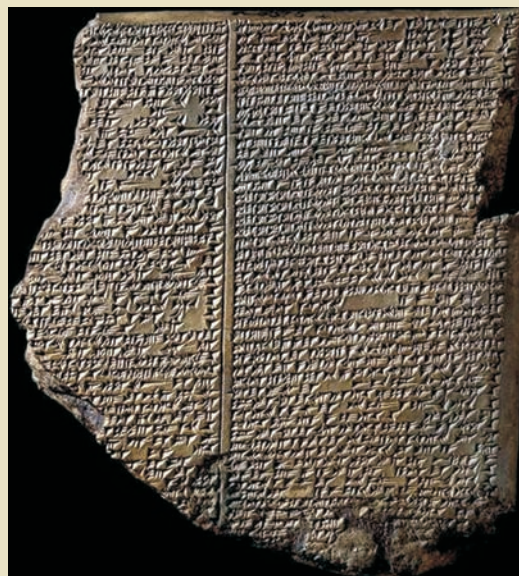
Care este tema poemului? Tema poemului se referă la efortul oamenilor de a obține fericirea prin viață veșnică și tinerețe fără bătrânețe. De asemenea, *Epopaea lui Ghilgameș* este un poem dedicat prieteniei.

Personajul principal al poemului este regele cetății Uruk, Ghilgameș (B). Acesta duce o viață plină de desfătări, care provoacă nemulțumirea supușilor săi. De aceea, ascultând rugăciunile oamenilor, zeii creează un bărbat, o ființă sălbatică cu o forță extraordinară, pe Enkidu. Cei doi se luptă, dar ajung să se prețuiască reciproc și între ei se naște o sinceră prietenie. Ghilgameș și Enkidu săvârșesc fapte mărețe, ceea ce le atrage admirația oamenilor. Zeița Iștar se îndrăgostește de Ghilgameș, dar este respinsă de regele din Uruk. Zeița hotărăște să se răzbune și trimite o boală cu care îl răpune pe Enkidu. Peste măsură de îndurerat, Ghilgameș încearcă să evite soarta prietenului său. El pleacă în căutarea leacului care să îi dăruiască viață fără de moarte și tinerețe fără bătrânețe. El găsește o iarbă miraculoasă pe care dorește să o ducă locuitorilor din Uruk. Pe drum însă, leacul îi este furat de un șarpe. Astfel, Ghilgameș se convinge că oamenilor nu le este hărăzită viața veșnică.

Epopaea este și un izvor istoric important, întrucât oferă istoricilor informații prețioase despre cum trăiau oamenii din Mesopotamia acum câteva mii de ani.

Surse

1. *Șase zile și șase nopți l-am plâns pe prietenul meu, iar a șaptea zi l-am îngropat. Groază cumplită m-a cuprins văzându-i sfârșitul care l-a ajuns, O teamă de moarte m-a cuprins, de aceea am alergat pe câmpie, Cum mai pot să tac, cum pot să nu strig? Prietenul meu drag, s-a făcut pământ! Trebui-va oare să mă culc și eu ca el, Să mă culc și eu ca el și să nu mă mai scol în vecii vecilor?* (*Epopaea lui Ghilgameș*)

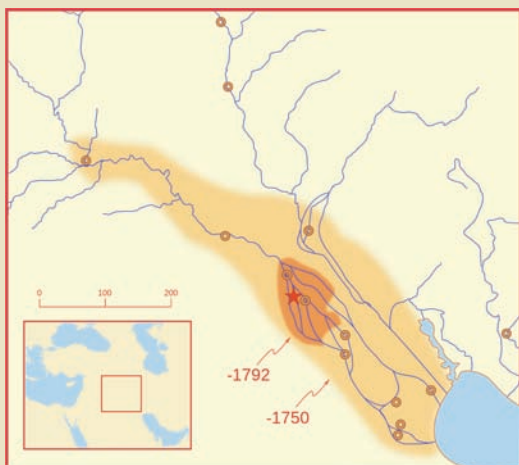
A. Tăblița a XI-a din *Epopaea lui Ghilgameș*

B. Ghilgameș, relief aflat acum la Muzeul Luvru

Aplicații

1. Selectați, din sursa 1, pasajele care se referă la sentimentul de prietenie și cele care se referă la teama de moarte.
2. Explicați dacă *Epopaea lui Ghilgameș* poate fi un izvor istoric?
3. Plasați în timp și în spațiu *Epopaea lui Ghilgameș*.
4. Precizați invenția care a permis păstrarea, de-a lungul secolelor și mileniilor, a unor mari realizări culturale ale oamenilor.

A. Imperiul babilonean în timpul lui Hammurabi.

B. **Codul lui Hammurabi** a fost gravat pe un bloc de bazalt negru, descoperit în orașul Susa, fostă capitală a Imperiului Persan (sec. VI î.H.). Acest fapt dovedește că prevederile codului au fost în vigoare la un mileniu după dispariția regelui babilonian și în afara granițelor statului acestuia. Se observă în partea superioară a blocului de piatră prezența zeului dreptății, Șamaș, care îi transmite legile regelui Hammurabi.

Aplicații

1. Selectați, din sursa 1, articolele care se referă la: funcționarea instanțelor de judecată, pedepse, înțelegeri/contracte, organizarea familiei, întreținerea canalelor de irigație.

2. Examinați sursa (B). Ce fel de scriere a fost utilizată pentru inscripționarea documentului?

3. Utilizați un motor de căutare pe Internet (de exemplu, Google). Tastați cuvântul cheie „Hammurabi”. Apoi folosiți informațiile oferite de site-urile Internet și realizați o biografie a regelui Hammurabi.

Studiu de caz

Codul lui Hammurabi

Un alt document important al istoriei care s-a păstrat datorită invenției scrierii este *Codul lui Hammurabi* (B).

Ce este Codul lui Hammurabi? *Codul lui Hammurabi* este un codice, adică o culegere de legi.

Timp istoric. *Codul lui Hammurabi* a fost scris în secolul al XVIII-lea î.H.

Spațiu istoric. *Codul lui Hammurabi* a fost scris în orașul Babilon.

Cine este autorul Codului lui Hammurabi?

Codul lui Hammurabi este scris în timpul domniei regelui Babilonului, Hammurabi (1792–1749 î.H.). Prin faptul că sub domnia acestuia este scris codul de legi, regele este considerat drept unul din marii legislatori ai istoriei. În același timp, Hammurabi transformă Babilonul, prin cuceriri, în centrul unui mare imperiu (A).

Apariția dreptului. Scrierea *Codului lui Hammurabi* marchează apariția dreptului. Dreptul reprezintă totalitatea legilor adoptate într-un stat și care stabilesc relațiile între oameni, între oameni și stat.

Codul lui Hammurabi impune reguli în domeniile vieții oamenilor din perioada în care a fost scris: pedepsele pentru încălcarea legii; proprietatea; organizarea familiei; contractele, împrumuturile; funcționarea instanțelor de judecată etc (1). Întrucât lucrările de irigații aveau un rol important în economia statului, legea avea în vedere și acest aspect (1).

Prevederile *Codului lui Hammurabi* au fost aplicate într-o mare parte a Orientului Antic.

Surse

1. Prevederi ale Codului lui Hammurabi:

• Dacă un judecător ia o decizie într-un caz, iar apoi se dovedește că a greșit, va fi pus să plătească de douăsprezece ori cât a impus el acuzatului, și nu i se va permite să mai judece.

• Dacă un hoț este descoperit în timp ce fură, va fi omorât.

• Dacă cineva nu are suficientă grijă de un baraj, și barajul cedează, el va fi vândut, iar banii obținuți vor înlocui recolta pierdută în timpul inundațiilor culturilor.

• Dacă cineva inundă culturile unui vecin, îi va plăti pierderea.

• Dacă un bărbat este capturat în război, iar femeia părăsește casa, deși este mâncare suficientă, ea va fi aruncată în apă.

• Dacă un bărbat este capturat în război, și nu există mâncare, femeia este fără vină dacă părăsește casa.

• Dacă un bărbat vrea să se despartă de o femeie cu care nu a avut copii, îi va da înapoi zestrea și banii pe care i-a adus din casa tatălui ei.

• Dacă cineva lovește pe altcineva de rang mai înalt, va fi biciuit în public de șazeci de ori.

• Dacă un constructor construiește o casă, și o construiește bine, proprietarul va plăti doi șekeli pentru fiecare suprafață a casei.

• Dacă un fiu își lovește tatăl, fiului i se vor tăia mâinile.

Reține!

Inventarea scrierii a permis apariția primelor lucrări literare și a dreptului.

Recapitulare

III. ORIENTUL ANTIC

CE AM ÎNVĂȚAT?

- 1. Antichitatea** este o epocă istorică care a durat câteva mii de ani. Se consideră că începuturile *Antichității* sunt date, între altele, de descoperirea agriculturii și inventarea scrierii.
- Primele civilizații apar în Orientul Antic, de-a lungul unor mari cursuri de apă, precum: Nil, Tigru, Eufrat, Indus, Fluviul Galben și Fluviul Albastru.
- În Orientul Antic, apare și prima scriere, în sudul Mesopotamiei, numită *cuneiformă*. O altă scriere, care apare în Egipt, este scrierea *hieroglifică*, iar fenicienii inventează *primul alfabet*.
- Mediul natural influențează viața cotidiană a oamenilor, credința și economia.
- Popoarele Orientului Antic influențează profund dezvoltarea culturii și civilizației prin: invențiile și descoperirile făcute, prin dezvoltarea științei și a artei.

I. Completați, în caiet, spațiile libere cu schimbările aduse în viața oamenilor de:

a) Apariția scrisului: ...	d) Apariția primelor orașe: ...
b) Apariția primelor coduri de legi: ...	e) Apariția tiparului: ...
c) Apariția și utilizarea monedei: ...	f) Apariția busolei: ...
	g) Apariția roții: ...

II. Citiți cu atenție sursa istorică.

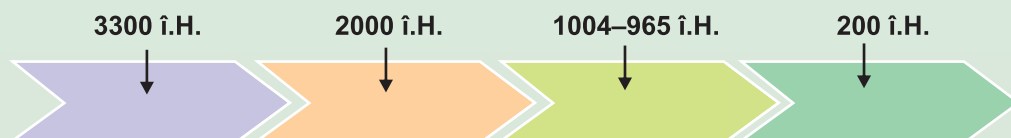
Istoricul urmărește să afle cum s-au petrecut lucrurile cu adevărat. Pentru aceasta el pornește de la descoperirile făcute într-un anumit loc, care datează din perioada studiată: acestea sunt izvoarele. În Egipt se găsesc trei categorii de izvoare istorice. Este vorba de obiecte, imagini și texte. Obiectele sunt, de exemplu, un templu, o casă, un mormânt, o statuie, o mumie, arme, mobilă, un instrument muzical, un joc, o cămașă, o pereche de sandale, un papyrus, o păpușă, un colier, un cercl sau o perlă. Acestea îi indică istoricului gradul de dezvoltare a societății într-o anumită perioadă, unde locuiau oamenii, care erau practicile religioase.[...] În schimb, imaginile arată deseori mai multe obiecte aflate într-o relație obiectivă; de aici se poate deduce utilizarea fiecărui obiect.

Texte și inscripții se găsesc [...], în primul rând, pe sulurile de papyrus. Izvoarele scrise rețin nume, oferă indicații despre unitățile de măsură folosite, povestesc legende, relatează despre evenimente petrecute cu mult timp în urmă și redau ceea ce simțeau și gândeau oamenii din perioade mult apuse.

(Dieter Kurth, *Egiptul Antic*)

1. Selectați, din text, trei termeni istorici referitori la istoria Egiptului.
2. Alcătuiți, cu fiecare termen istoric selectat, câte un enunț.
3. Alegeți un izvor istoric cunoscut de voi, referitor la Egipt, apoi arătați ce îi indică istoricului acel izvor istoric.
4. Plasați, pe axa cronologică, faptele istorice corespunzătoare fiecărei date istorice:

Evaluare

I. Asociați fiecare eveniment sau proces istoric, din coloana A, cu reperul cronologic corespunzător din coloana B.

A

1. Fenicienii au inventat primul alfabet.
2. Uruk este cel mai vechi oraș atestat arheologic.
3. Persia cucerește Babilonul.
4. Chinezii au inventat hârtia.
5. Hammurabi este rege al Babilonului.

B

- a. 3 300 î.H.
- b. 200 î.H.
- c. 539 î.H.
- d. 1792 î.H.–1749 î.H.
- e. 2000 î.H.

II. Completați spațiile libere folosind termenii din lista dată:

Existența unei civilizații este caracterizată de elemente precum: ..., apariția orașelor și a statului, realizări în domeniul științei, culturii. ... este țara cuprinsă între fluviile Tigru și Eufrat. O altă vestită civilizație ia naștere pe malurile fluviului ... în Egipt. Pe teritoriul Libanului de astăzi, ... sunt mari navigatori și negustori ai Antichității. Pe valea ..., în India și Pakistanul de astăzi, este atestată o civilizație strălucită. Vechii chinezi locuiesc într-un mediu dominat de existența a două cursuri de apă: ... și Fluviul Albastru.

Lista dată: utilizarea scrisului, Nil, fenicienii, Mesopotamia, Indului, Fluviul Galben.

III. Citiți cu atenție sursa istorică:

Apele Nilului curg încet și duc cu ele mult pământ, formând în locurile joase bălți deosebit de rodnice.

... Nilul are tot soiul de pești – în număr excepțional de mare ... Pe scurt, Nilul, prin binefacerile aduse de el oamenilor, întrece toate celelalte fluvii ale pământului locuit. Apele sale cresc începând cu solstițiul de vară, și creșterea are loc până la echinocțiul de toamnă. Nilul aduce atunci, fără întrerupere, nămol nou și udă atât pământul necultivat, cât și pe acela muncit pentru a fi semănat sau care este propriu plantațiilor – și el face aceasta un timp pe care agricultorii îl socotesc îndestulător.

Deoarece apa Nilului curge foarte încet, oamenii abat cursul lui cu ajutorul unor mici diguri și o captează fără prea multă greutate, spre a o răspândi pe ogoare, când socot lucrul acesta de folos. Fluviul prilejuiește – în general – atâtea înlesniri pentru agricultură și atâtea foloase pentru oameni, încât majoritatea cultivatorilor nu trebuie decât să arunce sămânța pe locurile care s-au uscat și să aducă vitele acolo, ca să calce sămânța în picioare. Iar după patru sau cinci luni, ei vin înapoi să facă secerișul.

Alții, după ce trec cu niște pluguri ușoare peste ogoarele care au fost udate, strâng cu grămadă roadele, fără multă cheltuială și trudă. Ca să fiu scurt, la toate celelalte popoare agricultura se face cu mari cheltuieli și osteneli. Numai în Egipt ea se poate face cu mijloace materiale reduse și cu o muncă neînsemnată...

(Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*)

• **Identificați**, în sursa istorică, termenii istorici referitori la: **a)** spațiu istoric; **b)** mediu geografic; **c)** ocupații; **d)** legătura dintre om, mediu și ocupații. **Realizați** câte un enunț istoric cu fiecare termen selectat, folosind informația istorică din sursa dată.

Activitate individuală

• Realizați o scurtă compunere (circa o jumătate de pagină), în care să prezentați principalele invenții ale popoarelor Orientului Antic.

Portofoliul meu

Popoare și civilizații pe harta Orientului Antic. Adunați informații, imagini, articole, izvoare despre popoarele Orientului Antic și invențiile lor care au influențat evoluția civilizației.

Competențe specifice

- 1.3. Localizarea în timp și în spațiu a faptelor și/sau a proceselor istorice
- 2.1. Folosirea termenilor de specialitate în descrierea unui eveniment/proces istoric
- 2.2. Relatarea unui eveniment/proces istoric, utilizând informații din surse istorice
- 2.3. Stabilirea de asemănări și deosebiri referitoare la evenimente/procese istorice, pe baza unor surse diferite
- 3.1. Asumarea de roluri în grupuri de lucru
- 3.2. Descrierea rolului unor personalități în desfășurarea evenimentelor istorice
- 4.1. Folosirea unor tehnici de învățare în rezolvarea sarcinilor de lucru
- 4.2. Utilizarea resurselor multimedia în scopul învățării

IV CIVILIZAȚIA GREACĂ ȘI SINTEZA ELENISTICĂ

Călătoria noastră în tainele Istoriei continuă în Grecia antică. Vechii greci au lăsat o moștenire excepțională, care constituie fundamentul civilizației europene. Lor le datorăm „inventarea” unor noțiuni extrem de importante în zilele noastre, precum: cetățean, democrație, filosofie, teatru. Artă europeană s-a născut din capodoperele artiștilor greci antichi.

Grecia antică

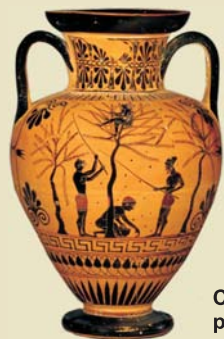

A. Muntele Olimp – Casa zeilor

B. Insule grecești în Marea Egee

C. Vas ceramic cu imagini ce prezintă culesul măslinelor

Reține!

Oamenii sunt cei care făuresc istoria și ei sunt influențați de mediul natural.

Știați că...?

Denumirea de *greci* provine de la romani: „În propria lor limbă, grecii nu s-au numit niciodată pe ei înșiși „greci” (cuvântul vine de la numele roman, care-i desemna, „graeci”).” (M.I. Finley, *Vechii greci*)

Dicționar

ELADA – numele antic al Greciei.

1

Mediul natural și ocupațiile grecilor

Mediul natural. Grecia antică (Elada) se află așezată în sudul Peninsulei Balcanice (Grecia continentală), în insulele din Marea Egee (Grecia insulară) și pe coasta de apus a Asiei Mici (numită în Antichitate *Ionia*). În Marea Mediterană, insula Creta este leagănul unei străvechi civilizații a bronzului.

Grecia continentală este străbătută de lanțuri muntoase care nu depășesc 2000 de metri. Astfel, cel mai faimos vârf este *Olimpul* numit și *Casa zeilor* (A).

Clima. Iernile sunt aspre și verile călduroase. Vânturile contribuie și ele la caracteristicile climei. (2)

Vechii locuitori. Înainte de așezarea grecilor, țara este locuită de o populație cunoscută sub numele de *pelasgi*. Un timp îndelungat, dinspre nord, pătrund triburile *aheilor*, *ionienilor*, *dorienilor*. Acestea supun vechea populație, formează poporul grec și dialectele limbii vechi grecești.

Ocupațiile grecilor. Principalele ocupații ale grecilor sunt legate de spațiul istoric în care locuiesc. Ele sunt: agricultura, navigația, comerțul, meșteșugurile.

Agricultura și creșterea animalelor. Relieful muntos nu este propice practicării agriculturii. De aceea, grecii cultivă în special măsline (arborele sfânt al Atenei) (C) și viță-de-vie.

Meșteșugurile. Meșteșugarii greci sunt foarte pricepuți. Ei produc țesături, broderii, încălțăminte, prelucreează metalele și construiesc corăbii.

Navigația și comerțul. Așezarea Greciei la mare (B) favorizează dezvoltarea navigației și comerțului.

Surse

1. *Întâietatea Eladei nu se datorește numai puterii și faimei popoarelor care locuiesc acolo; i-a hărăzit-o însăși Firea, odată cu așezarea ei geografică, fiindcă Elada are multe golfuri, multe promontorii, care pot fi văzute de departe, precum și peninsule mari, așezate în șir una după alta.* (Strabon, *Geografia*)

2. *Grecia a avut parte de anotimpuri deosebit de temperate. Marea și muntele și mai ales acțiunea vânturilor fac suportabilă arșița verii. Iarna, în general dulce, este anotimpul ploilor, fără a fi lipsită însă și de zile frumoase, însorite. Gerul și chiciura nu sunt necunoscute și câteodată cade și zăpada, într-un cuvânt este un climat tonic și sănătos, prielnic vieții în aer liber.* (Herodot, *Istoriei*)

Aplicații

1. Utilizați un motor de căutare (de exemplu, Google). Tastați cuvintele cheie „Grecia antică harta”. Apoi localizați: Grecia continentală, Grecia insulară, *Ionia*.

2. Citiți lecția și sursele (1), (2), analizați imaginile (A), (B) și apoi:
a) descrieți spațiul istoric al Greciei; **b)** comparați spațiul istoric al Orientului Antic cu cel al Greciei; **c)** indicați o influență a mării asupra vieții grecilor.

Studiu de caz

Ceramica: între utilitate și artă

Destinațiile și forma ceramicii. Olarii greci fac artă din producerea ceramicii. Ceramica se regăsește în viața de zi cu zi. Olarii produc ceramică destinată diferitelor utilizări casnice, comerțului și înfrumusețării vieții zilnice (1). Este folosită în gospodărie dar, oricare ar fi fost destinația ei, aceasta este întotdeauna pictată (A–H).

Vasele au diferite forme în funcție de scopul pentru care sunt fabricate. Sunt vase mijlocii și mari pentru păstrarea alimentelor lichide (apă, ulei, vin), dar și vase mici pentru cosmetică (parfumuri și alifii) (E).

Aspectul vaselor grecești

La început, ceramica este pictată cu motive reprezentând figuri geometrice (H), flori, animale. Treptat, vasele sunt împodobite cu picturi reprezentând oameni: scene mitologice, scene de muncă, jocuri publice, banchete și episoade din poemele homerice. Inițial, personajele sunt colorate în negru pe fond roșu, apoi sunt colorate în roșu pe fond negru.

Toate cetățile grecești produc ceramică de uz comun. Principalul centru al ceramicii fine este orașul Corint, apoi Atena. Aici, în cartierul Kerameikos (Cartierul Olarilor), sunt modelate și pictate frumoasele vase ale epocii clasice.

Vasele lucrate de pricepuții olari greci sunt exportate la popoarele cu care negustorii și navigatorii din Elada intră în contact.

Surse

1. ... *vasul grec, când îl privești de aproape, te privește aproape întotdeauna cu o familiaritate fermecătoare. Când povestește întâmplările de război sau interpretează vechile mituri, se umanizează în mod încântător (...)* Pictura familiară a grecilor, popor de negustori și de povestitori, vorbește mai cu plăcere despre muncile casnice.

(Elie Faure, *Istoria artei antice*)

Reține!

Vechii greci au transformat meșteșugul ceramicii într-o adevărată artă, grație formei vaselor și a picturilor cu care sunt împodobite.

Știați că...?

- Orașul Corint este un centru faimos pentru vasele lui de culoare albastră și pentru micile recipiente pentru parfumuri și unguente, „aryballos”.

- Cuvântul ceramică vine din grecescul „keramos”, care înseamnă „lut ars”.

Aplicații

1. Care sunt temele ce apar pictate pe vasele ceramice?
2. De ce credeți voi că pictura familiară a grecilor, *popor de negustori și de povestitori*, vorbește mai cu plăcere despre muncile casnice?
3. Analizați imaginile din lecție, având în vedere: **a)** domeniul la care se referă; **b)** destinațiile și forma obiectelor; **c)** aspectul obiectelor; **d)** de ce aceste obiecte sunt considerate artă.

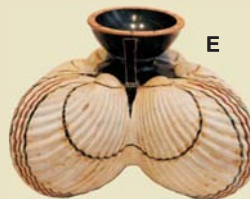
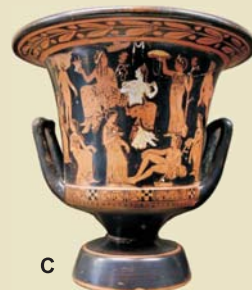

A. Amfora grecească, cu două toarte sau mânere, este un vas pentru transportat lichide. Obiectul din imagine este un vas cu figuri negre.

B. Hydra este un vas cu trei toarte pentru adus apa de la fântână.

C. Krater este un vas grecesc antic în care vinul se dilua cu apă. Kraterarele se confecționau din metal sau din ceramică și erau adesea împodobite cu picturi sau cu ornamente complicate.

D. Rhyton, o cupă în formă de corn, aproape întotdeauna având forma unui cap de animal, vasul era utilizat pentru banchete.

E. Aryballos, mici vase pentru conservarea unguentelor și a parfumurilor.

F. Pitthoi, vase pentru provizii care în general erau ascunse în pământ, în pavajul curților sau în magazii.

G. Lecithe, vase confecționate pentru cultul morților.

H. Vas grecesc decorat cu motive geometrice.

A. Vas grecesc antic reprezentându-l pe eroul Prometeu. Întrucât Prometeu furase de la zei focul pentru a-l dăruia oamenilor, el a fost crunt pedepsit de Zeus. Eroul a fost legat de muntele Caucaz, unde un vultur îi mânca zi de zi ficatul, care se refăcea în fiecare noapte. Prometeu a fost eliberat de alt erou, Heracles, care l-a ucis pe vultur.

B. Judecata lui Paris – tablou de marele pictor italian Sandro Botticelli (1445–1510). Paris a fost solicitat să desemneze pe cea mai frumoasă zeiță între Hera, Atena și Afrodita. Câștigătoarea, Afrodita, a primit un măr de aur, ceea ce a provocat invidia celorlalți și a dus la izbucnirea războiului troian.

Dicționar

HERMES – în mitologia greacă, zeul comerțului și al călătoriilor, patronul hoților. Era fiul lui Zeus și al frumoasei zeițe Maia.

MITOLOGIE – totalitatea miturilor (legendelor) create de un popor, o civilizație, o religie.

PALAS – zeița Atena mai era numită și Palas de către vechii greci.

PELEIANUL – eroul Ahile era numit și Peleianul, întrucât tatăl său se chema Peleu.

2

Adevăr și legendă: Legendele Olimpului, Războiul Troian

O religie politeistă – Legendele Olimpului. Religia vechilor greci este politeistă. Prin intermediul religiei, grecii explică fenomene ale naturii sau ale comportamentului oamenilor, neînțelese pe altă cale acum mii de ani. De exemplu, ce este fulgerul? Este arma nimicitoare utilizată de zeitatea supremă, Zeus, cred grecii. Cum este descoperit focul? Eroul Prometeu (A) îl fură de la zei și îl dăruiește oamenilor, consideră aceiași greci. Cu ajutorul focului se nasc meșteșugurile și artele, iar viața oamenilor devine mai bună.

Cum se explică puterea artelor (de exemplu, muzica) asupra sufletului omenesc? Grecii își imaginează existența unui erou, numit Orfeu, care cânta atât de frumos că muia până și inimile cele mai haine. De aceea, Orfeu este, la greci, zeitatea care patronează muzica. Grecii cred că zeii trăiesc o viață veșnică și lipsită de griji, pe Muntele Olimp, din regiunea numită Tesalia (Grecia de Nord). Legendele despre zei și despre oamenii care făptuiesc lucruri minunate în slujba semenilor (eroii) alcătuiesc mitologia greacă (*legendele Olimpului*). Prin studiul acestor vechi legende, istoricii descoperă informații prețioase în legătură cu modul de viață și credințele grecilor antici.

Mitologia greacă este o sursă de inspirație, pentru creatorii din toate epocile istorice, în pictură (B), sculptură, teatru, poezie, muzică (D).

Războiul troian. Un război relatat de mitologie... Unul dintre evenimentele prezente în mitologia greacă este și războiul troian. Acesta este conflictul dintre bogata cetate a Troiei și greci (ahei), izbucnit acum peste 3000 de ani. Întâmplările acestui război sunt imortalizate în epopeile *Iliada* (1), (3) și *Odissea*. Ele sunt atribuite de grecii antici legendarului poet Homer (C) și sunt fixate în scris în secolul al VI-lea î.H. Astfel, *Iliada* relatează episoade din războiul troian, în timp ce în *Odissea* se povestește despre întoarcerea acasă a înțeleptului erou grec Ulise (numit și Odiseu).

Legenda spune că Afrodita a fost desemnată drept cea mai frumoasă zeiță (B), de către troianul Paris, în dauna Herei (soția divinității supreme, Zeus) și a Atenei (zeița înțelepciunii).

Drept premiu, Paris primește din partea Afroditei inima celei mai frumoase muretoare (2), Elena, soția regelui grec al cetății Sparta, Menelau. Paris o răpește pe Elena, pe care o duce la Troia. În consecință, pentru a spăla rușinea lui Menelau, regii din Grecia, în frunte cu Agamemnon, regele din Micene, pornesc la război împotriva Troiei. Asediul Troiei durează zece ani. În timpul războiului se remarcă eroul Ahile, cel mai viteaz dintre ahei. La fel, Hector, fiul regelui Troiei, își apără eroic patria. În lupta dintre cei doi, Ahile îl răpune pe puternicul său adversar (3). Cu toate acestea, grecii nu pot cuceri Troia, iar Ahile este, la rândul său, omorât. La sfatul înțeleptului Ulise, aheii se prefac că se retrag și introduc în Troia un dar sub forma unui cal uriaș de lemn. Troienii cred că darul simbolizează recunoașterea înfrângerii de către ahei. În cal se află însă războinici ahei care, în timpul nopții, profitând de lipsa de vigilență a troienilor, deschid porțile cetății celorlalți greci. Troia este astfel cucerită și jefuită, iar cetatea este incendiată.

Întâmplările din *Iliada* sunt reale? Descoperirile arheologice confirmă faptul că cetatea Troia există în secolele XIII–XII î.H., când

este distrusă. Astfel, părerea majorității istoricilor este că Troia se găsește în nord-vestul Asiei Mici (Turcia de astăzi). Așadar, războiul troian este un eveniment real. Cauza războiului este reprezentată de bogăția cetății Troia, situată la intersecția unor drumuri comerciale care unesc Europa și Asia și care transformă Troia într-unul din cele mai importante orașe ale aceluia timp.

Surse

1. Începutul poemului *Iliada*, de Homer, sub forma invocației către muze: *Cântă, zeiță, mânia ce-aprinse pe-Ahil Peleianul, / Patima crudă ce-aheilor mii de amaruri aduse; / Suflete multe viteze trimise pe lumea cealaltă, / Trupul făcându-le hrană la câni și la feluri de păsări / Și împlinită fu voia lui Zeus, de când Agamemnon, / Craiul născut din Atreu, și dumnezeiescul Ahile / S-au dezbinat după cearta ce fuse-ntre dânzii iscată.*

(Homer, *Iliada*)

2. *Palas-Atena i-a promis să-l facă învingător în lupte și înțelept ca nimeni altul. Iar Afrodita i-a rostit că ea-l va face fericit, dându-i de soată o regină. Regina e mândra Elena, cea mai frumoasă-ntre femei, fiica lui Zeus și a Ledei.*

Și Paris n-a mai stat pe gânduri...

– Cea mai frumoasă-Afrodita, a răspuns el zeului Hermes...

După această întâmplare, zeițele Hera și Atena au plecat tare supărate. Ele-au jurat să se răzbune, nu numai pe tânărul Paris, ci pe întreg orașul Troia.

(Alexandru Mitru, *Legendele Olimpului*)

3. Priam, regele Troiei și tatăl lui Hector, îl roagă pe Ahile să-i înapoieze cadavrul fiului său: *Teme-te, Ahile, de zei și de mine te-ndură amintindu-ți / C-ai și tu tată bătrân. Ba eu sunt mai vrednic de milă, / M-am biruit și făcut-am ce n-a făcut nimeni pe lume, / Mâna ce crud îmi ucise feciorul am dus-o la gură.*

(Homer, *Iliada*)

Reține!

- Mitologia greacă constituie un izvor de inspirație pentru marii creatori ai lumii.
- Războiul troian este un eveniment real, demonstrat de studiile arheologilor și istoricilor.

Aplicații

I. Analizați cu atenție imaginile (A), (B), (E) și citiți sursele (1)–(3).

a) Ce tip de izvor istoric sunt imaginile (A) și (E)? Dar sursele (1) și (3)? **b)** Cărei epoci istorice aparțin (A), (E), (1) și (3)? **c)** Identificați personajele din imaginea (A). **d)** Identificați personajele din imaginea (B). **e)** Imaginile (B), (C) și (D) și sursa (2) aparțin unor epoci istorice diferite de Antichitatea greacă. Ce dovedește acest fapt?

II. Utilizați un motor de căutare pe Internet (de exemplu, Google). Tastați cuvântul-cheie „Homer”. Culegeți informații despre legendarul poet Homer și realizați o prezentare, pe aproximativ 10 rânduri, despre acesta. Informațiile culese vor face parte din portofoliul personal.

III. Completați spațiul liber cu informația corectă:

1. Casa zeilor este ...
2. Personajul mitologic care a dăruit oamenilor focul este ...
3. Legende despre zei și despre eroi alcătuiesc ...
4. Războiul între ahei și troieni poartă numele de ...
5. Războiul troian este un eveniment ...

C. *Aristotel contemplând bustul lui Homer* – tablou de marele pictor olandez Rembrandt (1606–1669). Așa își imaginează Rembrandt că Aristotel, considerat a fi cel mai mare învățat al Greciei antice, îi aduce cinstire legendarului poet Homer.

D. *Imagine din spectacolul Orfeu*, de compozitorul italian Claudio Monteverdi, într-o montare de la Opera din Lausanne (Elveția).

E. O mască de aur descoperită la Micene. Heinrich Schliemann era atât de convins de existența personajelor din *Iliada* lui Homer, încât a afirmat că această mască este a regelui Agamemnon.

A. Desfășurarea unei întruniri a Adunării Poporului.

B. Cumae a fost cea mai veche cetate grecească din Grecia Mare. Ca orice oraș grecesc avea o acropolă, înălțimea ce se observă în partea de sus a imaginii.

C. Acropola din Corint. Corintul era una din cetățile înfloritoare ale Greciei antice, mare centru meșteșugăresc și comercial.

Dicționar

COLONIE – oraș întemeiat de greci pe teritorii străine.

MAGISTRAT – persoană investită cu anumite demnități publice în Grecia și Roma antică.

METROPOLĂ – orașul care întemeiază, în Antichitatea greacă, o colonie.

3

Polis-ul grec. Organizare și colonizare

Ce este un polis?

Polis-ul (orașul-stat) reprezintă forma de organizare statală a Greciei antice. Fiecare polis conține *orașul*, *pământul înconjurător* și *cetățenii*.

- Terenul muntos al Greciei, cu micile lui câmpii și văi, a încurajat formarea a numeroase state mici. Polisurile iau naștere prin unirea mai multor așezări într-o comunitate mai mare. Așa se întâmplă, de exemplu, la Atena și la Sparta, cele mai de seamă orașe-state grecești.

- Fiecare polis are propriile legi și instituții diferite. Locuitorii polisului adoră zeitatea protectoare a orașului în temple înălțate pe colina sacră a orașului (*acropola*).

Cum arată un polis?

Polisul cuprinde *acropola* (1) și *agora* (2). Acropola este partea înaltă a orașului (C). Aici se află templele. Agora este piața cea mare, unde au loc activitățile comerciale. De asemenea, în agora se desfășoară întrunirile *adunării poporului*, în care cetățenii discută depre problemele statului (A).

Cetățenii

Cetățenii sunt locuitorii polisului care au drepturi politice. Aceștia au dreptul de a vota legi sau de a stăpâni o proprietate.

Există o categorie de locuitori, care, deși oameni liberi, nu au drepturi politice (străinii). De asemenea, nu beneficiază de drepturi femeile și sclavii.

Polisurile cunosc diverse forme de organizare (3). În toate polisurile, *magistrații* sunt cetățenii care îndeplinesc sarcinile publice.

Colonizarea greacă. Începând din secolul VIII î.H. și până în secolul VI î.H., se desfășoară un amplu fenomen de plecare a grecilor din polisurile lor. Acest proces duce la întemeierea de noi așezări. Acestea sunt numite *colonii* (D). Ele sunt întemeiate după modelul orașelor-mamă (*metropole*).

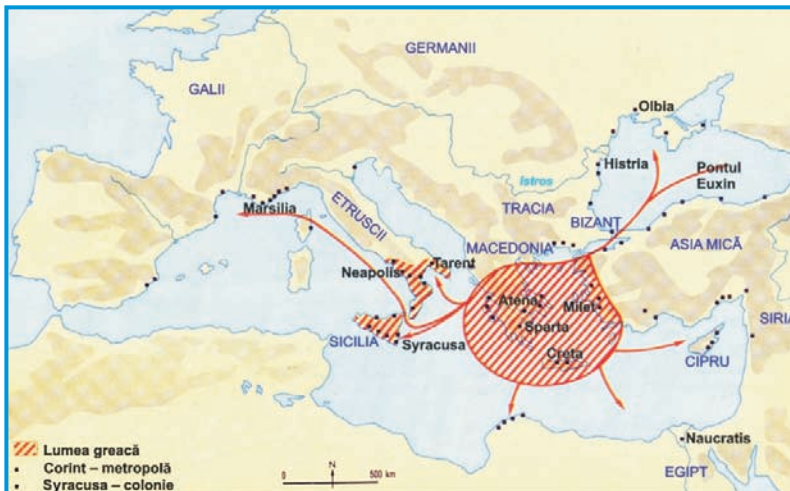
Colonizarea este cauzată de creșterea populației, dezvoltarea navigației și a comerțului etc.

Direcțiile colonizării. Corăbiile grecești se îndreaptă spre mai multe direcții de colonizare (D): Apusul Mării Mediterane, bazinul Mării Negre, țărmul Africii.

Coloniile sunt întemeiate după modelul metropolei (4), (D), pe pământuri fertile. Coloniștii se ocupă cu agricultura, creșterea animalelor, meșteșugurile și comerțul. Coloniile devin astfel importante centre economice.

Între colonii și metropole se stabilesc legături speciale; anual noile așezări trimit soli care aduc cinstire cetății mamă. Se dezvoltă comerțul dintre metropolă și colonii. Astfel, metropola participă cu produse meșteșugărești, vin, ulei de măsline. Coloniile oferă cereale și alte produse agricole, materii prime, sclavi. Localnicii și coloniștii se influențează reciproc.

Urmările colonizării. Colonizarea aduce importante transformări în viața economică a Greciei. Astfel, comerțul maritim devine una dintre cele mai importante ocupații ale grecilor. Coloniile răspândesc cultura și civilizația grecească.

D. Harta marii colonizări grecești

Surse

1. S-a întâmplat că în toată Grecia, țărani, neputându-și apăra singuri căminele, le-au părăsit și au început să se adune pe culmile dealurilor unde, împreună și ajutați de **natură**, puteau să reziste mai bine. Aceste culmi au căpătat denumirea de **acropoli**, ceea ce literalmente înseamnă „orașul de sus.” Întărite, ele au devenit cel dintâi nucleu al cetății...

(Indro Montanelli, *Istoria Grecilor*)

2. În orașele antice grecești, un spațiu deschis, servind ca zonă și cadru pentru întruniri și centru de activități comerciale, civile, sociale și religioase. De-a lungul timpului, **agora** a fost folosită în mod diferit. Situată în centrul orașului sau aproape de port, era adesea înconjurată de clădiri publice, colonade cu magazine. Cea mai mare onoare pentru un cetățean era să-i fie alocat un mormânt în agora.

(Enciclopedia Universală Britanică)

3. În locul întâi, **tirania**, în al doilea, **guvernământul monarhic** (regalitate), în al treilea, orice fel de **democrație**, în al patrulea, **oligarhia**...

(Platon, *Legile*)

4. Nu este ușoară colonizarea când nu se face în felul roiurilor de albine: în acest din urmă caz, coloniștii aparțin unui singur neam și pornesc dintr-o singură cetate... Ei au aceiași obârșie, vorbesc aceeași limbă, au fost cârmuiți de aceleași legi și participă la aceleași cult... Este greu să le impui alte legi și o altă constituție decât aceea pe care au pomenit-o în patria lor.

(Platon, *Legile*)

Aplicații

1. Definiți polis-ul și arătați cum s-a format un polis.
2. Identificați din lecție, din imaginile (A) și (B), din documentele (1) și (2), elementele unui polis și realizați o descriere a unui polis.
3. Precizați, din sursa (3), principalele forme de organizare politică ale polisului.
4. Identificați direcțiile colonizării grecești (D).
5. Identificați trei colonii înființate în bazinul apusean al Mării Mediterane, una în nordul Africii și două în bazinul Mării Negre (D).
6. Menționați numele dat de greci Mării Negre (D).
7. Precizați care sunt elementele comune ce unesc metropola de coloniile sale (4).

Reține!

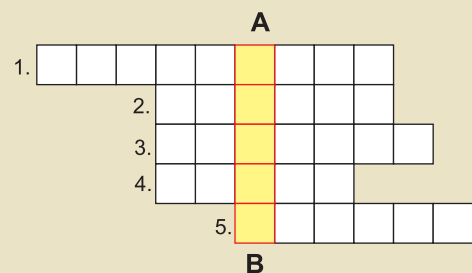
- Orașul-stat sau polisul a apărut în Grecia în prima jumătate a mileniului I î.H.
- În urma colonizării grecești au luat naștere colonii care au răspândit civilizația grecească în bazinul Mării Mediterane și Mării Negre.

Știați că...?

Cuvântul „politică” provine de la *polis* (oraș), acest termen desemnând în primul rând comunitatea cetățenilor.

Aplicații

8. Completând corect rebusul, vei descoperi pe verticala **AB**, denumirea orașului-stat apărut în Grecia antică, în secolul al VIII-lea.

1. Oraș-mamă, de unde pleacă coloniști în căutarea de noi pământuri.
2. Războiul purtat de greci împotriva cetății Troia.
3. Oraș întemeiat după modelul orașului mamă.
4. Munte considerat Casa zeilor.
5. Unul dintre cele mai de seamă polisuri grecești.

Așa vă place istoria?

Localnicii pe al cărui teritoriu s-au întemeiat coloniile erau numiți, de către greci, barbari. Cuvântul nu avea, în acea epocă, nimic disprețuitor. Pur și simplu, localnicii nu cunoșteau limba greacă și de aceea elenilor li se părea că vorbirea lor sună cam așa: „bar-bar-bar”... Mai târziu, și romanii i-au numit la fel pe cei care nu vorbeau limba latină (limba romanilor). Așadar, *barbari* se numeau oamenii care nu vorbeau limba greacă și latină.

A. Zeița Atena. Legenda spune că zeița Atena și zeul mărilor, Poseidon, au concurat să devină protectori ai unei cetăți de curând întemeiate în Attica. Poseidon a dăruit oamenilor un cal minunat, simbol al puterii; Atena a dăruit un măsline, simbol al vieții pașnice. Sub presiunea femeilor, a fost acceptat darul zeiței, care astfel a devenit protectoarea orașului Atena numit astfel în onoarea ei.

Dicționar

ARISTOCRAȚIE – Clasă socială cu mari privilegii datorate originii și bogăției; nobilime.

ATENA – zeița era socotită protectoarea artelor frumoase, a meșteșugurilor, a literaturii și a agriculturii, a oricărei acțiuni care presupunea ingeniozitate și spirit de inițiativă.

DEMOS – parte a populației libere, cu drepturi politice depline, care nu făcea parte din aristocrație.

EUPATRIZI – numele dat la Atena aristocraților, nobililor.

HELIAIA – Tribunalul poporului, instituție creată de Solon.

METECII – categorie socială lipsită de drepturi politice, alcătuită din străinii stabiliți într-o cetate.

STAT ARISTOCRATIC – statul în care puterea aparține unui număr mic de oameni, care se socotesc cei mai buni (aristoi), iar marea majoritate a cetățenilor nu participă la conducere.

4

Atena și Sparta

Polis-ul Atena – stat democratic

Așezarea geografică (C). Atena se află în Grecia continentală în câmpia centrală din regiunea Attica. Se formează prin unirea mai multor orașele, locuite în special de ionieni. Protectoarea cetății este zeița Atena, zeița înțelepciunii (A).

Organizarea socială (D). *Aristocrația (eupatrizii)* conduce polisul. *Demosul* este format din agricultori, meșteșugari, agricultori etc. Membrii demosului fac parte din Adunarea Poporului, numită la Atena *Ecclesia*. *Metecii* sunt oamenii liberi, fără cetățenie. Asupra *sclavilor* stăpânul are drept de viață și de moarte.

Organizarea politică. După înlăturarea regalității, la începutul secolului al VII-lea î.H., Atena este condusă de aristocrați. *Areopagul*, din care fac parte numai aristocrații, este instituția supremă în stat. *Ecclesia* are puteri limitate. Lipsit de dreptul de a conduce polisul, demosul este nemulțumit. Din acest motiv, mai mulți legislatori adoptă reforme în scopul de a pune capăt conflictelor din cetate.

Reformele lui Dracon. Pentru a înlătura abuzurile aristocraților, legislatorul *Dracon* elaborează primele legi scrise, în 621 î.H.

Reformele lui Solon. În anul 594 î.H., Solon inițiază reforme în favoarea demosului. El împarte populația Atenei în patru categorii, acordând drepturi politice în funcție de avere, iar nu după origine socială ca până atunci. Șterge datoriile demosului către aristocrați și interzice transformarea cetățenilor în sclavi (1).

Tirania. Legile înfăptuite de Solon nu înlătură nemulțumirile cetățenilor. De această situație profită Pisistrate, un om bogat. Acesta ia conducerea în stat prin forță, cu sprijinul demosului, instaurând *tirania* (546 î.H.). El distribuie țăranilor o parte din pământul luat de la aristocrați.

Reformele lui Clistene. După dispariția lui Pisistrate, Clistene promovează noi reforme (510 î.H.). El împarte populația după criterii teritoriale, distribuind-o în mai multe unități administrative. Astfel, aristocrații, care sunt puțini la număr, se pierd în masa demosului. Instituția supremă în stat devine *Ecclesia* (E). În acest fel, are loc declinul politic al aristocraților și se realizează supremația demosului. Ca urmare, apare regimul politic numit *democrație* (B, E), în care beneficiază de drepturi egale toți cetățenii atenieni, indiferent de avere. Pentru a apăra democrația, Clistene instituie *ostracismul* (G). Cei mai importanți magistrați sunt *cei zece strategii* (E). Aceștia au atribuții administrative și militare.

Pericle (H), (5), (6) este conducător al Atenei între 443 și 429 î.H. În timpul lui, democrația atinge înflorirea maximă. *Ecclesia* face legi și desemnează principalii magistrați, prin tragere la sorți. Toți magistrații primesc un salariu. În acest mod, chiar și cei săraci pot să ocupe demnități în stat. Democrația ateniană este una *directă* pentru că oricare cetățean poate participa la viața cetății și la luarea deciziilor politice (3).

Dracon 621 î.H.
Primele legi scrise.

Solon 594 î.H.
Împarte populația
în funcție de avere.

Clistene 510 î.H.
Este instituită
democrația.

Pericle 443-429 î.H.
Democrația
atinge apogeul.

B. Evoluția spre democrație

Polis-ul Sparta – stat aristocratic

Așezarea geografică (C). Sparta este așezată în Câmpia Laco-niei, în sudul Greciei (Peloponez). Este fondată de cuceritorii dori- eni, în secolul al IX-lea î.H. Se formează prin unirea a cinci cetăți.

Sparta este un stat aristocratic. Un stat aristocratic este cel în care puterea aparține unui număr mic de oameni, care formează aristo- crația. Sparta are cea mai puternică armată între polisurile grecești.

Organizarea socială (F). *Spartanii (egali)*, la început în număr de 9 000, sunt singurii care au drepturi politice. Pentru a face parte din acest grup trebuie să fii născut din părinți cetățeni.

Perieci sunt oamenii liberi, lipsiți de drepturi cetățenești. Locu- iesc în jurul orașului Sparta și se ocupă cu agricultura, meșteșugurile și comerțul.

Hiloții provin din rândurile populației cucerite de către spartani și aparțin statului. Ei nu pot fi vânduți, ca sclavii atenieni, dar pot fi omorâți.

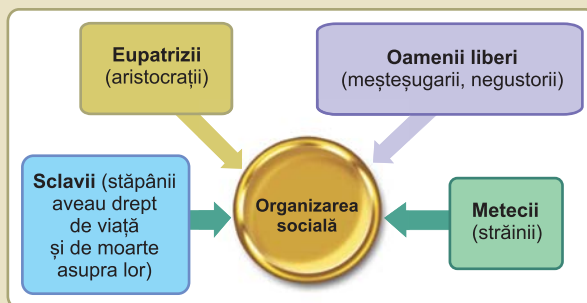
Educația spartană este una foarte severă (4). Elevul învață doar să scrie și să citească. Gimnastica și mânuirea armelor este baza educației. Devenit adult, spartanul trebuie să stea până la 60 de ani în serviciul polisului. Ocupația de bază a spartanilor este războiul.

Organizarea politică (I). Conform tradiției, organizarea politică a cetății a fost realizată de legislatorul *Licurg*. Sparta păstrează regimul monarhic. Este condusă de doi regi, care comandă armata. Cinci ma- gistrați, numiți *efori*, supraveghează respectarea legilor și educația copiilor. Sunt aleși pe un an, prin aclamații, de către un consiliu. Acesta este format din 28 de membri aleși pe viață dintre bătrânii care au trecut de șaizeci de ani. Adunarea poporului (*apella*), în care intră toți egali alege eforii, dar nu beneficiază de alte atribuții importante (I).

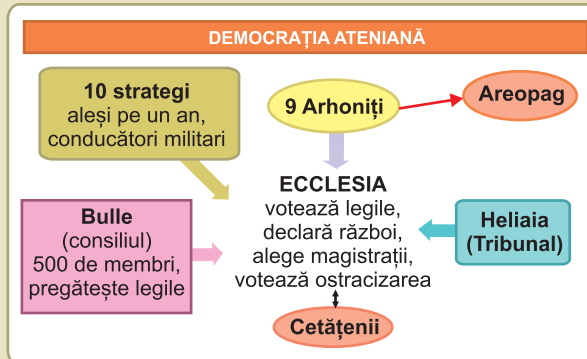
Datorită forței sale militare, Sparta capătă hegemonia (întăietatea) în Peloponez. Aici, Sparta formează o alianță numită Liga Pelopone- ziacă, care cuprinde cetăți importante.

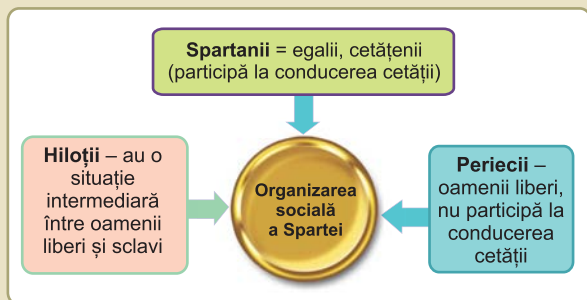
C. Lumea greacă și Marea Neagră

D. Organizarea socială a Atenei

E. Funcționarea democrației ateniene

F. Organizarea socială a Spartei

G. Imaginea unui ostrakon. Acesta era un ciob pe care atenienii scriau numele unei persoane considerate de către ei drept un dușman al democrației. Prin votul majorității, respectiva persoană era îndepărtată, pe termen de 10 de ani, fără pierderea averii sau a poziției sociale. *Ostracismul* (cuvânt provenit de la „ostrakon”) este un mecanism introdus de Clistene pentru a proteja democrația ateniană.

H. Pericle

Aplicații

• Citiți sursele (1), (2), (3), (4), și analizați imaginile pentru a răspunde la următoarele cerințe:

1. Identificați trei reformatori și câte o reformă care a dus la apariția și consolidarea democrației.

2. Definiți termenii: *democrație*, *demos*, *cetățean*.

3. Stabiliți câte o asemănare și câte o deosebire între reformele lui Solon și Clistene.

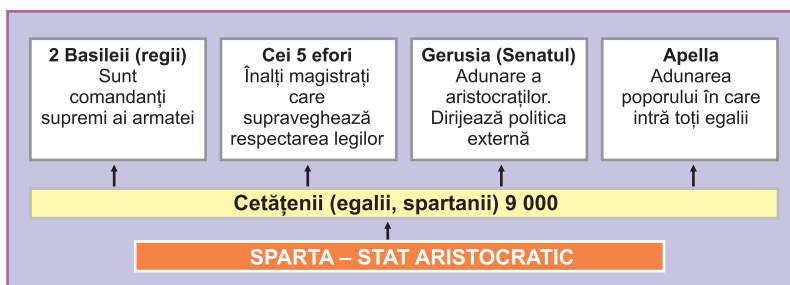
4. Comparați polis-ul Atena cu polis-ul Sparta având în vedere:

- așezarea geografică;
- ocupațiile locuitorilor;
- educația copiilor;
- organizarea socială;
- organizarea politică.

5. Citiți cu atenție sursele (5), (6) și textul lecției și analizați organizatorul grafic (H). Demonstrați, utilizând doar un argument, că Pericle este un mare om de stat.

Joc de rol

Imaginează-ți că ești Pericle. Ține un discurs în Agora, în care folosești doar un argument, pentru a demonstra de ce democrația ateniană este un regim politic mai bun decât regimul aristocratic al Spartei.

I. Organizarea politică a Spartei

Surse

1. *Ajuns în fruntea statului, Solon a eliberat poporul, – atât pentru acea vreme, cât și pentru viitor, – oprind să se mai facă împrumuturi chezașuite cu persoana debitorului. Întocmi legi și desființează datoriile între particulari sau față de stat, realizare căreia i-a spus „descărcarea (sarcinilor)” – întrucât datornicii își aruncau poverile.*

(Aristotel, *Statul ateniensilor*)

2. *Clistene a statornicit noi legi, ca să atragă mulțimea, și, printre ele, legea cu privire la ostracism.*

(Aristotel, *Constituția ateniensilor*, 21-22)

3. Discursul lui Pericle

Avem o organizare care nu ia nimic din legile altora, ba mai degrabă – în loc să-i imităm pe alții – noi le suntem pildă. Se numește democrație, pentru că orânduirea aceasta nu este în interesul celor puțini, ci în al celor mulți. În neînțelegerile dintre particulari, legea este egală pentru toți. Cât privește dregătoriile, pe fiecare noi îl prețuim pentru îndeletnicirile obștești, potrivit meritului care i-au făcut faima și nu potrivit categoriei sociale căreia îi aparține, ci doar virtuții lui. Omul nevoiaș nu este împiedicat, prin aceea că nu are un nume vestit, de a înfăptui vreun bine cetății...

(Tucidide, *Războiul Peloponesiac*)

4. *Mai întâi a pus la cale să înzdrăvenească trupurile fetelor prin alergări și prin lupte atletice și prin aruncarea cu discul și lancea (...) Lycurg socotea că copiii nu sunt ai părinților, ci țin de obștea cetății (...) Cercetând pruncul, dacă este bine legat și voinic, îl îndemnau pe tată să-l crească, dându-i un lot din cele nouă mii. Dacă pruncul nu era de soi și nu avea corpul bine făcut, îl trimiteau în așa-zisele apothetai, un loc prăpăstios, pe muntele Taiget.*

(Plutarh, *Vieți paralele*)

5. *Pericle era minunat nu numai prin bunătatea și blândețea lui, pe care a păstrat-o în fapte multe și față de mari dușmani, ci și pentru înălțimea sentimentelor sale... Deși avea o putere atât de mare (...) n-a fost pentru nimeni un dușman de neîmpăcat (...). Întreaga viață curată și nepătată i-a adus porecla de „Olimpianul” (...). N-a fost pe lume om mai cumpătat în strălucire și mai serios în bunătate decât el.*

(Plutarh, *Vieți paralele*)

6. *Pericle, puternic prin demnitate și înțelepciune, în mod clar incoruptibil, domina poporul fără a-i limita libertatea... și nu vorbea pentru a-l linguși, așa cum ar fi putut proceda pentru a obține puterea prin mijloace ilicite, ci îl contrazicea sub influența mâniei, deoarece obținuse puterea prin merite personale (...). Astfel era în Atena o democrație, dar de fapt puterea era încredințată primului cetățean.*

(Tucidide, *Războiul Peloponesiac*)

Studiu de caz

Histria, Tomis și Callatis

Pe țărmul Mării Negre, coloniștii greci întemeiază mai multe orașe: Histria, Tomis (Constanța de astăzi) și Callatis (actuala Mangalia). Acestea sunt cele mai vechi orașe construite pe teritoriul țării noastre. Oamenii se ocupă cu meșteșugurile și negustoria. Ei produc vase, unelte, arme, bijuterii și altele. Ei vând aceste mărfuri în schimbul produselor pe care le produc localnicii, strămoșii noștri geți: grâne, miere, vite etc.

Orașele sunt înconjurate de ziduri puternice (D). Oamenii se adună să discute problemele cetății în piața publică. În templele mărețe sunt adorați zeii. Mai târziu, se răspândește religia creștină și astfel sunt construite primele biserici.

Cea mai veche colonie greacă din Dobrogea este Histria (A). Conform tradiției, ea este întemeiată în anul 657 î.H., de către coloniști originari din orașul Milet, din Ionia. Mai târziu, Tomis ia naștere în urma colonizării întreprinse de grecii veniți tot din Milet. Colonia Callatis este întemeiată în secolul al VI-lea î.H. Spre deosebire de celelalte, Callatis constituie o colonie doriană.

În timpul stăpânirii romane, cel mai înfloritor oraș din Dobrogea devine Tomisul. Acesta se îmbogățește cu edificii noi, ca de exemplu băi publice (B).

Descoperirile făcute de arheologi (C) demonstrează prosperitatea orașelor grecești din Dobrogea.

PROIECT

Coloniile grecești din Dobrogea: Histria, Tomis și Calatis

De ce vom realiza proiectul?

Pentru că așa vom cunoaște și învăța într-un fel mai interesant istoria țării și istoria locală.

Proiectul va cuprinde: pagina de titlu, școala, clasa și perioada (timpul) de realizare.

Proiectul va avea cinci capitole în care vor fi adunate informații, imagini, fotografii, date, evenimente, chestionare, interviuri și, la sfârșit, un album istoric.

Cum vom lucra? Formați cinci grupe de elevi. Fiecare grupă va primi un nume.

Grupa 1 va culege informații despre geografia și oamenii locului. Informațiile sunt obținute prin documentare. Se va realiza mapa tematică a grupei.

Grupa 2 va culege informații și imagini despre istoria și povestea localității Calatis. Se va realiza mapa tematică a grupei.

Grupa 3 va culege informații și imagini despre istoria și povestea localității Tomis. Se va realiza mapa tematică a grupei.

Grupa 4 va culege informații și imagini despre istoria și povestea localității Histria. Se va realiza mapa tematică a grupei.

Grupa 5 va realiza desene prin care, într-o o manieră proprie, artistică, vor prezenta așa cum văd ei coloniile grecești din Dobrogea. Se va realiza o expoziție de desene și imagini intitulată *Călătorie în timp și peste timp*, apoi și mapa tematică a grupei.

Cum vom evalua proiectul? Cele cinci mape vor constitui un singur produs final. Proiectul îl vom prezenta și evalua în clasă. **Clasa va alege cea mai frumoasă mapă tematică.**

A. Primele monede bătute pe teritoriul patriei noastre (Histria, sec. V î.H.)

B. Ruinele cetății antice Tomis, în mijlocul Constanței moderne. În imagine se observă ruinele băilor publice ridicate în perioada stăpânirii romane.

C. Glykon, zeul-șarpe, datează tot din perioada romană a Tomisului.

D. Zidul de incintă de la Callatis a fost construit în secolul III î.H.

A. Luptă între un hoplit grec și un războinic persan, pictată pe o cupă din secolul al V-lea î.Hr.

B. Leonida

Surse

1. *Și aici s-a văzut cine este Temistocle. Neputându-se opune colegilor săi care, fără excepție, voiau să fugă, a trimis în ascuns un sclav la Xerxe, ca să-l informeze despre planul de retragere ce trebuia aplicat în noaptea următoare. Dacă mesajul acesta ar fi fost descoperit, Temistocle ar fi trecut drept trădător. Dar el a ajuns la destinație. Xerxe, ca să nu-i scape inamicul, l-a înconjurat; iar Temistocle și-a atins scopul: acela de a-i sili pe greci să se bată. Xerxe a asistat pe uscat la dezastrul flotei sale, care a pierdut două sute de vase, contra patruzeci ale grecilor.[...] Astfel, pentru a doua oară după Maraton, Atena s-a salvat, la Salamina, și pe sine și Europa.*

(Indro Montanelli, *Istoria grecilor*)

5

Războaiele grecilor

RĂZBOAIELE MEDICE

Un mare imperiu. În secolul VI î.H., perșii formează, prin cucerirea a numeroase teritorii, un uriaș imperiu care se întinde de la Marea Mediterană până în India. Acest mare imperiu ocupă orașele grecești din Ionia. Acestea, în frunte cu Miletul, se răscoală, în anul 499 î.H., și se proclamă independente. Perșii înfrâng răscoala, iar în 494 î.H. Miletul este cucerit.

David și Goliat. În secolul V î.H. grecii poartă războaie pentru a-și apăra libertatea împotriva încercărilor de cucerire ale perșilor, (D). Întrucât grecii îi desemnează pe perși cu numele de mezi, aceste războaie se numesc Războaie Medice. La prima vedere, șansele grecilor de a învinge sunt mici în fața uriașului imperiu care li se opune. Să ne reamintim însă de legenda biblică a lui David și Goliat...

Primul Război Medic. În anul 490 î.H. regele persan Darius I începe să atace Grecia sub pretextul că Atena a sprijinit răscoala Ioniei. O puternică flotă se îndreaptă spre Grecia și debarcă în Attica. Lupta dintre perși și grecii conduși de strategul Miltiade are loc la Maraton. Perșii sunt înfrânți înainte ca Sparta să trimită ajutor.

Al doilea Război Medic. După înfrângerea de la Maraton perșii se pregătesc din nou de război. Atena își dă seama de pericol și, la propunerea strategului Temistocle, construiește o flotă de nave ușoare și manevrabile, numite *trireme*.

În anul 480 î.H., o puternică armată persană pătrunde în Grecia de Nord. Împotriva pericolului comun se constituie o alianță militară între Atena și Sparta. Lupta pe uscat se dă la Termopile (2), o trecătoare îngustă între munte și mare. Grecii rezistă eroic, dar sunt trădați și perșii găsesc o cale să cadă în spatele inamicului. Regele spartan Leonida (B) dă ordin celorlalți soldați greci să se retragă. Trecătoarea de la Termopile rămâne să fie apărată de un mic număr de spartani, care luptă până la ultimul om, dar grecii sunt înfrânți. După victorie, perșii cuceresc Atena, a cărei populație este evacuată, și o incendiază. Însă pe mare, flota greacă, sub comanda lui Temistocle, câștigă o mare victorie la Salamina (1). Înfrânți și pe uscat, la Plateea, în 479 î.H., perșii se retrag și renunță la cucerirea Greciei.

De ce înving grecii? Așadar, în lupta dintre David (greci) și Goliat (perși), învinge, din nou, David (A). Armatele grecilor sunt formate din cetățeni, în timp ce armatele perșilor sunt alcătuite din soldați aparținând popoarelor supuse. Astfel, grecii luptă cu ardoare pentru apărarea pământului lor. De aceea înfrâng armata perșilor, mult mai numeroasă, dar care este lipsită de hotărâre. De asemenea, pedestrașii greci greu înarmați (hopliții), sunt mai bine înarmați (F), iar tactica armatelor grecești se dovedește superioară.

Urmările războiului. Atena devine un imperiu maritim. Ea își exercită hegemonia asupra unei mari părți a lumii grecești. Construiește ziduri de apărare și fortifică drumul care o lega de portul Pireu. Formează o alianță militară, numită *Liga de la Delos*, alături de cetățile grecești din Marea Egee și Marea Ionică.

C. Cronologia Războaielor Medice

D. Războaiele Medice, secolul VI î.H.

Surse

2. Neștiind Xerxe [regele perșilor] ce trebuie să facă într-o asemenea situație, veni să stea de vorbă cu el un bărbat din Melis, Efialte... care își închipuia că va dobândi de la rege o răsplată însemnată. Efialte îi arătă o cărare ce duce, pe deasupra muntelui, la Termopile... Lui Xerxe i-au fost pe plac cele făgăduite de Efialte... Celor aflați la Termopile, ghicitorul Megistias... le-a vestit primul că, odată cu ivirea zorilor, avea să le vină moartea... Atunci elenii începură să chibzuiască și păreriile lor se împărțiră. Unii nu se învoiau la părăsirea poziției. Ceilalți susțineau părerea contrară. Apoi s-au despărțit. O parte dintre eleni a plecat, împrăștiindu-se fiecare în cetatea lui. Dar Leonida și oamenii din juru-i s-au pregătit să rămână pe loc. Se povestește că pentru Leonida însuși și pentru spartanii ce se aflau acolo ar fi fost o mare ocară să-și părăsească poziția, pentru a cărei apărare veniseră...

(Herodot, Istorii)

3. ...Leonida căzu în toiul luptei, după ce luptase cu vitejie și împreună cu el se prăbușiră și alți spartani vestiți. și eu cunosc numele tuturor celor trei sute. Și dintre perși au murit acolo o mulțime de oameni de seamă... Acolo cad cei doi frați ai lui Xerxe, luptându-se pentru cadavrul lui Leonida. [...] În cinstea celor înmormântați acolo, precum și în cinstea celor morți mai înainte ca Leonida să-i fi trimis pe aliați acasă, în locul unde căzuseră s-a scris o inscripție care grăiește astfel: „Aici s-au luptat cândva patru mii de oameni din Pelopones cu de trei sute de ori câte zece mii de dușmani.

Inscripția era închinată tuturor; dar spartanilor, și numai lor, le-a fost închinată alta: Străine, mergi și vestește lacedemonienilor că noi odihnim aici, dând ascultare celor ce ne-au poruncit ei.

(Herodot, Istorii)

E. Spyros Louis
(1873–1940), eroul
Jocurilor Olimpice de
la Atena (1896),
purta cu mândrie
medalia câștigată în
proba de maraton.

Așa vă place istoria?

În anul 1896, la Atena, la inițiativa baronului Pierre de Coubertin, a avut loc prima ediție a Jocurilor Olimpice moderne. S-a hotărât ca, în amintirea sacrificiului lui Filipides, să se desfășoare o probă de alergare de lungă distanță (42 de kilometri), între Atena și Maraton. Această probă se va numi, din acest motiv... maraton! Marii favoriți ai cursei erau un american, un australian, un francez... Între cei 24 de participanți era și tânărul grec Spyros Louis (E). Acesta era de meserie... păstor! Ca să-și câștige existența, alerga zi de zi, pe munte, după caprele și oile sale. Acest fapt l-a călit, l-a făcut rezistent. Pe la jumătatea cursei, Spyros era ultimul! Dar pe măsură ce trecea timpul, razele nemiloase ale soarelui mediteranean îi sleiau pe concurenți. Iată, unul se odihnește la umbra unui măslin, vegheat de antrenorul său; altul se scaldă într-un râu, ca să se răcorească; altul poposește să bea apă și nu poate să mai reia cursa. Spyros continuă însă să alerge netulburat și pas cu pas îi întrece pe aproape toți concurenții. S-a oprit și el, însetat, în casa unui țăran, unde a băut cu poftă un pahar de... vin. Și-a șters gura cu dosul palmei, a mulțumit frumos și a pornit mai departe! Când se vedeau casele Atenei, l-a depășit și pe ultimul concurent. A intrat pe Stadionul Olimpic și, încet-încet, cu un ultimul efort, a trecut primul linia de sosire! A învins și a devenit întâiul campion olimpic din istoria modernă a jocurilor! Istoria participării lui Spyros Louis la primele Jocuri Olimpice nu s-a încheiat aici; o tânără și frumoasă americană, moștenitoarea unei mari averi, promisesese, înainte de cursă, că se va mărita cu învingătorul de la maraton. Nu i-a plăcut însă înfățișarea lui Spyros și, mai cu seamă, nu i-a plăcut când a aflat că marele campion este un cioban sărac. Din acest motiv nu și-a mai ținut cuvântul! Însă ce importanță avea acest fapt pentru Spyros, care a trăit apoi până la adânci bătrâneți înconjurat de dragostea și respectul poporului său?

Studiu de caz

Bătălia de la Maraton

Bătălia de la Maraton este una dintre cele mai importante ale istoriei Europei (4). Armata persană este foarte numeroasă. Perșii sunt mândri de arcașii lor; aceștia își potopesc adversarii cu o ploaie de săgeți ucigătoare. Perșii debarcă în Attica, la Maraton, la circa 42 de km de Atena. Acolo îi așteaptă 9000 de atenieni, și 1000 de plateeni, conduși de strategul Miltiade. Deși perșii sunt mult mai numeroși, cei care atacă sunt atenienii. Aceștia pornesc la asalt în pas alergător, pentru a-i surprinde pe inamici și a scurta timpul în care sunt ținta săgeților arcașilor (5). În lupta corp la corp, atenienii sunt superiori. Ei sunt înarmați cu sabie, scut, coif și platoșă metalică. Perșii nu le pot face față și sunt nevoiți să se retragă pe corăbii.

Abia după terminarea luptei, spartanii izbutesc să ajungă pe câmpul de bătălie și îi felicită pe atenieni pentru marea victorie obținută.

După bătălie, atenienii trimit un mesager, pe Filipides, care parcure în fugă distanța până la Atena. După ce aleargă distanța între Maraton și Atena (mai mult de 42 de kilometri), Filipides ajunge în Agora, unde este așteptat cu nerăbdare de atenieni. Nu apucă să spună decât cuvintele: „Bucurați-vă! Am învins!” și, epuizat de efortul imens depus, își dă sufletul. În amintirea acestei întâmplări, cea mai grea competiție athletică, alergarea pe distanța de 42 de kilometri, este numită *maraton*.

Surse

4. Pentru Darius, expediția din anul 490 î.H. este o acțiune secundară... Pentru greci, această confruntare ia proporții grandioase de la început... Și pe bună dreptate. Dacă cetățile grecești intrau în sfera de influență a Imperiului Persan, altul ar fi fost caracterul civilizației grecești... Greu de presupus evoluția spirituală a Europei fără aportul uneia dintre cele mai raționale, echilibrate și umane civilizații. Privit din această perspectivă, accidentul, pentru persani, din 490 î.H., capătă valoare de simbol pentru europeni.

(Manole Neagoe, *Mari bătălii din istoria lumii*)

5. Părerile strategilor atenieni erau împărțite. Unii nu găseau cu cale să dea bătălia, – sub cuvânt că sunt prea puțini pentru a se bate cu oastea perșilor, – iar ceilalți, printre care și Miltiade, susțineau să se dea lupta.(...) Atenienii porniră în fugă și se năpustiră asupra barbarilor... Când perșii i-au văzut pe vrăjmași atacându-i în fugă mare, s-au pregătit să primească atacul, cumpănind numărul foarte neînsemnat al atenienilor și atacul la care porniseră aceștia – fără cavalerie și arcași. Ei au crezut că i-a cuprins nebunia... Iar atenienii, începând înclăștarea cu perșii, se luptară într-un chip vrednic de amintire. Ei – cei dintâi dintre toți elenii despre care știm că au luptat vreodată cu perșii – i-au atacat pe dușmani alergând. Și, tot așa, ei cei dintâi au privit, fără să tremure, veșmântul mezilor. Într-adevăr, până atunci numai rostirea numelui mezilor îi înspăimânta pe greci... După ce perșii au fost puși pe fugă, atenienii îi urmăriră, măcelărindu-i... Numeroși atenieni vestiți și-au sfârșit aci zilele ... în lupta de la Maraton, barbarii au pierdut vreo șase mii patru sute de oameni, pe câtă vreme dintre atenieni au căzut atunci o sută nouăzeci și doi.

(Herodot, *Istorii*)

RĂZBOIUL PELOPONEZIAC

Războiul Peloponeziac (431–404 î.H) este lupta pentru supremație în Grecia între cele mai puternice polisuri, Atena și Sparta.

Cauze (6):

- Întărirea puterii Atenei care conduce Liga de la Delos și este o mare putere economică și maritimă.
- Sparta este o mare putere pe uscat și conduce alianța numită Liga Peloponeziacă, în care intră cetățile aristocratice.
- Consolidarea democrației în Atena și alte cetăți nu este pe placul Spartei (stat aristocratic).

Desfășurarea războiului. Este cel mai mare război pe care îl cunoaște lumea greacă. Bătăliile se desfășoară pe uscat și pe mare, într-o zonă cuprinsă între Marea Neagră și Sicilia. În timp ce spartanii obțin victorii pe uscat, atenienii câștigă victorii pe mare. Ambele tabere au mari pierderi umane și materiale. Printre victime se află și marele om politic Pericle, mort în timpul epidemiei de ciumă de la Atena, în 429 î.H. În final, Sparta obține o victorie decisivă în urma trădării unui strateg atenian.

Urmările războiului. Atena pierde supremația în lumea greacă în favoarea Spartei. Supremația acesteia durează câteva decenii. În anul 371 î.H., în urma unei victorii împotriva Spartei, Teba preia înțaietatea în Grecia.

După un secol de mare înflorire economică și culturală, Războiul Peloponeziac marchează începutul decăderii polisului grec.

Aplicații

1. Analizați cu atenție harta *Războaiele Medice* (D) și localizați Ionia, cetatea Milet și principalele lupte dintre greci și perși.
2. Studiați informațiile oferite de sursa (1) pentru a prezenta bătălia de la Salamina având în vedere:
 - a) locul desfășurării bătăliei;
 - b) strategia folosită de greci;
 - c) o consecință a bătăliei;
 - d) rolul lui Temistocle,
 - e) importanța bătăliei pentru continentul european.
3. Scrieți, în spațiul punctat din fața fiecărui eveniment istoric din coloana A, litera corespunzătoare personalității politice din B.

A

... Lupta de la Maraton
... Lupta de la Termopile
... Lupta de la Salamina
... Războiul Peloponeziac

B

a) Leonida
b) Miltiade
c) Pericle
d) Temistocle

4. Citiți cu atenție sursele (2) și (3) și analizați organizatorul grafic (B). Demonstrați, utilizând doar un argument, că Leonida este un erou.
5. Citiți cu atenție sursa (6) și indicați:
 - a) motivul pentru care Tucidide a scris despre Războiul Peloponeziac;
 - b) cauza războiului descoperită de Tucidide.
6. Ce diferență există între Războaiele Medice și Războiul Peloponeziac?
7. Indicați un motiv pentru care se consideră că Războiul Peloponeziac „este cel mai mare război pe care îl cunoaște lumea greacă.”

Surse

6. Am scris înaintea narațiunii despre război și cauzele care au determinat acest conflict, deoarece într-o bună zi, cineva nu va mai trebui să cerceteze de unde a izbucnit pentru greci un război asemănător. Motivul cel mai adevărat, dar cel mai puțin declarat deschis, cred că a fost puterea în continuă creștere a Atenei și frica a suscitată teama Lacedemonienilor și a provocat războiul.
(Tucidide, Războiul Peloponeziac)

F. Războinic spartan. Pe scutul lui era înscrisă litera grecească lambda (de la numele regiunii Laconia, unde se găsea orașul Sparta). Pedestrașii greci greu înarmați (precum cel din imagine) se numeau **hopliți**.

Știați că...?

Tucidide a fost el însuși un strateg atenian care a participat la evenimente la începutul Războiului Peloponeziac. Nereușind să cucerească orașul Amfipolis, a fost silit să părăsească Atena. După aceea, a scris lucrarea care l-a făcut faimos în rândul istoricilor din toate timpurile.

Reține!

- Războaiele Medice au salvat civilizația greacă și, odată cu aceasta, civilizația europeană.
- Războiul Peloponeziac marchează începutul declinului polisului grec.

A. Alexandru Macedon

B. Farul din Alexandria (reconstituire), una din cele 7 minuni ale lumii antice. Arhitectul Sostratos din Cnidos a decis ca temelia Farului să fie din... sticlă. Acest material rezista cel mai bine la umezeala din sol.

C. Bătălia de la Gaugamela (331 î.H.), care a decis soarta războiului purtat de Alexandru împotriva Imperiului Persan.

Dicționar:

ARISTOTEL – A trăit între anii 384–322 î.H. A fost unul dintre cei mai mari învățați ai Greciei antice. S-a ocupat de filosofie, biologie, științe politice etc. A fost profesorul lui Alexandru cel Mare.

DARIUS – este vorba de Darius al III-lea (336–330 î.H.), regele persan învins de Alexandru cel Mare.

Alexandru Macedon și civilizația elenistică

Regatul Macedoniei cucerește Grecia sub conducerea lui Filip al II-lea. În nordul Greciei se dezvoltă, în secolul V î.H., Regatul Macedoniei. Regele Filip al II-lea (359–336 î.H.) transformă Macedonia dintr-un regat oarecare într-o mare putere. El profită de conflictele între polisurile grecești pentru a-și impune stăpânirea asupra lor. Cel mai mare orator grec, Demostene, în discursurile sale, demască planurile de cucerire ale regelui macedonean (1). În ciuda acestui fapt, alianța antimacedoneană a cetățitor grecești se realizează prea târziu: Filip al II-lea obține o victorie decisivă împotriva grecilor (338 î.H.).

În anul următor, regele Filip convoacă un congres la care participă majoritatea statelor grecești. Se hotărăște să fie atacat Imperiul Persan, sub conducerea regelui macedonean. Înainte de începerea războiului, Filip al II-lea este asasinat. Conducerea Macedoniei este preluată de fiul său, Alexandru Macedon (336–323 î.H.).

Regele Alexandru intră în legendă... După ce își consolidează domnia, în anul 334 î.H., Alexandru (A) atacă Imperiul Persan. El obține victorie după victorie, izbutind să izoleze pe persi de Marea Mediterană. Apoi pătrunde adânc în teritoriul Imperiului Persan, ajungând până în Asia Centrală și India (D). De aici, armata macedoneană se întoarce, Alexandru stabilind capitala statului la Babilon.

Alexandru Macedon este supranumit „cel Mare”, nu numai datorită victoriilor sale militare (C), ci mai ales pentru că încearcă să construiască o lume nouă prin atragerea celor cucerțiți.

Astfel, încurajează apropierea greco-macedonenilor de orientali prin căsătorii mixte; el însuși se căsătorește cu preafrumoasa Roxana, fiica unui nobil persan. Acordă funcții aristocraților persi. Întemeiază un mare număr de orașe care îi poartă numele. Cel mai vestit oraș cu numele *Alexandria* îl înalță în Egipt (331 î.H.). Alexandru nu își desăvârșește opera, întrucât moare la numai 33 de ani (323 î.H.). Prin faptele sale, Alexandru intră în rândurile personalităților legendare ale istoriei lumii (2).

Sinteza elenistică. Datorită cuceririlor lui Alexandru cel Mare, cea mai avansată civilizație a acelei vremi, cea greacă, este răspândită la mare depărtare. La astfel naștere *civilizația elenistică*. Aceasta reprezintă o *sinteză* între civilizația greacă și cea a Orientului, în care limba și cultura greacă devin cunoscute pe o suprafață foarte mare, din Europa până în Asia Centrală. Se extind cunoștințele științifice și geografice. Se dezvoltă comerțul, pe apă și pe uscat, până în India și China. Înfloresc orașele (Alexandria, Antiohia), mari centre economice și culturale. Astfel, Alexandria este un oraș frumos, cu străzi drepte și largi, cu palate minunate, cu edificii mărețe. Unul dintre ele este Farul (B), care îi călăuzește pe corăbieri, în drumul spre port, în timpul nopții. Cea mai mare bibliotecă se află tot la Alexandria; ea cuprinde sute de mii de cărți scrise pe papirus.

După moartea lui Alexandru, vastul său imperiu se împarte între generali săi (D). Aceștia formează state noi, numite *regate elenistice*. Aceste state își macină forțele în lupte pentru supremație, fapt de care profită romanii. Rând pe rând, regatele elenistice sunt ocupate de romani. Ultima cucerire este Egiptul, în anul 31 î.H.

Surse

1. Întreg Peloponezul era în dezbinare... Filip vedea lucrurile acestea – căci le putea vedea oricine – și dădea bani trădătorilor din toată Grecia ca să învrăjbească popoarele, aruncându-le pe unele împotriva altora... Un lucru îl așeza pe Filip mai presus de noi. Căci în întreaga Eladă... se iviseră o sumedenie de trădători... Cu tovarășii aceștia de luptă, complici ai lui, el i-a învrăjbit și mai mult pe greci...”

(Demostene, Discursul Coroanei)

2. Una dintre personalitățile fascinante ale Antichității este Alexandru cel Mare... Acțiunile sunt cu atât mai uluitoare cu cât ele sunt împlinite de un tânăr frumos, puternic... Într-un mozaic este reprezentat călare șarjând, în timp ce adversarul său, înspăimântat de impetuoșitatea cu care atacă acest semizeu, se pregătește să o ia la fugă... Alexandru nu este numai un erou. Aristotel îi fusese profesor... Acestui Făt-Frumos nu-i rezistă nimic; în fața lui se împrăștie puhoaiile dușmanilor, se prăbușesc zidurile cetăților, popoarele i se supun, fetele de împărat sunt roabele lui, bogățiile fascinante ale orientalilor îi sunt aduse la picioare... Și, când cel mai mare imperiu al timpului cade sub loviturile irezistibile ale acestui războinic fără egal... moare la vârsta de 33 de ani... Prin legendă trece în nemurire și timp de peste douăzeci de veacuri, la lumina opaițului sau în castele strălucitoare, povestea vieții lui i-a bucurat și i-a întristat pe oameni, i-a uluit prin faptul că el, fiul omului, într-un timp atât de scurt, a făcut ceea ce părea că trece dincolo de puterile omenești.

(Manole Neagoe, Mari bătălii din istoria lumii)

Aplicații

1. Identificați, utilizând (D): drumul armatei lui Alexandru Macedon, două bătălii (atenție! bătăliile lui Alexandru sunt în intervalul de timp 334–323 î.H.), Alexandria din Egipt, locul capitalei imperiului lui Alexandru.

2. Indicați, utilizând sursa (1), o cauză a cuceririi Greciei de către Filip al II-lea.

3. După modelul de la lecțiile anterioare, realizați o friză cronologică în care să plasați următoarele evenimente: fondarea Alexandriei, înfrângerea grecilor de către Filip al II-lea, moartea lui Alexandru cel Mare, bătălia de la Gaugamela.

4. Citiți cu atenție sursele (1), (2) și analizați imaginea (C), organizatorul grafic (A). Demonstrați că Alexandru cel Mare este un mare general.

Reține!

Din regatele elenistice, cultura greacă s-a răspândit din Mediterana până în India. Deși erau foarte diferite, elementul care le unea era limba greacă, limba unei civilizații avansate.

D. Imperiul Macedonean și formarea statelor elenistice

Frumos și cunoaștere în lumea greacă

Frumusețea culturii grecești. Cultura greacă izvorăște din întrebările pe care și le pun oamenii: Cum a apărut lumea în care trăim? Ce este omul? Care este locul oamenilor în această lume? Care este raportul între oameni și stat? Încercările de răspuns la aceste întrebări complexe sunt caracterizate prin înțelepciune și frumusețe (2).

Pentru greci frumosul este și în artă (1). Aceasta se află în armonie cu peisajul. Creațiile artistice se încadrează perfect în cadrul natural, ca un element component al acestuia (A). Artă greacă este legată de viața religioasă și de viața cetății. În același timp, viziunea noastră despre frumos este moștenită de la vechii greci (1).

Unitatea culturii grecești. Vorbind aceeași limbă, având aceeași credințe și aceleași sărbători, vechii greci creează o cultură unitară în toate regiunile locuite de ei.

Binefacerile democrației. Înflorirea maximă a culturii grecești are loc în „secolul lui Pericle” (V î.H.). Aceasta se întâmplă datorită unei vieți economice prospere și a binefacerilor democrației ateniene: libertatea și participarea cetățenilor la viața statului.

Moștenirea lumii grecești

Cercetarea științifică apare în Grecia antică! În Grecia, de știință nu se ocupă preoții, spre deosebire de Orientul antic. Astfel, în timp ce babilonienii cred că obiectele cerești sunt zei, vechii greci nu sunt de aceeași părere. Cunoașterea științifică apare odată cu filosofii ionieni, de exemplu, *Tales din Milet* (B) și alții. La fel, *Aristotel* (D), un mare filosof, este considerat părintele științei vieții, biologia.

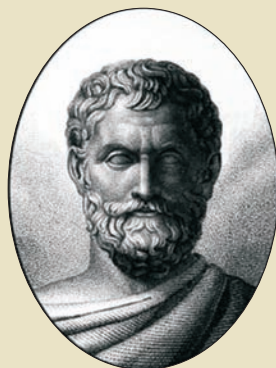
De asemenea, vechii greci au nevoie să rezolve nenumărate probleme în viața de zi cu zi. Cum să măsoare o suprafață de pământ? Iată, se dezvoltă matematica. Și astfel, *Pitagora* (sec. VI î.H.) descoperă teorema care-i poartă numele. Mai târziu, *Euclid* (sec. III î.H.) pune bazele ramurii matematicii care se cheamă geometrie. Și *Arhimede* (sec. III î.H.) e un mare matematician. În același timp însă, Arhimede găsește soluții la probleme practice, cum ar fi: Cum să miști un obiect greu cu un efort cât mai mic și cum să-l ridici la înălțime? Cum să-ți aperi orașul în caz că este atacat? De aceea, Arhimede inventează scripetii, pârgii, mașini de război. În acest fel, marele savant grec pune bazele științei care se cheamă mecanică, o ramură a fizicii. Și în alte domenii, grecii fac descoperiri confirmate de știința modernă.

Istoria devine știință. Grecii ajung la cunoaștere și prin consensarea istoriei (5). De unde venim? – se întreabă ei. La această întrebare încearcă să răspundă „Părintele istoriei”, care este *Herodot* (485-425). El oferă informații prețioase despre popoarele din vremea lui. Cel mai important istoric este *Tucidide* (cca. 460–398 î.H.) (C), autorul lucrării *Războiul Peloponesiac*. Acesta încearcă, pentru prima oară, să pună în evidență cauzele evenimentelor. *Strabon* pune bazele geografiei.

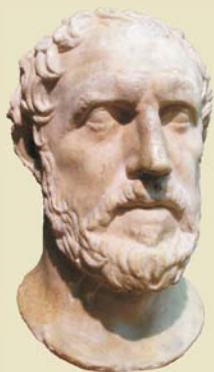
Surse

1. *Grecii antici susțineau că frumosul se află în artă. Adăugau imediat însă că natura vie reprezintă tot ce este mai frumos. Astăzi putem afirma cu certitudine că ei au transmis culturii europene un mod al lor de a privi frumosul, idealurile lor despre sublim, ideile lor despre artă.* (Kazimierz Michalowski, *Cum și-au creat grecii arta*)

A. Templul din Delfi este închinat zeului Apollo.

B. **Tales din Milet** (624–546 î.H.)
Este primul gânditor care înlocuiește explicația mitologică a fenomenului naturii cu explicația științifică. Este considerat, pe bună dreptate, „părintele științelor”.

C. **Tucidide**, (460–398 î.H.)
Tucidide a obținut informația istorică atât prin observațiile personale, cât și culegând de la martorii evenimentelor.

Dicționar:

ESCULAP – denumirea romană a zeului Asclepios, patronul medicilor.

FILOSOFIE – în concepția gânditorilor antici, este suma cunoștințelor despre Univers. Cunoașterea științifică apare odată cu filosofii ionieni Tales, Anaximandros și Anaximenes. Aristotel, un mare filosof grec, este considerat părintele științei vieții, biologia.

HIGEA – zeitate având legătură cu medicina. De la numele Higea provine cuvântul „igienă”.

PANACEA – zeitate având legătură cu medicina. De la numele Panacea provine cuvântul „panaceu”, adică un medicament care vindecă toate bolile.

2. Protagora spusese că „omul e măsura tuturor lucrurilor”. Socrate a așezat studiul sufletului omenesc în centrul preocupărilor lui, propunând fiecărui să se străduiască a se cunoaște mai întâi pe sine însuși... (Francois Chamoux, *Civilizația greacă*)

3. ...calitatea vieții din orașul nostru este neîntrecută: pe toată durata anului se desfășoară competiții sportive și sărbători; casele noastre sunt minunat aranjate, astfel încât să ne putem bucura în fiecare zi de ele, iar orașul acesta este așa de mare și de puternic, mărfuri din întreaga lume sosesc la noi. [...] iubim **frumosul** și rămânem modești, iubim cultura și avem grijă în același timp să fim într-o bună formă fizică [...]; pe scurt, orașul nostru este mentorul întregii Elade, fiecare cetățean are cele mai bune posibilități de dezvoltare, pentru a deveni o personalitate independentă.

(Tucidide, *Războiul Peloponesiac*)

4. Jurământul lui Hippocrat din Cos este rostit de orice tânăr medic în momentul în care a terminat facultatea:

Jur pe Apollo medicul, pe Esculap, pe Higea și Panacea și pe toți zeii și zeițele, pe care îi iau ca martori, că voi îndeplini acest jurământ și poruncile lui, pe cât mă ajută forțele și rațiunea:

- Să respect pe cel care m-a învățat această artă la fel ca pe propriii mei părinți, să împart cu el cele ce-mi aparțin și să am grijă de el la nevoie; să-i consider pe descendenții lui ca frați și să-i învăț această artă, dacă ei o doresc, fără obligații și fără a fi plătit.

- Să transmit mai departe învățăturile acestei arte fiilor mei, fiilor maestrului meu și numai acelor discipoli care au jurat după obiceiul medicilor, și nimănui altuia.

- Atât cât mă ajută forțele și rațiunea, prescripțiunile mele să fie făcute numai spre folosul și buna stare a bolnavilor, să-i feresc de orice daună sau violență.

5. ...aceasta este expunerea căutărilor lui Herodot din Halicarnas, pentru ca faptele oamenilor să nu fie pierdute cu timpul și nici realizările mari și minunate, efectuate de greci, precum și de barbari persi, pentru ca ele să nu rămână lipsite de faimă, și în special motivele pentru care ei s-au luptat unii împotriva celorlalți.

(Herodot, *Istoriei*)

Aplicații

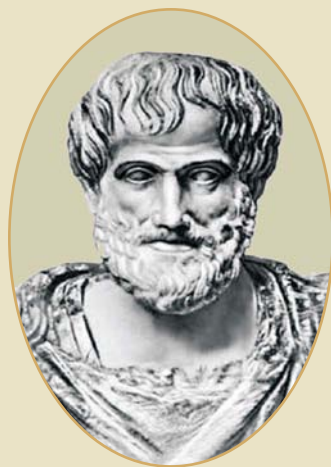
1. Completați, în tabelul de mai jos, domeniul de activitate al fiecărui om de știință, contribuția adusă la domeniul cunoașterii.

Om de știință	Domeniu de activitate	Contribuții la domeniul cunoașterii	Timp istoric
Herodot			485-425 î.H.
Tucidide			460-398 î.H.
Strabon			cca.60 î.H-26 d.H.
Arhimede			287-212 î.H
Hippocrat din Cos			sec. V î.H.
Euclid			sec. III î.H.
Aristah din Samos			sec. III î.H.

2. Completați spațiile libere cu informația din lista cu termenii dați:

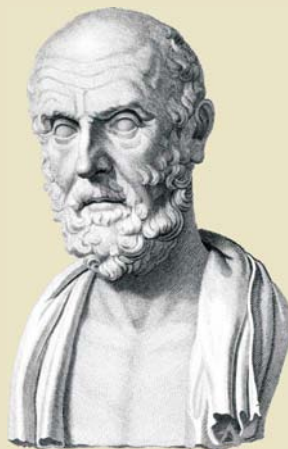
Grecii au aceiași ..., aceleași credințe și aceleași ..., astfel ei creează o cultură... În toate regiunile în care locuiesc. Înflorirea maximă a culturii grecești are loc în ... Pentru greci, frumosul este și în ... aflată în armonie cu peisajul.

Lista cu termeni: artă, limbă, sărbători, unitară, „secolul lui Pericle”.

D. Aristotel (388–323 î.Hr)

El a fondat în 335 î.H. propria sa școală filosofică, *Liceul*. A contribuit la dezvoltarea biologiei, logicii, fizicii.

E. Hippocrat din Cos (sec. V î.H.). Pentru a lupta cu bolile, Hippocrat inițiază principii care sunt valabile și în ziua de astăzi. Astfel, el consideră că, pentru a trata o boală, trebuie să ai în vedere caracteristicile bolnavului (vârstă, alimentație, profesie, locul în care acesta trăiește etc).

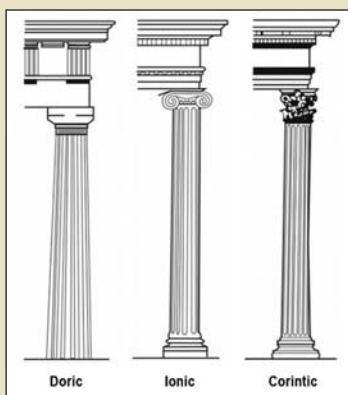
Joc de rol

Imaginează-ți că ești Aristotel, marele filosof antic în Agora. Realizează un dialog imaginar cu un alt om de știință în care să argumentezi importanța frumosului și a cunoașterii în viața oamenilor.

- **Elaborați o prezentare.** Fiecare elev va alege una din personalitățile care au contribuit la dezvoltarea cunoașterii. Elevul va da titlul prezentării, motivând alegerea făcută. Prezentarea va avea maximum două pagini, va fi scrisă de mână și va cuprinde și un desen, prin care va fi ilustrată alegerea făcută. Se va adăuga la portofoliul elevului, la disciplina *Istorie*.

A. Acropola ateniană (reconstituire)

B. Cele trei stiluri (ordine) ale arhitecturii grecești

C. Partenonul, templul monumental de pe Acropola ateniană. După cum se observă, este construit în stil doric. Arhitecții care au proiectat acest templu sunt Ictinos și Calicrates. Se mai observă elementul constructiv în formă de triunghi ridicat deasupra coloanelor. Acesta se cheamă fronton.

Aplicații

Analizați cu atenție imaginile și citiți sursa istorică.

1. Identificați transformările în timp de pe Acropola Atenei și principalele construcții care o compun.

2. Care este mesajul transmis ateniienilor prin construirea templului Atenei Nike? Dar în timp, care este mesajul transmis de Acropola Atenei?

Studiu de caz

Moștenirea culturii grecești. Acropola ateniană

Perșii incendiază templele, iar Pericle decide să le reconstruiască... Pe Acropola din Atena se construiesc temple mărețe închinat divinității protectoare a orașului. În anul 480 î.H., perșii cuceresc Atena și ard aceste edificii religioase. Câteva decenii mai târziu, Pericle îl însărcinează pe Fidias, cel mai important artist al timpului, să refacă edificiile religioase de pe Acropola ateniană. Construcția durează o jumătate de secol (448–404 î.H.), epoca de aur a democrației ateniene. Fidias, împreună cu cei mai buni arhitecți și sculptori ai timpului, realizează un ansamblu de construcții de o frumusețe uimitoare.

Templul grec. Cea mai frumoasă construcție a arhitecturii grecești sunt templele. Construcțiile de pe Acropola ateniană sunt temple. Un element important în realizarea unui templu grec sunt coloanele. Partea de sus a unei coloane este *capitelul*. După forma capitelului, templele sunt construite în trei stiluri: *doric*, *ionic* și *corintic* (B). Numeroase edificii moderne au preluat coloanele sau alte elemente constructive ale templului grec.

O priveliște de vis. Pe Acropola de la Atena (A) se ajunge trecând printr-o intrare monumentală, numită *Propilee*. Apoi, ochii uimiți ai vizitatorului se desfată cu priveliștea mirifică a templelor și edificiilor. În apropiere se zărește micul templu închinat zeiței *Nike* (Victoria). Apoi, se deschide priveliștea *Partenonului* (C), templul închinat zeiței *Atena Partenos* (Atena Fecioara). Marele sculptor Fidias dăltuiește în marmură, pe zidul templului, un basorelief reprezentând defilarea anuală a ateniienilor în onoarea zeiței. Același Fidias, în interiorul templului, sculpează o statuie a zeiței *Atena*, din lemn de măsline și foițe de metal prețios. Partenonul este construit atât de frumos, încât aduce liniște și pace în sufletul privitorului. Iată și *Erechteionul*, templul vestit pentru coloanele numite *cariatide* (acestea au forma unui corp feminin).

Surse

1. *Atena era polisul clasic, divizat în mod clar în două părți, poate chiar trei dacă includem și Pireul. Dintre acestea, prima era acropola „cetatea de sus”, unde altă dată se ridica locuința fortificată a monarhului micenian... În perioada care ține de la conducerea lui Solon (sec. VI î.H.) și până la Pericle (sec. V î.H.), acropola a fost transformată într-un oraș sanctuar pe care și astăzi putem să îl admirăm în mare parte. Poarta miceniană fortificată a fost înlocuită cu Propileele; a fost construit Partenonul, templul sacru dedicat Atenei Partenos (însemnând fecioară), protectoarea cetății; a apărut templul Atenei Nike (Atena ca zeiță a victoriei) pentru aducerea-aminte a victoriei recente asupra perșilor, apoi Erechtheionul, templu dedicat unui rege legendar al Atenei.*

(Martino Menghi, *Atlasul Greciei antice*)

Joc de rol

Imaginează-ți că ești Fidias, conducător al lucrărilor de refacere a edificiilor religioase de pe Acropola ateniană. Realizează un dialog imaginar cu un alt sculptor, în care să elogiezi **frumusețea monumentelor de pe Acropole**.

Studiu de caz

Moștenirea culturii grecești. Sculptura

Frumusețe în jurul oamenilor! Grecii doresc să-și înfrumusețeze viața, înconjurându-se de artă. Una din artele care se bucură de mare apreciere este sculptura. Statuile sunt prezente mai ales în locurile publice: agora, acropola, temple. Statuile lucrate în fildeș și aur ale lui Zeus (A) și ale zeiței Atena, au fost sculptate de Fidiias, cel mai însemnat sculptor al Antichității. Este și pictor, arhitect și conducător al lucrărilor Parthenonului. Un alt vestit sculptor al Antichității grecești este Miron, autor al unei statui reprezentând un atlet în plin efort fizic, *Discobolul* (B). Policlet sculpează statuia unui atlet aflat în repaos *Doriforul* (C) sau *Purtătorul de lance*. Acești trei artiști de geniu au trăit în secolul V î.H.

În veacul următor, Praxiteles este autorul unei statui numite *Hermes cu Dionysos copil*. Lisip sculpează statuia unui atlet, *Apoxyomenos*, și bustul lui Alexandru cel Mare.

Sculptura este subordonată arhitecturii. La un templu, frontonul (D) este partea care atrage cel mai mult privirea celui care intră în templu. Grecii îl înfrumusețează cu sculpturi, reprezentând scene din mitologie sau din viața unui erou legendar.

Timp de două milenii, Europa n-a mai cunoscut artiști de importanța marilor sculptori greci.

Aplicații

1. Analizează cu atenție imaginea (B).

- Ce reprezintă personajul din imaginea (B)?
- Cine este autorul operei de artă?
- Ce aduce nou în sculptură autorul operei de artă?
- Apreciază, într-un singur cuvânt, opera de artă respectivă.

2. Utilizați un motor de căutare pe Internet (de ex. Google). Tastați, la alegere, unul din cuvintele-cheie *Fidiias*, *Policlet*, *Miron*, *Praxiteles*, *Lisip*. Apoi folosiți informațiile oferite de site-urile Internet pentru a descoperi cel puțin trei statui realizate de unul din marii sculptori greci.

3. Scrieți, în spațiul punctat din fața fiecărei opere literare din coloana A, litera corespunzătoare numelui autorului său din coloana B.

A

... *Discobolul*
... *Zeus din Olimpia*
... *Hermes cu Dionysos copil*
... *Apoxyomenos*
... *Doriforul*

B

a) Fidiias
b) Policlet
c) Miron
d) Lisip
e) Praxiteles

A. Statuia din fildeș și aur a lui Zeus din Olimpia (reconstituire), lucrată de **Fidiias** (sec. V î.H.). Statuia era prezentă în principalul templu a lui Zeus, din localitatea Olimpia, locul unde se desfășurau Jocurile Olimpice. Este una din cele 7 minuni ale lumii antice.

B. Discobolul, capodopera sculptorului grec **Miron** (sec. V î.H.)

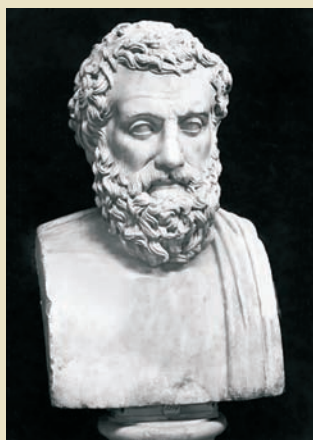
C. Doriforul (Purtătorul de lance) sculptură de **Policlet** (sec. V î.H.)

D. Frontonul de vest al Parthenonului, reconstituire aflată la Muzeul Acropolei, Atena

A. Teatrul din Epidaur. Este o capodoperă artistică și inginerescă. Acustica este perfectă: atunci când aprinzi un chibrit în partea de jos a edificiului, unde evoluează actorii, se aude până în ultimul rând

B. Sofocle, împreună cu Euripide, a pus bazele tragediei clasice grecești

Aplicații

I. 1. Citiți cu atenție sursa (1) și analizați imaginea (A).

- Precizați cum a luat naștere tragedia.
- Cum se desfășura o reprezentație?
- Ce rol are teatrul în viața cetății?

2. Citiți cu atenție sursa (2).

- Ce reprezintă sursa?
- Cine este autorul ei?
- Ce eveniment prezintă sursa?
- Indicați două motive pentru care sursa este importantă.

II. Scrieți, în spațiul punctat, din fața fiecărei opere literare din coloana **A**, litera corespunzătoare numelui autorului său din coloana **B**.

A.

- ... Oedip rege
- ... Perșii
- ... Pacea
- ... Alcesta

B.

- a) Aristofan
- b) Eschil
- c) Sofocle
- d) Euripide

Studiu de caz

Moștenirea culturii grecești. Teatrul

Teatrul este o „inventie” a vechilor greci! Una dintre marile contribuții ale grecilor la patrimoniul cultural universal este teatrul. Teatrul grec este locul unde toți cetățenii participă la reprezentații. Teatrul ia naștere în cursul ceremoniilor religioase închinat zeului vinului și viței-de-vie, Dionysos. Se joacă tragedii (piese cu subiect trist) și comedii (piese cu subiect vesel). Reprezentațiile teatrale au loc timp de mai multe zile, în fiecare an. Ele se desfășoară în aer liber, în edificii special amenajate (A). Actorii joacă mascați și sunt numai bărbați. Ei sunt acompaniați de cor. Publicul asistă la spectacole stând pe bănci de piatră.

Unul din marii maeștri ai tragediei este Eschil (525–456 î.H.), care participă la războaiele cu perșii și scrie tragedia *Perșii* (2). Alt mare tragedian este Sofocle (496–405 î.H.) (B), care scrie una din cele mai emoționante piese – *Oedip rege*. Euripide (480–406 î.H.) este autorul care înfățișează personaje tragice feminine (*Alcesta*). În operele lor sunt zugrăvite frământările prin care trece sufletul omenesc.

Cel mai important autor de comedii este Aristofan (445–380 î.H.). El scrie comedia *Pacea*, în care un țăran sătul de război, se urcă la cer călare pe un cărbuș, în căutarea Păcii, zeița pierdută. Acesta descrie într-un mod comic societatea ateniană în timpul Războiului Peloponesiac.

Surse

1. ... tragedia s-a născut din... cântul liric cântat în cinstea lui Dionysos de un cor... dansând în jurul unui altar al zeului. Coriștii, purtând măști în chip de țap (tragos, – de unde cuvântul tragedie – „cântecul țărilor”), înfățișau fapte legendare..., prietenii lui Dionysos. În momentul în care unul din coriști s-a detașat din ansamblu, răspunzând corului prin cuvinte atribuite zeului, au apărut... dialogul și primul actor. După care legenda lui Dionysos a fost înlocuită cu subiecte mitologice sau legendare (și chiar din contemporaneitate)...

(Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*)

2. (Lupta de la Salamina) **Un sol persan:** Un bărbat grec, din oastea ateniilor, veni să-i spună lui Xerxe că, atunci când întunericul nopții se va fi lăsat, grecii nu vor mai rămâne pe loc, ci – avântându-se spre băncile vâsleșilor, fiecare ori de pe unde ar fi – au să-și izbăvească viața printr-o fugă tainică. Iar Xerxe, cum auzi aceste cuvinte, fără să priceapă vicleșugul grecului..., dădu poruncă tuturor căpeteniilor de corăbii ca, de îndată ce razele soarelui vor fi încetat de a mai lumina pământul și întunecimea va fi cuprins întinsul cerului, să-și așeze pe trei rânduri corăbiile lor cele multe și să păzească toate ieșirile și toate strâmtorile... Noaptea se sfârșise și de nicăieri armata elenă nu încerca să fugă în corăbii, pe furiș. Iar când ziua, trasă de cai albi, prinse să împrăstie deasupra pământului strălucitoarea-i lumină, se înălță mai întâi, ca un imn, un strigăt puternic din rândurile elenilor, și ecoul stâncilor insulei repetă falnic strigătul. Barbarii își văzură înșelate nădejile lor. Pe toți îi cuprinse spaima. Căci imnul cel sacru nu înseamnă vestirea fugii. Dimpotrivă, elenii – în sufletești de un mare curaj pornesc la luptă...

(Eschil, *Perșii*)

Studiu de caz

Jocurile Olimpice

Vechii greci sunt mari iubitori de întreceri sportive. Acestea se desfășoară sub patronajul unei zeități. Cele mai cunoscute sunt *Jocurile Olimpice*, desfășurate la *Olimpia* sub egida divinității supreme, Zeus. Aici se află unul dintre cele mai importante temple dedicate zeului (A).

Prima ediție a Jocurilor Olimpice are loc în 776 î.H. Întrecerile se desfășoară o dată la patru ani și durează cinci zile. La ele participă numai greci, uneori veniți de la sute de kilometri, din coloniile ridicate în jurul Mării Mediterane și Mării Negre. Intervalul între două Jocuri consecutive se numește *olimpiadă*. Premiul învingătorilor constă doar dintr-o cunună de măslin. Adevăratul premiu îl constituie faptul că sunt onorați ca niște eroi de concetățeni.

O atmosferă de sărbătoare cuprinde întreaga Grece cu prilejul Jocurilor. Se decretează un armistițiu și încetează orice război între polisuri. Ceremonii religioase dau startul Jocurilor. Spiritul olimpic înseamnă că atleții trebuie să concureze în mod cinstit, fără a trișa sau a încălca regulile. Concurenții sunt numai bărbați. La majoritatea întrecerilor, sportivii sunt dezbrăcați, un mod de a pune în evidență frumusețea corpului omenesc, ce corespunde frumuseții sufletești. Din acest motiv, marii sculptori ai acelei vremi găsesc subiecte pentru statuile lor, din rândul sportivilor. Sunt mai multe probe (B – E), ce dezvoltă atât calitățile fizice, cât și cele mentale ale atleților. Unele întreceri au importanță practică, de exemplu alergările tinerilor înarmați.

Jocurile sunt interzise după un mileniu de la debutul lor, în anul 393 d.H.

Jocurile Olimpice sunt reînviată, în anul 1896, la propunerea baronului *Pierre de Coubertin*. În prezent, Jocurile Olimpice sunt cea mai mare competiție sportivă mondială, vizionată de miliarde de oameni, prin intermediul mass-media.

Așa vă place istoria?

În afara Jocurilor Olimpice mai există:

- **Jocurile Istmice** care au loc la Corint, în onoarea zeului mării, Poseidon. Se numesc așa, întrucât orașul Corint este situat în apropiere de istmul cu același nume.
- **Jocurile Pitice** care se desfășoară la Delfi, unde este situat principalul templu închinat lui Apolo. Se numesc Jocuri Pitice întrucât preoteasa zeului Apolo, care ghicește viitorul, se numește Pitia.
- **Jocurile Nemeene** care sunt în onoarea lui Heracles. Ele au loc în amintirea uneia dintre faptele lui Heracles, uciderea Leului din Nemea, ființă ce aducea multă suferință oamenilor din zonă.

Iată care sunt probele Jocurilor Olimpice:

- **Cursele de care** trase de doi cai sau de patru cai (C).
- **Pancrațiu** este cea mai dură întrecere (D). Este o luptă în care sunt permise aproape toate loviturile. Mai mult, în jurul pumnilor sunt utilizate benzi prevăzute cu plăcuțe de bronz care fac ca loviturile să fie și mai dure. Sunt mulți sportivi care mor în timpul luptelor.

A. Templul lui Zeus din Olimpia

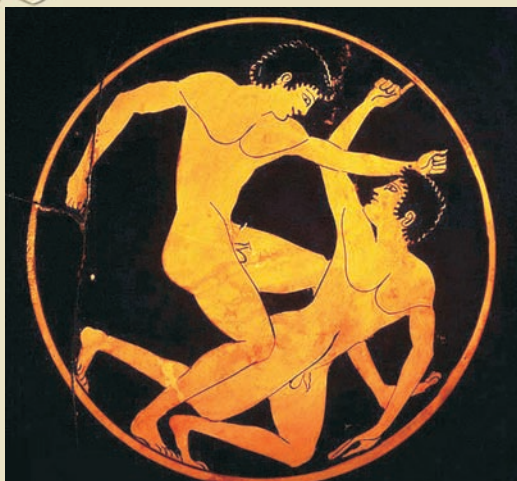
B. Proba de alergare

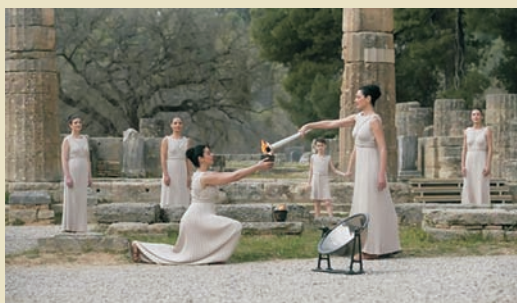
C. Proba olimpică – Cursele de care

D. Proba olimpică – Pancrațiu este cea mai dură întrecere

E. Proba olimpică – Pugilatul. Onomastos din Smirna a fost primul campion olimpic la box, la cea de-a 23-a Olimpiadă, în anul 688 î.H., când a fost adăugat acest sport.

F. Aprinderea flăcării olimpice la Olimpia. Apoi, flacăra este dusă în orașul în care se desfășoară Jocurile Olimpice. În zilele noastre, flacăra olimpică simbolizează legătura dintre Jocurile antice și cele moderne. În Antichitate, focul era aprins în templele de la Olimpia. Focul era considerat sfânt, întrucât grecii credeau că fusese furat de la zei și dat oamenilor de către eroul Prometeu.

G. Evangelie Zappa a fost una dintre personalitățile balcanice ce au contribuit la reînvierea Jocurilor Olimpice. S-a născut într-o familie de aromâni în nord-vestul Greciei. A devenit celebru prin strădaniile de reînviere a Jocurilor Olimpice. Astăzi, această etapă a istoriei lor este denumită *preolimpică*.

• **Pentatlionul** este o probă complexă formată din cinci întreceri: cursa de care, aruncarea suliței, aruncarea discului, săritura în lungime și pugilatul.

• **Aruncarea discului** îl inspiră pe sculptorul Miron când realizează faimoasa statuie *Discobolul*, o capodoperă absolută a artei universale.

• **Săritura în lungime** se face de pe loc, iar concurentul se ajută cu ajutorul unor greutatea pe care le ține în mână.

• **Aruncarea suliței** înseamnă, în fapt, două probe: aruncarea la distanță și aruncarea la țintă.

• **Alergările.** Sunt mai multe probe de alergări (B) în funcție de distanța parcursă. Există și o probă de alergare a hopliților înarmați, care se dovedește foarte utilă în timpul bătăliei de la Maraton.

• **Luptele** seamănă destul de mult cu cele moderne (numite greco-romane).

• **Pugilatul** este foarte asemănător boxului modern (E). Nu există categorii de greutate, perechile de concurenți fiind stabilite prin tragere la sorți.

Reține!

O moștenire a vechilor greci o constituie spiritul Jocurilor Olimpice.

Investigație

• De ce vom realiza investigația?

Pentru a descoperi adevărul prin efortul propriu de cercetare.

O investigație necesită următorii pași:

1. Identificarea problemei.
2. Apariția ipotezei (presupunere cu privire la anumite legături între faptele studiate).
3. Colectarea datelor.
4. Analiza datelor și formularea concluziilor.

• **Realizați o investigație pornind de la întrebarea: Jocurile Olimpice moderne sunt o continuare a Jocurilor Olimpice grecești?** (Întrebarea constituie identificarea problemei care trebuie rezolvată)

Clasa se împarte în mai multe grupe de elevi. Fiecare grupă va studia câte una din următoarele probleme:

- Ideea olimpică în Antichitate și în zilele noastre;
- Probe olimpice antice – probe olimpice moderne;
- Eroi ai Jocurilor Olimpice antice – eroi ai Jocurilor Olimpice moderne;
- Jocurile Olimpice antice și moderne – sursă de inspirație pentru artiști.

Pentru realizarea investigației se pot utiliza surse precum:

a) Citate despre olimpism și spiritul olimpic, de exemplu:

„Jocurile Olimpice sunt celebrarea o dată la patru ani a primăverii umanității.”

„Ai învins? Continuă! Ai pierdut? Continuă!”

„Ceea ce este cultura pentru umanitate este olimpismul pentru sport.”

„Olimpismul este o doctrină a fraternității dintre trup și suflet.”

„Lucrul important în viață nu este victoria, ci lupta; nu trebuie să învingi, ci să lupti bine.” (Pierre de Coubertin)

b) Surse vizuale precum: *Discobolul*, de Miron, *Doriforul*, de Praxiteles, tablourile lui LeRoy Neiman etc.

c) Filme artistice: *Chariots of Fire*, *Race* etc.

d) Informații, culese de pe Internet, despre mari sportivi, eroi ai JO: Milon din Crotona, Chionis din Sparta, Diagoras din Rodos, Nadia Comăneci, Ivan Patzaichin, Jesse Owens, Al Oerter, Lev Iașin etc.

Recapitulare

IV. CIVILIZAȚIA GREACĂ ȘI SINTEZA ELENISTICĂ

CE AM ÎNVĂȚAT?

1. Grecia antică (Elada) se află așezată în sudul Peninsulei Balcanice (Grecia continentală), în insulele din Marea Egee (Grecia insulară) și pe coasta de apus a Asiei Mici (numită în Antichitate Ionia).
2. Grecia antică este leagănul unei culturi impresionante a cărei moștenire stă la baza civilizației Europei.
3. Aici se dezvoltă filosofia, teatrul, știința, arhitectura, sculptura. Aristarh din Samos a propus un model în care soarele este centrul Universului. Herodot pune bazele Istoriei și Strabon – bazele Geografiei.
4. Grecia antică este locul unde se naște **democrația**, conducerea prin *demos*, adică *popor*. Sistemul democratic este unul din cele mai importante *daruri* pe care grecii îl dăruiesc lumii civilizate.
5. Grecia antică este formată din orașe-stat numite „polis”, fiecare cu propriile legi și mod de viață. Cele mai importante orașe-state sunt Atena și Sparta. Fiecare oraș are propriul sistem de conducere și o piață centrală numită *agora* unde se află principalele instituții și unde cetățenii, în Ecclesia, iau cele mai importante hotărâri.
6. Grecia antică are spiritul Jocurilor Olimpice. Acestea se desfășoară în cinstea lui Zeus, în orașul Olimpia, o dată la 4 ani.

Aplicații

1. Selectează informațiile pe care le consideri relevante pentru a completa următoarele enunțuri:

Grecia este așezată la...
Grecia este străbătută de lanțuri muntoase...
Grecia este leagănul ...
Grecia a oferit lumii unul din cele mai importante *daruri*...
Grecia este formată din orașe ...
Ce am moștenit de la greci...

2. Privește, cu atenție, harta mută a Greciei antice. Plasează, pe hartă, polisurile Atena și Sparta și principalele confruntări dintre greci și perși.

3. Selectează, din textul de sus, trei termeni specifici democrației. Alcătuieste câte un enunț istoric cu fiecare termen selectat.

4. Ești Pericle, în Agora, înaintea războiului cu Sparta. Transmite un mesaj cetățenilor din Atena, în care să argumentezi de ce trebuie să lupte.

5. Construiește un rebus în care să descoperi pe verticala AB denumirea polisului democratic condus de strategul Pericle. În construirea rebusului utilizează imagini și informații din lecția *Polis-ul grec. Organizare și colonizare*.

Evaluare

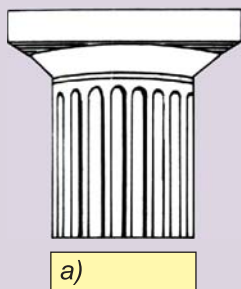
I. Încercuieți litera corespunzătoare răspunsului corect:

1. Orașele-state care apar în prima jumătate a mileniului I î.H. se numesc:
a) colonie; b) metropolă; c) polis; d) municipiu.
2. Locuitorii unui polis grec care participă la conducerea cetății sunt:
a) metecii; b) cetățenii; c) periecii; d) hiloții.
3. Fenomen de migrație a grecilor desfășurat între secolul al VIII-lea î.H. și secolul al VI-lea î.H.:
a) deplasare; b) colonizare; c) asimilare; d) sinteză.
4. Vas grecesc cu două toarte sau mânere, vas pentru transportat lichide:
a) pithoi; b) hydra; c) amfora; d) aryballos.
5. Jocuri ce se desfășurau din patru în patru ani, începând cu 776 î.H., în localitatea Olimpia din Pelopones, în cinstea lui Zeus și a soției sale, Hera.
a) Jocurile Pitice; b) Jocurile Olimpice; c) Jocurile Nemeene; d) Jocurile Istmice.

II. Citiți, cu atenție, afirmațiile de mai jos. Dacă apreciați că afirmația este adevărată bifați cu litera A. Dacă afirmația este falsă bifați cu litera F.

1. Atena este cea mai mare putere a Greciei după victoria de la Maraton.
2. O cauză a Războiului Peloponesiac este creșterea puterii militare și strălucirea Atenei.
3. Liga de la Delos este condusă de Sparta.
4. Pe țărmul Mării Negre, grecii întemeiază coloniile: Histria, Tomis și Callatis.
5. Prin intermediul poemului homeric *Iliada*, ne este cunoscut războiul troian.

III. Completați, în dreptul fiecărui capitel, denumirea stilului căruia îi corespunde.

a)

b)

c)

IV. Alcătuiți un text, de o jumătate de pagină, cu titlul *Alexandru Macedon și sinteza elenistică* în care:

- a) să utilizați următoarele date istorice: 334 î.H., 332 î.H., 331 î.H.;
- b) să precizați semnificația datelor istorice și consecințele evenimentelor istorice care au avut loc atunci;
- c) să definiți și să explicați termenul *sinteză elenistică*.

V. Plasați, pe axa de mai jos, evenimentele corespunzătoare, în ordine cronologică:

- a) lupta de la Termopile; b) lupta de la Maraton; c) Miletul este cucerit de perși; d) lupta de la Plateea;
- e) strategul Pericle moare de ciumă la Atena; f) Sparta declară război Atenei;
- g) Atena este înfrântă definitiv în Războiul Peloponesiac.

Portofoliul meu

Moștenirea politică și culturală a Greciei antice. Adună informații, imagini și desene despre *sistemul democratic, sculptura greacă, teatru și Legende Olimpului*.

Competențe specifice

- 1.2. Identificarea diferențelor temporale dintre evenimente și procese istorice
- 1.3. Localizarea în timp și în spațiu a faptelor și/sau a proceselor istorice
- 2.1. Folosirea termenilor de specialitate în descrierea unui eveniment/proces istoric
- 2.2. Relatarea unui eveniment/proces istoric, utilizând informații din surse istorice
- 2.3. Stabilirea de asemănări și deosebiri referitoare la evenimente/procese istorice, pe baza unor surse diferite
- 3.1. Asumarea de roluri în grupuri de lucru
- 4.1. Folosirea unor tehnici de învățare în rezolvarea sarcinilor de lucru
- 4.2. Utilizarea resurselor multimedia în scopul învățării

V LUMEA ROMANĂ

Călătoria noastră în tainele istoriei continuă în Lumea romană. Astfel, în Italia care înaintea în Marea Mediterană și are forma unei cizme, formând o punte de trecere între Europa și Africa, se află Roma, Cetatea Eternă. Aici se înalță Munții Alpi și Munții Apenini. Cei mai vechi locuitori ai Italiei sunt: etruscii, italicii și grecii. Povestea Romei, satul care ajunge un imperiu, începe la 21 aprilie, 753 î.H., când conform legendei, Roma a fost întemeiată de Romulus. Influența Romei se manifestă până în prezent prin: sistemul politic al Romei, codul ei de legi, limba latină care constituie baza limbilor romanice, ingineria și arhitectura. O moștenire durabilă este adoptarea, de către Roma, a creștinismului.

A. Faimoasa lupoaică, salvatoarea gemenilor Romulus și Remus. Această statuie reprezintă simbolul latinătății (romanii vorbeau limba latină).

B. Răpirea sabinelor, tablou al pictorului francez Nicolas Poussin (1638).

C. Jurământul Horaților, tablou al pictorului francez Jacques-Louis David (1786).

Dicționar

ETRUSCI – popor având origine necunoscută, care trăia în Italia centrală. Etruscii au edificat o mare civilizație care i-a influențat pe romani.
LATIUM – regiune din centrul Italiei, unde a fost întemeiat orașul Roma.

TIBRU – râu din Latium pe care a fost întemeiată Roma.

VESTALE – preotese ale zeiței Vesta, protectoare a familiei și căminului.

1

Fondarea Romei: istorie și legendă

Legenda întemeierii Romei și alte legende... Conform tradiției, Roma este întemeiată în anul 753 î.H., pe colina Palatin, de lângă râul Tibru, în regiunea Latium din Italia. Întemeietorul legendar al cetății este Romulus, în același timp și primul rege. Dar iată legenda fondării orașului Roma.

Enea, fiul troianului Anchise și al zeiței Venus, debarcă în regiunea Latium din Italia în fruntea celor ce supraviețuiseră distrugerii Troiei. După unele lupte cu băștinașii, Enea domnește în Latium. Fiul său (Iulus) întemeiază cetatea Alba Longa, al cărei rege devine. Un urmaș al lui Iulus, Numitor, este detronat de fratele său. Fiica lui Numitor, Rhea Silvia, naște gemeni, deși este vestală și nu are voie să se mărite și să aibă copii. Gemenii se numesc Romulus și Remus. Rhea Silvia este silită să-și abandoneze pruncii pe râul Tibru. Ei sunt salvați de o lupoaică (A) și apoi de un păstor care îi crește ca pe fiii săi.

Ajunși mari, Romulus și Remus redau domnia cetății Alba Longa lui Numitor; apoi întemeiază Roma. În timpul construirii orașului, între gemeni izbucnește o încăierare, în urma căreia Remus este ucis (1). Romulus devine primul rege al Romei. Începe perioada numită *Regalitatea* (753–509 î.H.).

Primii locuitori ai orașului sunt păstori. Populația noii cetăți crește în urma răpirii fetelor sabine (B). Războiul dintre romani și sabini se încheie în urma intervenției sabinelor care, între timp, se atașaseră de bărbații lor (2).

O altă legendă spune că războiul dintre Roma și o altă cetate vecină, Alba Longa, a fost decis de duelul dintre frații gemeni romani Horații (C) și frații albați Curiați. Horații câștigă și astfel Alba Longa este cucerită (3).

Între timp, Roma ajunge să fie condusă de regi etrusci. Sunt legende care arată că romanii se răscoală și îi izgonesc pe etrusci. Astfel, Roma devine *republică* în anul 509 î.H. Aceleași legende ne spun că încercările etruscilor de a relua stăpânirea asupra Romei sunt respinse.

Există adevăr în legendele romane? Cercetările arheologice confirmă faptul că legendele legate de întemeierea Romei și de primele secole ale existenței sale au un sâmbure de adevăr. Astfel, arheologii arată că primele așezări pe teritoriul Romei datează din secolele VIII–VII î.H. Urmele acestora sunt descoperite pe colina Palatin, la fel ca în povestea lui Romulus și Remus. Legenda sabinelor explică faptul că la formarea Romei participă poporul sabinilor. Romanii își întind stăpânirea asupra cetății Alba Longa, așa cum spune legenda fraților Horații și Curiați. De asemenea, descoperirile arheologice certifică faptul că Roma ajunge sub stăpânirea etruscilor (D) care sunt izgoniți la sfârșitul secolului VI î.H. sau la începutul secolului următor.

Surse

1. Se spune că mai întâi lui Remus i s-au arătat... șase vulturi; dar numai ce s-a anunțat această prevestire, că lui Romulus i se arătară de două ori mai mulți vulturi, astfel că amândoi au fost proclamați ca regi de tabăra sa, unii invocând faptul că Remus văzuse mai întâi vulturii, iar ceilalți că Romulus a văzut un număr mai mare.

Din această pricină s-a iscat mare vrajbă, ce s-a transformat în încăierare sângeroasă; în învălmășeală, grav lovit de fratele său, Remus a căzut fără suflare. S-a mai răspândit și altă legendă, și anume că Remus a sărit peste noile ziduri ridicate de Romulus, cu intenția de a-și bate joc, iar Romulus l-a ucis rostind aceste cuvinte: „Așa să piară de aici înainte toți acei care vor îndrăzni să sară zidurile ridicate de mine!” Astfel a ajuns Romulus singurul stăpân pe putere, iar cetatea a luat numele fondatorului său, Roma.

(Titus Livius, *De la fundarea Romei*)

2. Atunci sabinele, din cauza cărora se născuse războiul, cu părul despletit, cu hainele sfâșiate, lăsând la o parte teama femeiască de primejdii, pătrund printre sulile care zburau între cele două armate, punând stavilă ostilităților și pornirilor de ură... Deodată se așternu tăcerea pe tot câmpul de bătaie. Comandanții se apropiară hotărâți să se înțeleagă. Și nu numai că se încheie pacea, dar cele două cetăți se contopiră într-una singură, căpeteniile lor se asociară la domnie, iar Romei i se atribui rolul conducător. În felul acesta, Roma ajunge de două ori mai mare.

(Titus Livius, *De la fundarea Romei*)

3. [În timpul războiului dintre Roma și Alba Longa, s-a hotărât ca victoria să fie decisă de confruntarea dintre trei războinici de fiecare parte. Din partea romanilor luptă frații gemeni Horații, iar de partea albanilor, frații gemeni Curiții]. Se dă semnalul de luptă. Cele două rânduri de tineri... se năpustesc unul asupra celuilalt cu arme ucigașe... Deodată, însă, doi romani loviți de moarte se prăbușesc unul peste altul, în timp ce toți cei trei albi sunt doar răniți... Din întâmplare însă, romanul era teafăr și nevătămat... De aceea, pentru a-i despărți și a se bate cu fiecare pe rând, s-a prefăcut că o ia la fugă, încredințat că albanii răniți, atât cât îi vor ține puterile, îl vor urmări. Romanul abia se îndepărtase o bună bucată de locul unde se desfășurase lupta, când, privind înapoi, îi vede pe cei trei albi urmărindu-l la mari intervale, dar că unul din albi nu e prea departe de el. Se întoarce deodată și tăbări fulgerător asupra acestuia... Horatius, după răpunerea celui dintâi, purcede acum la a doua luptă... De aceea, înainte ca al treilea curiat, care nu era prea departe, să ajungă să-i dea ajutor fratelui său, romanul a încheiat și cu al doilea. Acum lupta e deopotrivă. [Numai că, în timp ce romanul este teafăr și nevătămat, albanul este rănit și sleit de puteri. Astfel că Horațiu îl învinge cu ușurință pe cel de-al treilea Curiat].

(Titus Livius, *De la fundarea Romei*)

Reține!

Roma este ridicată pe șapte coline lângă râul Tibru. Cele mai vechi așezări se află pe colina Palatin.

Știați că...?

Roma a avut șapte regi. Primii patru au fost latini și sabini, iar următorii trei au fost etrusci. Ultimul rege etrusc al Romei a fost Lucius Tarquinius Superbus.

Joc de rol

Imaginează-ți că ești povestitor. Repovestește legenda întemeierii Romei.

D. Pictură descoperită într-un mormânt etrusc reprezentând un flautist și dansatori.

E. Teritoriul Romei în sec. VIII-V î.H.

Aplicații

I. Analizați cu atenție harta (E) și citiți sursele (1)–(3).

1. Analizați cu atenție harta (E) și stabiliți două repere (coordonate) geografice ale așezării cetății Roma.

2. Identificați obiceiul roman care duce la proclamarea primului rege al Romei.

Interpretați cuvintele lui Romulus: Așa să piară de aici înainte toți acei care vor îndrăzni să sară zidurile ridicate de mine! (1)

3. Stabiliți o cauză care face din Roma o cetate de două ori mai mare (2) și citiți o altă legendă a întemeierii Romei (3).

4. Explicați ce eveniment istoric prezintă fiecare dintre imaginile (A), (B), (C).

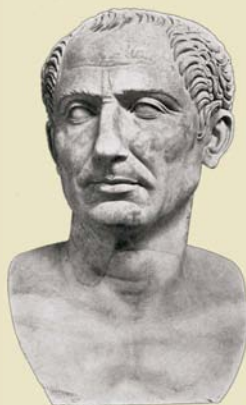
5. Precizați cine sunt etruscii (D).

II. Completați spațiile libere cu informația corectă.

1. Conform tradiției, Roma este întemeiată în anul ..., pe colina ...; 2. Primul rege al Romei este ...; 3. Existența primelor așezări pe teritoriul Romei datează din secolele...; 4. Adevărul istoric despre întemeierea Romei este dovedit de cercetările ...; 5. Istoricul roman care prezintă legenda întemeierii Romei, în lucrarea *De la fundarea Romei*, este...

A. Publius Cornelius Scipio, mare general roman, este învingătorul lui Hannibal în bătălia de la Zama (202 î.H.). În urma câștigării acestei lupte a fost supranumit „Africanus”.

B. Caius Iulius Caesar (101 î.H. – 44 î.H.). A jucat un rol central în războaiele civile. A condus Roma de unul singur (48–44 î.H.). A fost asasinat în Senat, fiind acuzat că vrea să devină rege. A fost și un mare scriitor.

C. Împăratul Traian (98–117 d.H.) a fost unul din cei mai importanți comandanți militari romani. A fost cuceritorul Daciei, în urma a două crâncene războaie (101–102, 105–106 d.H.). Când un împărat roman lua tronul, i se făcea următoarea urare: „Să fii mai bun decât Augustus și mai drept decât Traian.”

Dicționar

FURCILE CAUDINE – jugul pe sub care a fost trecute armata romană, în urma înfrângerii suferită la Caudium din partea samniților.

2

Statul roman: războaie și expansiune teritorială

Republica romană (509–27 î.H.). Răscoala din 509 î.H. duce la izgonirea regilor etrusci și Roma devine republică. Republica este o formă de organizare a statului în care conducerea este exercitată de persoane numite sau alese pe o perioadă determinată.

Instituțiile Republicii romane:

Magistrații. Cei mai importanți magistrați sunt *consulii*, în număr de doi. Ei sunt aleși pe o perioadă de un an. Consulii prezidează senatul și adunarea poporului, comandă armata etc. În momente de mare primejdie pentru stat, este numit un *dictator*, pe o perioadă de șase luni, care are puteri nelimitate.

Senatul este principala instituție a statului care rezolvă problemele politicii interne și externe. Din el fac parte cei mai bogați cetățeni.

Adunarea poporului este formată din toți cetățenii. Adunarea poporului alege magistrații.

Cucerirea Italiei. Legende romane povestesc despre războaie grele pe care Roma le poartă împotriva popoarelor vecine, de exemplu *etruscii*, *galii* și *samniții* etc. Italia este cucerită în totalitate în prima jumătate a secolului III î.H.

Războaiele punice (E). Apoi, Roma se ciocnește de Cartagina. Aceasta este o colonie feniciană situată în nordul Africii. Romanii îi numesc pe cartaginezi *puni*. De aceea războaiele ce opun cele două cetăți se numesc *războaie punice*. Ele sunt în număr de trei și se desfășoară, cu sorți schimbători, pe o suprafață vastă. În bătălii se disting conducătorul cartaginez Hannibal (1) și cel roman Scipio (*Africanul*) (A). Războaiele punice se încheie cu distrugerea Cartaginei (146 î.H.). Teritoriul acesteia este transformat în provincie romană.

Roma – stăpâna Mării Mediterane (E). În urma mai multor războaie, Roma cucerește regatele elenistice aflate în decădere. Ultimul dintre ele este Egiptul (31 î.H.).

Criza instituțiilor republicane. Instituțiile politice ale Romei sunt acelea ale unui oraș-stat. Ele nu mai sunt capabile să rezolve problemele complexe ale vastului imperiu ce cuprindea bazinul Mării Mediterane. Criza instituțiilor republicane se manifestă prin războaie civile (B), care durează câteva decenii (secolul I î.H.). Acestea aduc mari suferințe oamenilor. La capătul războaielor civile, forma de conducere republicană, neadecvată noilor realități, este înlocuită de învingător, Octavianus, cu o altă formă numită *Principat* (27 î.H.).

Organizarea Principatului. Toate puterile sunt concentrate în mâinile șefului statului (2), *împăratul* sau *principele*. Primind de la Senat titlul de *Augustus* („Măritul”), Octavianus (F) a rămas în istorie cunoscut cu acest nume. *Senatul* are atribuții mult diminuate. *Magistraturile* se mențin, dar au un caracter onorific.

Maxima expansiune teritorială a statului roman. În timpul împăratului *Traian* (98–117) (C), Roma duce un sângeros război de cucerire în urma căruia Dacia este transformată în provincie romană. La sfârșitul domniei lui Traian (C), Imperiul Roman atinge maxima întindere teritorială (E). În secolul II d.H. statul roman cunoaște cea mai mare prosperitate.

Criză și decădere... În secolul III d.H. Imperiul Roman intră în criză. Aceasta se manifestă pe plan economic, social, politic. În perioada 235–284 d.H., între comandanții armatei romane au loc războaie pentru stăpânirea statului. Frontierele statului sunt atacate de popoarele migratoare.

Dominatul (284–306). Împăratul Dioclețian instaurează un regim politic numit *Dominat*. Acesta este un sistem de guvernare caracterizat de puterea absolută a împăratului considerat a fi stăpân (*dominus*). Reformele sunt continuate de împăratul Constantin cel Mare (306–337 d.H.). Între altele, acesta mută capitala imperiului în Orient, în orașul Constantinopol (330 d.H.).

Căderea Imperiului Roman de Apus. În anul 395 are loc despărțirea definitivă a imperiului în două: *Imperiul Roman de Răsărit* și *Imperiul Roman de Apus*. Atacurile migratorilor (germanici, huni) sunt din ce în ce mai puternice. Însuși orașul Roma este cucerit de vizigoți (410). În final, ultimul împărat roman din Apus este detronat de o căpetenie germanică (476). Imperiul Roman de Răsărit își continuă existența, timp de aproape 1000 de ani, sub forma Imperiului Bizantin. Anul 476 semnifică, în mod convențional, sfârșitul Antichității și începutul unei alte epoci istorice, Evul Mediu.

Surse

1. Portretul lui Hannibal: Când înfrunta primejdiile, el era cel mai cutezător dintre toți, iar în toiul primejdiilor dovedea cea mai mare chibzuință. Niciun efort nu-l istovea, nici trupește, nici sufletește și nimic nu putea să-l doboare. Hannibal suporta la fel de bine și frigul, și arșița. Mulți l-au văzut deseori odihnindu-se pe pământul gol, acoperit doar de o mantie ostășească... La bătălie pornea totdeauna cel dintâi și se retrăgea cel din urmă.

(Titus Livius, *De la fundarea Romei*)

2. Împărații și-au adjudecat toate demnitățile de mare prestigiu din timpul republicii, acceptate de bunăvoie de Senat și de Adunare, păstrându-le titlatura, afară de dictatură... În virtutea acestor titluri doar își dau dreptul de a face recrutări, de a strânge bani și a încheia pace... a comanda în permanență și pretutindeni trupele de auxiliari și legiunile de cetățeni, precum și să aducă la îndeplinire toate câte odinioară erau îngăduite consulilor și tuturor celor care dețineau puterea în stat...

(Cassius Dio, *Istoria romană*)

D. Evoluția statului roman

E. Dezvoltarea teritorială a statului roman în sec. VI î.H. – II d.H

F. Împăratul Augustus (27 î.H.–14 d.H.). A fost nepotul lui Caesar. Ca să evite soarta unchiului său, nu a luat titlul de rege, creând *Principatul*.

Reține!

Sub sceptrul Romei, lumea europeană și cea mediteraneeană este asimilată într-un singur sistem politic. Astfel, în această perioadă, un cetățean roman poate călători nestingherit din Britania (Anglia de astăzi) până în Africa.

Aplicații

I. Citiți cu atenție sursele istorice și analizați imaginile.

1. Menționați, pe baza lecției și a hărții (E), etapele evoluției teritoriale a statului roman.

2. Selectați din sursa (1) două trăsături de personalitate care-l caracterizează pe Hannibal.

3. Stabiliți, pe baza sursei (2), atribuțiile împăratului.

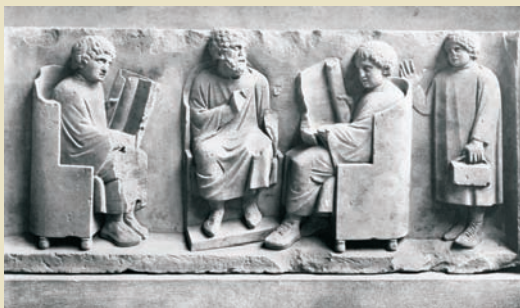
4. Identificați pe harta (E) teritoriile cucerite de Roma, vecine cu Dunărea și cu Marea Neagră.

II. Pornind de la imaginile (A), (B), (C), alegeți o personalitate și arătați ce rol a avut în istorie.

III. Utilizând Internetul, realizați Fișa personajului istoric Hannibal, după următorul plan: a) date biografice; b) luptele cu romanii; c) trăsături de personalitate; d) aprecieri referitoare la personaj.

A. Statuie din bronz reprezentând un „pater familias” (sec. I d.H.)

B. Școală romană. Basoreliev descoperit la Trier, cca. 200 d.H. În acea vreme, orașul Trier din Germania era sub stăpânire romană și se chema Augusta Trevirorum.

Reține!

În familie, rolul cel mai important îl are tatăl (*Pater familias*). Familia educă pe tineri în spiritul virtuților romane.

Aplicații

I. Analizați cu atenție imaginile (A)–(B) și citiți sursele istorice (1)–(2).

1. Explicați noțiunea istorică de *pater familias* și exemplificați un rol al său în familia romană (1).

2. Identificați idealul educației romane și o deosebire între educația romană și educația greacă (1).

3. Menționați o disciplină învățată în școala romană și o metodă utilizată de învățător (2).

II. Realizați o comparație între educația din lumea romană și educația din lumea greacă. Utilizați informațiile din manual. Apoi alegeți modelul care v-a plăcut mai mult și, într-o propoziție, argumentați-vă alegerea.

III. Transmite un Mesaj către Familia

Ta: Eu vreau să mă joc, eu vreau să învăț.

3

Viața cotidiană în lumea romană

Familia și virtuțile romane. Familia alcătuiește baza societății romane. Ea este alcătuită din tată (*pater familias*), soție și din celelalte rude (de exemplu, copiii) care locuiesc în aceeași casă. Inițial, autoritatea tatălui asupra membrilor familiei este absolută. Astfel, el are dreptul să recunoască sau nu pe copii ca fiind ai lui (1). Copiii nerecunoscuți sunt abandonați și devin sclavii celui care îi ridică. Aceste legi crude se îndulcesc și, mai târziu, soția și copiii capătă drepturi. De exemplu, nu pot fi vânduți ca sclavi după bunul plac al tatălui și își pot administra averea.

Educația de acasă contribuie la formarea virtuților romane, cum sunt: hărnicia, cucernicia, demnitatea, buna creștere, clemența etc. Aceste virtuți sunt puse de cetățeni în slujba statului.

Educația (1). Copiii se duc, ca și în ziua de astăzi, la școală (B). Cursurile școlilor „elementare” se desfășoară, de cele mai multe ori... în stradă, sub un portic. Aici copiii sunt îndrumați de un învățător. Acesta îi îndrumă să descifreze tainele scrierii, cititului și socotitului. Scrisul și cititul se învață pe tăblițe acoperite cu ceară pe care se scrie cu un instrument de lemn.

Pe la 12 ani, copiii celor bogați urmează școli în care învață gramatica, literatura latină și greacă etc. Mai târziu, pe la 15-16 ani, studiază retorica (oratoria), adică arta de a vorbi frumos în public. Aceasta le este de folos celor care doresc să urmeze o carieră politică sau de avocați. Ca metodă de învățare, de multe ori se folosește... bătaia (2)!

Jocurile. Copiii se joacă „de-a baba oarba” și „de-a v-ați ascunselea”. Jocurile se desfășoară în stradă, printre trecători și, din acest motiv, sunt parcă mai distractive. Un joc apreciat de copii pare a fi aruncatul într-o grămadă de nuci de la distanță. Fetițele au păpuși din lut ars cu mâinile și picioarele mobile.

Dar și adulții au jocurile lor preferate, cum ar fi cele de noroc. Un astfel de joc este cel de zaruri. Acestea sunt aruncate din pahare de lut ars. Se practică și o variantă a jocului de table.

De o mare popularitate se bucură jocurile publice care se desfășoară în mari arene, precum stadioanele de astăzi.

Surse

1. *Fiul va fi depus direct pe pardoseală, în fața sa. Atunci, în decurs de numai câteva secunde se va hotărî soarta copilului, conform unui străvechi rit... Dacă tatăl se va apleca și-l va lua, ridicându-l deasupra capului, de față cu toate rudele și cunoștințele, va însemna că nou-născutul a fost acceptat în familie, fiind recunoscut drept fiul stăpânului casei. În schimb, dacă tatăl va rămâne impasibil, nemișcat și nu-l va ridica în brațe, va însemna că nu-l acceptă pe bebeluș ca membru al familiei.* (Alberto Angela, *O zi în Roma antică*)

2. *Educația copiilor era orientată în sens practic și în acela de a-i forma în spiritul integrării lor în viața colectivității: deci, și în sensul de a ști cum să-și exercite și drepturile și datoriile. Exercițiile fizice nu dețineau un loc de seamă în programul de educație. Echilibrul dintre dezvoltarea fizică a tânărului prin sport și formația sa morală nu era pentru romani, ca pentru greci, un ideal de educație.*

(Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*)

Studiu de caz

Orașul și monumentele publice

Romanii sunt vestiți pentru edificiile mărețe, bogat decorate. Arhitectura romană este influențată de cea greacă, de la care romanii împrumută multe elemente (de exemplu, cele trei stiluri: doric, ionic și corintic). De asemenea, preiau de la poporul vecin, al etruscilor, arcul rotund. Aspectul grandios al monumentelor demonstrează influențele orientale asupra artei romane. Toate aceste influențe sunt topite într-un tot unitar. Edificiile realizate de romani au, pe lângă o valoare artistică deosebită, și un pronunțat caracter funcțional.

Romanii utilizează materiale noi (cum ar fi betonul), care conferă construcțiilor mai multă rezistență, dând posibilitatea realizării unor edificii de mari dimensiuni (amfiteatre, circuri, apeducte etc). Construcțiile realizate de romani sunt o moștenire care influențează civilizația modernă.

Orașul Roma devine un model pentru celelalte orașe ale lumii romane (1).

Circurile sunt locuri în care oamenii asistau la întreceri de care. Cel mai mare edificiu de acest tip era ridicat la Roma și putea primi aproape jumătate de milion de spectatori (A).

Forul (în latină *forum*) este un ansamblu de monumente publice (2) și reprezintă un aspect caracteristic al artei romane. Așa cum cetatea Roma este centrul politic al republicii romane, tot așa Forul roman este centrul Romei. Cel mai mare și mai frumos for ridicat la Roma, a fost ctitorit de împăratul Traian cu ajutorul prăzii luate de la daci (B).

Apeductele (C) alimentează orașele cu apă proaspătă adusă de la mare distanță. Ele sunt realizări ingineresti remarcabile. Apa este adusă în cantități mari și este de o calitate deosebită. Abia în zilele noastre, romanii sunt egalați în această privință.

Apa este folosită și în terme (băi publice). Acestea sunt edificii în care oamenii nu numai că au grijă de curățenia personală, dar și locuri în care cetățenii se întâlnesc, se distrează etc. Ele sunt construcții uriașe (D) și deosebit de ingenioase (încălzire prin pardoseală, bazine cu apă rece și caldă etc).

Surse

1. *Forul ține totodată loc și de gazetă a epocii romane, lumea luându-și de aici informațiile de care are nevoie. Unii discută politică, alții despre ultimele taxe sau își împărtășesc informații despre viitorul concurs de pe colina Capitoliului. Ne e dat să auzim pe câte unul al cărui frate este legionar povestind desfășurarea unei campanii militare recente sau chiar un soldat care descrie o bătălie trăită pe viu. Ca să nu mai amintim despre discuțiile legate de viitoarele lupte de gladiatori, de cursele de care sau bârfele despre unul sau altul dintre membrii familiilor de vază din oraș. Una peste alta, traversând platoul larg al Forului, ne simțim de parcă am fi răsfroți un ziar: avem și pagina de economie, și pe cea de sport, de politică, de bârfe...*

(Alberto Angela, *O zi în Roma antică*)

2. *Forumul (forum romanum) era piața centrală..., „inima” ordonatoare a vieții administrative, politice, religioase și comerciale... Forumul era ansamblul urbanistic care grupa instituțiile administrative,*

A. Ruinele Circus Maximus. Aici se desfășurau întreceri de care. Nu există azi în lume un stadion care să poată adăposti mai mulți spectatori decât Circus Maximus în Antichitate.

B. Forul lui Traian. Este cel mai mare for ridicat la Roma. Se intră prin partea dreaptă. Dreptunghiul este mărginit pe stânga și pe dreapta de două porticuri și are o lungime de 300 de metri și este lat de 190 de metri. Construcția cea mai mare este *Bazilica Ulpia*, care este împărțită în 5 nave, având dimensiuni uriașe. În spatele ei se observă faimoasa *Columnă a lui Traian*, ale cărei basoreliefuli povestesc desfășurarea războaielor purtate de Traian împotriva dacilor, strămoși ai poporului nostru. Columna este încadrată de două biblioteci (una cu scrieri în limba greacă, cealaltă cu scrieri în limba latină). În sfârșit, apare *Templul lui Traian*. Toate construcțiile sunt făcute din materiale scumpe.

C. Un apeduct (Pont du Gard, Franța). Apeductele aduceau apă în orașe, uneori de la sute de kilometri.

Dicționar

BAZILICĂ – edificiu public roman care constituia sediul tribunalelor și în care, de asemenea, oamenii se întâlneau pentru a discuta, a face afaceri etc.

D. Termele lui Traian (reconstituire). Edificiu proiectat de faimosul arhitect Apolodor din Damasc. Până în secolul al III-lea d.H. au fost cele mai mari terme din Roma. Termele lui Traian au fost ridicate cu prada luată în urma cuceririi Daciei de către romani.

Așa vă place istoria?

Ce erau, totuși, termele? În primul rând erau locuri în care oamenii aveau grijă de igiena personală. Dar nu numai atât: erau locuri în care oamenii se distrau și se relaxau. Așadar, în momentul în care o persoană intra în incinta termelor, primul lucru pe care îl întâlnea era o uriașă piscină (*natatio*). A, nu, nu era un bazin de înot. Oricât ar părea de ciudat, romanilor nu le plăcea să înoate. Ei preferau să se bălăcească. De aceea, *natatio* avea cam un metru adâncime, ca să nu se înece romanii. Bun... Apoi intrau în *palestre*. Era un teren, în aer liber, unde se făcea sport. Unii jucau un fel de volei sau tenis fără rachetă, alții alergau, făceau lupte sau se jucau cu... cercul. Da, am trăit s-o auzim și pe-asta: oameni în toată firea să se joace cu cercul! Nu știți ce înseamnă asta? Întrebați-i pe părinții sau pe bunicii voștri și o să vă explice! Următoarea etapă era intrarea în *tepidarium*, adică un bazin puțin încălzit. Apoi clienții termelor ajungeau în *caldarium*. Aici se făcea un fel de saună, dar dacă nu erai mulțumit de *caldarium*, puteai frecventa *laconium*, unde era și mai cald. Dacă doreai să te călești, puteai intra în *frigidarium* (na, că era să zic frigider). Vă dați seama, după numele sălii, că aici era apă rece ca gheața. Putem să ne imaginăm ce eforturi se făceau și ce fel de construcții complicate erau termele ca să poată încălzi o suprafață atât de mare! De aceea, în subteran era o adevărată uzină în care sclavii munceau ca niște... sclavi! Cum erau oamenii îmbrăcați? N-aș vrea să răspund la această întrebare. Totuși, pot să vă spun că există vechi mozaicuri care ne arată că femeile purtau ceva foarte asemănător cu actualele costume de baie. Să nu uitați: în incinta termelor se găseau și biblioteci! A, ziceți că nu prea ai chef să citești când te duci la piscină? Nu prea cred, dar, în fine...

bazilicile, bibliotecile, templele. La Roma au fost construite numeroase forumuri de către împărații romani care le-au dat numele: Cezar, Augustus, Traian, Nerva, Vespasian.

(Adriana Botez-Crainic, *Istoria artelor plastice*)

3. În direcția în care mergem ne îndreptăm exact către intrarea în Termele lui Traian... La capătul străzii remarcăm un impozant edificiu, înalt, prevăzut cu coloane, dar și cu un acoperiș cu ferestre ample... Pe măsură ce ne apropiem, avem sentimentul că zidurile laterale sunt pur și simplu nesfârșite: au o lungime nefirească și sunt de un alb impecabil. Mai mult decât atât, din loc în loc zărim ițindu-se diferite construcții. Acest mastodont de „zidărie” este în realitate zidul de incintă al Termelor lui Traian. Urmăm și noi șirul de persoane care se îndreaptă către intrare și ne așezăm la rând: sunt și femei, și bărbați, atât bătrâni, cât și copii, meșteșugari și militari, bogați, dar și sclavii... Termele romane aduc laolaltă pe toată lumea, fără deosebire... Coada avansează rapid. Rând pe rând, oamenii pun câte o monedă în mâna sclavului de la intrare... Prin urmare, intrarea nu este liberă, dar cu toate acestea prețul este accesibil oricui...

(Alberto Angela, *O zi în Roma antică*)

Reține!

Construcțiile romane sunt capodopere de artă și de inginerie. Ele au influențat civilizația modernă.

Aplicații

I. Analizați cu atenție imaginile și citiți sursele istorice.

1. Realizați, pe baza sursei (2), o definiție a forului (forumului) roman.
2. Enumerați, pe baza sursei (2), clădirile care compun ansamblul urbanistic al forului (forumului) roman.
3. Stabiliți, pe baza sursei (3) și a textului *Așa vă place istoria?*, importanța termelor în lumea romană.
4. Interpretați afirmația: „Roma era vitrina imperiului, făcută să impresioneze vizitatorii și dușmanii cu puterea Imperiului Roman.”

II. Completați, în spațiul punctat din fața noțiunilor istorice din coloana A, litera corespunzătoare răspunsului corect din coloana B.

A

...Conductele romane pentru apă.
...Piața centrală a Romei antice.
...Ansambluri arhitectonice care au și băi termale.

B

a) Terme
b) Apeducte
c) Forum

III. Realizați o prezentare Power Point a unei construcții cu caracter monumental din imaginile (A), (B), (C), (D), având în vedere: tipul construcției, elementele care o compun, cauza construirii, destinația și o caracteristică a construcției sau o apreciere. Veți da un titlu prezentării care va fi pusă în portofoliul digital.

Știați că...?

Pentru că pericolul permanent de incendii era o mare problemă pentru orașul Roma, romanii au înființat, așa-numiții **vigiles**. Această trupă este o combinație de poliție și pompieri.

Studiu de caz

Colosseum și gladiatorii

Amfiteatrul – edificiu roman. În majoritatea orașelor romane se înalță o clădire impozantă, numită amfiteatrul. Este un loc în care oamenii se distrează. Ei asistă cu plăcere la spectacole sângeroase, de exemplu, la luptele, pe viață și pe moarte, dintre sclavii numiți gladiatori sau la luptele între oameni și animale (D).

Astfel de amfiteatre sunt construite și pe teritoriul țării noastre, în provincia romană Dacia (B).

Colosseum – o capodoperă inginerescă și o minunată operă de artă. În centrul Romei se înalță un astfel de amfiteatrul. Este cel mai faimos dintre toate și e denumit Colosseum (A). Este inaugurat în anul 81 și devine unul dintre locurile preferate ale romanilor. Este o arenă imensă, putând să primească circa 80 000 de spectatori. Amfiteatrul este construit cu precădere din mai multe feluri de piatră.

Este surprinzător modul în care Colosseumul se înfățișează oamenilor. După ce locuitorul Romei străbate mai multe străzi întortocheate, în fața ochilor săi se arată o statuie imensă, aurită (2). Apare apoi arena împodobită în exterior cu arcade, statui și steaguri multicolore (1). Sistemul de acces și evacuare este atât de bun, încât spectatorii pot să intre sau să iasă în numai câteva minute. Arena are patru etaje; la cele inferioare sunt spectatorii nobili și bogați, sus sunt oamenii obișnuiți.

La etajul superior se află o „pădure” de stâlpi care susțin o mulțime de pânze menite să asigure umbra pentru spectatori.

Arena este eliptică, iar sub ea se află nenumărate încăperi subterane: camere pentru gladiatori și animale, ascensoare, săli de arme etc. La ce folosesc ascensoarele? Cu ajutorul lor sunt aduși gladiatorii la suprafață, spre încântarea spectatorilor.

O arenă a morții. Istoricii consideră că în Colosseum și-au găsit sfârșitul câteva sute de mii de oameni. Luptele de gladiatori sunt interzise la Roma în anul 404.

În Evul Mediu, Colosseum-ul devine o carieră de piatră din care se scoate materialul pentru construcția unor noi edificii la Roma. Astăzi este un muzeu în aer liber vizitat de milioane de turiști.

Gladiatorii. Un gladiator este un sclav dotat cu calități fizice deosebite. Pentru a ajunge să lupte în Colosseum, un gladiator trebuie să suporte cele mai dure antrenamente posibile, într-o școală anume. De asemenea, trebuie să țină o dietă specială care să-l facă și mai puternic.

Sunt mai multe tipuri de gladiatori, în funcție de armele și echipamentul pe care îl posedă. De obicei, perechile de gladiatori sunt formate din luptători cu armament diferit (C). Un gladiator cu multe victorii devine idolul spectatorilor, la fel ca vedetele sportive de astăzi. Dar pentru a atinge această popularitate, el își pune de nenumărate ori viața în pericol. Cei fericiți, după ani de victorii în arenă, pot obține eliberarea din sclavie. Dar numărul celor eliberați este scăzut. Majoritatea gladiatorilor își găsesc sfârșitul în arenă.

Eroul Spartacus. Cel mai vestit gladiator, trac de origine, este Spartacus (E). Din cauza vieții grele (3), el conduce o mare răscoală a sclavilor, cu 150 de ani înainte de inaugurarea Colosseum-ului (73–71 î.H.). Cu greu, răscoala este înfrântă de romani.

A. Colosseum (reconstituire)

B. Ruinele amfiteatrului de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, capitala Daciei romane.

C. Mozaic roman descoperit în Libia, circa 200 d.H. De la stânga la dreapta: un *retarius* dezarmat se predă în fața adversarului numit *secutor*; un trac se luptă cu un mirmilon; un hoplomach asistă la predarea adversarului (mirmilon).

D. Gladiator. Luptă cu animale sălbatice

Aplicații

I. Analizați cu atenție imaginile (A)–(D) și citiți sursele istorice (1)–(3).

1. Numiți și descrieți capodopera inginerască care este și o mare operă de artă. (1), (A)

2. Explicați de unde vine numele „Colosseum” (2).

3. Precizați ce este un gladiator și identificați o cauză a războiului lui Spartacus. (3), (C), (D).

4. Utilizați Internetul și căutați informații despre amfiteatrul roman de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, capitala Daciei romane (B).

II. Scrieți, în spațiul punctat din fața fiecărui eveniment istoric din coloana A, litera corespunzătoare anului din coloana B.

A

...Răscoala lui Spartacus
...Este inaugurat Colosseum
...Luptele de gladiatori sunt interzise la Roma
...Întemeierea Romei

B

- a) 753 î.H.
- b) 73–71 î.H.
- c) 404
- d) 81

III. Realizați Fișa personajului istoric Spartacus cel mai vestit gladiator din istorie, după următorul plan:

- a) origine;
- b) activitatea de gladiator;
- c) răscoala lui Spartacus;
- d) trăsături de personalitate;
- e) aprecieri referitoare la personaj.

E. Spartacus, așa cum este înfățișat de marele actor american Kirk Douglas în filmul artistic cu același nume (1961).

Surse

1. Traseul ni-l indică un brutar: „... treceți de răscruce și intrați pe Clivius Orbis, apoi faceți stânga... și o luați pe Vicus Sandaliarius, care vă duce drept la Colosseum. N-aveți cum să-l ratați...”. Apoi, plin de faină și ștergându-și mâinile cu o cârpă umedă, se întoarce în prăvălie, la cuptorul lui, unde se coace pâine...

[...] Ieșim de pe Vicus Sandaliarius și ne oprim uluiți. Colosseumul este chiar aici, în fața noastră, de un alb imaculat și cu nesfârșitele sale arcade întunecate, cu pereții exteriori împodobiți cu scuturi și panglici multicolore care flutură în vânt. Sus, în vârf, tronează o „coroană” de stâlpi... O apariție extraordinară sunt și statuile plasate în mijlocul fiecărei arcade a construcției. Sunt sculpturi înfățișând divinități, eroi, figuri legendare sau reale din istoria Romei sau chiar acvile... Toate sunt vopsite, părand mai degrabă un corp de gardă aflat în permanentă veghe, motiv pentru care avem sentimentul că ne aflăm în fața unei fortărețe a unui templu, în niciun caz a unei arene pentru spectacole...

(Alberto Angela, *O zi în Roma antică*)

2. Statuia are o înălțime de peste 30 de metri, adică mai mult decât a unui bloc cu 10 etaje... Romanii o cunosc dintotdeauna sub numele de „Colosul lui Nero”. Ni se pare curios faptul că numele „Colosseum” derivă chiar de la această statuie ce se înalță în apropierea amfiteatrului. Este un supranume pe care romanii l-au adoptat imediat, în locul numelui oficial, poate prea arid: Amfiteatrul Flavian.

(Alberto Angela, *O zi în Roma antică*)

3. Iar răscoala sclavilor gladiatori... pe care mulți o numesc „războiul lui Spartacus” a început din următoarea cauză. Un oarecare Lentulus Batiatus avea o școală de gladiatori la Capua, dintre care cei mai mulți erau gali și traci. Aceștia, cam la două sute, din motive îndreptățite și determinați de nedreptatea pe care le-o făcea stăpânul, căci îi silea să lupte ca gladiatori, au făcut planuri să fugă. Producându-se un denunț, sclavii care au prins de veste și au luat-o înainte, ca la optzeci, punând mâna pe furci și pe securi aflate în bucătărie, au luat-o la fugă. Întâlnind în drum niște căruțe care duceau arme pentru gladiatori în alt oraș, le-au răpit și s-au înarmat. Ocupând un loc fortificat, și-au ales trei comandanți, dintre care primul era Spartacus, trac de neam..., care dispunea nu numai de un mare prestigiu și de o putere, ci era mai distins și prin inteligența sa, și prin norocul său...

(Plutarh, *Vieți paralele*)

Reține!

- Amfiteatrul este un edificiu foarte important al artei romane. Cel mai important este Colosseumul din Roma.
- Gladiatorii sunt o categorie de sclavi antrenați să lupte în amfiteatru pentru distracția publicului roman.
- Cel mai cunoscut gladiator este Spartacus, conducătorul unei mari răscoale îndreptate împotriva romanilor (73–71 î.H.).

Știați că...?

Un proverb latin tradițional spune: „Cât Coliseul sta-va în picioare / Va sta și Roma – iar cu el odată, / Cădea-va Roma; și de Roma pier, / Și lumea pier.”

Studiu de caz

Pompei

Un oraș înfloritor. În sudul Italiei, în apropiere de vechea colonie grecească Napoli, se află orașul Pompei (B), (C), (D). În a doua jumătate a secolului I d.H., acesta este o localitate prosperă. Locuitorii săi sunt meșteșugari și negustori.

O viață bună... O agitație continuă cuprinde orașul de dimineața până seara. Se aud strigătele proprietarilor de prăvălii care-și laudă marfa în fața trecătorilor (1). Meșteșugarii muncesc din greu pentru a satisface clienții (2). Oamenii frecventează și localuri unde pot gusta un pahar de vin sau pot mânca pe săturate (3).

Clima este prietenoasă, locuitorii din Pompei nu știu ce este frigul sau căldura excesivă. Așadar, viața este plăcută la Pompei, în special pentru oamenii bogați, proprietari de vile luxoase, decorate cu picturi sau mozaicuri minunate (A). Sclavii și săracii sunt, poate, mai puțin mulțumiți... (1).

Un oraș frumos. Pompei este un oraș construit după modelul Romei. Iată, în centru avem un for (D). În jurul lui se înalță temple mărețe și magazine de lux. Vrei să te relaxezi și să te distrezi? Pompei are și un stadion, un amfiteatru și terme. Mărfuri aduse din întreg imperiul se găsesc de vânzare în magazine bine aprovizionate. Există chiar și un teatru (E) unde sunt prezentate piese ale autorilor greci și romani.

Un sfârșit brusc... Această viață aparent lipsită de griji se încheie pe neașteptate, în anul 79 (F). Vulcanul aflat în apropiere, Vezuviu, erupe într-o dimineață de august (4). În decurs de câteva ore, stânci grele, cenușă și gaze otrăvitoare se prăvălesc asupra orașului. Lava fierbinte năvălește și ea acoperind construcțiile din Pompei. Oamenii sunt surprinși nepregătiți. Cea mai mare parte a lor își găsește sfârșitul într-un timp foarte scurt. Aceeași soartă o au și locuitorii orașelului Herculenum (G) aflat la o mică distanță. Până la prânz, cumplita tragedie se încheie.

Pompei renaște. Foarte repede orașul este uitat. Timp de peste un mileniu și jumătate nimeni nu-și mai amintește de Pompei. Abia în secolul al XVIII-lea, aici se deschide un șantier arheologic. În fața cercetătorilor uimiți sunt scoase la iveală dovezi care ne prezintă modul în care trăiesc romanii. Vedem casele lor (B), edificiile publice, ne dăm seama de modul în care se desfășoară viața economică. Observăm și felul în care, în câteva ore, pier circa zece mii de oameni. Practic, prin munca cercetătorilor, Pompei renaște.

Toate acestea sunt posibile, deoarece lava și cenușa păstrează aproape intacte vestigiile din Pompei: locuințe (C), picturi, obiecte etc. Tragedia de la Pompei constituie pentru istorici și arheologi șansa de a studia îndeaproape istoria Romei. Fără această tragedie am ști mult mai puține despre lumea de acum 2000 de ani.

A. Mozaic dintr-o vilă din Pompei reprezentând muzicanți și dansatori în stradă

B. Curtea interioară (atrium) a unei vile romane din Pompei

C. Stradă în orașul Pompei

D. Forul din Pompei. Reconstituire

Dicționar

GARUM – condiment sau sos foarte apreciat de romani, obținut din pește sau măruntaie de pește.

E. Teatrul din Pompei

F. Ultima zi a orașului Pompei (1830-1833) de pictorul rus Karl Briullov (1799-1852)

G. Herculaneum

Știați că...?

- Alături de Pompei, un alt oraș, Herculaneum, a fost acoperit de lava vulcanului Vezuviu, în anul 79.
- Villa este locuința caracteristică aristocrației romane. La Pompei au fost descoperite vile cu picturi și mozaicuri de un înalt rafinament.

Surse

1. Un negustor de țesături discută cu mai multe cumpărătoare, cărora le prezintă marfa pe care o ține pe mâna stângă. Cumpărătoarele pipăie stofa, negustorul își laudă marfa. În spate, o tânără în picioare, cu mâinile împreunate, trebuie să fie o slujnică. În dreapta, un bărbat îmbrăcat într-o tunică scurtă își întinde mâinile de parcă vrea să le rețină pe femeile care pleacă fără să fi cumpărat nimic. Doi vestiarii, negustori de haine, și-au întins marfa și o laudă unor cliențe...

(Robert Etienne, *Viața cotidiană la Pompei*)

2. La Terentius Neo, mare patron brutal, lucrează oameni liberi sau sclavi, care mână animalele folosite la moară. Unii frământă aluatul..., alții modelează pâinea înainte de a o coace și o pun la copt... Producătorul de garum avea și el nevoie de oameni care să curețe peștii de măruntaie și să-i taie în bucăți, alții îi puneau la sare în putine... În industria îmbrăcămînții lucrează filatori și țesători, piuari și vopsitori, care muncesc din greu. O viață tot așa grea o au și tăbăcarii, în mijlocul unor mirosuri îngrozitoare...

(Robert Etienne, *Viața cotidiană la Pompei*)

3. Într-un cazan cu aburi fierbinți, așezat într-un colț, se păstrau mâncărurile calde. Patronul, așezat în spatele tejghelei în formă de echer, ținea la dispoziția consumatorilor măslină, saramură, legume uscate. De tavan atârnav cârnați, pe rafturile tejghelei se înșirau sticle, pahare și borcane.

(Robert Etienne, *Viața cotidiană la Pompei*)

4. Un nor apărea, asemănător prin forma sa cu un pin. Într-adevăr, după ce era înălțat ca un trunchi, foarte înalt, se desfășura în sus printr-un fel de ramificații. După cât îmi dau seama, era purtat spre cer în momentul în care era împins în aer; apoi, dezagregându-se și îngreunat de propria sa greutate, se împrăstia mărindu-se. Norul acesta era uneori de un alb strălucitor, alteori cenușiu și pătat după cum căra pământul sau cenușa.

(Plinius cel Tânăr, *Scrisori*)

Aplicații

I. Analizați cu atenție imaginile (A-D) și citiți sursele istorice (1-4).

1. Identificați ocupațiile locuitorilor din Pompei (1)–(3).
2. Precizați ce moment din viața orașului Pompei a surprins Plinius cel Tânăr (4).
3. Descrieți o zi obișnuită din viața orașului Pompei (1)–(3), (A)–(D).
4. Analizați imaginile (A)–(E). Ce elemente de civilizație romană identificați?

II. Imaginează-ți că ești povestitor. Povestește ultima zi din viața orașului Pompei.

Reține!

Pompei este un oraș construit după modelul Romei. El a avut un sfârșit brusc, în anul 79, când vulcanul Vezuviu aflat în apropiere erupse într-o dimineață de august.

Studiu de caz

Armata romană

O armată formată din cetățeni. Unitatea de bază a armatei este *legiunea* formată din cetățeni. Aceștia sunt, în primele secole de existență a Romei, în cea mai mare parte țărani.

Armata devine un instrument politic. În urma cuceririi de noi teritorii, generalul Marius face o reformă a armatei. Aceasta devine o armată de profesioniști care luptă pentru bani. Generalul care îi conduce îi plătește și le oferă prăzi de război. Din acest motiv, oștenii se simt mai legați de comandantul lor decât de stat. Astfel, armata devine un instrument politic; între principalii conducători militari au loc războaie civile în lupta pentru putere (sec. I î.H.).

O uriașă armată permanentă. După războaiele civile, armata se reorganizează. Aceasta este formată din *legiuni* (1), la care se adaugă unități auxiliare formate din locuitori ai imperiului. Serviciul militar durează 25 de ani.

O disciplină strictă. În armata romană disciplina este extrem de severă. Ea este menținută prin recompense pentru ostașii ce se disting pe câmpul de luptă, dar și pedepse aspre pentru cei ce se dovedesc lipsiți de curaj pe câmpul de luptă.

O armată bine înarmată. Soldatul roman este foarte bine înarmat (A). La rândul lor, oștenii din trupele auxiliare sunt echipați cu arme specifice ale popoarelor cucerite. De asemenea, armata este dotată cu mașini de război, utilizate mai ales la asediul cetăților.

Legiunile romane staționează în fortificații numite *caestre*. Asemenea caestre există și în Dacia (B), cucerită de romani în anul 106.

Armata „se barbarizează”. Începând cu secolul III d.H., locuitorii imperiului nu mai doresc să se angajeze în armată. Din acest motiv, în armata romană intră numeroși barbari. „Barbarizarea armatei” este o cauză importantă a căderii Imperiului Roman.

Surse

1. *Legiunea era unitatea fundamentală a armatei romane, dar alături de aceste corpuri de cetățeni, de timpuriu au fost utilizate forțe complementare, auxiliarii furnizați de aliați.*

(Pierre Grimal, *Civilizația romană*)

Aplicații

I. Citiți cu atenție sursa (1) și examinați imaginea (B).

- Realizați o definiție a legiunii pe baza sursei (1).
- Descrieți un castru (B).

II. Citiți cu atenție afirmațiile de mai jos. Dacă apreciați că afirmația este adevărată, bifați cu litera A. Dacă afirmația este falsă, bifați cu litera F.

- O nouă organizare a armatei este făcută după terminarea războaielor civile. ☐
- Colonia este o tabără militară romană întărită. ☐
- Serviciul militar la romani durează 25 de ani. ☐

III. Analizați imaginea (A) și utilizați Internetul. Prezentați echipamentul unui soldat roman și una din armele folosite de romani în luptă.

A. Echipamentul unui soldat roman era în principal compus din: **Coolus** (casca) era făcută de regulă din bronz, proteja ceafa și obraji. **Lorica segmentata** (armura) era construită din bucăți de fier, legate între ele prin intermediul unor curele de piele și cârlige metalice. **Pilum** (sulița de aruncat) a fost preluată de la samniți. **Gladius** (sabia scurtă spaniolă). **Scutum** (scutul) era luat de la greci. **Caligae** sunt sandalele cu care romanii mărșăluiau și zeci de kilometri zilnic.

B. Castru roman de la Ilișua, județul Bistrița (reconstituit). Aici au staționat unități din Legiunea a XIII-a Gemina.

Reține!

- Unitatea fundamentală a armatei romane este *legiunea*, formată din cetățeni romani.
- Armata romană a fost instrumentul cu ajutorul căruia romanii au cucerit un uriaș imperiu.

Dicționar

CASTRU – tabără militară romană întărită.

TRUPELE AUXILIARE – militari recrutați din rândul popoarelor cucerite, care luptă cu armele lor specifice: de exemplu, locuitorii din Insulele Baleare sunt buni aruncători cu praștia.

A. Minerva, Iupiter și Iunona erau cele mai respectate divinități romane, ei alcătuiau „Triada capitolină”. Cele trei zeițăți erau adorate în Templul lui Iupiter Capitolinul, de pe colina Capitolu, de la Roma.

B. Templul lui Iupiter Capitolinul (Iupiter cel mai Bun și cel mai Mare) este în realitate dedicat zeițăților principale ale religiei romane (Iupiter, Iunona, Minerva). Construit inițial în stil etrusc, el a suferit ulterior influența greacă, în urma reconstrucțiilor din secolele următoare. Această construcție constituia principalul templu al religiei oficiale romane.

C. Reconstituirea templului de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, capitala Daciei romane

Dicționar

IANUS – divinitate romană care guvernează „începutul și sfârșitul” fiecărui lucru. De aceea, este zugrăvit cu două fețe.

IUPITER – zeul fulgerului și al tunetului, tatăl zeilor

IUNONA – zeița nașterilor, căsătoriei, protecția Romei și soția lui Jupiter, simbolizată printr-un porumbel.

Studiu de caz

Zeii romanilor. Temple

O religie politeistă. Atât de mulți zei... Religia romanilor este politeistă. Această religie este într-un continuu proces de evoluție. Inițial, religia romană se adresează unei populații de agricultori și păstori. Zeii sunt în număr redus și sunt, în general, divinități protectoare ale agriculturii. Apoi, religia romanilor cunoaște influențe (1) ale popoarelor cu care romanii intră în contact: etruscii și, mai ales, grecii. Astfel, influența greacă este atât de puternică încât zeii romani se confundă cu cei greci (2).

În perioada în care Roma cucerește marele său imperiu, zeițățile sale sunt grupate în:

a) Zeii care au grijă de activitățile casei, cum ar fi *Iarii*.

b) Zeițățile principale (A). Între acestea, cele mai respectate sunt *Iupiter* (confundat cu Zeus grec), *Iunona* (adică Hera de la greci) și *Minerva* (corespondenta Atenei).

După ce la Roma, republica este înlocuită cu monarhia, se instaurază *cultul imperial*, adică împărații sunt adorați ca niște zei.

Apoi, din ce în ce mai mulți romani adoră divinități aduse din Orient, cum ar fi: zeița egipteană Isis sau zeul persan Mithra (3). Aceste zeițăți sunt influente, întrucât oferă oamenilor speranța vieții de dincolo, o viață mai fericită, cred ei, decât cea de pe Pământ. În general, romanii dau dovadă de toleranță cu zeii străini. De aceea, romanii adoră atât de mulți zei...

Temple seamănă cu cele grecești. Zeii romani sunt adorați în temple. Unul dintre ele este templul zeului Iupiter Capitolinul (B) construit în timpul regilor etrusci, dar refăcut în mai multe rânduri.

Romanii reiau tipul de plan al templului grec. Ei construiesc temple și în provincia Dacia, pe actualul teritoriu al țării noastre (C).

Panteonul („Templul tuturor zeilor”) din Roma este construit în timpul domniei împăratului Augustus (27 î.H.–14 d.H.), de către sfetnicul său, Agrippa. Are planul circular, iar zidurile sunt din cărămidă. Exteriorul este acoperit cu plăci de marmură. Este distrus de un incendiu și este refăcut la începutul secolului II î.H. Panteonul (D) impresionează și astăzi prin cupola care este o splendoare artistică, dar și inginerescă. Prezența cupolei este o noutate, care demonstrează creativitatea arhitecților romani.

Surse

1. *Venus, zeița frumuseții și a iubirii, s-a bucurat mereu de mare adorație la Roma... În cultul lui Venus erau îmbinate zeițăți romane și greco-orientale... Ea era considerată protectoarea Romei... deoarece era mama lui Enea, cel care a fugit din Troia, așadar prima divinitate stăpână a romanilor... Pe 1 aprilie era sărbătoarea zeiței Venus. În această zi era sărbătorită de soțiile romanilor...*

(Cronica ilustrată a omenirii, Roma și elenismul)

2. *Cultul zeului tămăduitor Esculap apare la Roma în urma unei epidemii. Zeul tămăduitor provine din Grecia. Acolo cultul s-a răspândit în secolul al VI-lea î.H... Esculap ajunge unul dintre cei mai venerați zei din Roma. Însemnul său, un șarpe încolăcit pe un toiag, este folosit până azi ca simbol pentru serviciile medicale și reprezintă moartea și viața.*

(Cronica ilustrată a omenirii, Roma și elenismul)

3. O altă divinitate de „import” este Mithra. Provine tocmai din de-părtata Persie, ajungând la Roma prin intermediul legionarilor parti-cipanți la luptele din teritoriile cele mai estice. Taurii au o importanță însemnată și în cadrul acestei religii: astfel, zeul Mithra este repre-zentat adesea în timp ce ucide un taur, al cărui sânge oferă întregului Univers limfa necesară. Cultul lui Mithra prinde atât de bine rădăcini în societatea romană, încât ajunge să fie principalul „concurrent” al religiei creștine.

(Alberto Angela, *O zi în Roma antică*)

Reține!

- Romanii au dezvoltat o **arhitectură civilă** reprezentată de: foru-muri, basilici, amfiteatre, terme, locuințe particulare, vile.
- Romanii au dezvoltat o **arhitectură cu caracter utilitar** repre-zentată de: drumuri, apeducte, poduri, dovezi ale creativității ingine-rești a romanilor.
- Romanii au dezvoltat o **arhitectură, prin care au celebrat victoriile în războaie**, reprezentată de: arcuri de triumf, columne.
- Romanii au dezvoltat o **arhitectură religioasă** reprezentată de temple. Cel mai cunoscut este Panteonul, unul dintre cele mai repre-zentative edificii ale Antichității romane.

Știați că...?

Cupola Panteonului are o deschidere de 43 de metri, iar zidurile din cărămidă ale templului au grosimea de 6.20 metri.

Aplicații

I. Analizați cu atenție imaginile și citiți sursele istorice.

1. Identificați, din sursa (1), zeitatea și rolul ei în lumea romană. Precizați ce sărbătoresc romanii în ziua de 1 aprilie ?
2. Explicați, pe baza sursei (2), de ce cultul zeului tămăduitor Esculap este foarte important în lumea romană?
3. Menționați, pe baza sursei (2), care este simbolul pentru servi-ciile medicale ce reprezintă moartea și viața și este folosit până azi.
4. Stabiliți, pe baza sursei (3) și a textului lecției, influența zeităților grecești și a celor orientale în lumea romană.
5. Stabiliți, pe baza secțiunii *Așa vă place istoria?*, legătura între numele lunilor anului și religia romană.

II. Completați, în spațiul punctat din fața noțiunilor istorice din coloana A, litera corespunzătoare răspunsului corect din coloana B.

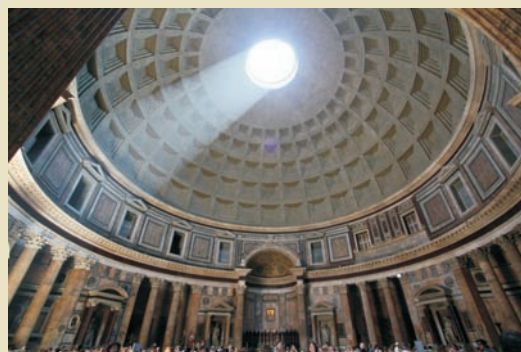
A.

... Zeița frumuseții și a iubirii
... Zeitatea supremă la romani
... Zeul tămăduitor la romani
... Zeița protectoare a Romei

B.

a) Esculap
b) Iupiter
c) Iunona
d) Venus

III. Realizați o comparație între templul roman, templul grec și cel din Orientul Antic, având în vedere și câte o asemănare și câte o deosebire. Utilizați doar imaginile și informațiile din manual. Realizați apoi o prezentare Power Point pentru portofoliul digital.

D. Impresionanta cupolă a Panteonului de la Roma, model pentru alte construcții religioase ridicate ulterior. Astăzi, Panteonul este biserică.

Așa vă place istoria?

Există o legătură între numele lunilor anului și religia romană:

„Ianuarie (în latină, *ianuarius*) este luna lui Ianus (E). Februarie (*februarius*) este luna purificării (*februare*, în latină). Martie (*martius*) este luna dedicată lui Marte. Aprilie (*aprilus*) este luna în onoarea Afroditei (de la Apru, numele etrusc al zeiței). Mai (*maius*) este luna dedicată zeiței Maia, mama lui Mercur, care veghează creșterea tuturor ființelor vii, inclu-siv a plantelor din grădini sau de pe câmpuri. Iunie (*iunius*) este luna dedicată Iunonei. Iulie (*iulius*) este luna în onoarea lui Iulius Caesar. August (*augustus*) este luna în onoarea lui Augustus, primul împărat al Romei. Septem-brie, octombrie, noiembrie și decembrie (în latină *september, october, november, decem-ber* – rămase neschimbate în limba engleză, de exemplu) nu sunt legate de divinități, ci așa cum bănuieți, de numere. Într-adevăr, cu mult timp în urmă – înainte de anul 153 î.H. –, anul nou începea în martie și nu în ianuarie, iar lunile erau denumite cu numerele în șir cres-cător. Prin urmare, lunile cu pricina erau cele cu numerele șapte, opt, nouă, respectiv zece. [În latină *septem, octo, novem, decem*]. O tradiție păstrată până în ziua de astăzi.” (Alberto Angela, *O zi în Roma antică*)

E. Zeul Janus

A. **Bunavestirea.** Fecioara Maria este înștiințată că va da naștere Fiului lui Dumnezeu, Iisus. Pictură a marelui artist italian Fra Angelico (1395–1455).

B. **Sărutul lui Iuda,** pictură de artistul italian Giotto (1267–1337). Pictura arată momentul în care Iuda l-a trădat pe Iisus.

C. **Răstignirea lui Iisus,** pictură din mănăstirea Decani, din Kosovo (secolul XIV).

Studiu de caz

Creștinismul

Spațiul istoric al apariției creștinismului. Creștinismul apare în Palestina, intrată în secolul I î.H. sub stăpânirea Imperiului Roman.

Când apare religia creștină? Creștinismul apare cu circa 2000 de ani în urmă.

Cine este inițiatorul creștinismului? Întemeietorul creștinismului este Iisus, care începe să predice învățătura sa în rândul populației evreiești. Aceasta este în așteptarea lui Mesia, prevestit de profeți în Vechiul Testament, izbăvitorul și salvatorul oamenilor fără speranță în fața greutăților vieții.

Care este mesajul lui Iisus? Iisus predică venirea împărăției lui Dumnezeu ca opoziție față de rău și păcat. Apariția ei este inevitabilă, spune predicatorul, dar trebuie ca oamenii să-și schimbe viața. Învățătura lui Iisus promovează iubirea față de Dumnezeu și oameni (1). Mesajul lui Iisus atrage un mare număr de adepți. Iisus intră în conflict cu preoții evrei, deoarece este considerat fiul lui Dumnezeu (A). Acest lucru nu este acceptat de religia tradițională evreiască. În același timp, el provoacă îngrijorarea romanilor, temători de posibilitatea izbucnirii unei revolte împotriva stăpânirii lor. Aceste adversități și trădarea unui adept (B) conduc la moartea prin crucificare (C) a lui Iisus.

Mărturia unor discipoli arată că Iisus învie la trei zile după moarte și că apoi se înalță la cer, ceea ce i-ar confirma originea divină. Moartea lui Iisus este interpretată ca sacrificiu făcut din voința lui Dumnezeu, pentru mântuirea omenirii. În consecință, Iisus este *Hristosul*, adică „unsul” lui Dumnezeu.

Creștinismul este răspândit de apostoli (D). Discipolii lui Iisus sunt numiți *apostoli*. Printre cei mai însemnați a fost Sfântul Pavel (1), (G). Sub influența acestuia, creștinismul devine o credință care se adresează tuturor oamenilor. Mesajul noii religii atrage un număr din ce în ce mai mare de adepți din toate categoriile sociale din Imperiul Roman. În fruntea unei comunități de creștini, se află un episcop. Comunitatea tuturor credincioșilor dă naștere Bisericii creștine.

Persecuții. Creștinismul nu recunoaște o altă divinitate în afară de Dumnezeu. Prin urmare, creștinii nu recunosc caracterul divin al împăraților romani și din această cauză sunt persecutați de unii împărați. Mulți dintre ei sunt omorâți în chinuri, devenind martiri.

Creștinismul devine religie liberă. În ciuda persecuțiilor, numărul creștinilor devine din ce în ce mai mare. Împăratul Constantin cel Mare (E), (F), prin *Edictul de la Milano*, din 313 d.H. (3), decide ca religia creștină să fie religie liberă. În timpul lui Teodosie cel Mare (379–395), creștinismul devine religie oficială a Imperiului Roman.

Surse

1. *În iubire frățească, unii pe alții iubiți-vă; în cinste, unii altor dați-vă întâietate... Binecuvântați pe cei ce vă prigonesc, binecuvântați-i și nu-i blestemați. Bucurați-vă cu cei ce se bucură; plângeți cu cei ce plâng... Nu răsplătiți nimănui răul cu rău. Purtați grijă de cele bune înaintea tuturor oamenilor. Dacă se poate, pe cât stă în puterea voastră, trăiți în bună pace cu toți oamenii.*

(Biblia, *Epistola către romani a Sfântului Apostol Pavel*).

Notă. Informațiile cele mai importante despre viața lui Iisus ne sunt furnizate din cele patru *Evangelii*, scrise de Matei, Marcu, Luca și Ioan. Acestea fac parte din *Biblia creștină*, cuprinzând, pe lângă Biblia ebraică, și Noul Testament. Tot din Noul Testament fac parte *Epistolele* (scrise în cea mai mare parte de Sfântul Pavel), *Faptele Apostolilor* și *Apocalipsa* lui Ioan.

2. Un proces al martirilor, judecat în anul 180, oferă tabloul practicii derulării interogatoriului și al reacțiilor creștinilor acuzați. Șase creștini sunt aduși la Cartagina, în fața proconsulului Saturnius care demarează lucrările procesului cu următoarele cuvinte: „Puteți să vă bucurați de îngăduința domnului nostru, împăratul, dacă vă întoarceți pe calea cea bună”. Speratus, unul dintre inculpați, a răspuns: „Nu am făcut niciodată rău, nu ne-am dat niciodată nelegiuirilor”. Pe această cale, Speratus nu își declină loialitatea politică față de împărat, ci își arată crezul puternic. „Nu există nimeni de care să ne temem, în afară de Domnul nostru, Dumnezeu nostru din Ceruri”. Atunci când cei șase acuzați refuză..., proconsulul Saturnius dă citire sentinței: „Deși li s-a dat posibilitatea de a reveni la viața și la tradiția romanilor, Speratus, Nartzalus, Cittinus, Donata, Vestia, Secunda și toți ceilalți vor fi executați prin decapitare, întrucât refuză cu obstinație să renunțe la religia lor.

(Cronica ilustrată a omenirii, Apogeul și criza Imperiului Roman)

3. Când am sosit cu bine la Milano, noi, împăratul Constantin... am hotărât în privința cultului religios, să le dăm atât creștinilor, cât și celorlalți libertatea de a profesa religia pe care ar dori-o, pentru ca divinitatea și ființa cerească, oricare ar fi ea, să ne fie favorabilă și binevoitoare nouă și supușilor noștri.

(Eusebiu, *Istoria bisericească*)

Aplicații

I. Analizați cu atenție imaginile, citiți lecția și sursele istorice.

1. Indicați unde și când a apărut creștinismul.
2. Precizați cine este întemeietorul creștinismului.
3. Indicați un element al mesajului lui Iisus (1).
4. Stabiliți ce sunt martirii și importanța lor în istoria creștinismului (2).
5. Stabiliți, pe baza sursei (3), cine a decis și unde ca religia creștină să devină religie liberă.

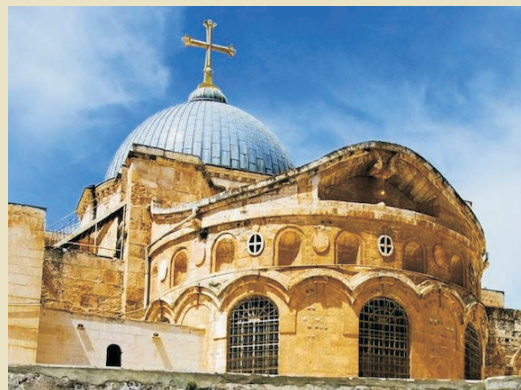

G. Convertirea lui Saul, în viziunea marelui pictor italian Caravaggio (cca. 1600). Tradiția creștină arată că Saul din Tars era cel mai înverșunat persecutor al creștinilor. Când se îndrepta către orașul Damasc, l-a învăluit o lumină, a căzut de pe cal și a auzit un glas care l-a întrebat: „Saule, Saule, de ce mă prigonești?” Atunci, Saul și-a dat seama că acel glas este al lui Iisus. Din acea clipă a devenit Pavel, având o contribuție decisivă la răspândirea creștinismului în Imperiul Roman.

D. Pogorârea Sfântului Duh. Conform tradiției creștine, apostolii au fost capabili să răspândească credința creștină în urma Pogorârii Sfântului Duh asupra lor, ceea ce le-a permis accesul la toate limbile. Este momentul celebrat de sărbătoarea Rusaliilor (a cincizecea zi după Paște). Pictură pe un manuscris aparținând lui Jean Fouquet (1420–1480).

E. Viziunea Sfintei Cruci, lucrare a elevilor pictorului italian Rafael (începutul secolului al XVI-lea). Tradiția creștină arată că înaintea unei bătălii purtate împotriva unui rival la tron, împăratului Constantin cel Mare i-a apărut semnul crucii sub care era inscripția *in hoc signo vinces* (cu acest semn vei învinge). Acest fapt l-a determinat pe Constantin să graveze semnul crucii pe scuturile ostașilor săi care au obținut victoria (312 d.H.). În anul următor a emis *Edictul din Milano*.

F. Construcția Bisericii Sfântului Mormânt din Ierusalim se încheie după nouă ani. În prezența unui public numeros, precum și a multor episcopi sosiți de departe, împăratul Constantin inaugurează locașul ridicat pe locul de îngropare al lui Hristos... Încă din perioada creștinismului timpuriu, de la mijlocul secolului I, credincioșii venerau locul mormântului și al învierii lui Iisus. (Cronica ilustrată a omenirii. Antichitatea târzie, Imperiul Carolingian, Evul Mediu timpuriu).

A. Inscripție latină descoperită în Germania în orașul Köln. Pe timpul romanilor orașul se numea Colonia Arippiniensis.

B. Via Appia este un faimos drum care unea Roma de sudul Italiei, contribuind la romanizare. I se spune „Appia”, întrucât a fost construit de Appius Claudius (sec. IV î.H.).

Reține!

În urma romanizării, băștinașii învață limba latină și, cu timpul, își uită propria limbă.

Aplicații

I. Citiți lecția, sursele istorice și analizați cu atenție imaginile:

1. Definiți procesul istoric de romanizare.
2. Enumerați trei factori ai romanizării.
3. Explicați, pe baza sursei (1), importanța drumurilor romane în Imperiul Roman și cum pot influența procesul de romanizare.

4

Romanizarea

Ce este romanizarea? Romanizarea este fenomenul prin care băștinașii își însușesc civilizația, cultura, obiceiurile, religia romanilor. În primul rând, în urma romanizării, ei învață limba romanilor, latina.

Cum se explică faptul că populații întregi uită propria limbă, pe care o înlocuiesc cu cea latină?

a) În provinciile cucerite, romanii aduc un mare număr de coloniști. Aceștia, în cea mai mare parte sunt vorbitori de limbă latină (A). Ei au un rol important în viața economică. În același timp, coloniștii aduc tradițiile și religia cuceritorilor.

b) Pentru a conduce o provincie, romanii trimit funcționari care alcătuiesc administrația. Aceștia utilizează limba latină și legile romane. Băștinașii trebuie să înțeleagă limba cuceritorilor pentru a cunoaște măsurile luate de stăpânire.

c) Pentru protejarea provinciilor cucerite de atacurile externe sau de războaie, romanii aduc armata. În armata romană, comenzile sunt date în limba latină. Pe de altă parte, numeroși soldați, veteranii, după terminarea serviciului militar, sunt împroprietăriți și răspândesc în rândul băștinașilor civilizația romană.

d) În teritoriile cucerite, romanii construiesc orașe dotate cu tot ceea ce este necesar pentru un trai mai lesnicios. Un oraș roman are piețe publice împodobite cu statui, basilici, porticuri, străzi pavate, terme, fântâni și apeducte etc. Când băștinașii văd toate aceste minunății, vor și ei să trăiască la fel ca romanii.

e) Toate aceste orașe sunt unite prin drumuri (1) solide, din piatră (B). Acestea sunt „autostrăzile” Antichității. Ele sunt construite pentru a permite armatei să se deplaseze rapid la frontierele amenințate. Pe de altă parte, ele sunt folosite de negustori, țărani, meșteșugari, care transmit în acest fel, dintr-un loc în altul, civilizația romană și, bineînțeles, limba latină.

Partea occidentală a Imperiului Roman, unde cuceritorii întâlnesc popoare inferioare ca nivel de dezvoltare, cunoaște un puternic proces de romanizare: Italia, Galia, Spania. În aceste provincii, fenomenul de romanizare a fost ireversibil. La fel se întâmplă și în Dacia.

În partea de răsărit a Imperiului Roman, romanizarea nu are succes, deoarece aici romanii iau contact cu popoare cu o veche și prestigioasă civilizație: grecii, evreii, egiptenii etc.

Urmarea? În urma procesului istoric al romanizării, apar *popoarele romanice*, între care și *românii*. Aceste popoare vorbesc limbi romanice.

Surse

1. În Imperiul Roman există o rețea complexă de drumuri întreținute constant. Construcția continuă a altor căi de comunicație avea ca scop principal deplasarea mai rapidă a trupelor romane dintr-un loc în altul... Tehnica de construcție a drumurilor necesită o mare artă inginerescă. Inginerii aceluia timp își făceau treaba atât de bine, încât multe drumuri romane s-au păstrat, parțial, până în zilele noastre... Lățimea drumului era în așa fel proiectată încât două căruțe să poată circula una lângă cealaltă.

(Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor*)

Recapitulare

V. LUMEA ROMANĂ

CE AM ÎNVĂȚAT?

1. După tradiție, Roma, cetatea celor șapte coline, este întemeiată în anul 753 î.H., pe colina Palatin de lângă râul Tibru, în regiunea Latium. Primul rege al Romei este Romulus.
2. Statul roman evoluează de la Regalitate (753–509 î.H.), la Republică (509 î.H.–27 î.H.) și la Imperiu (27 î.H.–476. d.H.).
3. Încă de la începutul statului roman, romanii dovedesc aptitudini militare care se concretizează în cucerirea Peninsulei Italice și, mai târziu, în crearea unui imperiu care se întinde de la Marea Nordului până la Munții Atlas și de pe coasta Atlanticului până la râul Eufrat.
4. Instrumentul principal al cuceririlor romane este armata, foarte bine organizată în unități militare numite legiuni și trupe auxiliare.
5. Grecii au fost cei care au inventat și dezvoltat numeroase domenii ale cunoașterii și artei, Roma a fost cea care le-a răspândit în lumea cunoscută a Antichității, dezvoltându-le și impunându-le.
6. Civilizația romană este o civilizație de tip urban, iar Roma este capitala unui vast imperiu. Aici există forumuri (piețe publice), temple, amfiteatre, terme, apeducte, biblioteci, circuri, arcuri de triumf, columne, palate, străzi pavate, fântâni.
7. Limba latină este, în Antichitate, un fel de limbă universală, folosită în teritoriile cucerite de romani pentru a se înțelege și a dezvolta relații cu cei cucerțiți. Ea contribuie la procesul de romanizare și stă la baza limbilor romanice, printre care și limba română.
8. Imperiul Roman reprezintă un model politic pentru Europa, la baza căruia se află trei elemente: cultura greacă, structura politică a Romei și creștinismul.

• **Selectează informațiile pe care le consideri relevante, pentru a completa următoarele enunțuri:**

Roma, este ... și a fost întemeiată de ...
Roma evoluează de la o simplă cetate la un ...
Roma cucerește un imens teritoriu, ce cuprinde ...
Roma este capitala unui vast imperiu, aici există: ...
Limba latină este un fel de limbă universală și contribuie la ...

• **Privește cu atenție harta mută a Imperiului roman, în anul 117, în timpul împăratului Traian.**

1. Plasează, pe harta mută, Italia, Roma și provincia romană Dacia. Identifică, de asemenea, țările în care s-au format popoarele romanice.

2. Identifică trei termeni istorici din textul de mai sus care pot fi asociați cu civilizația romană. Alcătuiește câte un enunț istoric cu fiecare termen identificat.

3. Ești cetățean roman și te afli în Forul Roman. Transmite un *Mesaj peste timp*, în care să argumentezi de ce Roma poate fi considerată regina orașelor.

4. Construiește un rebus în care să descoperi, pe verticala AB, numele împăratului roman care a cucerit Dacia, în anul 106. Utilizează imagini și informații din lecțiile parcurse.

Portofoliul meu

Moștenirea politică și culturală a lumii romane. Adună informații, imagini și desene despre evoluția politică a statului roman, educația romană, orașul și monumentele publice, procesul de romanizare. Arată cum lumea romană și-a pus amprenta asupra lumii moderne.

Evaluare

I. Încercuțiți litera corespunzătoare răspunsului corect:

- Proces istoric prin care civilizația romană pătrunde în toate compartimentele vieții unei provincii romane.
a) etnogeneză b) geneză c) asimilare d) romanizare
- Denumirea dată unui sistem de construcții și instalații de transportare a apei, de la locul de captare până la cel de consum.
a) forum b) amfiteatru c) apeduct d) terme
- Unitatea militară fundamentală a armatei romane, alcătuită din corpuri de cetățeni.
a) cohortă b) alae c) centurie d) legiune
- Edificiu public roman care constituia sediul tribunalelor și în care, de asemenea, oamenii se întâlneau pentru a discuta, a face afaceri.
a) forum b) amfiteatru; c) basilică d) bibliotecă
- Sclavi care luptă, în arenele romane, cu alți luptători sau cu fiare sălbatice.
a) luptători b) gladiatori c) centurioni d) infanteriști

II. Citiți cu atenție afirmațiile de mai jos. Dacă apreciați că afirmația este adevărată bifați cu litera A. Dacă afirmația este falsă, bifați cu litera F.

- Familia alcătuiește baza societății romane.
- Romanii sunt primul popor din istorie care introduce forma de guvernare numită *republica*.
- Panteonul din Roma este construit în timpul domniei împăratului Traian.
- Copiii în vârstă de 12 ani studiază retorica (oratoria), adică arta de a vorbi frumos în public.
- De o mare popularitate, la romani, se bucură Jocurile Olimpice.

III. Completați, în dreptul fiecărei imagini, denumirea construcției monumentale:

a)

b)

c)

d)

IV. Alcătuiți un text de o pagină cu titlul: *Statul roman: războaie și expansiune teritorială; decăderea, în care:*

- să utilizați datele istorice: 753 î.H., 395 d.H., 476 d.H.;
- să precizați două războaie duse de romani, câte o cauză și câte o consecință a fiecărui război precizat și rolul armatei romane.
- să definiți și să explicați termenul de *romanizare*.

V. Plasați, pe axa cronologică de mai jos, anul corespunzător evenimentului istoric:

a) 395 d.H.; b) 509 î.H.; c) 27 î.H.; d) 476 d.H.; e) 753 î.H.

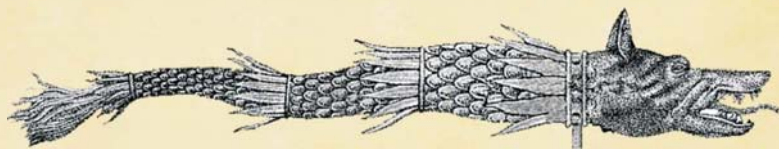

Competențe specifice

- 1.2. Identificarea diferențelor temporale dintre evenimente și procese istorice.
- 1.3. Localizarea în timp și în spațiu a faptelor și/sau a proceselor istorice
- 2.1. Folosirea termenilor de specialitate în descrierea unui eveniment/proces istoric
- 2.2. Relatarea unui eveniment/proces istoric, utilizând informații din surse istorice
- 2.3. Stabilirea de asemănări și deosebiri referitoare la evenimente/procese istorice, pe baza unor surse diferite
- 3.2. Descrierea rolului unor personalități în desfășurarea evenimentelor istorice
- 4.1. Folosirea unor tehnici de învățare în rezolvarea sarcinilor de lucru
- 4.2. Utilizarea resurselor multimedia în scopul învățării

VI GETO-DACII

Călătoria în tainele istoriei continuă în Dacia, teritoriu antic cuprins între Tisa, Dunăre, Carpați, Nistru și Marea Neagră. Aici îi întâlnim pe „cei mai viteji și mai drepți dintre traci”, geții sau dacii. Ei aparțin marelui neam al tracilor. Dacii și geții sunt strămoșii poporului român. De la ei, noi am preluat multe elemente specifice neamului nostru: obiceiuri, portul popular, trăsături de caracter etc. Istoria geto-dacilor a cunoscut mari personalități care pot constitui modele: Dromichaïtes, Burebista, Decebal.

A. Stindardul luptătorilor daci. Era un lup cu trup de șarpe. Când bătea vântul, stindardul scotea un sunet care-i înspăimânta pe dușmani. Geto-dacii erau recunoscuți pentru calitățile lor de luptători.

B. Reconstituirea sanctuarului rotund de la Sarmizegetusa

C. Unelte agricole din fier descoperite în județul Ilfov.

D. Vase de ceramică dacică, asemănătoare cu ceramica făcută de olarii români.

1

Geții și Dacii

Cine sunt tracii? Un popor important al Antichității sunt tracii. Aceștia ocupă un mare teritoriu ce cuprinde o parte din Europa central-răsăriteană și o parte a Asiei Mici. Despre tracii ne vorbește prima oară marele poet grec Homer, în epopeea *Iliada* (1).

Un neam vestit. Ramura nordică a tracilor sunt geții și dacii. Ei sunt admirați și vestiți în vechime pentru istoria și faptele lor. Geții și dacii sunt strămoși ai poporului român (F).

Unul și același popor. Geții și dacii vorbesc, după mărturia învățatului Strabon, ca și tracii de la sud de Dunăre, aceeași limbă, formând unul și același popor. În general, izvoarele îi numesc *geți* pe locuitorii din Câmpia Română și Dobrogea. Cei din interiorul arcului carpatic sunt desemnați cu denumirea de *daci*. *Geto-dacii* sunt organizați în uniuni de triburi conduse de regi.

„Părintele istoriei” ne furnizează primele informații despre geți. Cea mai veche mărturie despre geți aparține lui Herodot, „părintele istoriei”. Acesta povestește că, în timpul campaniei conduse de regele persan Darius cel Mare împotriva sciților în anul 514 î.H., singurii dintre tracii care s-au opus uriașei armate persane au fost geții. Aceștia sunt numiți de istoricul grec „cei mai viteji și mai dreپți dintre tracii” (2). În general, informațiile despre geți și daci, transmise de istoricii din Antichitate, subliniază calitățile de ostași ale acestora (A, F).

Credințe. Herodot ne oferă informații și despre religia geților. Astfel, știm că au ca zeitate supremă pe *Zamolxis*. Din timp în timp acestuia îi sunt trimiși mesageri dintre cei mai vrednici bărbați prin... aruncarea lor în sulii! Obicei crud (3), dar practica sacrificiilor umane nu este întâlnită doar la geto-daci, ci și la alte popoare din Antichitate (la celti, fenicieni etc). Când tună și fulgeră, dacii aruncă săgeți spre cer, ca să risipească norii ce acopereau chipul zeului suprem.

Lui *Zamolxis* îi sunt ridicate temple mărețe în reședința regilor daci, de la Sarmizegetusa (B). Religia geto-dacilor este dominată de credința în nemurire (3).

Rânduieii... Ca peste tot, la geți și la daci apar structuri sociale. Aristocrații sunt numiți *tarabostes*. Aceștia au reședința în cetăți ridicate pe înălțimi. Aceste cetăți sunt numite *dave*. Oamenii de rând sunt numiți *comati*. Aceștia se ocupă cu agricultura, păstoritul și meșteșugurile.

De un mare prestigiu se bucură preoțimea. Preoții stăpânesc cunoștințe științifice în domenii precum medicina sau astronomia.

Casele geto-dacilor seamănă cu cele pe care le construiesc și astăzi țărani români de la munte. Sunt făcute din lemn, cu acoperiș de șindrilă. La fel și îmbrăcămintea lor: poartă haine asemănătoare cu cele ale bărbaților și femeilor de la țară. Îmbrăcămintea (E), ceramica (D), obiectele de lemn crestate de țărani au și azi motive decorative geto-dace.

Obiceiuri. Multe credințe și obiceiuri populare românești provin de la daci, cum ar fi obiceiurile agrare legate de diferite fenomene ale naturii. Unul dintre ele este invocarea ploii, adică *paparudele* (4). De asemenea, tot de la daci sunt moștenite unele dansuri populare: *hora* și, în special, spectaculosul *dans al călușarilor*.

O civilizație superioară. Descoperirile arheologice demonstrează că geto-dacii sunt creatorii unei civilizații a fierului (C), una dintre

cele mai avansate din afara lumii greco-romane. Sunt descoperite numeroase obiecte din fier (arme, unelte) realizate de meșterii geto-daci. Inventarul de unelte agricole arată că principala ocupație a acestor oameni o constituie agricultura (C). Impresionează spectaculoasele construcții de apărare ridicate în jurul centrului de la Sarmizegetusa și templele ridicate în cinstea lui Zamolxis (B). Progrese importante sunt făcute datorită relațiilor cu coloniile grecești de la Marea Neagră (Histria, Tomis și Callatis) și apoi cu romanii.

Surse

1. *Tracii, veniți de curând, se află în marginea oastei; Resos li-i Domnul, odrasla lui Eloneu, și-i acolo. Căi văzutu-i-am eu, n-au seamă de mari și de mândri. Albi ca zăpada sunt ei și la fugă sunt rezezi ca vântul. Și ferecat îi e carul cu aur și argint, și mai are Arme grozave de aur ce par la vedere o minune.*

(Homer, *Iliada*)

2. *Înainte de a ajunge la Istru, Darius, regele perșilor, birui mai întâi pe geți, care se cred nemuritori. Căci tracii... s-au predat lui Darius fără luptă. Geții, însă, fiindcă s-au purtat nechibzuit, au fost îndată robiți, măcar că ei sunt cei mai viteji și cei mai dreپți dintre tracii.*

(Herodot, *Istorie*)

3. *Întă cum se cred nemuritori geții: ei cred că nu mor și că acel care dispăre din lumea noastră se duce la zeul Zamolxis. Unii din ei îi mai spun și Gebeleizis. Tot la al cincilea an ei trimit la Zamolxis un sol, tras la sorți, cu poruncă să-i facă cunoscute lucrurile de care, de fiecare dată, au nevoie. Întă cum îl trimite pe sol. Unii din ei primesc poruncă să țină trei sulițe (cu vârful în sus), iar alții, apucând de mâini și picioare pe cel ce urmează să fie trimis la Zamolxis și ridicându-l în sus, îl azvârle în sulițe. Dacă – străpuns de sulițe – acesta moare, geții socot că zeul le este binevoitor. Iar dacă nu moare, aduc învinuirea solului, zicând că e un om ticălos și, după învinuirile aduse, trimit un altul, căruia îi dau însărcinări încă fiind în viață. Aceiași tracii, când tună și fulgeră, trag cu săgețile în sus, spre cer, și amenință divinitatea (care provoacă aceste fenomene), deoarece ei cred că nu există un alt zeu în afară de al lor.* (Herodot, *Istorie*)

4. *Paparudă, rudă/ vino de te udă/ ca să cadă ploile/ cu gălețile,/ paparudele/ să dea porumburile/ cât gardurile.*

(versuri populare care ilustrează obiceiul *Paparudelor*)

Reține!

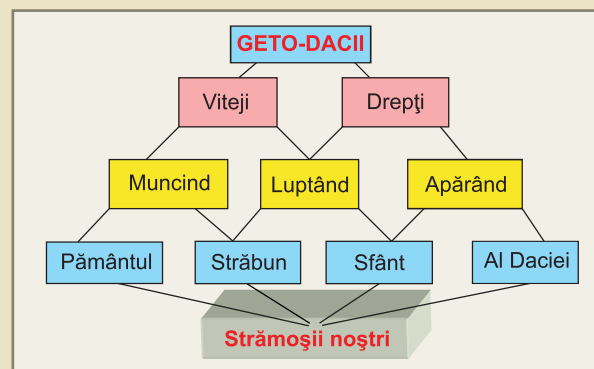
Geto-dacii, strămoșii poporului român, își fac intrarea în istorie ca fiind „cei mai viteji și mai dreپți dintre tracii”, după cum îi caracterizează Herodot.

Știați că...?

Îmbrăcămintea bărbătescă se alcătua din pantaloni nu prea largi și o cămașă strânsă la mijloc cu o curea. Pe deasupra ei purtau în vreme de iarnă un cojoc. Femeile aveau o cămașă cu mâneci scurte și fustă. Pe cap au o broboadă, înnodată la spate, sub coc. Așa apar dacii și pe Columna lui Traian.

Vestitul instrument popular, *naiul*, pare a fi moștenit, de asemenea, de la geto-daci.

E. Portul femeilor dace
seamă cu portul popular românesc.

F. Geto-dacii – strămoșii noștri

Aplicații

I. Citiți cu atenție sursele (1)–(4) și analizați imaginile (A)–(E).

1. Identificați originea etnică a geto-dacilor (1), (2).

2. Interpretați afirmația lui Herodot despre geți: „ei sunt cei mai viteji și cei mai dreپți dintre tracii” (2).

3. Menționați două obiceiuri ale geto-dacilor păstrate până în zilele noastre.

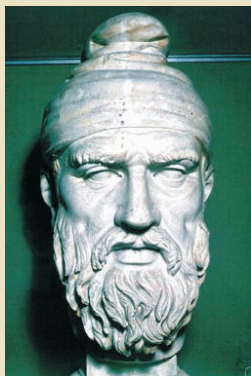
4. Numiți două divinități ale geto-dacilor (3).

II. Se dau următorii termeni istorici: geții și dacii, Zamolxis, dave, tarabostes, comati. Elaborați câte un enunț istoric cu fiecare termen dat.

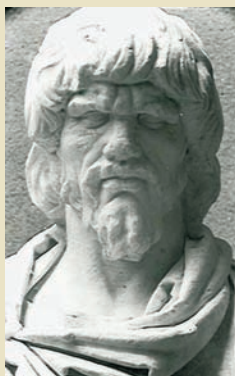
III. Lucrați în perechi și realizați Fișa de lucru Obiceiuri la geto-daci. Fișa cuprinde prezentarea a trei obiceiuri specifice dacilor și precizarea surselor istorice în care sunt menționate. Folosiți informațiile din manual și sursele istorice.

A. Imagine din filmul artistic *Burebista* (19), cu marele actor George Constantin (dreapta) în rolul principal. În rolul lui Burebista, Emanoil Petruț (stânga).

B. Tarabostes

C. Comati

Aplicații

1. Completați organizatorul grafic de mai jos cu informațiile, din text (1) și lecție, care prezintă trăsăturile regelui dac Burebista.

2. Indicați o deosebire între înfățișarea unui tarabostes și înfățișarea unui comati (C), (D).

3. Realizați Fișa personajului istoric Burebista după următorul plan: **a)** domnia lui Burebista; realizarea unei mari stăpâniri; **b)** măsuri de organizare a regatului său; **c)** luptele cu romanii; **d)** trăsături de personalitate; **e)** cum a influențat domnia sa istoria Daciei? **f)** aprecieri referitoare la personaj.

2

Burebista

Dromichaïtes, învingătorul unui urmaș al lui Alexandru Macedon. Geto-dacii au trei personalități istorice remarcabile. Prima este Dromichaïtes, conducător al unei uniuni de triburi de la nord de Dunăre (în jurul anului 300 î.H.). Acesta îl învinge pe Lysimach, rege al Macedoniei și Traciei, urmaș al lui Alexandru cel Mare.

Sub conducerea lui Burebista geto-dacii alcătuiesc un stat. O a doua mare personalitate a geto-dacilor este Burebista (82–44 î.H.). Ajutat de marele preot, Deceneu, getul Burebista (A) unește triburile nord-trace într-o mare stăpânire. Unii istorici consideră că această stăpânire constituie un stat. Cauzele apariției acestuia sunt:

- a) Progresul economic demonstrat de izvoarele arheologice;
- b) Apariția structurilor sociale – *tarabostes* (B) și *comati* (C).

Cum e posibil ca un singur om să realizeze o stăpânire atât de mare?

a) **Forța militară.** Burebista are o armată puternică, iar el este dotat cu daruri de mare comandant militar.

b) **Diplomația.** Asta înseamnă că Burebista are capacitatea de a-i convinge pe șefii de triburi să se alăture stăpânirii sale. Deceneu îl sprijină în efortul diplomatic, întrucât are o mare autoritate spirituală asupra tuturor geto-dacilor, care adoră aceleași zeițăți.

Ce-l putea convinge pe șefii de trib să se alăture lui Burebista? Primejdia străină reprezentată de triburile celtților și, mai ales, de romani.

Astfel, romanii pătrund în Balcani și, pas cu pas, ei îi înving pe toți cei care li se opun, ajungând vecini cu statul lui Burebista.

Burebista ia măsuri de organizare a regatului său (1). Astfel, Burebista stabilește reședința regală la Sarmizegetusa, în Munții Orăștiei. De asemenea, geto-dacii reușesc să-i învingă pe celti și să cucerească coloniile grecești de la Marea Neagră.

Burebista ia parte la luptele dintre romani. La Roma se desfășoară un război pentru putere între doi oameni politici și militari remarcabili: Caesar și Pompeius. Burebista îl sprijină pe ultimul. Însă, înainte ca armata geto-dacă să ajungă pe câmpul de luptă, Caesar obține o victorie decisivă (48 î.H.). Peste puțin timp, Pompeius este omorât, iar Caesar rămâne singur stăpânitor al marelui stat roman. Mai târziu, Caesar este asasinat de nobilii romani (44 î.H.).

Primejdia romană fiind înlăturată, și Burebista cade victimă în 44 î.H., unui complot al aristocraților geto-daci. Urmarea? Marea stăpânire s-a destrămat în mai multe state.

Surse

1. „Burebista, bărbat get, luând conducerea neamului său a ridicat pe oamenii ceștia înrâiți de nesfârșitele războaie și i-a îndreptat prin abținere și sobrietate și ascultarea de legi, așa încât în câțiva ani a întemeiat o mare împărăție și a supus geților cea mai mare parte din populațiile vecine; ba a ajuns să fie temut chiar și de romani, pentru că trecea Istrul fără frică, prădând Tracia până în Macedonia și Illiria, iar pe celtii ce se amestecaseră cu tracii și cu illirii i-a pustiit cu totul...”

(Strabon, *Geografia*)

Decebal

Urmașii lui Burebista. După dispariția lui Burebista, în reședința regală de la Sarmizegetusa domnesc mai mulți regi. Unul este chiar Deceneu, marele preot, urmat fiind de Comosicus, apoi de Scorillo și de Duras. Decebal (A), (B) ajunge la tron, întrucât predecesorul său, prea bătrân, nu are energie să se lupte împotriva romanilor, mai primejdioși ca oricând.

Un comandant militar și un diplomat priceput. Decebal (87-106) este o mare personalitate a dacilor. Chiar și romanii, marii lui dușmani, îi recunosc calitățile, în special de mare conducător militar (1). Este și un foarte bun diplomat. Pentru a se opune romanilor, este creatorul unei mari coaliții care reunește, în afară de daci, și alte neamuri.

În anul 87, o armată romană este învinsă de Decebal, iar comandantul ei este ucis în luptă. În anul următor, împăratul Domițian trimite o altă armată și dacii sunt înfrânți. Cu toate acestea, în anul 89, Decebal încheie cu Imperiul Roman o pace considerată atunci... avantajoasă pentru daci! Decebal devine rege clientelar al Romei (adică un fel de vasal), dar primește bani, instructori militari și meșteri pe care să-i folosească la construcția de fortificații (C) și mașini de război. Obligația lui Decebal, ca rege clientelar, este aceea de a apăra frontierele Romei din zona Dunării de Jos.

Un bun administrator. Decebal este un rege priceput, un bun administrator al statului, care în perioada domniei sale cunoaște cea mai mare dezvoltare. În jurul capitalei sale, Sarmizegetusa, construiește un sistem extraordinar de cetăți de apărare. În aceeași reședință de la Sarmizegetusa și în alte locuri sunt descoperite cele mai mari ateliere de prelucrare a fierului din afara lumii greco-romane. Însă perioada de pace și de prosperitate durează cu puțin mai mult de 10 ani!

Surse

1. *Cel mai însemnat război de atunci al romanilor a fost cel împotriva dacilor, asupra cărora, în vremea aceea domnea Decebal. Duras, care domnise mai înainte, lăsase lui Decebal de bună voie domnia pentru că era foarte priceput la planurile de război și iscusit în înfăptuirea lor, știind să aleagă prilejul pentru a-l ataca pe dușman și a se retrage la timp. Dibaci în a întinde curse, era un bun luptător și se pricepea să folosească izbânda, dar și să iasă cu bine dintr-o înfrângere. Din această pricină, multă vreme a fost un dușman de temut pentru romani.*

(Cassius Dio, *Istoria romană*)

Aplicații

I. Citiți sursa (1) și analizați imaginile:

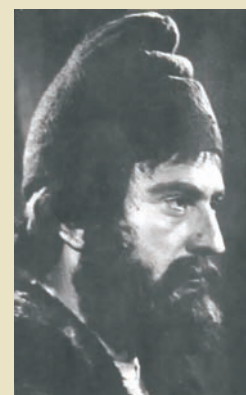
1. Identificați cel mai important război purtat de romani și o cauză a acestui război (1).

2. Numiți regele dac, două lupte duse de acesta împotriva romanilor și câte o consecință a acestor lupte.

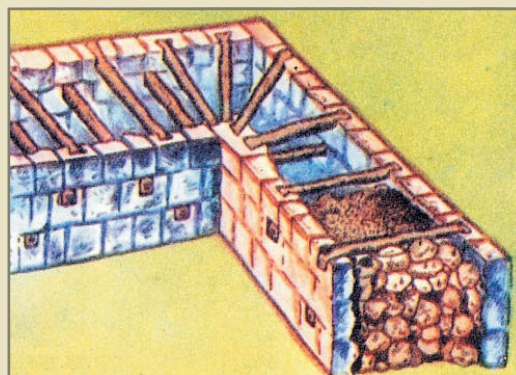
II. Într-o jumătate de pagină, scrieți propria părere referitoare la strămoșii noștri geto-daci și conducătorii lor.

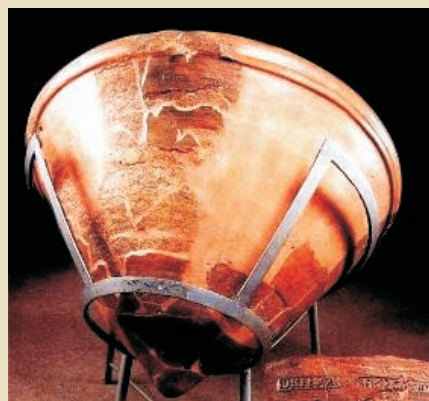
A. Chipul eroicului rege Decebal, cum este înfățișat pe Columnă.

B. Decebal, interpretat de marele actor român Amza Pellea, în filmul „Dacii” (1967), regizat de Sergiu Nicolaescu.

C. Murus dacicus (zidul dac) este o modalitate eficientă de construire a zidurilor de apărare. Spațiul dintre două ziduri de piatră se umplea cu pământ. Cele două straturi de piatră erau legate cu bărne de lemn numite babe. Acest mod de construcție era foarte rezistent și se confecționa mai repede.

D. Faimosul vas cu inscripția „Decebalus per Scorillo” descoperit la Grădiștea Muncelului (Sarmizegetusa). Unii istorici consideră că inscripția se traduce ca „Decebal, fiul lui Scorillo”. Vasul este și dovada faptului că dacii utilizau scrisul.

A. Reconstituire a podului lui Traian de la Drobeta... **Podul lui Traian** a fost un pod construit de Apolodor din Damasc, arhitectul Columnei, între anii 103–105, în orașul Drobeta - Turnu Severin. A construit acest pod pentru transportul trupelor romane și proviziilor necesare celei de-a doua campanii militare de cucerire a Daciei de către Traian.

B. ... și cum arată astăzi ruinele podului lui Traian de la Drobeta (Drobeta-Turnu Severin de astăzi).

C. Luptă între daci și romani reprezentată pe Columnă

4

Războaiele daco-romane

Din ce motiv a început războiul? La Roma ajunge împărat Marcus Ulpius Traianus (98–117), unul din marii comandanți militari ai Antichității! Marea problemă pentru imperiu este lipsa banilor! Ca să depășească această problemă, romanii atacă Dacia, cunoscută pentru bogățiile sale. O armată uriașă, mult mai mare decât cea a dacilor, trece Dunărea și începe războiul.

Primul război daco-roman (101–102). După câteva succese inițiale, atacul romanilor este oprit de venirea iernii. O imensă armată este blocată în munții Daciei. Decebal profită și declanșează o ofensivă la sud de Dunăre. Dacă ar fi izbutit, Roma ar fi suferit un dezastru, poate cea mai mare înfrângere din istoria sa militară! Decebal se dovedește cu adevărat un mare strateg. Dar și Traian arată că este extrem de priceput. Cu mare iuțeală, dându-și seama de primejdie, el retrace o mare parte a trupelor din Dacia și dă în Dobrogea bătălia decisivă! Cu mare greutate romanii obțin victoria, grație intervenției trupelor celor mai experimentate, veteranii. În amintirea mării victorii romanii ridică un monument, *Tropaeum Traiani*, în localitatea din Dobrogea românească numită astăzi Adamclisi. Decebal e nevoit să încheie pace, în condiții nefavorabile, întrucât o mare parte a teritoriului statului dac intră sub controlul romanilor, iar cetățile din munți sunt distruse. Mai mult, Traian începe construirea unui pod (A) peste Dunăre, în orașul Drobeta (Turnu Severin de astăzi). (B)

Al doilea război daco-roman (105–106). Nerespectarea condițiilor păcii a fost cauza celui de-al doilea război dacic. Trupele romane trec Dunărea pe podul de piatră de la Drobeta. În al doilea război romanii atacă din mai multe direcții capitala Daciei. Dacii luptă cu mare vitejie. Arma lor, o sabie încovoiată, provoacă răni îngrozitoare adversarilor. Însă, fiind mult mai numeroși, romanii cuceresc capitala, Sarmizegetusa, pe care o distrug din temelii.

Învins, Decebal alege să-și ia singur viața, episod dramatic care este înfățișat pe o scenă de pe Columnă.

După înfrângerea lui Decebal, Dacia este transformată în provincie romană (106).

Surse

1. *Traian trecu Istrul pe acest pod; și a purtat război mai mult cu chibzuială decât cu înfocare, biruindu-i pe daci după îndelungi și grele strădanii. El însuși dădu multe dovezi de pricepere la comandă și de vitejie, iar oștenii trecură împreună cu dânsul prin multe primejdii și dădură dovadă de vrednicie [...]. Când a văzut Decebal că scaunul lui de domnie și toată țara sunt în mâinile dușmanului, că el însuși este în primejdie să fie luat prizonier, își curmă zilele. Capul său fu dus la Roma. În felul acesta, Dacia ajunsese sub ascultarea romanilor și Traian stabili în ea orașe de coloniști.*

(Cassius Dio, *Istoria romană*)

Aplicații

I. Citiți cu atenție sursa istorică și analizați imaginile (A)–(C).

1. Indicați un motiv pentru care romanii au dus împotriva dacilor un război „mai mult cu chibzuială decât cu înfocare” (1).

2. Precizați o consecință pentru Dacia a războiului din 105–106.

II. Realizați, după modelul învățat, axa cronologică a războaielor dintre daci și romani.

Recapitulare

VI. GETO-DACII

CE AM ÎNVĂȚAT?

1. **Geții și dacii** reprezintă ramura nordică a tracilor. Ei sunt strămoși ai poporului român și locuiesc în ținutul cuprins între Tisa, Dunăre, Marea Neagră și Nistru.
2. Cea mai veche știre despre geți aparține lui Herodot, „Părintele istoriei”. Acesta îi prezintă ca fiind „cei mai viteji și mai drepti dintre traci”.
3. Geto-dacii se închină unei zeități supreme, *Zamolxis*. Lui *Zamolxis* îi sunt ridicate temple mărețe în reședința regilor daci de la Sarmizegetusa. Religia geto-dacilor este dominată de credința în nemurire.
4. Aristocrații sunt numiți **tarabostes**. Aceștia au reședința în cetăți ridicate pe înălțimi, numite **dave**. Oamenii de rând, țărani, meșteșugarii și negustorii sunt numiți **comati**.
5. Prima personalitate remarcabilă a geto-dacilor este Dromichaites, conducător al unei uniuni de triburi de la nord de Dunăre. Acesta îl învinge pe Lysimach, rege al Macedoniei și Traciei, urmaș al lui Alexandru cel Mare.
6. A doua personalitate remarcabilă a geto-dacilor este Burebista. Sub conducerea lui Burebista, geto-dacii alcătuiesc un stat, care ia parte la luptele cu romanii.
7. Decebal este regele erou care poartă două războaie, pentru apărarea Daciei, cu împăratul Traian. În anul 106, Dacia este cucerită de romani și transformată în provincie romană.

• Selectează informațiile pe care le consideri relevante, pentru a completa următoarele enunțuri:

Strămoșii poporului român sunt ... și locuiesc între ...

Cea mai veche știre despre geți aparține „părintelui istoriei” ...

Personalitățile remarcabile ale geto-dacilor sunt ...

Zeitatea supremă la geto-daci se numește ...

Dacia este cucerită de romani în anul ... și transformată în provincie ...

• Privește cu atenție harta războaielor dacice ale împăratului Traian.

1. Urmărește pe hartă traseul parcurs de armata romană în războiul din 105–106 și localizează capitala statului dac Sarmizegetusa.

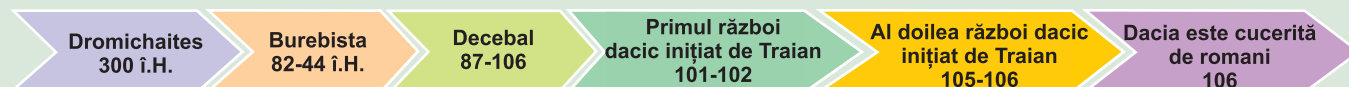
2. Selectează, din textul de mai sus, trei termeni istorici referitori la rânduielile geto-dace. Alcătuiește câte un enunț istoric cu fiecare termen selectat.

3. Ești Decebal și te afli în fruntea armatei dacilor. Transmite un *Mesaj de îmbărbătare* înaintea luptelor cu romanii.

4. Construieste un rebus în care să descoperi, pe verticala AB, numele regelui erou care luptă cu împăratul Traian. În construirea rebusului, utilizează imagini și informații din lecțiile parcurse.

Harta celui de-al doilea război dintre daci și romani

Axa cronologică Geto-Dacii

Evaluare

I. Încercuțiți litera corespunzătoare răspunsului corect:

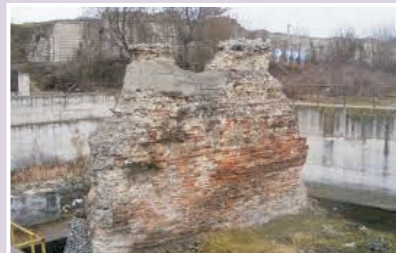
1. Ramura nordică a tracilor sunt:
a) celții; b) dacii; c) persii; d) bastarnii.
2. Capitala statului dac este:
a) Drobeta; b) Căpâlna; c) Sarmizegetusa; d) Ulpia Traiana.
3. Rege al geto-dacilor sub conducerea căruia dacii alcătuiesc un stat:
a) Dromichaetes; b) Duras; c) Decebal; d) Burebista.
4. Rege al geto-dacilor care a purtat două războaie cu Traian:
a) Scorilo; b) Duras; c) Decebal; d) Burebista.
5. Arhitectul roman Apollodor din Damasc a construit un pod peste Dunăre la:
a) Adamclisi; b) Cernavodă; c) Drobeta; d) Giurgiu.

II. Asociază noțiunile istorice din lista dată cu explicațiile corespunzătoare:

Lista dată: izvoare istorice, dacii, dave, comati, tarabostes, istorie, murus dacicus.

	Noțiuni istorice	Explicația corespunzătoare
1.		Știință care ne ajută să păstrăm vie amintirea vremurilor trecute.
2.		Poate fi orice document scris sau obiect cu ajutorul căruia poate fi reconstituit trecutul.
3.		Strămoșii poporului român: <i>cei mai viteji și mai dreptți dintre traci</i> .
4.		Oamenii de rând la geto-dacii, agricultorii, păstori și meșteșugarii.
5.		Aristocrația la geto-daci.
6.		Cetățile întărite la geto-daci.
7.		Zid dacic, în care cele două straturi de piatră erau legate cu bârne de lemn numite babe.

III. Completați, în dreptul fiecărei imagini, denumirea construcției monumentale:

IV. Ordonați cronologic următoarele evenimente istorice:

a) domnia lui Decebal; b) domnia lui Burebista; c) domnia lui Dromichaetes; d) cucerire Daciei de către romani.

V. Alcătuiți un text de o jumătate de pagină cu titlul *Geto-dacii* în care să utilizați: a) datele istorice: 87, 88, 89, 101-102, 106; b) să integrați termenii istorici *tarabostes*, *comati*, *dave*; c) să precizezi rolul lui Burebista și Decebal în lumea geto-dacă; d) să stabiliți o cauză și o consecință a războaielor dintre Decebal și Traian.

VI. Realizați un Proiect cu titlul ***Monumente romane în Dacia***, având în vedere următoarele monumente: Amfiteatrul roman de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, Podul de la Drobeta, monumentul de la Adamclisi, termele de la Băile Herculane. Proiectul se va realiza după modelul învățat. La final se va realiza un Album cu cele mai bune imagini și fotografii.

Portofoliul meu

Dacii și conducătorii lor, portofoliul cuprinde informații din surse istorice, legende și imagini referitoare la regii geto-daci, steagul dacilor și aurul dacilor.

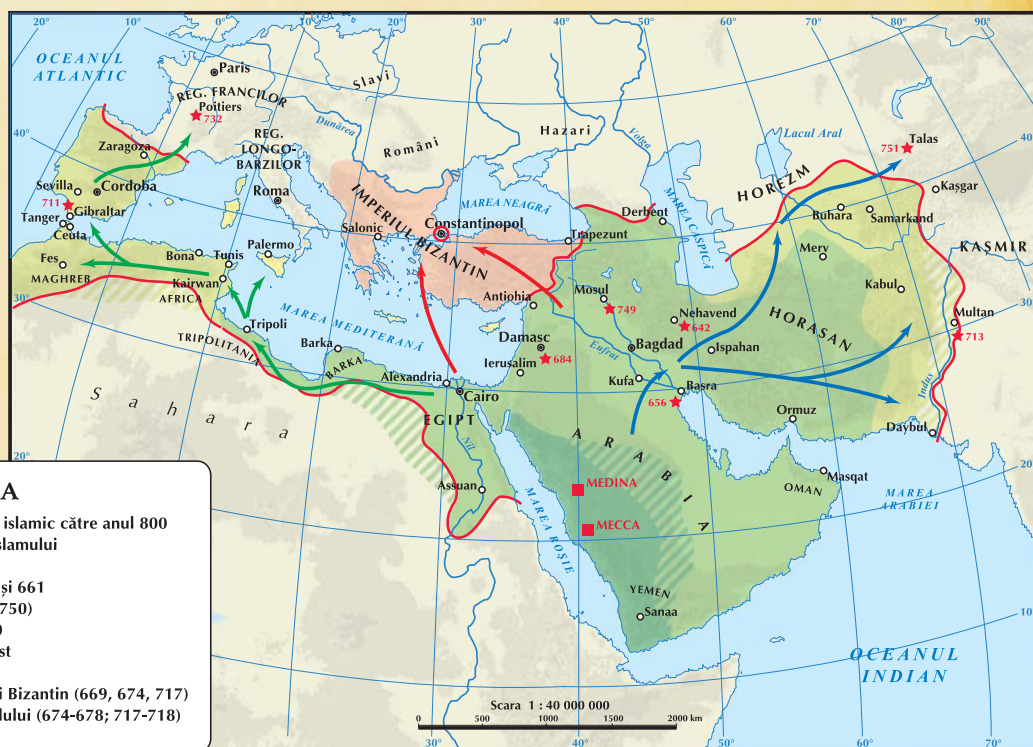
Competențe specifice

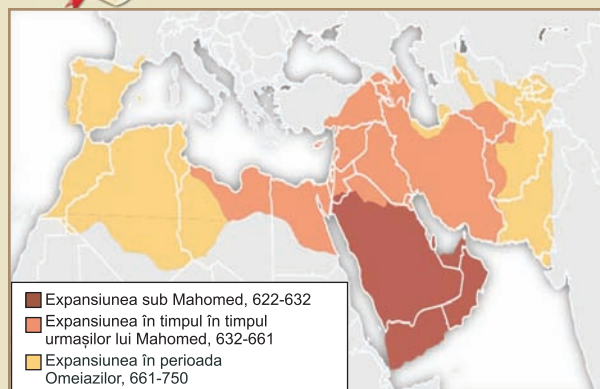
- 1.2. Identificarea diferențelor temporale dintre evenimente și procese istorice
- 1.3. Localizarea în timp și în spațiu a faptelor și/sau a proceselor istorice
- 2.1. Folosirea termenilor de specialitate în descrierea unui eveniment/proces istoric
- 2.2. Relatarea unui eveniment/proces istoric, utilizând informații din surse istorice
- 3.2. Descrierea rolului unor personalități în desfășurarea evenimentelor istorice
- 4.2. Utilizarea resurselor multimedia în scopul învățării

VII CIVILIZAȚIA ISLAMICĂ

Călătoria în tainele Istoriei continuă în Lumea islamică. Aici întâlnim un vechi popor, arabii. Ei cunosc o nouă religie, Islamul, și formează un uriaș stat puternic și prosper. Civilizația islamică transmite în Europa cunoștințe științifice avansate în medicină, matematică, geografie, filosofie. Timp de secole, prin intermediul lumii islamice se face legătura între Europa, India și China. Prin toate acestea, lumea islamică are o contribuție importantă la formarea civilizației europene moderne.

A. Harta perioadei Califatului arab

B. Kaaba – locul cel mai sfânt al Islamului. Este un sanctuar în formă de cub și este înconjurat de *Moscheea Sfântă* din Mecca. Tradiția islamică arată că a fost construit de personajele biblice Avram și fiul său Ismail. În fiecare an, aici are loc un uriaș pelerinaj, la care participă milioane de credincioși.

C. Savantul persan Avicenna

AVERROES SAU IBN RUSHD (1126-1198) – Este unul dintre cei mai importanți filosofi arabi ai Evului Mediu.

Avicenna sau Ibn Sina (980-1047) – Savant persan care pune bazele medicinei moderne.

CALIFAT – stat format prin unirea triburilor arabe. Constituirea lui este favorizată și de răspândirea religiei islamice. Califatul și-a extins dominația în Asia, Africa și Europa.

OMEYYAZI – dinastie care a condus califatul în perioada 661-750. După Omeyyazi, a urmat la conducerea califatului dinastia Abbasizilor (750-1258).

1

Apariția Islamului

Apariția Islamului. Islamul este o religie monoteistă. Pentru adepții ei, aceasta înseamnă credință în Dumnezeu unic, numit *Allah*.

Spațiul istoric al apariției Islamului. Religia islamică (sau musulmană) apare în Peninsula Arabică. Ea este locuită de un vechi popor, arabii. Aceștia sunt dezbinați, fiind împărțiți în triburi. Țara lor este acoperită în cea mai mare parte de deșert. În sud-vestul Peninsulei Arabice condițiile naturale permit practicarea agriculturii. Aici se formează așezări stabile. Cele mai importante sunt orașele Mecca și Medina. Ele sunt importante centre comerciale care asigură legătura între Arabia, India și Imperiul Roman de Răsărit.

Cine este inițiatorul islamismului? Inițiatorul religiei musulmane este *Mahomed* (cca. 570–632).

Mahomed este negustor care, în timpul călătoriilor de afaceri, cunoaște religiile Orientului. Conform tradiției, învățătura islamică îi este transmisă de Dumnezeu, prin intermediul unui înger, în primii ani ai secolului al VII-lea. Potrivit Islamului, el este ultimul profet și mesager al lui Dumnezeu (Allah).

Negustorii bogați din Mecca sunt de părere că noua religie este primejdioasă pentru puterea lor. De aceea, Mahomed este izgonit din oraș, refugiindu-se la Medina. Retragerea lui Mahomed, numită *Hegira*, marchează începutul erei musulmane. Aflat în exil, Mahomed îi unifică pe arabi cu ajutorul învățăturii sale. Apoi se întoarce la Mecca (630). Acesta devine orașul sfânt al musulmanilor (B).

Credința musulmană. Învățătura promovată de Mahomed prevede supunerea (*Islam*) în fața divinității unice, Allah. Musulmanii sunt obligați să-l recunoască pe Mahomed ca profet al său. Sunt îndemnați să ducă o viață cumpătată și să-și ajute semenii. Adepții religiei islamice au de îndeplinit unele obligații religioase, cum ar fi pelerinajul la Mecca (2), rugăciunile etc. „Războiul sfânt” (*djihad*) împotriva nemusulmanilor (1) are ca menire convertirea acestora la Islam. Cartea Sfântă a religiei musulmane este *Coranul*. Edificiul unde musulmanii își practică religia se numește *moschee* (D).

Expansiunea militară a Islamului. Unificarea triburilor arabe duce la apariția statului, numit *califat*. Acesta este condus de un *calif* (locțiitor al profetului), conducător politic și religios. Într-un timp foarte scurt, arabii cuceresc un uriaș teritoriu. Acesta se întinde din Asia Centrală până în Spania (A). O cauză a acestor mari cuceriri este politica de toleranță religioasă a arabilor. În acest fel, ei atrag de partea lor popoarele cucerite.

În Europa, expansiunea arabă este oprită de Imperiul Bizantin, în fața capitalei acestuia, Constantinopol. De asemenea, în apusul continentului, arabii sunt învinși pe teritoriul actual al Franței, în 732. Uri-așul stat arab cunoaște o mare înflorire economică: se dezvoltă orașele (4), care devin mari centre meșteșugărești și comerciale. În agricultură se utilizează irigațiile și se obțin producții mari.

Începând cu jumătatea secolului al VIII-lea, marele imperiu arab începe să se destrame. În câteva secole, el dispare, fiind cucerit de alte popoare.

Expansiunea culturală a Islamului. Expansiunea teritorială duce la expansiunea culturii islamice. Aceasta ia naștere prin preluarea moștenirii culturale a popoarelor din teritoriile cucerite (greci,

romani, perși etc). Savanții musulmani fac cercetări în matematică, medicină, astronomie, geografie și în alte domenii. Ei transmit în Europa cifrele arabe, preluate de la indieni. Multe din lucrările autorilor antici greci se păstrează datorită traducerii în limba arabă. Prin lucrările unor învățați, precum *Avicenna* (C) și *Averroes*, însăși cultura europeană este influențată de cea islamică (E). La fel, influențele acesteia sunt întâlnite în Asia Centrală, India și China.

Surse

1. Despre djihad: *Luptați pe calea lui Allah împotriva celor care se războiesc cu voi. Dar să nu faceți nedreptatea de a-i ataca voi cei dintâi, căci Allah nu iubește pe cei nedrepți... Cei ce-și jertfesc această viață pentru cea viitoare, luptă pe calea lui Allah; fie că mor, fie că sunt învingători, noi le vom dăruî răsplată mărinimoasă.*

(Coranul)

2. *Mergeți în pelerinaj la Mecca și cercetați locurile sfinte, iar dacă sunteți împiedicați, fiind înconjurați de dușmani, trimiteți o ofrandă... Când nu sunteți amenințați de dușmani, acela care promite să viziteze locurile sfinte și totuși o amână pentru alte vremuri, să dea o ofrandă.*

(Coranul)

3. În urma bătăliei de la Yarmuk (636), arabii cuceresc teritorii aparținând Imperiului Roman de Răsărit: *Se spune că Heraclie, aflând de bătălia de la Yarmuk și despre lupta înversunată a musulmanilor cu oștile imperiale, a fugit din Antiohia la Constantinopol. La trecerea unei strâmători de la graniță, el ar fi spus: „Bun rămas, Siria! Ce țară frumoasă pentru dușmanii noștri.” Făcea aluzie la pășunile minunate ale Siriei. (Baladhuri, Cartea cuceririi țărilor)*

4. Descrierea Bagdadului: *Menționez în primul rând Bagdadul deoarece e... orașul cel mai renumit, fără pereche atât în Orient, cât și în Occident, în privința întinderii, importanței, prosperității, bogăției în ape și salubrității climei sale. Oraș locuit de diverse categorii de oameni: orașeni și țărani deopotrivă, el atrage lume din numeroase țări apropiate și îndepărtate și din toate părțile pământului, mare fiind numărul acelora care îl preferă chiar patriei lor... Orașul se întinde pe malurile celor două fluvii, Tigrul și Eufratul, și vede astfel o adevărată afluență a produselor comerciale și a proviziilor atât pe uscat, cât și pe apă. Căci se aduc aici fără niciun efort și neîncetat, toate articolele de comerț din Orient și din Occident, din țările musulmane și nemusulmane. (Yakubi, Cartea țărilor)*

Reține!

- Adoptarea religiei musulmane de către triburile arabe a condus la apariția statului (califat). Acesta a ocupat o suprafață imensă, din Spania până în Asia Centrală.

Aplicații

1. Analizați cu atenție Harta și citiți sursele istorice:

1. Precizați pe baza surselor (1,2) ce este Islamul și numiți cartea sfântă a Islamului.

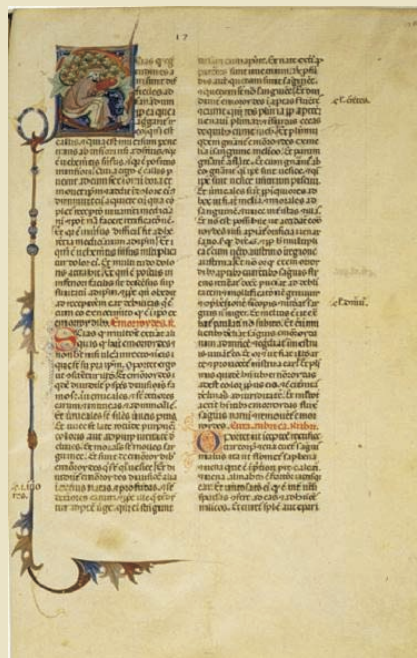
2. Identificați din sursa 3 evenimentul istoric și o consecință a acestui eveniment.

3. Numiți orașul descris în sursa (4) și explicați de ce este „orașul cel mai renumit, fără pereche atât în Orient, cât și în Occident.”

4. Identificați pe Hartă (A) expansiunea Califatului din perioada Mahomed, 622-632.

D. Moscheea din Cordoba, una dintre cele mai frumoase construcții ale istoriei, edificată în Spania în secolul al X-lea. Spania a fost cucerită de arabi în 711 și a fost sub stăpânirea lor mai bine de cinci secole.

E. Traducerea de către europeni în limba latină a uneia din cele mai faimoase cărți din istoria medicinei, scrisă de învățatul arab Ibn Sina (Avicenna).

Știați că...?

- Astronomii musulmani, încă din secolul al IX-lea, au calculat că circumferința Pământului este de 40,253 de km, o estimare foarte apropiată de circumferința reală, care astăzi este de 40,075 de km.

- Geografi arabi moștenesc cunoștințele marilor savanți ai Antichității: Herodot, Plinius cel Bătrân și Ptolemeu. Printre marii geografi putem enumera pe Al-Masudi. Acesta călătorește în întreaga lume arabă și combină istoria și geografia într-o lucrare numită *Pajiștile de aur*.

Recapitulare. Evaluare

VII. CIVILIZAȚIA ISLAMICĂ

CE AM ÎNVĂȚAT?

1. Religia islamică este o religie monoteistă. Apare în *Peninsula Arabică*, care este locuită de un vechi popor, arabii. Țara lor este acoperită, în cea mai mare parte, de deșert.
2. Inițiatorul religiei musulmane este *Mahomed* (cca. 570–632). În timpul călătoriilor sale de afaceri Mahomed cunoaște religiile Orientului.
3. Conform tradiției, învățătura islamică îi este transmisă de Dumnezeu (*Allah* în limba arabă) prin intermediul unui înger, în primii ani ai secolului al VII-lea.
4. Învățătura promovată de Mahomed prevede supunerea (*Islam*) în fața divinității unice, Allah. Musulmanii sunt obligați să-l recunoască pe Mahomed ca profet al său. Sunt îndemnați să ducă o viață cumpătată și să-și ajute semenii.
5. Unificarea triburilor arabe duce la apariția statului, numit *califat*. Acesta este condus de un *calif*, loțiitor al profetului, conducător politic și religios.
6. Savanții musulmani fac cercetări în matematică, medicină, astronomie, geografie și în alte domenii. Ei transmit în Europa cifrele arabe, preluate de la indieni. Multe din lucrările autorilor antici greci se păstrează datorită traducerii în limba arabă.

• **Selectează trei termeni istorici referitori la Islam și alcătuiește cu fiecare termen selectat câte un enunț istoric.**

Moscheea
Domul Stâncii,
Ierusalim

Omar Khayam
(1048–1131),
poet persan,
mare personalitate
a culturii islamice.

I. Încercuieți litera corespunzătoare răspunsului corect :

1. Spațiul istoric al apariției Islamului este:
a) Europa; b) Peninsula Arabică; c) India; d) China.
2. În Europa, expansiunea arabă este oprită de:
a) Imperiul Carolingian; b) Imperiul Roman; c) Imperiul Bizantin; d) Spania .
3. Retragera lui Mahomed, numită *hegira*, marchează:
a) începutul epocii medievale; b) începutul erei musulmane;
c) sfârșitul Antichității; d) sfârșitul epocii medievale.
4. Arabii sunt învinși pe teritoriul actual al Franței în anul:
a) 754; b) 734; c) 732; d) 843.
5. Savant persan care pune bazele medicinei moderne.
a) Al-Rhazi; b) Ptolemeu; c) Avicenna; d) Averroes

Portofoliul meu

Civilizația islamică și contribuția ei la dezvoltarea culturii și civilizației universale. Adună informații, imagini și desene despre spațiul istoric, dezvoltarea geografiei și astronomiei, invenții, științele exacte și artă.

EUROPA MEDIEVALĂ

Competențe specifice

- 1.1. Ordonarea pe criterii cronologice a faptelor/proceselor istorice
- 1.2. Identificarea diferențelor temporale dintre evenimente și procese istorice
- 1.3. Localizarea în timp și în spațiu a faptelor și/sau a proceselor istorice
- 2.1. Folosirea termenilor de specialitate în descrierea unui eveniment/proces istoric
- 2.2. Relatarea unui eveniment/proces istoric, utilizând informații din surse istorice
- 2.3. Stabilirea de asemănări și deosebiri referitoare la evenimente/procese istorice, pe baza unor surse diferite
- 3.1. Asumarea de roluri în grupuri de lucru
- 3.2. Descrierea rolului unor personalități în desfășurarea evenimentelor istorice
- 4.1. Folosirea unor tehnici de învățare în rezolvarea sarcinilor de lucru
- 4.2. Utilizarea resurselor multimedia în scopul învățării

Călătoria în tainele Istoriei continuă în Europa medievală, spațiu istoric în care se formează popoarele europene. Apar, de asemenea state, inclusiv în spațiul românesc.

După Antichitate urmează o altă epocă istorică numită **Evul Mediu**. Evul Mediu reprezintă o epocă istorică, având drept trăsătură principală împărțirea societății în cele trei ordine (stări):

- Clerul – oamenii Bisericii, al căror rol este, conform normelor epocii, de a asigura legătura cu Dumnezeu prin rugăciune post și o viață dedicată slujirii aproapelui.
- Nobilimea – al cărui rol este, în teorie, de a-i apăra pe ceilalți membri ai societății, pe cei slabi.
- Starea a III-a – oamenii de rând (în primul rând țărani, dar și orășenii) al căror rol era de a susține prin munca lor întreaga societate.

STRUCTURI SOCIALE

STAREA I
Clerul (Oamenii Bisericii)
Se roagă pentru
mântuirea oamenilor.

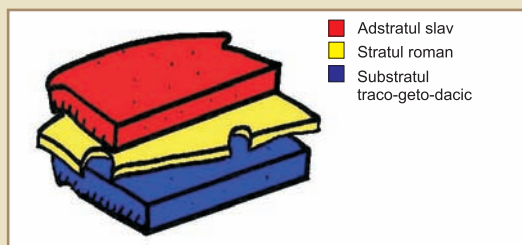
STAREA a II-a
Nobilii care poartă
războaie.

STAREA a III-a
Țăranii. Sunt țărani liberi
și țărani dependenți (șerbi)
Orășenii. Negustori, Meșteșugari.

A. Romanitatea orientală

B. Elementele etnogenezei românești. În imaginea de mai sus este desenat un sandviș. El prezintă cele trei elemente care au alcătuit poporul român. Evident partea cea mai gustoasă din sandviș o constituie bucata de carne, care se află între cele două felii de pâine. Această bucată de carne constituie *stratul*, care la toate popoarele romanice (între care și românii) este *latin* (sau roman). Dedesubtul stratului, se află, evident *substratul* (reprezentată de felia de pâine de jos). Acesta este format din populația supusă de romani în momentul în care aceștia au cucerit un teritoriu. În cazul românilor, bineînțeles, substratul este alcătuit din *traco-geto-daci*. În fine, felia de pâine de deasupra este *adstratul*, adică *slavii*. Un sandviș... interesant, nu-i așa?

C. Inscripția de la Biertan datează din secolul al IV-lea d.Hr. Pe acest obiect scrie „Ego Zenovius votum posui” (Eu, Zenovius, am pus această ofrandă”).

Dicționar

ETNOGENEZĂ – (aici) proces istoric de formare a unui popor.

GHERDAP – loc îngust și stâncos de pe cursul unei ape; loc de pe cursul unei ape cu căderi de apă periculoase pentru navigație.

ROMANIC – care se trage de la romani, are origine romană.

1

Formarea popoarelor europene. Etnogeneza românească

În Europa există trei grupe importante de popoare europene: cele romanice, cele germanice și cele slave. Ele se formează în mileniul I d.H.

Popoarele romanice

Romanizarea. În câteva secole, Roma cucerește un uriaș teritoriu în jurul Mării Mediterane. În urma acestui fapt, se desfășoară procesul de romanizare.

Provinciile romanizate din apusul imperiului, în special Italia, Galia, Spania, au alcătuit *romanitatea occidentală*. În partea de răsărit a imperiului au fost romanizate teritoriile Daciei și partea de nord a Peninsulei Balcanice, care au alcătuit *romanitatea orientală* (A).

Migrațiile. Al doilea moment în formarea popoarelor romanice îl constituie invazia triburilor germanice în apusul Europei, respectiv, a slavilor în răsărit. În urma contactului între populația romanizată și migratori, se desăvârșește procesul de formare a popoarelor romanice (italian, francez, spaniol, portughez, român).

Popoarele romanice s-au format până în secolul al VIII-lea d.H. (D)

Popoarele germanice

La începutul erei creștine, triburile germanice ocupă regiuni întinse la nord de Dunăre și Marea Neagră.

În secolul al III-lea, Imperiul Roman intră în criză. Profitând de acest fapt, triburile germane întreprind numeroase atacuri la frontierele romane de la Dunăre și Rin. În secolul al V-lea, triburile germanice cuceresc teritoriile Imperiului Roman de Apus.

În zonele în care romanizarea este mai puțin intensă (Anglia, Austria, sudul Germaniei), germanii își impun limba. Popoarele germanice ocupă o întinsă suprafață în Europa: Germania, Anglia, Austria, Peninsula scandinavă, Țările de Jos etc.

Popoarele slave

Patria slavilor este situată la nord de Munții Carpați. Primele informații scrise despre slavi datează din secolul al VI-lea. În acest secol, slavii au început migrația pe o largă arie geografică. Astfel, începând cu anul 602, ei trec Dunărea și se revarsă în număr mare, în Peninsula Balcanică. Aici slavizează o mare parte a peninsulei.

Până la sfârșitul primului mileniu, iau naștere actualele popoare slave: rușii, polonezii, cehii, bulgarii, sârbii, croații etc. Acestea își organizează propriile state și se creștinează.

Etnogeneza românească

Ce fel de popor este poporul român? Poporul român este un popor romanic. Aceasta înseamnă că românii vorbesc o limbă (limba română) care derivă din limba latină, vorbită de romani.

Când se formează poporul român? Poporul român se formează după cucerirea romană a nordului Peninsulei Balcanice și a Daciei, până prin secolul al VIII-lea d.H.

Unde se formează poporul român? Poporul român s-a format pe ambele maluri ale Dunării (1), în aria romanității orientale. Romanii au cucerit acest spațiu în decurs de câteva sute de ani. Ultimul teritoriu ocupat în această zonă este Dacia (în anul 106 d.H.).

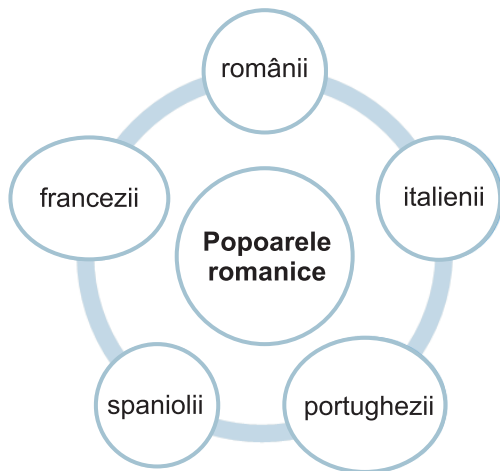
Cum se formează poporul român?

Romanizarea este prima etapă în formarea poporului român. În urma romanizării, băştinaşii, după câteva generaţii, îşi uită limba şi o învaţă pe cea latină. Astfel, băştinaşii romanizaţi devin traco-daco-romani. În timp, limba latină vorbită în fosta provincie Dacia şi în nordul Peninsulei Balcanice începe să se modifice, încât devine diferită de limba latină vorbită iniţial.

Retragerea aureliană. Dacia este provincie romană din 106 până pe la 271, când împăratul Aurelianus (270–275) porunceşte evacuarea provinciei. Au părăsit Dacia doar armata şi autorităţile, în timp ce majoritatea populaţiei rămâne pe loc.

După retragerea aureliană procesul de romanizare a teritoriului de la nord de Dunăre continuă, fapt confirmat de descoperirile arheologice. În acel moment, creştinismul (C) constituie un factor de romanizare. Astfel, cei mai importanţi termeni creştini din limba română provin din latină: *Dumnezeu, cruce, Crăciun, a boteza, înger, Paşte*.

Slavii. În urma pătrunderii slavilor, în număr mare în Peninsula Balcanică (602), românii din Sudul Dunării sunt izolaţi de cei de la nord de fluviu. Din acest motiv, ei se divizează în mai multe ramuri (E). În acelaşi timp, slavii contribuie la formarea poporului şi limbii române (2). Prin urmare, multe cuvinte româneşti sunt de origine slavă: nume proprii, termeni religioşi etc. În acest fel, după multe secole, iau naştere poporul român şi limba română.

D. Popoarele romanice

Aplicaţii

I. Citiţi cu atenţie sursele istorice şi analizaţi imaginile.

1. Menţionaţi elementele care au format poporul român (B).
2. Utilizând Internetul, realizaţi o comparaţie între procesul de formare a poporului român cu formarea altui popor romanic (italienii, francezii, spaniolii, portughezii).

3. Explicaţi rolul pe care Dunărea l-a avut în formarea poporului român (1).

4. Analizaţi imaginea (E) şi indicaţi care sunt ramurile poporului român. Din ce motiv au apărut acestea?

II. Analizaţi cu atenţie Axa cronologică a procesului de formare a poporului român şi a limbii române (F). Precizaţi semnificaţia istorică a anului 106 şi a secolului al VIII-lea.

III. Colorează, în organizatorul grafic (D), denumirea fiecărui popor în culorile drapelului naţional.

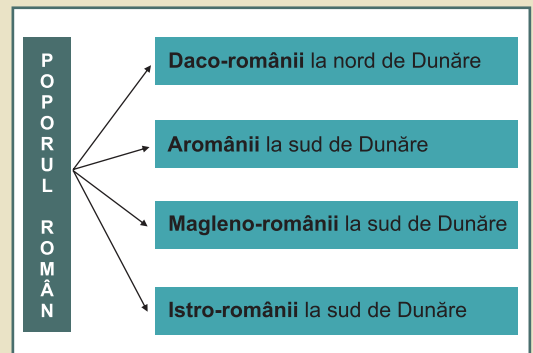
Reţine!

În Europa există mai multe grupe de popoare: romanice, germanice, slave, baltice, fino-ugrice. Poporul român este un popor romanic.

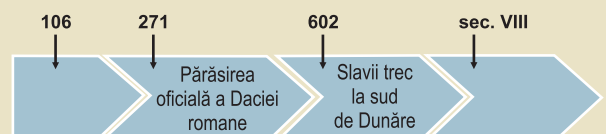
Surse

1. Iată ce scria un mare geograf, român, G. Vâlsan, despre rolul Dunării în istoria poporului român: *Dunărea a fost în trecut mai curând o axă românească, cum e şi lanţul carpatic, iar nu un hotar. Un fluviu numai în vreme de primejdie desparte; în vreme de pace e un fir de legătură şi de apropiere. Aşa a fost Dunărea pentru români în tot cursul inferior şi în regiunea Porţilor de Fier. Românii satelor din defileu sunt barcagii vestiţi – numai lor li se încredinţa trecerea ambarcaţiunilor prin gherdapuri. Erau şi pescari îndrăzneţi. Aceste însuşiri i-au răspândit până în inima Ungariei, iar în cursul inferior, până la Mare. Poezia lor populară cântă marea tot atât de des ca şi muntele.*

2. Influenţa elementului slav la formarea naţionalităţii noastre este aşa de evidentă, încât putem zice, fără exagerare, că nici nu poate fi vorba de popor român înainte de absorbirea elementelor slave de către populaţia băştinaşă romană, în cursul secolelor VI–X. (Ion Bogdan, *Istoriografia română şi problemele ei*)

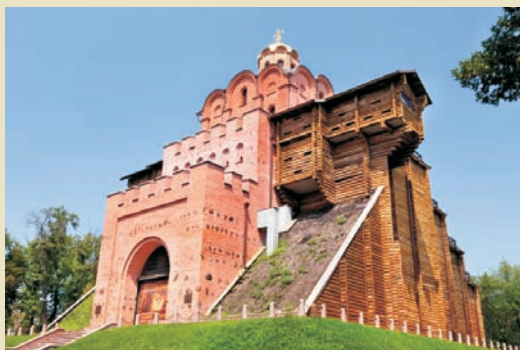
E. Poporul român

F. Axa cronologică – Etnogeneza română

A. Expansiunea creștinismului

B. Poarta de Aur de la Kiev. Primul stat rus se formează în jurul orașului Kiev (Ucraina de astăzi). După modelul orașului Constantinopol, și Kievul a avut o intrare monumentală numită „Poarta de Aur.”

Aplicații

I. Citiți cu atenție sursele istorice, analizați harta și imaginile.

1. Localizați pe hartă principalele regiuni creștine de rit latin și de rit grec și marile centre religioase ale lumii creștine.

2. Numiți popoarele migratoare din sursele (1, 2) și lecție, utilizați și informațiile din lecția *Formarea popoarelor europene*, explicați cum au contribuit popoarele migratoare la formarea popoarelor moderne.

Reține!

În mileniul I cea mai mare parte a Europei devine creștină. Ultimele popoare migratoare sunt creștinate în jurul anului 1000.

MISSIONAR – persoană trimisă să răspândească creștinismul în alte țări

2

Europa creștină în mileniul I

În primele secole după căderea Imperiului Roman de Apus... Imperiul Roman de Răsărit este cel mai prestigios stat european. Începând cu secolul al VII-lea este cunoscut drept Imperiul Bizantin. Capitala sa este Constantinopol, cel mai mare și mai frumos oraș din Europa. În secolul al VII-lea, Imperiul Bizantin pierde cea mai mare parte din teritorii, care sunt cucerite de arabi.

În Apus apar regatele barbare (1). Dintre acestea, se afirmă Regatul francilor. În răsăritul Europei se formează Țaratul bulgar și statul rus (B). Ultimul val de năvălitori germani este reprezentat de normanzi. Aceștia se dovedesc a fi războinici cruzi (2), dar și navigatori și negustori pricepuți. De asemenea, ungurii migrează în Europa, venind dinspre Asia. Atacurile lor sunt oprite înainte de anul 1000.

Cea mai mare parte a Europei devine creștină. Datorită activității misionarilor, popoarele europene sunt creștinate (A). Acest proces începe încă din timpul existenței Imperiului Roman și continuă timp de secole. Ultimele populații migratoare sunt, la rândul lor, creștinate în jurul anului 1000. Există două centre importante ale creștinismului:

a) Imperiul Bizantin în răsăritul Europei. Pornind de aici sunt creștinate popoarele slave: ruși, bulgari, sârbi etc.

b) Papa este conducătorul creștinătății apusene. Sediul său este orașul Roma. Misionarii din acest centru îi creștinează pe germani.

O Europă săracă... ca urmare a migrației popoarelor. Orașele decad. Populația este rară. Economia este bazată în special pe schimburile produs contra produs (troc). Cu excepția Imperiului Bizantin, Europa este în urma civilizației islamice, ca nivel de dezvoltare și de civilizație.

Surse

1. Regele ostrogot Teodoric a condus Regatul ostrogoților, format pe teritoriul Italiei: *Căci a avut deosebită grijă de treburile justiției și a întărit paza legilor; a străjuit cu tărie țara împotriva barbarilor dimprejur și s-a înălțat până pe culmea înțelepciunii și a bărbăției. N-a săvârșit aproape nicio nedreptate față de supuși, nici el însuși, nici n-a lăsat pe alții să încerce așa ceva...*

(Procopius din Caesareea, *Despre războiul cu goții*)

2. Năvălirea normanzilor (845): *leșind deci, cu o mare trufie dintre hotarele lor, ei începură să cutreiere, prădând diferite insule ale mării, până ce intrară pe fluviul Sena. Aici nu găsiră popor care să le reziste cu armele... Chemând în ajutor și preamărind pe zeii lor..., ei coborâră din când în când din navele lor și săvârșiră multe și nesfârșite rele față de poporul creștin...*

(Izvor medieval)

creștinarea
francilor
496

creștinarea
bulgarilor
865

creștinarea
sârbilor
cca. 874

creștinarea
rușilor
988

creștinarea
maghiarilor
25 decembrie 1000

C. Creștinarea popoarelor europene

Studiu de caz

Creștinarea francilor. Carol cel Mare

Francii se așază în Galia. *Francii* sunt un popor germanic. Profitând de criza Imperiului Roman de Apus, ei se stabilesc în Galia (Franța de astăzi), în secolul al V-lea.

Francii se creștinează. Regele francilor, *Clovis*, întemeiază dinastia *Merovingienilor*. El pornește expediții victorioase împotriva altor migratori germanici. Astfel, francii devin stăpâni ai celei mai mari părți a Galiei.

Clovis își consolidează puterea creștinându-i pe franci sub autoritatea papei (496). În acest mod realizează unirea francilor cu autohtonii galo-romani, care la rândul lor îmbrățișaseră creștinismul.

O nouă dinastie. După moartea lui Clovis, regii Merovingieni nu se mai ocupă de problemele statului. De aceea, sunt numiți „regii leneși”. Puterea este preluată de conducătorii palatului regal (1). Unul dintre aceștia, *Carol Martel*, respinge o încercare de cucerire a arabilor, în anul 732. Victoria sa reprezintă un moment decisiv în istoria Europei. Fiul învingătorului, *Pepin cel Scurt*, se proclamă rege al francilor (751) și întemeiază dinastia *Carolingienilor*.

Carol cel Mare (A, B). Cel mai important rege al francilor este Carol cel Mare (768–814). Acesta, cu ajutorul unei puternice armate de călăreți, cucerește vaste teritorii. Astfel, în spațiul german, îi înfrânge, cu mari eforturi, pe saxoni, pe care îi creștinează forțat.

De asemenea, cucerește cea mai mare parte a Italiei, precum și nordul Spaniei. Zdrobește puterea avarilor (popor migrator originar din Asia) în Pannonia (Ungaria de astăzi).

Carol cel Mare este încoronat împărat. În urma acestor expediții victorioase, Carol cel Mare este stăpânul celei mai mari părți a Europei occidentale creștine. Această situație este marcată prin încoronarea lui ca „împărat al romanilor” (2), de către papă (anul 800).

Carol cel Mare face legi care permit o bună conducere a imperiului. Sprijină dezvoltarea culturii.

Tratatul de la Verdun și divizarea imperiului carolingian. După moartea lui Carol cel Mare, imperiul francilor decade. Acesta este atacat, mai ales de normanzii originari din Scandinavia. Drept urmare, trei nepoți ai lui Carol cel Mare își împart imperiul acestuia (843). Partea de vest devine Franța, iar răsăritul devine Germania.

Aplicații

I. Citiți cu atenție lecția, sursele istorice și analizați imaginile.

1. Precizați, pe baza sursei (1), din ce motiv ultimii regi Merovingieni au fost numiți *regi leneși*.

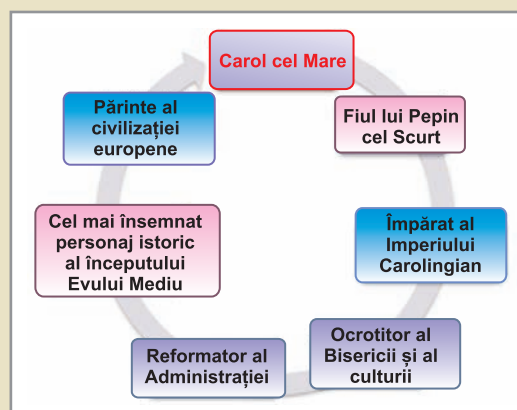
2. Precizați, pe baza surselor și a lecției, activitatea căreia Carol cel Mare i-a acordat importanță. De ce?

3. Identificați, pe baza sursei 2, evenimentul istoric prezentat.

II. Realizați Fișa personajului istoric Carol cel Mare după următorul plan: **a)** date biografice; **b)** trăsături fizice și morale; **c)** campanii militare, lupte; **d)** importanța domniei; **e)** aprecieri referitoare la personaj.

A. Carol cel Mare. Este o statueta ecvestră realizată în secolul al IX-lea și reprezintă așa-numita „renaștere carolingiană” (înflorirea culturii în timpul domniei lui Carol cel Mare).

B. Personalitatea lui Carol cel Mare

Surse

1. *Cu toate că se părea că neamul [Merovingienilor] s-a stins numai cu el, totuși acesta de mult era lipsit de orice vigoare, nedistingându-se prin nimic vestit, în afară de titlul gol de rege, căci atât de bunurile, cât și de puterea regatului dispuneau mai marii palatului care se chemau majordomi și cărora le aparținea puterea supremă. Nu-i mai rămânea altceva regelui decât, mulțumindu-se doar cu acest titlu, să stea pe tron cu pletele și cu barba sa lungă, să-și dea aere de domnitor, să asculte pe solii sosiți din deosebite părți, iar când plecau să le dea... răspunsuri de mai înainte pregătite sau chiar impuse prin poruncă.*

(Eginhard, *Viața împăratului Carol cel Mare*)

2. *În preasfânta zi a nașterii Domnului..., papa Leon i-a pus pe cap coroana și întregul popor al romanilor l-a aclamat: „Lui Carol augustul, încoronat de Dumnezeu, marelui și pașnicului împărat al romanilor, viață și biruință!” Iar după aclamații, papa i s-a închinat potrivit obiceiului [ținut în cazul] principilor antici, și... l-a chemat împărat...*

(*Analele regatului francilor*)

A. Împăratul Iustinian (527–565), așa cum este înfățișat într-un mozaic dintr-o biserică din Ravenna (Italia). El este înfățișat în mijlocul gărzilor și slujitorilor săi. În timpul lui Iustinian, imperiul recucerește Italia, Africa de Nord și o parte a Spaniei. De asemenea, se redactează un cod de legi, unul din cele mai însemnate din istoria dreptului. Iustinian domnește alături de vestita sa soție, împărăteasa Teodora. Pentru faptele sale este supranumit „cel Mare”.

B. Biserica Sfânta Sofia din Constantinopol este construită în timpul împăratului Iustinian, de către arhitectul Isidor din Milet. Este una din cele mai frumoase biserici construite vreodată. Minaretele sunt ridicate în jurul bisericii după ce otomanii cuceresc Constantinopolul și o transformă în moschee. Astăzi, Sfânta Sofia este muzeu.

Aplicații

I. Citiți cu atenție lecția, sursele istorice și analizați imaginile.

1. Stabiliți o cauză a supraviețuirii Imperiului Roman de Răsărit și două cauze a cuceririi, din 1453, de către otomani a Constantinopolului.

2. Explicați, pe baza sursei (1), caracterul puterii împăratului.

3. Redactați, pe baza sursei (2) și a imaginilor, un text de circa 10 rânduri cu titlul *Imperiul Bizantin, un imperiu creștin*.

II. Realizați un Proiect cu titlul: *Orașul Constantinopol, un oraș martor al istoriei*.

Studiu de caz

Imperiul Bizantin

Imperiului Roman de Răsărit supraviețuiește. În timp ce în partea occidentală a Imperiului Roman, orașele decăd, în partea de răsărit continuă să se dezvolte o civilizație urbană înfloritoare. Acest fapt explică menținerea Imperiului Roman de Răsărit. Urmașul direct al acestuia este Imperiul Bizantin, cel mai prestigios stat medieval european.

Capitala sa este la Constantinopol (2). Orașul este situat la intersecția principalelor drumuri comerciale. Acestea unesc Marea Neagră de Marea Mediterană, Răsăritul de Apus.

Un imperiu creștin. Creștinismul furnizează justificarea puterii absolute a împăratului: așa cum în cer este un singur Dumnezeu, la fel și pe pământ este un singur împărat, care este reprezentantul divinității (1).

O istorie glorioasă. Împăratul Iustinian (527-565)(A) recucerește o parte a teritoriilor pierdute din Occident. În veacul al VII-lea, multe provincii (Siria, Palestina, Africa de Nord) sunt pierdute în favoarea arabilor. În același timp, regiunile romanizate din Balcani sunt cucerite de slavi. Din aceste motive, în componența imperiului rămân doar teritorii în care se vorbea limba greacă (Asia Mică și sudul Balcanilor). Astfel, limba latină încetează să mai fie limbă oficială a imperiului, cedând locul celei grecești. Imperiul se menține datorită țăranilor liberi din Asia Mică care formează grosul armatei. Apogeul Imperiului Bizantin este în timpul dinastiei Macedonene în secolele IX–X. Atunci imperiul recucerește teritorii din Asia, Balcani și sudul Italiei.

Sfârșitul. Țărănimea liberă își pierde libertatea și proprietățile în favoarea aristocrației. Acest fapt conduce la slăbirea armatei și la decăderea imperiului. Astfel, în 1204, Constantinopolul este cucerit de către o armată venită din Apus, plecată inițial cu scopul de elibera Ierusalimul din mâinile musulmanilor (Cruciada a IV-a). Acesta este începutul sfârșitului pentru marea împărăție. În 1453, otomanii conduși de sultanul Mahomed al II-lea cuceresc Constantinopolul și astfel Imperiul Bizantin își încheie existența.

Rolul pe care Bizanțul l-a jucat în Evul Mediu este esențial. El constituie un model cultural, religios, politic pentru întreaga Europă, inclusiv pentru Țările Române.

Surse

1. *Apostolul Petru zice: Teme-te de Dumnezeu, cinstește pe împărat. El nu spune „împărați”... ci „împărat” și, prin aceasta afirmă că este un singur împărat în lume... Sfântul basileu nu este un principe ca oricare altul, care guvernează asupra unor simple teritorii... El este uns cu sfântul mir și consacrat „basileu și singur stăpânitor al romanilor” pentru a guverna asupra tuturor creștinilor din univers.* (Scrisoarea șefului Bisericii din Imperiul Bizantin către un conducător rus, 1395)

2. *...Privă îndelung Constantinopolul cei care nu-l văzuseră niciodată, căci nu puteau să-și închipuie că ar putea exista în lumea întreagă un oraș atât de bogat, când văzură acele turnuri și ziduri mărețe care îl înprejumiiau, palatele bogate și bisericile înalte, care erau atâtea că nimeni n-ar fi crezut... Căci prin lungimea și lățimea sa, orașul se afla în fruntea tuturor celorlalte.* (Geoffroi de Villehardouin, Cucerirea Constantinopolului)

3

Viața cotidiană în Evul Mediu

Familia. Familia medievală este numeroasă: este formată din soț și soție (B) și un număr mare de copii (chiar și opt-zece). Copiii mulți se explică prin faptul că mortalitatea este mare: cam jumătate dintre nou-născuți ating vârsta maturității. Căsătoria nu se bazează pe sentimente, ci este, de obicei, aranjată de părinți sau de ceilalți membri ai familiei (1). Ea este valabilă numai dacă este oficiată de Biserică. Divorțul este interzis.

Așezările. Cea mai mare parte a populației Europei trăiește la sate (A). Activitatea principală a satului este agricultura. Viața din satele medievale se desfășoară într-un ritm lent, în funcție de succesiunea anotimpurilor și de desfășurarea muncilor agricole. Spațiul unde are loc viața socială este biserica satului, locul de întâlnire al oamenilor cu ocazia sărbătorilor religioase. Aspectul satului este modest: casele sunt construite mai ales din lemn și au, de multe ori, o singură încăpere.

Orașele renasc după anul 1000. Ele sunt centre comerciale și meșteșugărești. Unele orașe antice își continuă existența, recăpătându-și importanța. Unele devin reședințe ale regilor sau ale episcopilor.

Alimentația oamenilor depinde de categoria socială din care fac parte. Hrana țăranilor (2) se bazează pe consumul de cereale (orz, secară, grâu). În zilele de sărbătoare se mănâncă și carne, ouă, pește. Hrana nobililor este mult mai bogată în carne (mai ales de vânat). Pe masa nobililor se găsesc și mirodenii, vinuri, dulciuri și fructe, multe aduse din Orient.

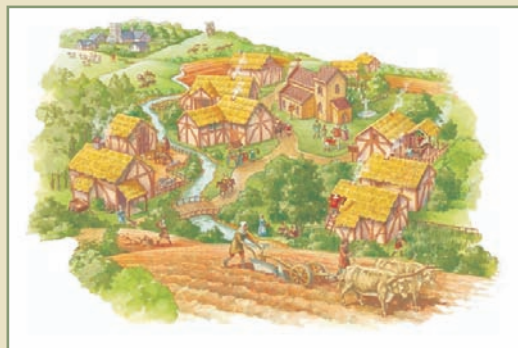
Sărbătorile. Principalele sărbători sunt cele religioase, în special Crăciunul și Paștele. Ele sunt respectate cu sfințenie de oameni, care manifestă sentimente religioase accentuate. În același timp, ele constituie și prilejuri de distracție prin, dansuri, cântece, petreceri etc. Sărbătorile familiale importante sunt nunțile și botezurile, care adună rudele, prietenii și chiar întreaga satul.

Economia și tehnologia. Ramura principală a economiei este agricultura. În acest domeniu se introduc inovații importante, care cresc producția, comparativ cu perioada precedentă: *asolamentul trienal*, folosirea *plugului greu*, adoptarea *hamului pentru cal* (C) etc.

Energia apelor pune în funcțiune *mori* (D). Aceste instalații sunt întrebuintate pentru măcinarea grânelor, cernerea făinii, baterea postavului, tăbăcirea pieilor etc. De asemenea, și vântul este folosit ca sursă de energie.

Credința și Biserica. În Evul Mediu, credința religioasă este puternică. Oamenii se tem de Judecata de Apoi și de pedeapsa veșnică pentru păcatele lor. Pentru ca acestea să le fie iertate, creștinii îndeplinesc anumite obligații: participă la slujbele religioase; respectă sărbătorile; se spovedesc; dau pomană la cei săraci; fac daruri către Biserică etc. Cine are posibilitatea face un pelerinaj la Locurile Sfinte.

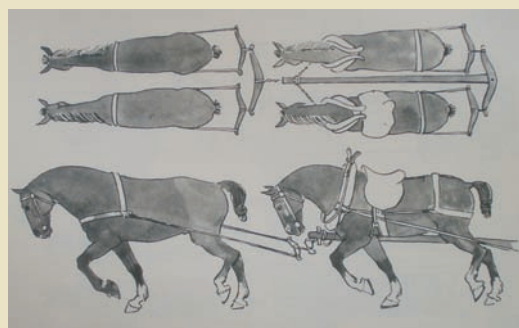
Instituția Bisericii beneficiază de o mare influență în societate. Ea este foarte bogată în urma darurilor primite de la credincioși. Preotul este respectat și ascultat în fiecare comunitate creștină. Biserica îi poate adăposti pe fugari, oferă ajutor celor săraci, are în grijă spitalele (3) și școlile etc. Ea are și rol politic: astfel, Biserica legitimează autoritatea monarhilor în urma ceremoniei încoronării și

A. Un sat medieval (reconstituire)

B. Femeie mulgând o vacă (miniatură engleză din secolul XIII). În familia din mediul rural, femeile participă la creșterea și educația copiilor, dar și la muncile agricole și din gospodărie. La orașe femeile practică o meserie, ceea ce le asigură independența față de bărbat. În familiile nobililor și fetele primesc educație. După căsătorie, ele conduc întreaga gospodărie.

C. Înhămarea calului în Evul Mediu. Hamul pentru cal permite creșterea suprafeței muncite de un plug tras de cal. Calul trage aceeași greutate ca boul, dar cu o viteză de trei ori mai mare.

Dicționar

ASOLAMENT TRIENAL – tehnică de împărțire a pământului în trei loturi, pentru a se obține producții mai mari. Un lot este cultivat cu o cultură de primăvară, altul cu o cultură de toamnă și altul era lăsat necultivat.

CĂLUGĂR – bărbat care trăiește într-o mănăstire, dedicându-și viața postului și rugăciunii.

D. Moară de apă (Franța, secolul al XII-lea). Astfel de instalații erau rare în Antichitate, întrucât era preferată munca sclavilor.

Știați că...?

La 1 ianuarie a fiecărui an, copiii merg din casă în casă cu vîscul și primesc daruri.

Aplicații

I. Citiți cu atenție lecția, sursele istorice și analizați imaginile.

1. Pe baza lecției, a surselor (1), (2) și a imaginii (B), stabiliți: **a)** componența familiei în Evul Mediu; **b)** din ce este compusă hrana unei familii; **c)** numiți principalele sărbători religioase și familiale; **d)** rolul femeii în familie.

2. Analizați imaginile (C), (D) și utilizați Internetul pentru a prezenta principalele inovații din economia medievală.

3. Stabiliți, pe baza lecției și a sursei (3), importanța instituției Bisericii în Evul Mediu.

4. Menționați tipurile de proprietate și explicați ce este relația de dependență în Evul Mediu.

II. Completați spațiile libere cu informația corectă din lista dată.

În Evul Mediu cea mai mare parte a populației Europei trăiește la ... Întreaga familie participă la muncile câmpului și ale ... Principalele sărbători ale familiei sunt cele ... în special Crăciunul și Paștele. Ramura principală a ... este agricultura. Cea mai mare bogăție o constituie ... Un om este ... dacă deține o proprietate.

Lista dată: pământul, sate, economiei, gospodărie, liber, religioase.

III. Realizați o comparație între familia din Evul Mediu și familia romană din Antichitate, având în vedere și educația copiilor.

ungerii cu mir. Foarte respectați sunt și călugării care duc o viață dedicată rugăciunii în mănăstiri. Acestea sunt importante centre culturale ale Evului Mediu. Pe de altă parte, numeroși oameni ai Bisericii încălcă regulile referitoare la viața simplă pe care trebuie să o ducă preoții și călugării (4).

Proprietatea. Cea mai mare bogăție o constituie pământul. Proprietatea este de două feluri:

a) *Proprietatea deplină* asupra pământului e stăpînită de regi sau de comunitățile formate din țărani liberi.

b) *Proprietatea condiționată.* În schimbul exercitării unor obligații față de rege (de exemplu, participarea la război), nobilii primesc din partea acestuia o astfel de proprietate, numită *domeniu feudal*.

Libertatea și dependența. Un om este liber dacă deține o proprietate. Sunt liberi clericii, nobilii și țăranii deținători de pământ. De asemenea, sunt liberi locuitorii orașelor.

Țăranii care nu au pământ, pentru a putea trăi, beneficiază, din partea nobililor, de loturi de pământ în folosință. În schimbul acestora ei au obligații față de stăpîni, adică sunt dependenți.

Surse

1. *Într-adevăr, iubirea ajunge doar rareori să dea o căsătorie, căci în Evul Mediu târziu prea rar este decisivă afecțiunea dintre doi oameni, precumpănind legătura dintre două familii bazată pe calculele foloaselor și ale puterii politice... În același timp se înmulțesc dovezile de refuz: tot mai multe fete își apără dreptul de a refuza căsătoria cu un bărbat pe care nu-l iubesc...* (Cronica ilustrată a omenirii, *Din Evul Mediu în Epoca Modernă*)

2. *... o fiertură/ De lapte și de făină, pentru a-și sătura copiii./ Care plâng neconținut de foame./ Pentru ei pâinea și berea slabă sunt ospăț./ Carnea uscată și peștele, ca un vînat fript.* (William Langland, *Petre plugarul*)

3. *Împăratul bizantin Ioan II Comnen înființează mănăstirea Pantocrator... Această nouă instituție dobîndește o importanță deosebită prin faptul că administrează un spital întreg în care personalul de îngrijire se ocupă de pacienții care beneficiază de paturi proprii, iar medicii tratează afecțiunile în baza celor mai recente informații din domeniul științei medicale. Spitalul dispune de o baie cu o capacitate de până la șase persoane. Există și o farmacie proprie anexată mănăstirii Pantocrator.* (Cronica ilustrată a omenirii, *Antichitatea târzie, Imperiul carolingian, Evul Mediu timpuriu*)

4. *Vrei tu aievea să știi cum e nobilul neam de călugări?/... Nesățioși și mereu nesățui, ei mănîncă de toate./ Fie că-s păsări din cer, fie că-s pești din ocean./ Multe bucate pretind, lung răgaz să-și termine ospățul;/ Până nu s-au ghiftuit murmură neîncetat.* (Poem anonim, sec. XIII)

Reține!

- În Evul Mediu cea mai mare parte a populației trăiește la sate.
- Se stabilesc relații de dependență între nobili și țărani. Fundamentul acestor relații este proprietatea.
- Se stabilesc relații de dependență între rege și nobili. Fundamentul acestora este domeniul feudal.

Studiu de caz

Domeniul feudal

Pământul înseamnă bogăție și putere! În Evul Mediu, cine stăpânește pământul este bogat și puternic. *Domeniul feudal* (sau *feudul*) (A) este proprietatea unui nobil. Cu cât suprafața acestuia și numărul de persoane care locuiesc pe el este mai mare, cu atât stăpânul este mai puternic. De la numele feudului, societatea medievală mai este numită și *societate feudală*.

Seniori și vasali. Definitorii pentru societatea medievală sunt relațiile între nobili. Aceștia sunt *seniori* și *vasali*. Seniorul oferă vasalului un domeniu feudal, în schimbul unor servicii cuprinse în formula „sfat și ajutor”.

Legătura între nobil și vasalul său este pecetluită printr-o ceremonie (*omagiul*), în cadrul căreia se prestează un jurământ de credință de către vasal către senior (1).

Din ce este alcătuit domeniul feudal? Părțile cele mai importante ale domeniului feudal:

- **Rezerva feudală** (seniorială) ale cărui produse revin în întregime nobilului. Cuprinde ogoare, vii, livezi, păduri etc.
- **Castelul.** Viața nobilului se desfășoară la castel, o construcție impunătoare având o funcție, în primul rând, de apărare. Castelul este construit din piatră. Elementul central al castelului este *donjonul*, un turn masiv. Castelul are ziduri puternice, înconjurat de un șanț cu apă și este întărit cu turnuri.
- **Gospodăriile și loturile țăranilor dependenți (șerbi).** Aceștia nu sunt proprietari. Ei primesc doar dreptul de folosință asupra pământului din partea nobilului. În schimbul acestui drept, țăranii au obligații:
 - a) Prestează zile de muncă (B) gratuite pe rezerva feudală.
 - b) Oferă stăpânului produse obținute de pe lotul în folosință.
 - c) Dau nobilului bani etc.

De asemenea, țăranul șerb nu poate să se mute, fără învoirea nobilului, pe o altă moșie și nu se poate căsători fără încuviințarea stăpânului.

În țările din Apusul Europei, treptat, țăranii devin „liberi”; ei capătă dreptul de a se muta, fără a avea nevoie de acceptul nobilului. În partea estică a continentului, țăranii își pierd, în majoritate, libertatea; treptat, sunt siliți să-și cedeze pământul nobililor.

Aplicații

1. Citiți cu atenție lecția, sursele istorice și analizați imaginile.

1. Pe baza lecției, a imaginii (B) și a organizatorului grafic (A) stabiliți: **a)** definiția domeniului feudal; **b)** din ce este compus un domeniu feudal; **c)** rolul domeniului feudal în societatea feudală; **d)** ce este ierarhia feudală și care este fundamentul său.

2. Identificați, din sursa (1), etapele ceremoniei depunerii omagiului de către vasal seniorului său.

3. Enumerați obligațiile țăranilor dependenți.

4. Utilizând imaginea (B), enumerați activități agricole de pe un domeniu feudal.

A. Domeniul feudal

B. Munci agricole (calendar italian din secolul XV).

Reține!

Domeniul feudal este elementul în jurul căruia se constituie întreaga societate feudală.

Surse

1. *Contele I-a întrebat dacă vrea să devină omul lui întru totul și acesta a răspuns „vreau”, apoi și-a pus mâinile lui împreună în cele ale comitelui, care i le strânge...*

În al doilea rând, cel ce făcuse omagiu a jurat credință cu aceste cuvinte: „Făgăduiesc pe credința mea să fiu credincios din această clipă comitelui Wilhelm și să-i păstrez pe deplin și împotriva tuturor omagiul meu, cu bună credință și fără înșelăciune.”

În al treilea rând, a jurat aceasta pe moaștele sfinților.

Apoi, cu nuiua pe care o ținea în mână, comitele le-a dat investiturile tuturor celor care îi prestaseră omagiu, îi promisese credință și de asemenea îi făcuseră jurământ. (G. de Bruges, *Istoria morții lui Carol cel Bun, contele Flandrei*, sec. XII)

A. Atelier de croitorie în Evul Mediu. Meșteșugarii care practicau aceeași meserie formau o *breaslă* (de exemplu, breasla croitorilor). La rândul lor, negustorii erau organizați în *ghilde*.

B. Stradă din Sighișoara. Orașul Sighișoara arată aproape astăzi ca-n vremurile medievale. În spațiul românesc, în secolul al XV-lea, cele mai mari orașe erau: Cetatea Albă (20 000 locuitori), Brașov (12 000 locuitori), Sibiu (8 000 locuitori), Cluj (6 000 locuitori).

Surse

1. Florența, la sfârșitul secolului al XIV-lea, avea 100 000 de locuitori, 30 de spitale, 110 biserici, 40 de bănci. 200 de ateliere meșteșugărești produceau 70 000–80 000 bucăți de postav. Între 8000 și 10 000 de copii erau știutori de carte. 1000–1500 de copii urmau învățământul secundar, iar 350–600 de tineri urmau învățământul superior.

(După mărturia cronicarului italian Giovanni Villani)

2. Lângă Ocean [aici, Marea Nordului și Marea Baltică] se află numeroase orașe vrednice de a fi amintite: pe toate le întrece însă Lübeck, cu casele și bisericile lui înalte și bogat ornate, un oraș cu atâtă vază și putere, încât la un semn al său trei mari regate – Danemarca, Suedia și Norvegia – obișnuiesc să recunoască sau să respingă pe regii lor.

(Enea Silvio Piccolomini, *Germania*, 1457)

Studiu de caz

Orașul medieval – spațiu al libertății; orașele italiene și orașele germane

Orașele renasc. După căderea Imperiului Roman, viața urbană decădea. Renașterea vieții urbane se produce începând cu secolul al XI-lea când se opresc incursiunile arabe și normande; negustorii și meșteșugarii (A) se așază în locuri favorabile schimburilor și altor activități economice.

Orașele sunt spații ale libertății. De multe ori, orașele sunt situate pe domeniile nobililor. Aceștia au tendința de a considera că orașenii au același statut precum țăranii dependenți. Din acest motiv, orașenii se organizează în *comune* pentru a-și câștiga libertatea. Uneori aceasta se obține în urma unui conflict sângeros cu seniorul. Libertatea este recunoscută printr-un document care stabilește drepturile orașenilor (în primul rând dreptul de autoconducere). De asemenea, țăranii dependenți care izbutesc să fugă la oraș își câștigă, în acest mod, libertatea.

O populație diversificată. Orașele sunt locuite de oameni de condiții sociale diferite. Există oameni bogați (negustori, nobili, clerici), dar și oameni săraci (meseriași, ucenici, cerșetori etc). Orașul este condus de un *primar*, asistat de către un *consiliu*. Consiliul orașenesc este format din oamenii bogați.

Un aspect prea puțin atrăgător. Orașele sunt înconjurare de ziduri puternice de apărare. Acestea limitează suprafața localității. De aceea, casele sunt înghesuite, iar străzile înguste și întortocheate. Nu există canalizare. Construcțiile sunt făcute mai ales din lemn. Oricând orașul poate fi cuprins de molime sau de incendii distrugătoare. Clădirile cele mai importante sunt Primăria și Biserica.

Orașele italiene. Cele mai bogate orașe din Europa sunt cele italiene. Unele constituie state independente puternice: republici orașenești (Veneția, Genova, Florența) sau monarhii (Milano). Veneția și Genova domină comerțul în Marea Mediterană. Florența (1) și Milano sunt mari centre meșteșugărești. La Florența apar primele bănci.

Orașele germane. Germania este, de asemenea, vestită pentru orașele sale înfloritoare (2). Acestea sunt mari centre meșteșugărești și comerciale. Pentru a-și promova interesele, orașele se organizează în ligi. Cea mai importantă este *Liga Hanseatică* (sau *Hansa*). Aceasta controlează comerțul din Marea Baltică și Marea Nordului.

Renașterea orașelor duce la formarea unei noi civilizații, civilizația urbană.

Reține!

Orașele medievale sunt centre meșteșugărești, comerciale, culturale și spații ale libertății.

Aplicații

Citiți cu atenție lecția, sursele istorice și analizați imaginile.

1. Pe baza lecției, a surselor (1), (2), și a imaginilor (A), (B), stabiliți: **a)** o cauză și o consecință a apariției orașelor; **b)** organizarea orașelor; **c)** importanța orașelor.

2. Pe baza lecției, a surselor (1), (2) și a imaginilor (A, B) descrieți un oraș medieval.

Studiu de caz

Cavalerism și onoare

Cine sunt cavalerii? Instituția cavalerilor (A) se naște în urma schimbărilor de tactică militară. Astfel, luptătorii călare (cavalerii) ajung partea cea mai importantă a armatei. Inițial, există o deosebire între cavaleri și nobili. Cele două categorii se identifică în momentul în care cavalerii primesc domenii feudale în schimbul unor servicii militare. Există și cavaleri fără domeniu, care se pun în serviciul unor nobili puternici.

În Țările Române, cavalerilor din Apus le corespund *vitejii* ridicați din rândul oamenilor simpli care se disting în luptă.

Investitura cavalerului. Instruirea unui cavaler începe încă din copilărie. Astfel, fiul unui nobil este trimis la curtea seniorului. Aici devine *paj*, apoi *scutier* și învață meseria armelor. După mulți ani de antrenament este consacrat cavaler, prin ceremonia *investirii* (A). Aceasta constă în îmbrăcarea echipamentului militar și demonstrarea calităților de luptător (2) în prezența seniorului și a unui preot.

Cum trăiesc cavalerii? Cavalerii își dedică viața războiului. Ocupațiile lor sunt antrenamentul militar, întrecerile cavalești (B), războiul și vânătoarea. Mai târziu, pe lângă război, învață să fie curtenitori cu femeile pentru care manifestă un profund respect.

Onoarea cavalească. *Codul de onoare* al cavalerilor le impune un anumit comportament. Astfel, ei sunt chemați să protejeze Biserica, să-i apere pe cei slabi, să-și iubească țara, să nu dea înapoi în fața inamicului, să-și respecte cuvântul dat etc. Cavalerul trebuie să fie loial, înțelept, drept, curajos, umil, sincer etc.

Instituția cavaleriei decade în secolele XIV–XV, ca urmare a apariției armelor de foc.

Surse

1. Curând, Arnoul dorește să intre în rândul cavalerilor. În ziua de Rusalii, tatăl său adună pe membrii familiei și pe cunoscuți. La castel, în prezența lor, îi dă fiului o lovitură pe ceafă, acolada. Apoi îl pune să facă fâgăduințele și jurămintele ce se obișnuiesc... Toți sărbătoresc evenimentul, petrecând cu vinuri și mâncăruri alese.

(Lambert d'Ardes, *Cronica conților de Guines*)

2. Echipamentul unui cavaler în timpul ceremoniei investiturii: Purta acum o zale împletită din verigi duble...; șoldurile, genunchii, pulpele îi erau acoperite și ele cu zale de fier...; purta la picioare pîteni de aur; scutul, cu chipuri de leișori aurii, îi atârna de grumaz; pe cap i s-a pus un coif care strălucea de mulțimea pietrelor prețioase...; i s-a dat o lance de frasin cu vârful făcut din fier...; în sfârșit, i s-a adus din comoara regească o sabie... Înarmat în acest chip, tânărul nostru, noua și viitoare floare a cavaleriei, a sărit cu o agerime uimitoare pe cal, fără a se folosi, de dragul repeziciunii, de scări.

(Jean de Marmoutier, *Istoria lui Godfred, duce de Normandia și comite de Anjou*)

Reține!

Cavalerii își dedică viața războiului. Onoarea este suprema valoare pentru un cavaler.

A. Investitura unui cavaler: momentul în care viitorul cavaler jură pe Evanghelie (miniatură din secolul XIV).

B. O întrecere cavalească (manuscris din secolul al XIV-lea). Aceste întreceri se numeau *turniruri*. Ele constituiau o modalitate prin care se continua antrenamentul unui cavaler.

C. Un cavaler francez din secolul XV (tapiserie medievală).

Aplicații

• Citiți cu atenție lecția, sursele istorice și analizați imaginile.

1. Precizați o cauză a apariției instituției cavalerilor și o cauză a dispariției instituției cavalerilor.

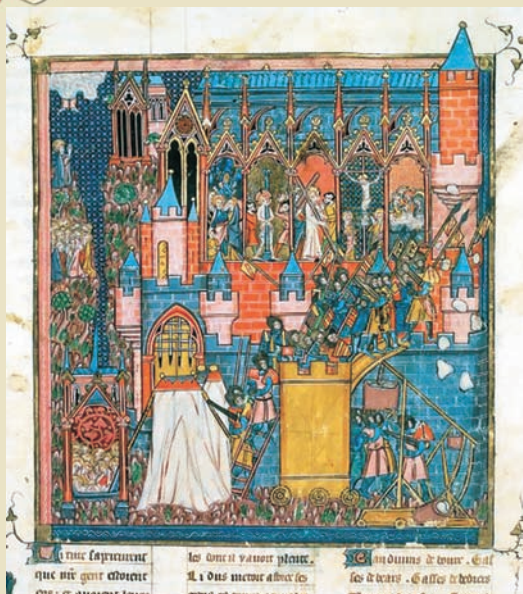
2. Alegeți trei valori morale ale *Codului de onoare* al cavalerilor și exemplificați aceste valori.

3. Prezentați, pe baza surselor (1),(2), (A) ceremonialul investiturii unui cavaler și menționați principala sa ocupație.

4. Descrieți, pe baza sursei (2), echipamentul unui cavaler în timpul ceremoniei investiturii.

Joc de rol

Ești cavaler și participi la turnir. Prezintă o cauză (o valoare) pentru care merită să lupti.

A. Cucerirea Ierusalimului de către Cruciada I (1099). Miniatură din secolul al XIII-lea.

B. Saladin, sultanul musulman care cucerește Ierusalimul de la cruciați (1187). A fost o personalitate remarcabilă, un om înțelept, tolerant, un excelent diplomat și comandant militar, admirat chiar și de adversarii săi creștini.

C. Cucerirea Constantinopolului (1204)

Studiu de caz

Cruciadele

Ce sunt cruciadele? *Cruciadele* (D) sunt expediții militare având drept scop eliberarea Locurilor Sfinte aflate în acel moment sub stăpânirea musulmanilor. Ele au loc între secolele XI–XIII și se desfășoară sub egida papei.

Cauze. Occidentul european cunoaște o perioadă de avânt economic și creștere demografică în secolele XI–XII. Această dezvoltare se manifestă într-o formă expansionistă sub semnul cruciadelor. Cauzele cruciadelor sunt multiple: credința religioasă; spiritul de aventură; dorința de îmbogățire a participanților etc.

Principalele cruciade. Între 1095 și 1270 au avut loc opt cruciade. La ele au participat oameni din toate clasele sociale și din majoritatea popoarelor europene apusene.

Prima cruciadă a avut drept rezultat cucerirea Ierusalimului în anul 1099 (1), (A). Apar mai multe state creștine în Orientul Apropiat, în primul rând Regatul Ierusalimului. Pentru apărarea acestor state, iau naștere ordinele de călugări-soldăți (4).

Statele cruciate sunt înconjurare însă de state musulmane superioare din punct de vedere militar. În consecință, statele întemeiate de creștini încep să cadă. Astfel, Ierusalimul este cucerit de musulmani în 1187 (B). De aceea, sunt organizate alte cruciade.

La a doua și la a treia cruciadă participă monarhii Germaniei, Franței și Angliei. Ele se încheie fără rezultate favorabile creștinilor.

A patra cruciadă are drept consecință cucerirea Constantinopolului (1204) și decăderea Imperiului Bizantin (C).

Ultimele două cruciade (a VII-a și a VIII-a) sunt conduse de regele Franței, Ludovic al IX-lea (supranumit cel Sfânt), dar s-au încheiat cu înfrângerea creștinilor.

Urmări. În ciuda înfrângerii creștinilor, care pierd Țara Sfântă, cruciadele au urmări importante asupra civilizației europene medievale. Astfel, apare un comerț regulat între Europa și Orient. În urma acestui fapt înfloresc orașele italiene (Veneția, Genova). Produsele importate din Orient schimbă viața oamenilor, mai ales a celor avuți. De asemenea, plecarea nobililor în Orient le slăbește puterea, ceea ce contribuie la formarea statului centralizat în Franța. Pe de altă parte, apare o neîncredere între Europa și lumea musulmană care durează până astăzi.

Surse

1. Vineri 15 iulie 1099, dimineața devreme, am atacat cetatea din toate părțile, dar nu am putut să înaintăm deloc. Eram cu toții foarte speriați. Godefroi de Bouillon și fratele său se luptau cu curaj în turnul de asediu. Apoi, unul dintre regii noștri, Lethold, a urcat pe zidurile cetății. Imediat ce a urcat acolo, toți apărătorii cetății au fugit pe ziduri și în cetate. Oamenii noștri, urmându-l pe Lethold, au pornit după ei, ucigându-i și mutilându-i. A fost un asemenea măcel încât aveam picioarele afundate până în glezne în sânge.

(Faptele francilor și ale altor pelerini la Ierusalim, 1100–1101)

2. Cruciații străbăteau străzile Ierusalimului, cu spada sau cu pumnul în mână, omorând orice locuitor pe care-l întâlneau, fără să cruțe nici femeile, nici copiii... Dar masacratorii erau și mai hidoși la

înfățișare decât victimele lor: din creștet până în tălpi erau acoperiți de sânge. În incinta însăși a templului erau peste 10 000 de cadavre...

(Guillaume de Tyr, *Istoria faptelor săvârșite în părțile de peste mare*, a doua jumătate a secolului al XII-lea)

3. Să ne unim în credința în Hristos și victoria Sfintei cruci, pentru că astăzi vom fi, cu toții, după voia lui Dumnezeu, bogați.

(Gesta Francorum)

4. În urma cruciadelor iau naștere ordine de călugări soldați, de exemplu, templierii: Înainte de toate disciplina este constantă și supunerea este respectată întotdeauna... Ei duc în mod cinstit o viață comună sobră și veselă, fără soție sau copii; nu sunt văzuți niciodată stând degeaba, trândăvind sau ispitindu-i curiozitatea...

(Bernard de Clairvaux, *Laudă noilor cavaleri*, sec. al XII-lea).

Aplicații

I. Citiți cu atenție lecția, sursele istorice și analizați imaginile.

1. Ce puteți spune despre asediul Ierusalimului din sursele (1), (2), (A), (B)?

2. Sunt credibile informațiile din sursa (1)? Dacă da, motivați.

3. Sursele (2) și (C) pot fi folosite pentru a verifica informațiile din sursa (1)? Explicați răspunsul.

4. Ce informații găsiți în sursa (C) și nu le puteți descoperi în sursele (A), (B).

5. Pecizați motivul pentru care oamenii pleacă în cruciadă (3) și o consecință religioasă a cruciadelor (4).

CRUCIADELE

- Cruciada I: 1096-1099
- Cruciada a II-a: 1147-1149
- Cruciada a III-a: 1189-1192
- Cruciada a IV-a: 1202-1204
- Cruciada a V-a: 1217-1221
- Cruciada a VI-a: 1228-1229
- Cruciada a VII-a: 1248-1250
- Cruciada a VIII-a: 1270

D. Cruciadele. În 1212 a mai avut loc așa-numita „Cruciadă a copiilor”, care s-a încheiat cu un eșec. Copiii au fost chemați să participe la cruciadă, întrucât se considera că neavând păcate, vor elibera Ierusalimul. O mare parte din participanți au sfârșit însă prin a fi vânduți ca sclavi.

E. Harta primelor patru Cruciadelor

A. Catedrala Notre Dame des Domes, Avignon. A fost construită în secolul al XII-lea. A fost folosită drept catedrală papală (secolele XIV–XV), într-o perioadă în care sediul papalității a fost la Avignon

B. Catedrala Sfântul Mihail din Alba Iulia. A funcționat ca sediu al Episcopiei catolice din Transilvania. În interior se află mormântul marelui erou al poporului român, lăncu de Hunedoara (1441–1456).

C. Catedrala din Reims, locul de încoronare a regilor Franței. Constructorii de catedrale sunt ingineri și arhitecți desăvârșiți. Planurile de construire ale edificiilor religioase înmagazinează numeroase cunoștințe tehnice.

Dicționar

ROZASĂ – Deschidere circulară, ornamentată, pe fațadele bisericilor în stil gotic; rozetă
VITRALIU – Fereastră alcătuită din bucăți de sticlă colorate sau pictate.

Studiu de caz

Catedrale și universități

Catedralele. Ca expresie a dezvoltării civilizației creștine europene, apar *catedralele*. Acestea sunt biserici de dimensiuni mari, în care slujba este efectuată de un cleric de rang înalt (episcop, arhiepiscop etc) (A, B, C). Acesta are mare autoritate asupra comunității. Catedrala sprijină școala și cultura. Este, de asemenea, loc de întâlnire a oamenilor cu ocazia slujbei religioase. Catedralele sunt construite în mai multe stiluri arhitectonice: *romanice* și *gotice* (în apusul Europei) și *bizantine* (în răsăritul Europei).

Stilul romanice. Construcțiile romanice (A), (B) folosesc arcul rotund, moștenit de la romani. Credinciosul pătrunde în biserică printr-o intrare monumentală numită *portal*. El asistă la slujbă într-un spațiu numit *navă* sau *naos*. Maxima înflorire a stilului romanice este în secolele XI–XIII.

Stilul gotic. O catedrală gotică (C), are aceeași organizare precum una romanice. Elementul său caracteristic este arcul frânt (*ogiva*), care permite construirea de edificii înalte, grațioase, aparent fragile. Catedrala este ornată în interior, cu *vitralii* și *rozase*. Construirea unor catedrale durează mai multe generații (zeci sau chiar sute de ani).

Stilul bizantin este răspândit în spațiul european ortodox: Țările Române, Rusia, Serbia, Bulgaria etc. De asemenea, stilul bizantin influențează modul de construcție a bisericilor în Apus. Caracteristic stilului bizantin este arcul rotund și cupola deasupra naosului. Modelul pentru aceste construcții este Biserica Sfânta Sofia din Constantinopol.

Universitățile medievale. Școlile întreținute de biserici și mănăstiri constituie originea apariției universităților (1). Universitățile medievale sunt asociații ale profesorilor și studenților. Sunt alcătuite din mai multe facultăți. În acestea se învață mai ales teologia, medicina și dreptul. Prima universitate occidentală apare în Italia, la Bologna (1088). În secolul al XIII-lea, iau naștere universitățile Sorbona, Oxford și Cambridge. Ele beneficiază de privilegii oferite de monarhi.

În Evul Mediu, apar universități vestite și în Spania (Salamanca), Germania (Heidelberg), Cehia (Praga), Suedia (Uppsala) etc. Universitățile au un rol important în dezvoltarea științei și culturii europene.

Surse

1. *Protejată de papalitate și de autoritățile laice, Universitatea este, în același timp, o asocieră de școli și o corporație de profesori și studenți, condusă prin statute sau privilegii ce-i sunt proprii. Aici, predarea artelor liberale duce la apariția unor discipline superioare: drept, medicină și, mai ales teologie. Puțin numeroase în secolul al XIII-lea, primele universități – Paris, Bologna, Oxford... – se caracterizează prin faptul că sunt locul de întâlnire pentru studenți și profesori din toate colțurile lumii, situație favorizată de întrebuintarea unei limbi comune, latina.* (J. Carpentier, F. Lebrun, *Istoria Europei*)

Aplicații

• **Citiți cu atenție lecția, sursa (1) și analizați imaginile.**

a) precizați ce informații oferă sursele; **b)** căutați informații cu ajutorul internetului și găsiți nume de catedrale romanice și gotice în spațiul românesc; **c)** Descrieți o catedrală gotică și una romanice.

4

Statele medievale: Franța, Anglia, Imperiul Romano-German

FRANȚA

Un rege surprinzător... După stingerea dinastiei lui Carol cel Mare este ales rege al Franței Hugo Capet (A), întemeietorul dinastiei Capetienilor (987). Autoritatea regilor Franței este exercitată doar pe micul domeniu regal, al cărui centru este orașul Paris. Adevărații conducători ai regatului sunt marii seniori, vasali ai regelui, care stăpânesc teritorii mai întinse decât domeniul regal.

Se mărește domeniul regal. În câteva secole, regii Franței izbutesc să-și mărească domeniul (1). Astfel, Franța devine un stat centralizat și unificat. Într-un astfel de stat regele conduce administrația, finanțele, justiția (2). Cum puterea regelui nu este pe deplin consolidată, acesta colaborează cu reprezentanții stărilor privilegiate (clerul, nobilimea și orașenimea), în special în ceea ce privește stabilirea de impozite. Cel mai puternic și mai primejdios vasal al regelui Franței este regele Angliei, care stăpânește o mare parte a teritoriului francez. În urma unui lung și greu război (Războiul de o sută de ani, 1337–1453), posesiunile engleze din Franța sunt eliberate (B), cu excepția orașului Calais. Monarhia franceză se consolidează în timpul domniei lui Ludovic al XI-lea (1461–1483). Acesta alipește teritoriul celui mai puternic vasal, ducele Burgundiei.

La sfârșitul secolului al XV-lea, Franța este cel mai întins și mai puternic stat din Europa apuseană. Autoritatea regalității este pe deplin consolidată.

ANGLIA

Hastings și Wilhelm Cuceritorul. La jumătatea secolului al XI-lea, Anglia este un regat aflat sub stăpânirea anglo-saxonilor. În urma bătăliei de la Hastings, din 1066 (D), ea este cucerită de ducele Normandiei, Wilhelm Cuceritorul.

Magna Charta Libertatum. Urmașii săi continuă politica de centralizare a statului. Este inițiată cucerirea Irlandei. Regii Angliei stăpânesc numeroase feude în Franța. Plecarea regelui Richard Inimă de Leu în cruciadă slăbește puterea regală. În consecință, un urmaș al său emite documentul numit *Magna Charta Libertatum*, în 1215 (3). Astfel, sunt recunoscute privilegiile clerului, nobilimii și orașenilor bogați. În urma adoptării acestui act, apare Parlamentul englez, alcătuit din reprezentanții celor trei stări privilegiate.

Războiul celor două roze. Puterea regală slăbește foarte mult în urma înfrângerii din Războiul de 100 de ani purtat împotriva Franței. După sfârșitul acestuia, timp de un sfert de veac are loc un sângeros război pentru putere între nobili (Războiul celor două roze). Luptele între nobili slăbesc puterea acestora. De acest fapt profită dinastia Tudorilor care mărește puterea regalității. Astfel, Anglia devine un stat centralizat, la fel ca Franța.

IMPERIUL ROMANO-GERMAN

Pe ruinele Imperiului lui Carol cel Mare... Imperiul lui Carol cel Mare este împărțit în anul 843. Partea răsăriteană a imperiului corespunde, în linii mari, cu Germania. Teritoriul acesteia din urmă este împărțit în *ducate*, asupra cărora regele nu-și poate impune autoritatea. În timpul lui Otto I cel Mare (936–973) puterea regală se

A. Miniatură medievală reprezentându-l pe Hugo Capet (987–996).

Dinastia Capetienilor, întemeiată de Hugo Capet și-a consolidat puterea și datorită faptului că monarhia era ereditară, în Franța, tronul fiind moștenit de fiul cel mare al regelui.

B. Jeanne d'Arc

(1412–1431), pictură din secolul al XV-lea. Lungul Război de 100 de ani pare câștigat de englezi. Tânăra Jeanne d'Arc are viziuni în care i se înfățișează starea jalnică a Franței ocupată de englezi. Îl convinge pe Carol al VII-lea să-i acorde o armată cu care despresoară orașul Orleans de asediul englezilor. Apariția Jeannei d'Arc mobilizează poporul

francez în lupta pentru eliberarea țării. Ea este trădată și luată prizonieră de englezi. Aceștia îi înscenează un proces de vrăjitorie și o execută prin ardere pe rug (1431). Totuși, francezii își eliberează țara și o așază pe Jeanne d'Arc în rândul eroilor legendari pentru curajul și patriotismul său.

C. Coroana împăraților germani.

A fost confecționată în secolul al X-lea. Este împodobită cu 144 de pietre prețioase.

Dicționar

CENTRALIZARE – Formă de organizare a statului în care există o singură conducere.
ELECTOR – principe care făcea parte din colegiul care alegea pe împăratul Germaniei.
EREDITAR – transmis prin moștenire.
EXCOMUNICARE – excludere temporală sau definitivă dintr-o comunitate religioasă.
MAGNA CHARTA LIBERTATUM (în limba latină) – Marea Cartă a Libertăților.
MIREAN – persoană care nu aparține clerului; laic.

D. Bătălia de la Hastings (1066), înfățișată de faimoasa *Tapiserie de la Bayeux* (circa 1070). În imaginea de mai sus este înfățișată moartea regelui anglo-saxon Harold în timpul bătăliei.

Reține!

În Evul Mediu, în Franța și Anglia se desfășoară un proces de centralizare și unificare politică. Germania este divizată în principate teritoriale asupra cărora împăratul nu are autoritate.

Aplicații

I. Citiți cu atenție lecția, sursele istorice și analizați imaginile (A–D).

1. Pe baza lecției, a sursei (1) și a imaginii (A): **a)** numiți regele Franței; **b)** precizați o modalitate prin care Franța devine un stat centralizat și unificat; **c)** identificați evoluția domeniului regal între 1035–1350; **d)** localizați pe hartă frontierele regatului Franței în 1180.

2. Pe baza lecției, a sursei (2): **a)** numiți regele Franței; **b)** precizați ce instituție este menționată; **c)** explicați care este rolul acesteia; **d)** Indicați motivul pentru care Parisul devine capitală a Franței.

3. Pe baza sursei (3): **a)** Numiți documentul; **b)** Selectați principalele drepturi din *Magna Charta Libertatum*; **c)** Care dintre aceste drepturi sunt importante și în ziua de azi?; **d)** Motivați răspunsul.

4. Pe baza lecției, a sursei (4): **a)** menționați evenimentul istoric; **b)** precizați o consecință a acestui eveniment.

II. Analizați imaginile (B) și (D).

1. Precizați ce evenimente istorice prezintă. Care este asemănarea și deosebirea dintre cele două evenimente.

2. Ce informații suplimentare oferă sursele (A),(B),(D).

III. Precizați ce evenimente s-au întâmplat în anii: 987, 1356, 962, 1215, 1066.

întărește temporar. Acesta cucerește o parte a Italiei, fiind încoronat împărat (C) la Roma (962). Statul german este cunoscut, în Evul Mediu, ca *Imperiul Romano-German*.

Un imperiu fărâmițat. Germania este divizată în principate teritoriale asupra cărora împăratul nu are autoritate. Din imperiu fac parte și teritorii negermane (de exemplu, Cehia). Slăbiciunea puterii imperiale este evidențiată de înfrângerea într-un conflict cu papa. În secolul al XIII-lea viața politică a Germaniei a fost dominată de permanente lupte pentru tron, cărora le pune capăt Rudolf de Habsburg (1273–1291). Odată cu acesta începe ascensiunea dinastiei Habsburgilor, care din secolul al XV-lea ocupă aproape permanent tronul Imperiului, jucând un rol de seamă în politica europeană. Fărâmițarea Germaniei este oficializată prin actul numit *Bula de Aur* (1356). Acest document stabilește alegerea împăratului de către un colegiu format din șapte Principi electori (4).

Surse

1. *Regele [Ludovic al VI-lea]... s-a temut ca nu cumva cu această ocazie să se înmulțească războaiele cele rele, iar săracii să sufere din cauza orgoliului altuia. El l-a somat pe numitul Aimon [vasal al regelui] să vină să-și apere cauza. A fost zadarnic; acela, temându-se de rezultatul judecății, a refuzat să se prezinte. Atunci... regele a pornit... în fruntea unei oștiri numeroase și, îndreptându-se spre Germeny, un castel foarte puternic, aparținând numitului Aimon, l-a asaltat cu vigoare. Dându-și seama că nu poate rezista..., Aimon n-a găsit altă cale de mântuire decât aceea de a se arunca la picioarele regelui... și rugându-l pe rege să se arate milostiv cu el. Și-a predat castelul și s-a predat pe sine însuși la discreția majestății regale, și pe cât fusese înainte de înfumurat, pe atât de umil s-a arătat acum justiției regale.*

(Suger, *Viața lui Ludovic al VI-lea cel Gros*, secolul al XII-lea)

2. *I se întâmpla adesea vara, după liturghie, să meargă să se așeze în pădurea de la Vincennes, la rădăcina unui stejar și ne puneau să ne așezăm în jurul lui. Toți ce aveau vreo pricină veneau să-i vorbească, fără să fie împiedicați de vreun aprod sau de altcineva... Îi chema atunci pe monseniorul Pierre de Fontaines și monseniorul Geoffroi de Vilette și spunea unuia din ei: „Rezolvați această neînțelegere.” Dacă era ceva de adăugat la propunerile arbitrilor săi sau ale celeilalte părți, o făcea chiar el.*

(Cronicarul Jean de Joinville, *Viața lui Ludovic cel Sfânt*).

Notă. Ludovic al IX-lea cel Sfânt (1226–1270) consolidează cuceririle predecesorilor săi. Îl silește pe regele Angliei, Henric al III-lea, să se declare vasal al regelui Franței. Se preocupă ca justiția regală să fie accesibilă oricui.

3. *Niciun om liber să nu fie prins sau închis sau lipsit de bunurile sale, sau pus în afara legii sau exilat sau vătămat în vreun alt chip, nici nu vom merge împotriva lui, nici nu vom trimite pe nimeni împotriva lui, decât în temeiul judecății legiuite a egalilor săi și potrivit legilor țării. (Magna Charta Libertatum)*

4. *...Hotărâm și rânduiim că arhiepiscopul de Mainz... trebuie să vestească, prin scrisorile sale deschise, fiecăruia dintre principii electori bisericești și mireni, alegerea ce va avea loc... După rostirea jurământului... ei să treacă la alegere și să nu părăsească amintitul oraș Frankfurt înainte ca majoritatea lor să fi ales lumii sau poporului creștin pe șeful său mirean..., care va urma să fie înălțat la demnitatea imperială. (Bula de Aur, 1356)*

Studiu de caz

Lumea românească și statele medievale în secolele XIV–XV

Românii formează propriile state... Mai multe izvoare semnalează faptul că, la începutul Evului Mediu, românii sunt organizați în mici formațiuni numite *cnezate* și *voievodate*. Pornind de la aceste forme de organizare, apar statele românești: *Transilvania*, *Țara Românească*, *Moldova*.

Țara Românească. Un document din 1247 atestă mai multe cnezate și voievodate la sud de Carpați. *Basarab I Întemeietorul* (cca 1310–1352) unește aceste cnezate și voievodate într-un stat. Încercarea regelui Ungariei de a cucerii Țara Românească este respinsă în bătălia de la *Posada*, din 1330 (A). Astfel, Țara Românească devine stat independent.

Moldova. Voievodul Dragoș din Maramureș, aflat în slujba regelui Ungariei, descalecă la răsărit de Carpați. Aici îi învinge pe tătari și formează o provincie (Moldova) având ca scop apărarea Regatului Ungariei. Un alt voievod din Maramureș, Bogdan I (1359–1365) se află în conflict cu puternicul rege al Ungariei. Voind să fie liber, trece în Moldova (unde domnește între 1359–1365) și îi izgonește pe urmașii lui Dragoș. Apoi respinge încercările regelui Ungariei de cucerire și astfel Moldova se afirmă ca stat independent.

Târgoviște. Cele două state românești sunt conduse de câte un *domn*. Acesta are ca reședință o *cetate de scaun* (capitală). În cazul Țării Românești, una din cetățile de scaun este Târgoviște (1). Orașul devine capitală a statului în timpul domniei unui mare conducător: *Mircea cel Bătrân* (1386–1418). Acesta construiește curtea domnească. Aceasta e mărită și înfrumusețată de alți domnitori. Vlad Țepeș (1456–1462) înalță una dintre construcțiile faimoase, și anume *Turnul Chindiei*. În timpul domniei lui, Târgoviște este martoră la una din marile victorii obținute de români, care își apără cu vitejie patria împotriva turcilor (1462).

Un alt mare domn este Mihai Viteazul (1593–1601). Acesta realizează, în 1600, unirea Țării Românești, a Moldovei și Transilvaniei. Capul lui Mihai Viteazul odihnește la *Mănăstirea Dealu*, ridicată lângă Târgoviște.

Începând cu secolul al XVI-lea, se afirmă orașul București drept capitală a Țării Românești.

Suceava. Este situată în regiunea Bucovina, din nordul Moldovei. Suceava se dezvoltă datorită așezării ei la intersecția unor drumuri comerciale care unesc Europa Centrală și Apuseană de Marea Neagră. Capitala Moldovei este stabilită la Suceava în timpul domniei lui Petru I Mușat (1376–1391), care ridică aici o curte domnească și o cetate. Tot la Suceava este stabilit sediul primei mitropolii a Moldovei.

Curtea domnească este mărită de Ștefan cel Mare (1457–1504). De asemenea, acesta adaugă două ziduri de incintă care completează cetatea ridicată de Petru Mușat (B). În secolul XVI, locul Sucevei, în calitate de capitală a Moldovei, este luat de orașul Iași.

Portofoliul meu

Cetăți martore ale istoriei: Târgoviște și Suceava. Adunați informații, imagini, legende și cronici, monumente istorice referitoare la evoluția în timp a acestor cetăți.

A. Bătălia de la Posada (9–12 noiembrie 1330) a constituit o mare victorie a oastei Țării Românești condusă de Basarab I. Imaginea este din faimosul manuscris numit *Cronica Pictată de la Viena* (*Chronicon Pictum Vindobonense*).

B. Intrarea în Cetatea Sucevei. În 1476, în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, încercarea otomanilor de a cucerii cetatea a fost respinsă de oștile Moldovei. La fel în 1485 și 1497, otomanii și apoi polonezii nu au putut cucerii cetatea.

Joc de rol

Imaginează-ți că ești ghid. Prezintă cetatea de scaun Târgoviște unui grup de elevi.

Surse

1. Orașul [Târgoviște] era îmbelșugat cu toate cele... Palatul principelui, clădit de strămoșii săi, este de proporții mari și de o arhitectură îngrijită... Și aici își are reședința arhiepiscopul [mitropolitul]... Acesta are o minunată biserică lucrată în mozaic și un palat frumos cu grădini.

(Franco Savori, italian care l-a însoțit pe domnitorul Petru Cercel în Țara Românească).

A. Șcheii Brașovului. Se observă biserica Sfântul Nicolae (atestată în 1292). În dreapta se află „prima școală românească din întreg cuprinsul României întregite”, așa cum scrie pe placa aniversară aplicată pe clădire.

B. Biserica Sfântul Mihail din Cluj. A fost construită în secolele XIV–XV. În exterior se observă statuia lui Matei Corvin, fiul lui Iancu de Hunedoara, considerat a fi cel mai important rege al Ungariei (1458–1490). Matei Corvin a oferit numeroase privilegii orașului Cluj.

Surse

1. *Ungurii și nobilii acestei regiuni [Transilvania] sunt amestecați în diverse regiuni cu sașii. Cu secuii se potrivesc destul de bine atât la limbă, cât și la port și arme. Iar în treburi războinice scotesc că trebuie preferați tuturor celorlalte națiuni și nu pentru un singur motiv... Locuitori ai acestui pământ sunt și românii, dar răspândiți peste tot locul fără un sediu precis. Iar germanii sau sașii au pretutindeni cetăți foarte tari și orașe, și întrec prin toate mijloacele lor națiunile celelalte.*

(Georg Reicherstorfer, *Chorographia Transilvaniei*, sec. XVI)

2. *Corona [Cronstadt] sau Brașovul... e așezat în munții cei mai frumoși și întărit bine cu ziduri, șanțuri și fortificații, are trei suburbii aflătoare pe trei văi deosebite, din care pe una o locuiesc românii, pe cealaltă ungurii, și pe a treia sașii [...] Căci este piața de schimb a vecinilor și ca un fel de antrepozit comun pentru toate lucrurile. Aici aleargă secuii, românii, armenii și grecii și aduc mărfuri turcești din Țara Românească și Moldova pentru ca să fie orașul mai bogat.*

(Georg Reicherstorfer, *Chorographia Transilvaniei*, sec. XVI)

Studiu de caz

Diversitate culturală în lumea românească. Brașov și Cluj

Voievodatul Transilvaniei. Cronicarii arată că în interiorul Carpaților, în secolul al X-lea, există trei, mai târziu două, voievodate românești. În acea vreme, românii iau contact cu ungurii. Aceștia ajung în Pannonia (Ungaria de astăzi), venind de departe, din Asia, în anul 896. De aici, ungurii avansează către Transilvania unde îi întâlnesc pe români. Se organizează într-un stat puternic, Regatul Ungariei, care îmbrățișează catolicismul. Teritoriul Transilvaniei este cucerit de Regatul Ungariei (sec. XI–XIII). Cu această ocazie, regii unguri aduc aici oameni aparținând altor popoare: unguri, sași, secui. În acest fel, deși populația majoritară este cea românească, Transilvania este un spațiu unde se manifestă *diversitate culturală*, întrucât este locuită de mai multe popoare (1). Acestea trăiesc împreună, dar fiecare are propria cultură și propriile obiceiuri, tradiții, sărbători.

Transilvania devine *voievodat autonom* în cadrul Regatului Ungariei. Unul din marii voievozi este Iancu de Hunedoara (1441–1456), român de origine, care obține mai multe victorii în războaie pentru apărarea independenței.

Brașov. Sașii sunt originari în special din Germania. Ei se așază mai cu seamă în sudul Transilvaniei, dar și în alte zone. Sașii sunt meșteșugari și agricultori foarte pricepuți. Negustorii sași își desfășoară mărfurile în tot spațiul românesc. Ei sunt întemeietori ai orașelor din Transilvania. Între acestea este și *Brașovul*, atestat în mai multe documente din secolul al XIII-lea. Ca orice oraș săsesc, și Brașovul este înconjurat de ziduri puternice. Viața socială a orașului se desfășoară în *Piața Sfatului*, dominată de Primărie (*Casa Sfatului*). Biserica (*Biserica Neagră*), se află în apropiere. Aceste edificii gotice sunt construite în secolele XIV–XV și reflectă bogăția orașului, care domină schimburile comerciale în spațiul românesc (2).

Românii locuiesc în cartierul numit *Șchei* (A). Centrul religios al românilor este biserica ortodoxă *Sfântul Nicolae* (secolul al XIII-lea). În curtea bisericii se înființează *prima școală românească* (secolele XIV–XV). De asemenea, aici diaconul Coresi tipărește cele dintâi cărți în limba română (secolul al XVI-lea).

Cluj. În vechime, Napoca, oraș întemeiat de romani în Dacia, este printre cele mai înfloritoare. După retragerea ordonată de împăratul Aurelian, orașul roman decade.

Viața orășenească reînvie, după o mie de ani, tot datorită sașilor. În secolul al XIV-lea, Clujul este ridicat la rang de oraș, aflat în subordinea regelui Ungariei. Orășenii (sași, unguri, români) se ocupă cu meșteșugurile, comerțul, dar și cu agricultura. Este construit un zid care îi protejează pe orășeni de atacurile din afară. Biserica *Sfântul Mihail* (B) este construită timp de aproape 100 de ani, fiind unul dintre cele mai importante monumente ale acelei vremi.

Aplicații

I. **Citiți cu atenție lecția, sursele istorice și analizați imaginile.** a) Menționați comunitățile etnice ce locuiesc în Transilvania; b) Ce informații referitoare la *diversitate culturală* regăsiți în sursele (A, B).

II. **Lucrați în echipă și realizați un afiș sau poster: *Diversitate culturală în lumea românească: Brașov și Cluj.***

Recapitulare

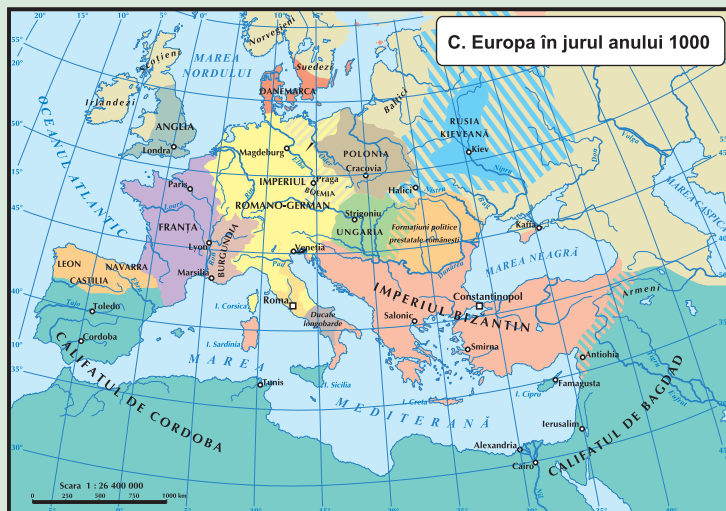
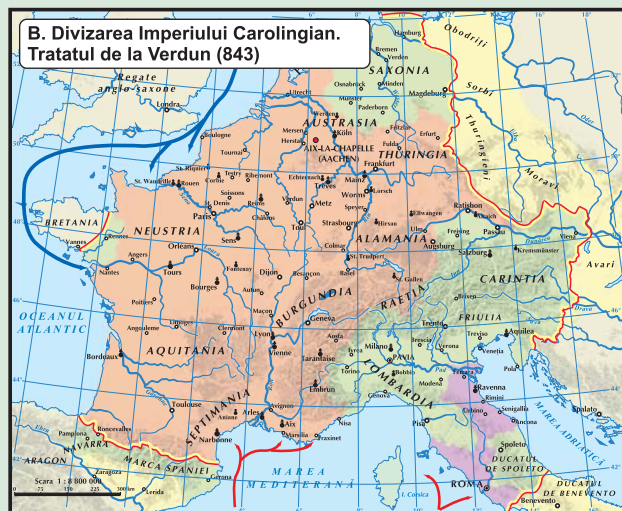
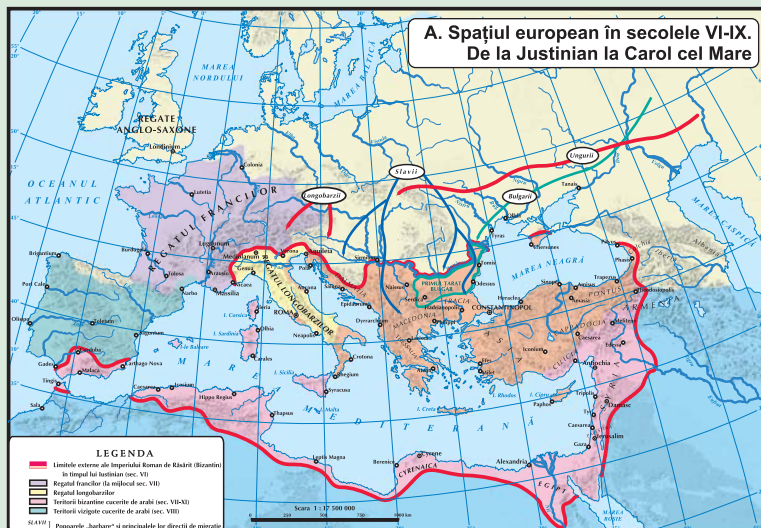
VIII. EUROPA MEDIEVALĂ

CE AM ÎNVĂȚAT?

1. În anul 476, Imperiul Roman de Apus se prăbușește și Antichitatea ia sfârșit în Apusul Europei. Începe o nouă perioadă a istoriei: Evul Mediu. Aceasta se caracterizează prin împărțirea societății în cele trei ordine și prin relațiile de dependență bazate pe proprietatea asupra pământului.
2. În Europa feudală există trei grupe importante de popoare europene: romanice, germanice și slave. Procesul de creștinare a acestor popoare începe încă din timpul existenței Imperiului Roman și continuă timp de secole.
3. În Evul Mediu, cea mai mare parte a populației Europei trăiește la sate și se ocupă cu agricultura.
4. Începând cu secolul al XI-lea reapar și orașele. Renașterea orașelor duce la formarea unei noi civilizații, civilizația urbană.
5. În Evul Mediu, în Franța și Anglia se desfășoară un proces de centralizare și unificare politică. Statul german apărut în urma divizării Imperiului Carolingian este cunoscut ca Imperiul Romano-German.
6. În secolul al XIV-lea, pe harta Europei, existau statele medievale, Transilvania, Țara Românească și Moldova. Transilvania era organizată sub forma unui voievodat autonom în cadrul Ragatului maghiar.

• **Comparați informațiile oferite de sursele (A, B, C) pentru:**

- a) a observa pe hartă deosebirile apărute și asemănările în evoluția popoarelor și a statelor medievale;
- b) a identifica motivele acestor deosebiri (transformări);
- c) a urmări principalele direcții de migrație și frontierele Imperiului Bizantin;
- d) a identifica statele apărute în urma divizării Imperiului Carolingian;
- e) a recunoaște statele medievale învățate.

Evaluare

I. Încercuiți litera corespunzătoare răspunsului corect.

1. Proces istoric și lingvistic de formare a unui popor și a unei limbi.
a) etnogeneză; b) geneză; c) asimilare; d) romanizare.
2. Persoană trimisă să răspândească creștinismul în alte țări.
a) legionar; b) misionar; c) magistrat; d) călugăr.
3. Epocă istorică, având drept trăsătură principală împărțirea societății în cele trei ordine (stări):
a) Preistorie; b) Antichitate; c) Evul Mediu; d) Epocă modernă
4. Formă de organizare a statului în care există o singură conducere.
a) anarhie; b) centralizare; c) autoritarism; d) tetrarhie.
5. Formă de organizare a orașelor germane.
a) republică; b) Hansa; c) breaslă; d) ghildă.

II. Citiți cu atenție afirmațiile de mai jos. Dacă apreciați că afirmația este adevărată, bifați cu litera A. Dacă afirmația este falsă, bifați cu litera F.

1. Întemeietorul dinastiei Capetienilor este Carol cel Mare.
2. Războiul de o sută de ani a avut loc între 1337–1437.
3. În urma bătăliei de la Hastings, din 1066, Anglia este cucerită de ducele Normandiei, Wilhelm Cuceritorul.
4. Statul german este cunoscut, în Evul Mediu, ca Imperiul Romano-German.
5. Întemeietorul statului medieval Moldova este voievodul Dragoș.

III. a) Completați, în dreptul fiecărei imagini, denumirea monumentului istoric. b) Ce mărturisesc aceste imagini despre viața cotidiană a oamenilor în Evul Mediu?

IV. Completați tabelul de mai jos, asociind fiecare personalitate istorică cu spațiul istoric și timpul istoric în care a activat și cu un fapt istoric la care participă.

Personalitate istorică	Spațiu istoric	Timp istoric	Fapt istoric
Carol cel Mare			
Iustinian			
Wilhelm Cuceritorul			
Otto I cel Mare			
Basarab I			

Portofoliul meu

Formarea popoarelor europene. Adună informații, imagini, legende și desene despre *Formarea popoarelor europene și formarea poporului român.*

Recapitulare finală

CE AM ÎNVĂȚAT?

1. Istoria este o călătorie în timp. În timpul călătoriei către civilizație descoperim, cu ajutorul istoriei, obiectele pe care ni le-au lăsat oamenii din trecut. Descoperim așezări, locuințe, vase, monede, unelte, bijuterii, instrumente de scris, inscripții, documente, hărți, monumente. Toate au supraviețuit pentru a ne spune povestea lor și cum a luat naștere civilizația.

2. Călătoria în Istorie începe în Preistorie. Aici descoperim unde și cum apar primii oameni. Cum și din ce materiale aceștia confecționează primele unelte și arme. Aflăm că Preistoria este cea mai îndelungată perioadă a istoriei și se împarte în Epoca Pietrei și Epoca Metalelor.

3. Călătoria în tainele Istoriei continuă odată cu inventarea scrisului și formarea primelor state în *Orientul Antic*. Aici întâlnim primele civilizații în Mesopotamia, Egipt, China, India. Descoperim invenții care au influențat lumea modernă: alfabetul, hârtia, tiparul, mătasea, busola, praful de pușcă, sticla, roata, moneda. Întâlnim primele coduri de legi și opere literare, monumente de arhitectură: piramide, temple, palate.

4. Călătoria în tainele istoriei merge mai departe și unde întâlnim *Frumosul și Cunoașterea* ne oprim. Iată, suntem în *Grecia antică*. Aici descoperim moștenirea lumii grecești: democrația și cetățeanul, filosofia, tragedia, știința, arhitectura, sculptura și spiritul Jocurilor Olimpice. Înțelegem că la greci, frumosul și cunoașterea sunt expresia binelui și a libertății de gândire.

5. Călătoria în tainele Istoriei merge mai departe și am ajuns în *Lumea romană*. Am descoperit că influența Romei se manifestă până în prezent prin: sistemul politic al Romei, codul ei de legi, organizarea orașelor, limba latină care constituie baza limbilor romanice, ingineria și arhitectura. O moștenire durabilă este adoptarea de către Roma a creștinismului.

6. Călătoria în tainele Istoriei nu poate continua fără a ne opri în *Dacia*, teritoriu antic cuprins între Dunăre, Carpați, Nistru și Marea Neagră. Aici îi întâlnim pe „cei mai viteji și mai dreapți dintre traci”, geții sau dacii. Ei aparțin marelui neam al tracilor și sunt strămoșii poporului român. Dacii au avut mari conducători: Burebista și Decebal.

7. Călătoria în tainele Istoriei continuă cu descoperirea *Civilizației islamice*. Timp de secole, prin intermediul civilizației islamice se face legătura între Europa, India și China. Prin toate acestea, civilizația islamică are o contribuție importantă la formarea civilizației europene moderne.

8. Călătoria în tainele Istoriei se oprește în *Europa medievală*. Aici întâlnim popoarele europene și poporul român. Descoperim elementele civilizației europene: familia, așezările, alimentația, credințele, sărbătorile, relațiile de proprietate, economia și tehnologia, cultura. Înțelegem organizarea societății și a statelor medievale și apreciem diversitatea culturală în lumea românească.

Împreună am învățat:

Să reconstituim trecutul cu ajutorul timpului istoric, spațiului istoric și surselor istoriei.

Să folosim termenii istorici și să descriem un eveniment sau proces istoric.

Să stabilim asemănări și deosebiri referitoare la evenimente și procese istorice.

Să înțelegem rolul personalității în Istorie.

Să ne asumăm roluri în grupuri de lucru.

Să utilizăm resurse multimedia în scopul învățării.

Să înțelegem, să prețuim și să respectăm Istoria.

• **Imaginează-ți** că ești profesor de Istorie. Alege din textul de mai sus o **Călătorie în tainele Istoriei spre civilizație**. Prezintă elevilor, folosind și resurse multimedia, **Călătoria în tainele Istoriei** pe care vrei să o parcurgi spre civilizație.

• **Redactează o compunere** cu titlul **Ce este istoria pentru mine?** Citește compunerea în fața clasei.

Evaluare finală

I. Completați spațiile libere cu informația corectă.

MILENIUL I d.H.									
Sec. I	Sec. II	Sec. III	Sec. IV	Sec. V	Sec. VI	Sec. VII	Sec. VIII	Sec. IX	Sec. X
1-100									
MILENIUL II d.H.									
Sec. XI	Sec. XII	Sec. XIII	Sec. XIV	Sec. XV	Sec. XVI	Sec. XVII	Sec. XVIII	Sec. XIX	Sec. XX

II. Colorați diferit, pe harta mută a Europei, popoarele romanice cu o culoare, popoarele slave cu altă culoare și cele germanice cu o altă culoare.

III. Completați organizatorul grafic *Decebal* cu informația din sursa istorică de mai jos.

„Decebal, fiu al lui Scoryllo, cel mai mare comandant și organizator, a luat conducerea Dacilor în vremuri negre. Era deosebit de dibaci în lupte! Îl ardea de viu setea de a-și ridica țara la bunăstare și civilizație! Însă, din nefericire și pentru el și poporul dac, se născuse într-o epocă a vânturilor. Minte lui cu extraordinare orizonturi l-a sfătuit să-și facă ochii roată, să-și vadă mai întâi dușmanii, pe urmă prietenii. Așa ni-l închipuim, stând pe treptele palatului din Sarmizegetusa, *îngândurat și crunt*. Aproape, peste apa Istrului, începeau puhoaiile romane zbroșite asupra-i. Împreună cu poporul său, n-avea de înfruntat o oaste oarecare, strânsă vremelnice sub steag, la alarma cornurilor, ci scuturile întregului Univers.”

Eusebiu Camilar, *Vulturii de pe cele șapte coline*

IV. Redactați un text de o pagină cu titlul *Viața cotidiană în Evul Mediu* în care:

a) să utilizați datele istorice: 313 d.H., 476 d.H.; b) să utilizați următoarele noțiuni istorice: *familia, așezările, alimentația, sărbătorile, economia și tehnologia, credința și Biserica*; c) să stabiliți o deosebire și o asemănare între viața cotidiană în Evul Mediu și viața cotidiană în Roma antică.

V. Identificați termenii și personalitățile, din lista dată, care pot fi asociate cu: *Civilizația greacă și sinteza elenistică*.

Lista dată: *Jocurile Olimpice, acropolă, teatru, cunoaștere, zăgărit, piramidă, orașul Alexandria, Homer, Herodot, Alexandru cel Mare*. Alcătuieste cu fiecare termen și personalitate câte un enunț istoric.